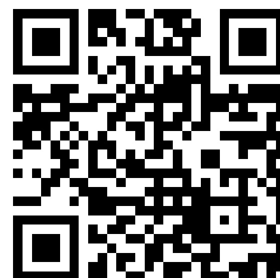
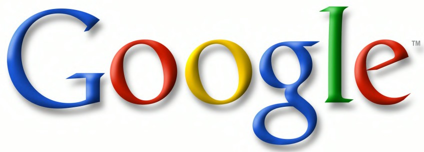




S. 17.

ARGUS

1910

3.

TREDJE ÅRGÅNGEN

REDAKTION:

GUNNAR CASTRÉN GUSTAF MATTSSON EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1910.
J. SIMELII ARVINGARS BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG

INNEHÅLL:

A. Författarenamn och pseudonymer.

B. Sakregister.

Skönlitteratur och kulturhistoria.

Studier och bokanmälningar.

Resebrev.

Arkitektur.

Måleri. Skulptur.

Teater.

Musik.

Naturvetenskap. Medicin. Teknik.

Akademiska frågor.

Politik och samhällslära.

Särskilda artiklar.



S. 17

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 JANUARI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 1.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—1/2 4, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

Hotell Kämp

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.

G. F. Stockmann A.B.
Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.



Axel Palmroos,
Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 3 20.

John Rob. Åström & C:o.

N. Esplanadg. 33, Helsingfors.
Största specialaffär för
reseeffekter och läder-galanterier.

Inkommit stiliga damväskor.

GLOBE LAMPAN

SOLID & EKONOMISK — ENKEL & LÄTTSKÖTT

Telefoner: 64 33 & 29 30.
Begär katalog från
Telegrafadr.: Jacobsens.

A.-B. Carl Jacobsen & C:o, Brunnsgatan 11, Helsingfors.

Hôtel du Commerce
Kasärngatan 28.

Telefoner: portier 51 08, buffet 12 70, resanderum 59 17.

Konfortabla resanderum, ljus, trevlig restaurationslokal och café. Små rum för slutna sällskap; moderata priser.
Inneslutande mig i ärade publikens hågkomst; med högaktning

R. Piehl.

V. F. Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 48. Telef. Blomsterh. 9 77, Binderi och Fröhandel 2 43. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

Bodega Espanola
Etablerad 1883

Viner & Spirituosa
S. Esplanadgatan 8
Telefon 4 43.

Lantbrukare!
Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL
Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement
för
GENTLEMÄN.

E. A. Knápe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



Adolfine Erikson
N. Esplanadg. 37, Helsingfors.
Telefon 27 57.

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor DAM- & BARNGARDEROBE. Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

J. Simelii Arvingars
Boktryckeriaktiebolag

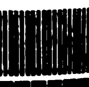
Nylandsg. 9, Helsingfors
Telefon 137.

Språkkunniga sättare.
Modern materiel.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapligt tryck.

Tryckeriet grundlagt år 1818.





ARGUS

NR 1. HELSINGFORS 1. 1. 1910.

ELSE JERUSALEM: DER HEILIGE SKARABÄUS.

Jag kunde önska den ärade vän och kollega, som nyligen i denna tidskrift så resolut gjorde sig färdig med den moderna tyska litteraturen, wienerromanen undantagen, en närmare bekantskap med Else Jerusalems bok. Icke för att jag tror att den har några särskilda betingelser att göra den stränga uppgörelsen mildare; den som förhärdat sitt hjärta för Gustav Frenssen och Thomas Mann mjuknar nog inte heller för Else Jerusalem. Men den erbjuder en så förträfflig provkarta på alla de brister och smaklösheter som vidlåda den tyska romanen av genomsnittstyp, att den mest inbitne galloman på den borde få uttömt sitt lystmäte av kritiska invektiv. Och på samma gång hämtar den fram så mycket av det som för oss andra, som icke fått våra gommar alldeles förvända vid det franska kökets läckra och kryddade anrättningar, betyder lika mycket som t. ex. greppets osvikliga säkerhet eller hantverkets rent manuella styrka: viljan att se och skapa det sammanhang, ur vilket människor och öden lösa sig som spånor från ett maskineri, vars hjul drivas av en större och vidare verklighet än den än så konstnärligt sammanfattade syntesens. Vare det långt ifrån mig att ställa upp det ena mot det andra. Jag tror fastmer att det är en fråga mera om temperament än om smak. Säkert kan man också utan att förgripa sig på individuella tycken ha sitt utbyte av vardera. Men det har varit mig angeläget att markera en avvikande uppfattning, redan av det enkla skäl, att den utveckling som hos oss synes tendera mot ett ökat intresse för särskilt anglosaxisk, men också tysk litteratur, och varom även Argus burit så månget vackert vittnesbörd, tyckes mig bygga på en sund och naturlig attraktion mot källor som kulturellt och historiskt ligga oss närmast.

Det är icke precis till böcker av den kaliber som »Der heilige Skarabäus» man helst hänvisar detta intresse. Därtill besitter den alltför många av de egenskaper som göra en kräsen läsare massan av tyska romaner, enkannerligen de nordtyska, så främmande och svårtillgänglig. Den börjar t. ex. med en tillägnan (»Euch! Tanzenden Mädchen, — lachenden Bräuten, — spielenden Müttern, — euch gehört dieses Buch» o. s. v.), vilken såväl till form som innehåll är en ren horrör, och den utmynnar i en apoteos »Auf der lichtigen Höh'», som icke blott skimrar i den kvinnliga känslosamhetens allrasombilligaste tablåbelysning, utan också i sin bekväma förkortning på ett nästan förödande sätt planar ut intrycket av den annars så starkt och modigt resta livshistoria, över vilken romanen är byggd. Och mellan denna början och detta slut sjuhundra tättryckta sidor: skildringar vilka likt en sammantryckt spiral långsamt vrida sig uppför en och samma axel, stundom tomma och likgiltiga som ekot av inlärda stämmor, stundom rika och mättade som avtryck av genomlevade händelser; scener, döda som ord och flämtande som syner, gjutna efter former av diktens vanligaste klichéer och hamrade med fri och säker hand över en personlig inbillnings brokigt ringlande mönster; ett virrvarr av gestalter, ibland levande och verkande som människor i en luft av djup och dövande verklighet, ibland sprattlande som dockor för trådarna i en nitisk förevisares hand. Över allt detta ett stänk av moral- och samhälls-filosofi, ofta dunkel, stundom banal, däremellan upplyst av en paradoxal sannings blixtljus, strömmande över läpparna på ett utlevat människovrak som är släkt med den slaviska litteraturens många och outtröttliga frasmakare. —

Det är givetvis icke utan ansträngning man arbetar sig fram genom en dylik bok; läsningen antar blott alltför ofta karaktären av en möda hellre än ett nöje. Men man känner sig i alla fall belönad när man står vid slutet. Ty denna bok, så ofärdig i sin mångordiga omständlighet, så måttlöst överlastad i ämne och form, fängslar en sist och slutligen trots sina skriande brister och fel med styrkan av de sällsynta egenskaper, som göra ett medelmåttigt konstverk till ett värdefullt mänskligt dokument. Den bygger på en stor värme och på en vaken insikt. Den blottar en kvinnosjäls djupa och hemliga växt genom smuts och mörker till blomning i kärlekens solluft, den formar ett människoöde ur den vardagligaste av alla verkligheter, så starkt och trovärdigt som om det lyftats direkt ur livet i dikten. Och dess sceneri är en levande spegling från en av samhällets bakgårdar, den som i den moderna storstaden öppnar sig närmast ytan och de blanka fasaderna, sugbrunnen för livets giftigaste brygd av njutning

och nöd, lastens hungrigaste marknad, otuktshuset av ordningsmaktens nåde — bordellen.

— —

Tätt intill den präktiga gatan, mittpunkten för storstadens trafik, öppnar sig plötsligt och oförmedlat den mörka, folktomma gränden. När skymningen faller över taken och storgatan anlägger sin strålande aftondräkt, då flammar där upp en röd lykta och sluter sin närmaste omgivning i en krets av blod. Fönster öppnas, rostiga gångjärn knarra, luften lever av prat och frågor och skratt. Skyar av mysk- och violdofter sväva förbi.

Sminkade läppar vissla en munter visa! Vaggande höfter spännas i stramt sittande tyg! Ögon blinka girigt mot ljuset... Och det inbjudande leendet stelnar i en grimas! Så drar tåget av kvinnor ut på den blanka, rikt upplysta asfalten.

Och de behöva ej vänta. Natten skakar ut sina svarta vandrare. De komma från hem och brudar, från glasen och böckerna, från kyrkan och danssalen. Det hungriga begäret möter den lystna åtrån. Och ringen slutes. Med uppvikta rockkragar följa männen de rasslande släpen in i den namnlösa gränden, där den röda lyktans sken ett ögonblick nyfiket droppar ned över de främmande ansiktena. Så slukar mörkret vad som slutit sig samman i dess famn — —

Detta är das Rothaus, »städtisch konzessioniertes Freudenhaus ersten Ranges» i kejsarens glada huvudstad — Wien.

— —

I denna miljö växer Milada Rezek upp; dess trånga gränser omspänna hennes existens — och boken. Hennes mor är den svarta Katarina, den vackraste och vildaste av alla Rothaus' interner. Men från sin far, den rika matschaker-bonden, bevarar hon i arv ett nästan borgerligt sinne för ordning och praktiskt förvärv. Hennes brådmogna driftighet talar till värdinnans människokännedom, och när den svarta Katarina som ett förbrukat redskap vräkes ut på gatan för att långsamt sjunka allt djupare i last och förnedring och sist duka under på sjukhuset, får hon stanna kvar på sin undangömda plats i råttkammaren för att som allas förtrogna och skyddsling fylla sin barnsliga uppgift i detta besynnerliga hem. Med alla hjärtats och intressets rötter växer hon fast vid det. Hon passerar småningom graderna; går frun och fröknarna tillhanda med små, villiga tjänster, blir uppasserska i »salongen», så en av husets damer och sist inspektris »ausser Dienst» samt delägarinna i affären. I denna egenskap möter hon Gust Brenner, en oerfaren, förvänd yngling ur de goda familjekretsarna. Mellan dem uppstår ett djupt och rent kärleksförhållande, där hon ger sig hän helt och oegennyttigt, ehuru icke utan en viss skygghet inför sötman av erfarenheter, som nu för första gången visa sig för henne i ett annat ljus än den likgiltiga handelsvarans. Hennes kritiska förstånd säger henne dock att hans känslor icke hålla mått mot hennes. Vid sidan av hennes rena, stilla hängivenhet brinner hans kärlek som en orolig, flämtande låga, närd av fåfänga och ungdomliga svärmerier. En operation blir nödvändig. Och hon företar den omedelbart, med hänsynslöst mod och praktisk blick för sakens alla konsekvenser. Hon bryter med Gust och mottar som ersättning en större summa av hans far. Med dessa pängar slår hon medvetet och i ett slag ner Gusts illusioner på samma gång hon bereder sig själv tillfälle att göra sig fri beroendet av det förflutna. Hon köper en gård uppe i de steiermarkska bärgen för att där inrätta ett barnhem. Men nödropen från olyckliga medsystrar och den inplantade tron på en mission bland de fallna draga henne tillbaka till das Rothaus. Där förestår henne den sista avgörande striden med Gust. För att såra henne på djupet av hennes kvinnliga instinkter inleder denne nämligen ett förhållande till en av husets interner, den ringaste och mest försmådda av dem alla. Resultatet blir ett barn. Och tömd på överspända griller, men genomträngd av en stor och smärtsam känsla av resignerad underkastelse flyr Milada med barnet upp bland sina berg för att begynna sitt moderliga kärleksvärv. Av alla de sköna planer hennes hjärna engång välvde blir intet annat övrigt än detta enda — räddandet av ett värnlöst barn.

Det är på denna punkt romanen bryter ut ur sitt enkla och stora sammanhang. Det har icke lyckats författarinnan att psykologiskt fästa denna sista förvandling vid utvecklingens fortlöpande kedja. Hon är en förträfflig iakttagare, som med övertygande säkerhet blottar lag på lag av den jordmån, genom vilken Miladas personlighet skjuter upp. Men när hon skall knyta till ett helt den mognad vartill den hunnit genom förståndets segrar och hjärtats nederlag kommer hon till korta. Greppet ger vika och trådarna glida efterhand ur hennes händer, tills hon blir hängande vid en enda, som kanske är den avsedda lösningen på en gifven teori, men som sådan alltför spenslig och svag att bära romanens tunga och starka anlopp till en illuderande människoskildring. Som avslutning på den enkla, litet torftiga kvinnohistoria, vars linjer ovan skisserats, kan denna sociala kvacksalvargärning göra sig nog så tillfredsställande. Men dess kontur ger intet rum åt den själsliga utveckling som punkt för punkt följer den åt och växer från en barnslig hängivelse utan mål till en vidsynt livsuppfattning, som känner sig ansvarig för hela samfundsordningen och sätter in sin personliga lycka på att skaffa dess övermäktiga tryck ett utlopp. Här ligger dock bokens egentliga kärna.

Det är nästan otroligt att tänka sig att »Der heilige Skarabäus» skrivits av en kvinna och det

av en kvinna som efter egen uppgift aldrig varit ett med den värld hennes bok omfattar. Så inträngande är hennes kännedom om dess egenartade förhållanden och så ohöljt övertygande hennes framställning av dess ljusskygga liv. Hon har den sällsynta förtjänsten att ha nalkats den utan förutfattade meningar, lika fri från falskt medlidande som från moraliska fördomar. Däruti skiljer sig hennes bok fördelaktigt såväl från den insockrade känslosamheten i Margarete Böhmes ryktbara »Tagebuch einer Verlorenen» som från den tendensiösa avsiktligheten i Elisabeth Schøyens »Den hvide Slavinde». Lugnt och sakligt lägger hon sin hand på samhällskroppens angripna väv och sänker kallblodigt sin sond ner till den bulnande varhärden. Hennes bok blir därmed en lärorik studie över prostitutionen som klassföreteelse, »das Dirnentum», skökan som produkt av yrke och samfundsförhållanden. Den rullar upp en skrämmande serie bilder från ett av dessa yppighetens och lastens lysande nästen, blottar med hänsynslös realism själva organisationen av denna lidandets värld, som icke är mera olik vår egen, än att där som annorstädes de starkare leva på de svagares bekostnad och penningen är värdemätaren mellan gott och ont. Man kan svårligen tänka sig en kyskare bok om ett mera okyskt ämne. Man besparas ingen av de detaljer genom vilka livet vrider sig fram i ett dylikt förnedringens hem, från morgon till natt och från natt till morgon. Men de styras av en så ringa sensuell nyfikenhet, uppfattas så naturligt i sin självfallna rättframhet, att man glömmer deras dristiga karaktär och tar dem helt enkelt sådana de äro: mänskliga dokument från en värld där själva mänskligheten håller på att blöda bort under greppet av det djuriska i passionen.

Från detta själarnas inferno stiger emellertid en anklagande kör av råa, vilda, förbittrade stämmor. Ögon sträva blinda mot ljuset, händer sträckas tomma mot lyckan. Alla stötas de tillbaka och sjunka djupare ner i smutsen. Endast en går upprätt mot framtiden, Milada, hon, den enda som började där de andra slutade, lägst nere i den uselhet dit människor kunna nå. Hon är den heliga skarabén varom den druckna filosofen delirerar. I gruset är hon född och i gruset har hon sin varelse, men när hon lyfter till flykt mot solen skimra vingarna som skärat gull.

E. H—tt.

EN BOK OM SVENSKT SEXTONHUNDRATALSDRAMA.

Det svenska dramat under sextonhundratalet har föga eller rättare intet som nu kunde fängsla en profan läsekrets intresse. Blott två år innan Racine i Andromaque låter den klara lågan från ett lidelseförtärt sinne slå upp mot himlen och låter känslorna tala i verser som — för att anföra Jules Lemaîtres vackra ord — »tyckas stora, underbara blommor, liljor, som spruckit ut utan någon ansträngning», skriver Urban Hiärne — 1665 — i Sverge sin tragedi Rosimunda, där blodet dryper från de uppträdandes fingrar och språket stampar fram i barockens tunga stövlar. Och då två decennier senare en studenttrupp på den skådebana, som skapats av drottning Kristinas nu för sitt ursprungliga ändamål obehövliga lejonburar, uppför en serie skådespel, författade av truppens medlemmar, äro de ännu helt och hållet oberörda av de psykologiska upptäckter och den tekniska förfining, som Frankrikes stora teaterdecennier skapat, samtidigt som man där intet finner av det våldsamma livet i en Shakespeares gestalter.

Men så estetiskt torftiga dessa dramer än synas en kritisk eftervärld, ha de dock haft sin betydelse för den publik som såg dem, och i den svenska litteraturhistorien ha de omtalats som — jämte Stiernhielms baletter — de första försöken att skapa en svensk konstnärlig teater. Emellertid har deras allmänt litteraturhistoriska förbindelser hittills varit nästan fullkomligt okända; man har gissat hit och dit om deras förebilder och mönster utan att nå någon egentlig lösning; det första stora steget mot en sådan var då Wrangel upptäckte att Rosimunda var en bearbetning eller imitation av ett drama av holländaren Zevecotius.

Dessa hittills oklara spörsmål löser dr Wieselgren på ett mönstergillt och övertygande sätt. Han gör i detaljerade undersökningar reda för de utländska vandrartrupper, som egentligen tillgodosågo svenskarnas behov av dramatisk konst under denna period och visar genom framställningar av deras repertoar och deras skådebanas utstyrsel och inrättning sammanhangen mellan deras stycken och de svenska. Särskilt bör framhållas att dr Wieselgren ägnat holländsk litteratur och holländska källor en stor uppmärksamhet, som också belönats. Det står utom allt tvivel att från detta håll en viktig belysning ännu skall kunna kastas över hela den svenska stormaktstidens diktning.

Detta är icke platsen att närmare ingå på de undersökningar boken innehåller. Men vi konstatera att hela spörsmålet om dessa dramer, hittills ett av de oklaraste i den svenska litteraturhistorien, är löst och att litteraturhistorikern numera lugnt kan inordna dem i sitt givna fack.

G. C.

Oscar Wieselgren, Bidrag till kännedomen om 1600-talsdramat i Sverige. Akad. afhandl. Uppsala 1909.

ANDERS ÖSTERLING: BÄCKAHÄSTEN.

Bäckahästen är en sista nordisk ättling av en gammal och ryktbar släkt, som i tidernas morgon utgick ur Thessaliens vilda bergstrakter och som sedan så mycket låtit tala om sig. Det är hans förfäder, som rusiga av bröllopsvinet röva kvinnor i Parthenonmetoperna, och med den simmande hästmannen i Böcklins kända tavla räknar han nära frändskap. Själv har han emellertid fört ett lantligt och obemärkt liv, och hans namn hade väl aldrig trängt utom de lokala folksägnernas kringskurna och undanskymda gebit och skulle väl slutligen dött med dem, om icke Anders Österling, som enligt egen uppgift i sin barndom en månskensnatt med egna ögon sett den mäktige och nära nog sprungit andan ur halsen på sig för hans skull, i sin senaste bok förevigat hans gestalt och förflyttat den ur folktrons döende värld i konstdiktens.

Österlings »skånska sagospel i fyra upptåg» omspänner den korta tidrymden av en nordisk midsommarnatt, och fabeln är i korthet följande. Den myndige bonden och nämndemannen Kristoffer dricker på trots av bäckens vatten, som folkskrocket fridlyst, men grips av yrsel och frossa, och i detsamma framdyker bäckens ande i gestalt av en jättestor och skräckinjagande vitgrå häst med ett skäggigt gubbansikte; bonden tvingas att sitta upp på bäckahästen, som sedan med sin börda rusar åstad till naturens stora midsommarting. Detta försiggår på en frodig ängsmark, där några ensamma pilträd luta sina kronor samman över bäckens sorlande vatten; bäckahästen är den fruktansvärda domaren, och nu får Kristoffer svara för alla sina brott mot örterna och djuren, vilka själva vid tinget uppträda som åklagare och vittnen. Hans försyndelser äro många och svåra: han har förstört svalbon och myrstackar, hans spade har slagit ihjäl mullvadens familj, hans yxa har stympat pilträden, för hans lie ha vallmo och åkervinda stupat. Han döms att hela midsommarnatten igenom vanvettig tumla omkring såsom ett åtlöje för hela byn, och först när han på morgonen kommer hem till sin gård blir förtrollningen bruten och han får ro. Men nu är också den hårda och egenmäktiga mannen bliven en annan; han har lärt sig att vörda alla tysta liv i naturen, hans hjärta har veknat både mot djur och människor, och han motsätter sig icke längre sin dotter Lisas förening med drängen Per, med vilken hon för resten trotsande faderns förbud dansat natten lång och kuttrat i snåren. —

Österling är lyriker, och också i detta sagospel är den dramatiska intrigen föga annat än den sammanhållande ramen kring en lyrik, där det skånska bondlivets och den lantliga erotikens rustika stämningar gå hand i hand med en naturpoesi så betagande klar och skär och luftig, att den söker sitt motstycke i våra dagars svenska dikt. Och det är växternas och djurens liv som i boken pulserar rikare och varmare än de uppträdande människornas, huru säkert och med vilken saftig humor dessas yttre gestalter än i och för sig må vara tecknade, och till och med de döda tingen bli levande och få en röst, som skaldens öra förnimmer och vars svårtydda språk han vet att tolka; det svaga knarrandet i den åldriga gårdens virke efter dagens solhetta blir exempelvis till en gripande sång om allt det gamla och vackra som småningom försvinner — praktfulla smycken och ståtliga skrudar, den bullrande glädjen och den fromma folktron. Det är emellertid naturlyriken i det tredje upptåget, midsommartinget, som betecknar sagospelets konstnärliga kulmen; hör blott såsom prov pilträdens utsökt melodiska tacksägelsesång till vårvattnets helande och livgivande flöde:

Junigröna, silfverludna
stå vi nu i solens vård,
gnolande för fjärranbjudna
sunnanvindar vårt ackord!

Dock vi minnas krymplingstiden
när vi stöplade med stål,
bara kvedo en förvriden,
vintrig våndas tungomål.

Ack, när första grodan kväkte
i en blek och vattnig vår,
Bäckahäst, hur blidt du läkte
våra oförskyllda sår!

Af hans källors språng vi suga
lummig styrkas hälsovin,
och som tack för allt vi buga
samman oss till baldakin.

Skall den gamle illa tycka,
vid en smekning föga van,
om i smyg vi stilla trycka
kyssar i hans skumgrå man?

Och är det ej — för att taga ett annat exempel — diktarens egen klarögda skönhetsglädje och ödmjuka livsberusning som möter oss i följande strofer av syrsornas yra och soldruckna sång:

Sjungom junis blåa klarhet,
vilda rosors paradis.
Zefyrs vandring, skuggans snarhet,
höstens graf i stjärnig is!

Knappast till ett tack för dagen
räcker lifvets visa till,
vekast tacksam och betagen
tystnar den, om frosten vill!

Ingen lofsång den försumme,
som är kär i dagg och ljus,
arm är blott den evigt stumme
i sin mödas fångahus!

Syrsor, lekare, poeter,
le vi sist, så le vi bäst —
vår och lifvets lösen heter
festlig fara, farlig fest!

Vid sidan av »Årets visor» utgör »Bäckahästen» det mognaste och vackraste verk som Österlings diktning skänkt oss. Man återfinner väl icke här det djupa allvaret, de stora linjerna, den enhetliga och strängt genomförda stilen i årstidernas helstöpta sånger, men vilken dårande och daggig friskhet vilar ej över denna apoteos av den skånska sommarnattens skönhet, huru lätt och luftig är ej fantasileken i detta sagospel, inspirerat av den skånska folksagans gamla kentaurgestalt och bärande hans namn. Konstnärens säkerhet är här förenad med någonting improvisatoriskt, något av den ledighet och omedelbarhet, som man gärna tänker sig utmärkade för ögonblickets lyckliga ingivelse.

E. Z.

RAFAEL LINDQVIST: RIM OCH RAPP.

Sepia: Rim och rapp. — Helsingfors, 1907.
— » —: Rim och rapp. Andra samlingen. — Helsingfors, 1909.

Det ligger något av problem i en diktarpersonlighet sådan som Rafael Lindqvists.

Hans poesi kväller med samma spontanitet som hos vilken annan poet som helst, lika oförmedlat lätt och naturligt — den är, med ett ord, just poesi och dikt och ingenting annat.

Men vilket märkvärdigt utseende får inte världen, speglad i det forsande flödet av denna dikt! och hur eget förefaller icke detta poettemperament.

I

Det fanns — finnes kanske allt ännu — en fransk journalist: Étienne Grosclaude.

Hans område var en speciell varietet av blaguen.

Om t. ex. tidningarna som en kuriositet berättade, att ett från järnvägarnas första tider härstammande lokomotiv, som hållit sig i bruk på någon blygsam bibana i provinsen, nu äntligen försatts ur tjänstgöring, så ingrep Grosclaude. Han intervjuade den förtjänte åldringen, han beskrev hur han fann honom njutande sin välförtjänta ro, rökande sin pipa, han utfrågade den vördnadsvärde gamle rörande de erfarenheter han vunnit under sin långa verksamhet inom fäderneslandets järnvägsadministration, o. s. v. — och han beskrev allt detta och meddelade resultatet av sitt samtal med den gamle järnvägsmannen i en ton av orubbligt allvar och på det språk flödande av klichéer och hävdvunna ordvändningar som är vanligt i bladen.

Grosclaude intervjuade på detta sätt boaormar, deputerade och skådespelerskor, han skrev om jordbävningar, mord och ministerbaler — allt i samma fullständigt opersonliga jargon, kemiskt fri från allt som hade varit hans egen insats, ett uttryck för ett eget, individuellt sätt att se på sakerna. En händelse, som hos andra blev ett positionstagande, eller åtminstone en anspråkslös reflexion, tog sig hos Grosclaude ovillkorligen uttryck i vändningar och bilder, som hundratusen gånger förut hade använts, av hela världen, vid alla möjliga tillfällen, och ju sällsammare och mera upprörande fallet var, desto banalare och slitnare tycktes de ord vara, med vilka han, utan en skiftning på tonen, relaterade detsamma. Hemligheten av det komiska intryck man får av hans små tidningsstycken (de ha samlats i böcker) ligger just däri, att Grosclaude för alla fall använder samma terminologi. I hans stil avspeglar sig på ett fullkomligt groteskt sätt — men utan någon synbar avsiktlighet hos den talande — de tarvligaste genomsnittsintelligensernas metod att se allting genom samma synvinkel och skära allt över en kam. Det är någonting av en maskins obevekliga och stupida automatism i Grosclaudes diktion som aldrig varierar, som låter allting — människor, djur, omnibussar — framstå under precis samma synvinkel. Och Lemaître, som har någonting av barnets nyfikenhet, kunde en dag undra hur han »såg ut inuti», hur väl hans hjärnas och hjärtas mekanism kunde vara beskaffad: han frågade om också det, som livet tilläventyrs lät vederfaras Grosclaudes egna, tedde sig för honom som hade det hänt en grönsakskärra.

II

En politisk diktare och polemiker som Rafael Lindqvist är naturligtvis raka motsatsen till en sådan blaguens profet — den absoluta skepticismens och den fullständiga likgiltighetens man — som Grosclaude, och vad Grosclaudes speciella effektmedel beträffar, så är språklig banalitet det som man minst av allt möter hos Lindqvist. Men också Rafael Lindqvist kommer en ovillkorligen, förefaller det mig, att ännu en gång göra Lemaîtres fråga: och på liknande skäl.

Han är en begåvad poet, en oförliknelig virtuos på rim och meter, en ordvrångandets mästare; han äger temperament och lidelse som få. Han är helt säkert en verklig diktare.

Men aldrig liknar hans dikt det, som man är van att kalla poesi...

Det är t. ex. ett stycke som Majlåt. — Poeten sneddar en morgon, en vårmorgon, över Salutorget — den lilla dikten är i förbigående sagt lokaliserad med utomordentlig säkerhet, — han ser hamnens is som töar upp, den solfyllda himmeln, ljusets spel på Societetshusets fasad. Och det blir en vårdikt:

Allt högre och allt blåare
blir himmelska kupolen,
allt mörkare och gråare
blir isen i vår hamn,
och vita bli karniserna,
där duvorna i solen
sig kråma likt feniserna,
som tatt sig nya namn.
— — —

Ja, sådana äro vårstämningarna för denna skald, vid tiden kring den 12 maj. Sådan är hans motsvarighet till »Intet är som väntanstider...», »I ljusa skyar går solen...», »Det glittrar så gnistrande vackert i ån...», Karlfeldts och Levertins aprilmorgons- och majkvällspoesi, Frödings junidagsvisa.

Det finnes andra dikter, där ingivelsen tar samma väg, En frihetsdröm t. ex., eller Midsommartrall (det är Kalle Bäckroos som sjunger):

— — —
»Och nu är det sommar i Finland omsider,
och Kalle till flickan sin ror.
Och häggarna blomma kring loft och kring lider,
och fågelen bygger och bor.
Men folket till möte
i flock och farnöte
med »listor» och »spränglistor» gnor.
— — —
— — —»

Som man ser, kan det hända att författaren ur det antydda förhållandet medvetet drar uti en effekt som tjänar en tendens.

III

Och härmed skulle vi då vara inne på frågan om denna politiska diktares åskådning, hans idévärld, hans politik. Men detta är något som jag saknar plats för, i denna bokrecension. — Vad till det politiska hör, är ju för resten som sådant en gång för alla av underordnad betydelse.

Det intresserar en blott att iaktta, hur hos Rafael Lindqvist alla intryck, all ingivelse och varje stämning, alltid och ovillkorligt ta sig uttryck i politisk polemik, bli straffsång, hämndedikt: »nidvisa» som han själv älskar att uttrycka sig, med kraftig saklighet.

Detta är hans inspirations naturliga väg. Och hur smidigt han också återgivit t. ex. ryska folkvisors veka och melankoliska rytmer — jag tror icke att man träffade det rätta, om man ville göra honom till en av dem, vilka förtiga en del av det som ropar inom dem, och vilka bringat idén sig själva och sin konst till offer, där de frivilligt dömt sig att stå tillbaka för målet, utan några ord för egen del. Man tror sig i Rafael Lindqvist se ett av de föga vanliga fall där lyriken, som tyckes böra vara förbunden med allt det intimaste och mest privata i en människas väsen, helt och hållet rör sig på den objektiva linjen: med allmänna begrepp, med idéer och föreställningar som intet eller litet beröra vårt innersta.

I Rafael Lindqvists dikt möter man således inga gröna lundar och porlande bäckar, varken sol eller måne, och inga andra stjärnor än dem som falla vid påsk.

Hans poetiska ingredienser äro av ett annat slag.

Tidnings- och parlamentspolemikens ordförråd är också hans diktnings: men riktat med ett enastående sinne speciellt för de valörer som falla på den energiska sidan...

Mindre teoretiskt anlagd än Ossian-Nilsson, är han framför allt praktisk krigsman. Han äger en eller två allmänna idéer (i det stora hela är hans politiska program detsamma Bertel Gripenberg bekänner) och med dem i hågen drar han ut: livligt övertygad om det rättvisa i sin sak och i motsvarande grad eftertrycklig i sitt angrepp.

Men just därför att han icke är någon teoriernas man, blir detta angrepp så ofta icke ett angrepp i sak utan till person.

Under motståndet mot de dagsklara sanningar han själv förkunnar, spårar han dumhet, illvilja. Han ser dessa faktorer förkroppsligade i motståndarnes personer. Och så riktar han sig då gärna direkt mot dem, arbetande i detta levande material nästan med något av en av sitt kall genomträngd skarprättares idealism! Aldrig flödar i själva verket hans språkliga ingivelse med mera kraft och en starkare verve än då han livas av den förnimmelse, som osminkat men sakenligt kunde kallas hatet. Hatet, vreden har skänkt honom många av dessa överraskande vändningar och djärva nyskapelser, som göra hans diktion till den högst egendomliga språkliga akrobatik den är.

En stridsman utan hänsyn, en valplatsernas habitué — en diktens lansknekt, ville man nästan säga — ;en ordets och versens jongleur som söker sin like — konstnär med sin förmåga att finna nya ord och vändningar och att måla med rytmer och ljud —, sådan framstår Rafael Lindqvist i sina båda diktsamlingar; en intressant företeelse och en märkvärdig skald.

O. H.

A PROPOS EN FÖRLÖJLIGAD DEBYT.

Det faktum, att Sigurd J. Erdtmans 188 p:a starka debytbok »Brottsjösonetter» av dagspressen avfärdats med axelryckningar, dels medlidsamma, dels föraktfulla, dels åter indignerade, föranläter mig att anhålla om plats för några rader om boken. Ty *så* klen är den inte. Visserligen

misshandlar den unge mannen vårt modersmål på ett sätt som då och då kan komma håren att resa sig på ens huvud, visserligen kläcker han utan att blinka plattheter som komma den litterärt skolade läsaren att rodna och häpna och hålla andan. Men å andra sidan röja »Brottsjösonetterna» en ungdomlig lust att gå på, en iver att försöka sig på allt, ett självförtroende som aldrig vacklar och en rent av fängslande brist på självkritik, vilket allt *kan* tydas som goda tecken. Ty ju starkare självkritik, desto mindre och ängsligare produktion. Den som har en verkligt utvecklad självkritik skriver överhuvudtaget ingen vers als, eller låter den i varje fall stanna i bordslådan. Jag vill ingalunda påstå att Sigurd Erdtman är någon blivande storhet — han kan lika gärna vara en blivande Wetterhof-Asp —, men han har vissa intentioner som man dock måste lägga märke till. Det ligger livslust och livskraft i hans diktning, och där ligger en käck, ungdomlig lust att poetiskt behandla områden, vilka annars anses ligga utanför poesins råmärken. Låt honom gå några år i livets och den offentliga kritikens hårda skola, så skall mångt och mycket av det som nu gör hans diktning onjutbar kanske slipas bort.

Jag ställer intet horoskop, vill blott opponera mig mot att allvarligt menade försök affärdas med en spark i ändan. Ett gott råd och ett förmanande ord i rätta stunden anstå vida bättre kritikens värdighet och ändamål.

Bertel Gripenberg.

BREVKORT TILL PANOPTES.

Ärade vän och kollega!

Tack för hälsningarna från »Biblioteksråttan». Jag har tagit del av hennes brokiga opus i denna tidskrift. Oss emellan sagt: detta lilla djurs tassar äro uppenbarligen vanare att krafsa i katalogerna än att föra en penna. Tycker du icke att det så skrivkunniga kollegiet kunnat finna en redigare försvarare, när det nu engång gällde att dra i härnad mot de fräcka belackarena?

Jag, som du, hade vågat antyda att allt icke är som sig bör i vårt kära råttbo. Den röda tråden i lilla råttans bevisföring och hennes största svarstrumf är denna: För inte bud, mina herrar, jag vet vem ni är! Och jag kan slå er i halsen, att den ene icke på länge haft något lån från biblioteket och att den andre har ett långlån! Som argument är ju detta alldeles förkrossande, och som bevis på råttans skarpsinne — hm, jag tillåter mig småle. — Råttan välter vidare över mig ett pikant brev som en ung dam tagit sig friheten adressera till självaste STOR-råttan. Jag är idel frågetecken. Vill min motståndare ge ett fruktansvärt bevis på varthän den offentliga kritiken av en offentlig institution kan leda? Eller vill han meddela ett exempel på, hur orätt man gör när man förebrår STOR-råttan att understundom kasta rekvisitioner i papperskorgen? Eller vill han antyda, att små flickor genom denna ungdomliga tidskrift lockas till den galna tron att biblioteket är för dem? Men kastar man en blick i läsesalen eller granskar man katalogernas förteckningar på diverse modernt smått och gott, och jämför därmed vad som saknas i avseende å vetenskaplig litteratur, så måste man medge att flickornas tro har ett visst stöd.

Råttan kommer äntligen till ett faktiskt argument: Vad dr Ix sagt om reservfond är lögn! Bästa lilla råtta, tassen på hjärtat: det är icke lögn. Den upplysning om fonden jag fått av »skvallret» — i själva råttbot! — var visserligen icke alldeles riktig, ty fonden har icke samlats genom besparingar från bokanslaget (eller kanske rättare sagt icke uteslutande genom dem), men dess existens och dess belopp äro icke gripna ur luften.

— Det har »trumpetats» så mycket om de något unkna förhållandena i råttbot, att det blivit en smula rörelse där de sista tiderna, och man riskerar vid varje kritik att finna, att det anmärkta förhållandet just någon dag förut erfarit en förbättring. Tack vare just Lillråttans vigilanta bemödanden och förståndiga pip har också självaste STOR-råttan fått litet luft i sitt hål, om också där ännu borde dammas ganska försvarligt. Men det tyder på en rätt nervös fruktan för kritik, när Lillråttan slutar sitt utbrott med ett poetiskt citat, i vilket hon besvärjer åskan att slå ned den trumpetande. Mäktige Sankt Göran, känner man sig frestad utropa, har då din lans blivit så trubbig, att du måste vädja till himlens bistånd för att få bukt med drakarna som anfalla dig!

Det finnes verser i »armariernas» böcker, vilka med bättre fog kunde citeras. Du kan ju latin, Panoptes, och liksom jag påminte du dig helt visst, när du läste vår förgörares efter mogen betänketid framkomna anatema över oss, det icke alldeles obekanta stället hos Horatius om det stora berget och den lilla råttan....

För övrigt ha vi ju kommit överens att vid tillfälle tala om en del andra erfarenheter från råtthålet. Och när vi härnäst träffas, skola vi visa vår lilla råtta att vi ännu leva, trots hennes hemska önskningar. Var vänlig och framför detta som min svarshälsning.

Din *Dr Ix.*

INSÄNDA BÖCKER:

ALBERT BONNIER:

K. G. OSSIAN-NILSSON, Slätten. Kr. 3:75.

LEON LARSON, En förrådare och andra historier. Kr. 1:50.

LEON LARSON, Adrian Gluff. Kr. 1:50.

OSCAR LEVERTIN, Nordisk litteratur. Kr. 1:75.

HASSE Z., De 18. Kr. 1:50.

GUSTAF ULLMAN, En flickas ära. Kr. 3:—

E. N. SÖDERBERG, Lyrik. Kr. 2:75.

HJALMAR SÖDERBERG, Hjärtats oro. Kr. 3:50.

AUGUST STRINDBERG, Författaren. Tjänstekvinnans son IV. Kr. 3:—

WENTZEL HAGELSTAM, Slagna till slantar. Kr. 3:50.

IVAR AROSENIUS, Kattresan. Bilderbok. Kr. 2:75.

EMILL SJÖGREN, Till Sveriges Barn! Tolf små visor. Kr. 1:75.

JOHN LANDQUIST, Ellen Key. »Svenskar». Kr. 1:50.

DANIEL FALLSTÖM, Svalor. Kr. 3: —

ELLEN KEY, Kvinnorörelsen Kr. 3:50.

CARL LARSSON I BY, Tionde. Kr. 2: —

ELLEN KEY, Några tankar om hur reaktioner uppstå, om yttrande- och tryckfrihet samt slutord. Andra upplagan. Kr. —: 75.

OSCAR LEVERTIN, Ungdomsnoveller. Kr. 1: 75.

OTTILIA ADELBERG, Från Gagnå-måns Nås. Skrifverier och ritningar. Med 38 bilder. Kr. 3: 50.

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND:

ALWYN SANDEN, Kan brott sonas? Kr. 1: 50.

EDLUNDSKA BOKHANDELN:

JOHN WILLIAM NYLANDER, Hemma och utomlands. Mk 2: 50.

SÖDERSTRÖM & CO:

HJALMAR PROCOPÉ, Vers och Visa. Mk 4: —

ANNA ÅKESSON, Gertrud Wiede. Mk 3: 75.

HELMI SETÄLÄ, Två människor. Övers. Mk. 3: 75.

ANDERS RAMSAY, Berättelser. Mk 3: 50.

HELENA WESTERMACK, Bönhörelse. Mk 3: 75.

E. S. TIGERSTEDT, Torsten Tawast och hans omgifning. Hundraåriga bref och savolaxminnen. Mk 4: —

Till öfverstinnan Karamzines minne. Mk 1: —

HJALMAR PROCOPÉ, Fädrens anda. Komedi i tre akter. Mk 3: —

AINA, Vid aftonlampan. (17 de samlingen). Mk 3: 50.

EDW. CHRISTIANSON, Styckegods. Minnen från haf och hamn. Andra samlingen. Mk 3: 75.

A. B. LILIUS & HERTZBERGS förlag:

HANNA RÖNNBERG, Brovaktens historier.

YRJÖ WEILIN:

ALEXANDER BOLDT, Från gångna år. Ett urval dikter. Mk 1: 75.

H. ASCHEHOUG & Co:

BERNDT LIE, Helle. Andet oplag.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND:

ARVID MÖRNE, Josef Julius Wecksell. En studie. Mk 4: —

AKSEL PAUL:

Adress och Yrkeskalender för Helsingfors jämte förorter. Nk 10: —

AGRICOLA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ:

MARIA JOTUNI, Arkielämää. Mk 3: 50.

W. SÖDERSTRÖM:

HEIKKI MERILÄINEN, Korpelan Seppä. Mk 2: 25.

LARIN KYÖSTI, Aslak Hetta. Lappalaisrunoelma. Mk 2: 50.

OTAVA:

JALMARI FINNE, Satukontti. Mk 1: 75.

RUDYARD KIPLING, Indian viidakoista. Uusi sarja. Otavan helppohintainen kirjasto 164. Mk 2: —

EINO LEINO, Suomalaisia kirjailijoita. Mk 4: 25.

ELLEN THESLEFF, Firenze. Mk 3: 75.

LEONID ANDREJEFF, Anatema. Mk 3: 75.

Kalender utgiven av Svenska Folskolans vänner 1909.

Flugsvampen. Årgång 1909.

OTAVA:

ONNI OKKONEN, Aili Koskia. Novelleja. Mk 3: —

JALMARI FINNE, Ylioppilaita. Mk 3: —

L. ONERVA, Murtoviivoja. Mk 3: —

ARVI LYDECKEN, Suuri kaunis maailma. Mk 1: 75.

P. BOURGET, Luvattu maa. Mk 4: —

HALL CAINE, Kostaja. Mk 3: —

BERNT LIE, Myrskypääsky. Mk 2: 50.

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON, Kun uusi viini kukkii. Suom. Helmi Setälä. Mk 2: 75.

W. SÖDERSTRÖM O. Y.:

SANTERI IVALO, Erämaan Taistelu. Mk 6: 25.

SELMA ANTTILA, Kaupungin lapsi. Mk 2: 25.

J. L, RUNEBERG. Vänrikki Stoolin Tarinat. Suom. O. Manninen: Mk 3: —

FRANZ GRILLPARZER, Meren ja lemmen aallot. Suom. V. A. Koskenniemi. Mk 2: 50.

ANNI SWAN, Kettu Repolainen. Goethen »Reineke Fuchs» runoelman mukaan. Mk 1: 25.

J. K. INHA, Suomen maisemia. Mk 6: —

JALMARI FINNE, Satujen mailma. Suomen kansan sadut. I. Kuvittanut Esther Hjelt-Cajanus ja Hilkka Rantaniemi. Mk 2: 25.

TAMPEREEN SANOMAIN O. Y.:

JUUDAS PUUSTINEN, Veistoksia. Mk 1: 50.

HELSINGIN KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ:

HELMI SAARENHEIMO, Hieno käytös. Mk 1: 25.

INSÄNDA TIDSKRIFTER.

Följande tidskrifter ha under år 1909 blivit oss tillsända:

AIKA.
ARKTOS.
FINLJANDIJA.
IDUN.
JORDBRUKAREN— MAANVILJELIJÄ.
KUNSTBLADET.
THE MASK.
NAISTEN ÄÄNI.
NORDISK TIDSKRIFT.
NUTID.
PÄIVÄ.
SAMTIDEN.
TIDSKRIFT FÖR FOLKSKOLAN.
VALVOJA.
VÅRBRYTNING.

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Aillo, Julius, Die Steinzeitlichen Wohnplatzfunde in Finland. Mit 68 Abbildungen im Text und 18 Tafeln . . . . 25:—
Baudelaire, Charles, Briefe 1841—1866 . . . . . 9:45
Bornhak, Conrad, Russland u. Finnland. Ein Beitrag zu der Lehre von den Staatenverbindungen 2:15
Bürkner, R., Richard Wagner. Sein Leben u. seine Werke 3:80
Deutsche Dichtung hrsg. von Stefan George. I Bd Jean Paul 2:05
Graef, Max, Die Ausgestaltung moderner Wohnungen. Mit 25 Tafeln perspektivischer Zimmeransichten in modernen Entwürfen. 8:10
Hart, Julius, Revolution der Aesthetik als Einleitung zu einer Revolution der Wissenschaft. I Buch: Künstler und Aesthetiker. gbd. 6:75
Hearn, Lafcadio, Budha. Neue Geschichten und Studien aus Japan 6:75
Herz, Dr N., Die Eiszeiten und ihre Ursachen . 12:50
Hickmann, Prof. A. L., Geographisch- statist. Universal Taschen-Atlas. 1910 . . . . 5:05
Illustrierter Tonkünstler-Kalender. 1910. Biographische Notizen aus allen Zweigen musikalischen Schaffens mit mehr als 700 Musikerporträts 4:05
Jaeger, Dr H., Die Bakteriologie des täglichen Lebens. Mit 108 Abbildungen u. 4 Farbentafeln. gbd. 10:80
Lambrecht, Nanny, Die Neue Mutter 3:80
Lobb, John, Das Tun und Treiben nach dem Tode. Nach Mitteilungen der Verstorbenen mit Geisterphotographien 4:05
Lux, J. A., Der Geschmack im Alltag. Ein Buch zur Pflege des Schönen. Illustriert. . . . 8:10
Lux, J. A. und *M. Warnatsch,* Die Stadtwohnung. Wie man seine Wohnung praktisch, schön u. billig einrichtet 5:40
Meyer, Dr W. M., Bewohnte Welten. Mit vielen Abbildungen 1:35
Poritzky, J. E., Das Herz der Nacht. Ein Buch zur Kultur der Seele 5:40
Schur, Ernst, Der moderne Tanz. Mit 16 Kunstblättern. gbd. 8:10
Schürer v. Waldheim, Dr med. F., Die richtige Lebensweise. Mit 8 Tafeln. 6:75
Soddy, Frederik, Die Natur des Radiums. Mit 31 Illustrationen 6:75
Thode, Henry, Somnii Explanatio. Traumbilder vom Gardasee. Mit 9 Tafeln. 4:05
Wedekind, Frank, Der Stein der Weisen. Eine Geisterbeschwörung 2:15

Bénédite, Léonce, La peinture au XIX:e siècle. Ouvrage orné 400 de illustrations et de 13 planches en couleurs. Relié, tranches dorées. 18:—
Relié demi-chagrin. . 21:60
Boissière, Jules, Fumeurs d'opium. Portrait de l'auteur 4:20
Bourget, Paul, Contes choisis. Illustrations de A. & G. Chanteau. Relié. 13:20
Cim, Albert, Petit manuel de l'amateur de livres. —:90
D'Armade, Francisque, Le Théâtre français dès origines à nos jours. Extraits et analyses. Notices biographiques. Relié. . . . . . . 9:—
Derys, Gaston, L'ami de Ninon de Lenclos ou l'amateur de morale facile. 24 portraits . 4:20
Estaunié, Edouard, Le Ferment. 4:20
France, Anatole, Thaïs. Avec 15 compositions dont un frontispice en couleurs par Georges Rochegrosse . . . . 38:—
Funck-Brentano, Frantz, Figaro et ses devanciers. Avec la collaboration de M. Paul d'Estrée. Ouvrage contenant seize planches hors texte. 4:20
Gourmont, Remy de, Physique de l'amour. Essai sur l'instinct sexuel 4:20
Guide pratique de Constantinople. Illustré . . . 5:40
Hallopeau, P. et E. Donay Quelques dissections d'anatomie. Avec 55 planches en noir et en couleur . . . . 6:—
Labbé, Paul, Chez les lamas de Sibérie. Ouvrage illustré de 38 gravures tirées hors texte et d'une carte 4:80
Lafenestre, Georges, La vie et l'oeuvre de Titien. Nouvelle édition 4:20
Lavedan, Henry, La vie courante. 4:20
Roujon, Henry, La galerie des bustes. Nouvelle édition 4:20
Sizeranne, Robert de la, Le miroir de la vie. Essais sur l'évolution esthétique. Avec 34 gravures. Première série 4:20
Tissot, Ernest, Princesses de lettres. Arvède Barin. — Emilie de Morsier. — Jean Dornis. etc. 4:20
Topelius. Z., Contes finlandais. Traduits par Mme E. Girod-Hoskier. Relié 3:60
broché. 2:40
Vincent, René, Les amours imaginaires. Roman. 4:20
Vlugt, W. Van der, Un nouveau conflit russo-finlandais. . . . . 2:—

Binyon, Laurence, The Mind of the Artist. Thoughts and sayings of painters and sculptors on their art 5:25
Parker, Gilbert, The Translation of a Savage . . 1:—
Turner P. M. and *Collins Parker,* Stories of the French Artists. Illustrated in colours and monochrome 11:25
Wells, H. G., Love and Mr. Lewisham . . . . . 1:—
—„— The Food of the Gods . . . . . . 1:—
Whitaker's Almanack for 1910 . . . . 1:50

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 JANUARI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 2.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—1/2 4, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

HOTELL KÄMP

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

G. H. Mumm & C:o

Champagne.

A. C. Meukow & C:o

Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o

Black & White Whisky.

G. F. Stockmann A.B.

Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.



Axel Palmroos, Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 320.

John Rob. Åström & C:o.

N. Esplanadg. 33, Helsingfors.

Största specialaffär för reseeffekter och läder-galanterier.

Inkommit stiliga damväskor.

GLOBE LAMPAN

SOLID & EKONOMISK — ENKEL & LÄTTSKÖTT

Telefoner: 64 88 & 29 30.

Begär katalog från

Telegrafadr.: Jacobsens.

A.-B. Carl Jacobsen & C:o, Brunnsgatan 11, Helsingfors.

Hôtel du Commerce

Kasärngatan 28.

Telefoner: portier 5108, buffet 1270, resanderum 5917.

Konfortabla resanderum, ljus, trevlig restaurationslokal och café. Små rum för slutna sällskap; moderata priser.

Inneslutande mig i ärade publikens hågkomst; med högaktning

R. Piehl.

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 243. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

BODEGA ESPANOLA

Etablerad 1883

Viner & Spirituosa

S. Esplanadgatan 8

Telefon 443.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL

Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 4692.

Beklädnads-Etablissement

för

GENTLEMÄN.

E. A. Knápe

17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 1803, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



Adolfine Erikson

N. Esplanadg. 37, Helsingfors.
Telefon 2757.

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor DAM- & BARNGARDEROBE. Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors
Telefon 137.

Språkkunniga sättare.
Modern materiel.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapligt tryck.

Tryckeriet grundlagt år 1818.





ARGUS

NR 3. HELSINGFORS 1. 2. 1910.

MODERN GEIJERFORSKNING.

För närvarande är Geijer i högsta grad på modet inom den svenska litteraturvetenskapen. 1906 kom Adrian Molins avhandling »Geijerstudier», 1907 Lydia Wahlströms levnadsteckning över Geijer och nu på hösten har det kommit ut två omfångsrika undersökningar, »Geijers lyrik» av Carl David Marcus och »Erik Gustaf Geijer åren före affallet» av Hilma Borelius. Därtill berättar ryktet, att nästa år skall fil. lic. Anton Blanck, som offentliggjort ett par smärre Geijerundersökningar, också lämna en gradualavhandling om Geijer. Det är ju förvånande, att så många samtidigt slå sig på Geijer, när varken Kellgren, Leopold, Wallin, Atterbom eller Almquist vunnit någon bearbetare och tolkare på många år.

Tyvärr har icke resultatet till fullo motsvarat omfånget av denna litteratur. Problemet Geijer står kvar i allt väsentligt, och endast vissa detaljer, enstaka sidor hos Geijer ha blivit klarlagda. Särskilt förhållandet mellan Geijers författarskap och de andar, som påverkade honom, är ännu föga undersökt.

Lydia Wahlströms bok gör endast delvis anspråk på att vara en självständig och ny undersökning, den är väsentligen en populär sammanfattning och en för skolungdomen avsedd framställning. Större mått få icke läggas på den.

Huvudvikten i arbetet ligger alldeles avgjort på dess senare del, skildringen av Geijer som äldre, närmare bestämt: Geijer som politiker och som vän till Hans Järta. Till någon del beror detta på att förf. funnit dessa sidor tämligen obeaktade förut, men väsentligen torde det bero på att hon har mera intresse för samhällsfrågor än för poesi. Ehuru Geijer för både allmänhet och skolungdom troligen betyder mest som skald och tonsättare, äro just båda dessa hans egenskaper avfärdade med svindlande hast på sammanlagt ett par sidor av andrahandsomdömen. Över huvud äro citaterna alldeles för många och långa, och jag måste bekänna att verket varit mig en smula svårläst genom sin genomgående abstrakta och teoretiserande hållning. Jag tvivlar av ovan anförda skäl mycket på, att boken kommer att förefalla ungdomen angenämare eller vara den till mera gagn än Erdmanns biografi av 1897, som ju är levande och mer innehållsrik.

Lydia Wahlström har framom tidigare levnadstecknare haft förmånen att kunna ge kapitlen om Geijer som nyromantiker och som liberal politisk författare en både utförligare och riktigare behandling. Hennes framställning av den förra är sympatisk, och hon sätter in Geijer på hans rätta plats blad rörelsens ledare i Sverige. Men liksom man saknar vissa elementära upplysningar om Geijers arv av lynnesdrag och olika slags gry, upplysningar som bort ges i inledningskapitlet, saknar man här några alldeles nödvändiga linjer för att förstå Geijers arbeten 1810—20. Det talas t. ex. om »en nationell strömning, påverkad av Eddasångerna och Ossian», som hörde till nyromantikens program i Tyskland — det är allt vad man får veta om den oerhört mäktiga patriotiska diktning och den germanistik, som utgingo från Heidelbergkretsen och frihetskrigets skalder, från Tieck och Wackenroder och som betydde så mycket för den svenska romantiken. Icke minst betydde de för Geijer som skald och avhandlingsförfattare. Kapitlet om Amalia von Helvig och Geijer vanställes av en föga psykologisk behandling; här framträder särskilt den mani att med Geijer till utgångspunkt docera moderna meningar, som på åtskilliga ställen stör sammanhanget. Framställningen av Geijers långa konservativa period är tämligen kort; det är egentligen de senare partierna, som fått sig tillmätt det mesta utrymmet.

Ehuru Lydia Wahlströms arbete bjuder på en mycket omsorgsfull sammanställning av materialet och på flera punkter i fråga om de senare åren bjuder på nya upplysningar, kan jag icke anse att den innebär någon större vinst för vår bokvärld. Flera småfel av förargligt slag ifråga om årtal och andra uppgifter borde ha undvikits för skolungdomens skull. Och trots min kärlek till romantiken finner jag mig illa till mods, då jag mitt bland de allra nyktraste meningar finner en högpatetisk grannlåt som denna:

»Innerst inne känner dock vår tid i romantiken igen den helgedom, där inga spårvagnars vinande och inga telefoners pinglande stör själens ensamma knäböjande inför tillvarons djup».

*

Hilma Borelius har företagit en ganska omfattande undersökning av »den allmänna miljön»

och Geijers författarskap under åren före avfallet. Det har gett goda resultat, detta förståndiga sätt att verkligen söka ta reda på de yttre tecknen till Geijers förändrade åsikter, och det visar att ytterligare skördar stå att hämta på samma fält. Den framställning författarinnan ger av Aftonbladsliberalismen och uppsalakonservatismen är nämligen mera ägnad att väcka till eftertanke än att utgöra sista ordet. Tvivelsutan har t. ex. Wieselgrens framställning av Aftonbladets öden behov av att korrigeras och framför allt kompletteras. Fröken Borelius har här från konservativ ståndpunkt gett förträffliga bidrag till en allsidigare uppfattning av situationen under 1830-talet, men det är en smula naivitet i omdömena om presskampanjen, som ej är till fördel, och notiserna falla här och där alltför strödda. Man får inte riktigt klart för sig, i vilken grad en eventuell förskjutning av den allmänna stämningen i liberal riktning kan ha medverkat till den Geijerska krisen.

Däremot får man högst väsentliga tillskott till sitt vetande om Geijers publicistiska författarskap 1830—38. De bidrag han skrev till Svenska literaturföreningens tidning bli under fröken Borelius lugna analys av långt större värde än man förut tillmätt dem som dokument för Geijers utvecklingshistoria. Hon har själv betecknat som sitt syftemål att söka kronologiskt bestämma och psykologiskt definiera den småningom skeende förändring i Geijers inre ställning till liberalismen, som slutligen resulterade i avfallet. Hon har häri lyckats ganska väl. Det är, som hon själv kallar det, ett förarbete till en behandling av avfallet och dess reflexrörelser.

Till hennes innehållsrika framställning skulle jag emellertid vilja knyta några anmärkningar. När man så riktigt som hon gjort, framhållit den synpunkten, att det inte bara var fråga om en teoretisk oöverensstämmelse, utan även en antagonism i stämning, varför då inte dra ut konsekvenserna och söka få fatt i de Geijerska lynnesdrag, som kommo honom att meddela sitt »avfall» icke som en vän åt gamla vänner, icke ens med en antydan om förändrad ståndpunkt eller direkta personliga meddelanden, utan på det brutala och sårande sätt, som skedde i »Litteraturbladet». Fröken Borelius påstår, att Geijer ej kan misstänkas för att ha tagit humör över Lénströms kritik av hans författarskap. Varför icke? Det finnes en mångfald, delvis alldeles omotsägliga yttranden i hans vänners brev från tidigare år, som ådagalägga, att Geijer — ehuru tvivelsutan ödmjuk inför Herran — var en mycket svårhanterlig vän och bekant, vars ganska despotiska lynne och, i viss mening, självgodhet beredde uppsaliensarna många svårsmältbara stunder. Hans kollisioner med Grubbe och Fryxell äro offentliga paralleller till de privata sammanstötningar, vars flertal naturligtvis aldrig blir eller förtjänar vara känt. Geijers oktoberbrev till Järta kan ju endast förklaras ur sårad självkänsla. Denna i sin män förebådande strid leder över till den aldrig behandlade frågan, varför av alla konservativa just Atterbom skulle våldsammast angripas av Aftonbladet, och varför Geijers recension av hans dikter kom att bli den egentliga krigsförklaringen. I Aftonbladets vidriga angrepp på Atterbom ser jag för min del framför allt en skicklig publicistisk taktiks fint. Det fanns ju många andra politiserande akademiker att slå ned på, men just Atterbom, som varit utsatt för de värsta smädelserna i sin egenskap av den nyromantiska rörelsens införare tjugu år förut, erbjöd det tacksammaste objektet för ny förföljelse. Han var också den kändaste — det lönar icke mödan att förneka hans stora popularitet som skald på 1830-talet, då man vet att hans dyra två band dikter såldes ojämförligt mycket bättre än Geijers lilla häfte dikter — och det fanns ett visst inre samband mellan den av Atterbom och hans vänner på sin tid besegrade upplysningsfilosofin och Aftonbladets åskådning, som gjorde förföljelsen ännu tacknämligare. Om hans — genom en senare tids litteraturhistoria i viss mån bortskymda — betydelse talar mycket bestämt vad romantikens förbittrade motståndare, utgivaren av Malmströms litteraturhistoria, C. F. Bergstedt år 1850 skrev i »Frey» om tidsskedet 1810—1850. Han finner att denna tids fosterländska bildning haft att uppvisa tre ledande personligheter, »alla liknande varandra i sina anlags storhet, i entusiasmen varmed de framstego, och i framgången». Dessa tre voro Atterbom, Geijer och Almquist. — För Geijer var den tjugufemåriga nära vänskapen med Atterbom å samma gång en fastknytning vid gemensamma intressen, och han kunde knappast genom en allmän teoretisk utläggning göra så klart för allmänheten, att 'stugan blivit honom för trång', som genom sin kritik av vännens dikter i den ton och anda, som Geijer använde. I förhållandet mellan dem båda — där det hittills är oundersökt, hur de påverkat varann — gjorde ju recensionen ett brått slut på all verklig förtrolighet. Det hedrar icke Geijer, att han saknade mod att sommaren 1837 eller senare, då han språkade med Atterbom om den tillämnade tidningen, tillstå sin egentliga avsikt.

Fröken Borelius avhandling intresserar och lockar till att fördjupa sig i dessa problem, även där man finner sig hågad att motsäga hennes måttfullt avvägda och flärdlöst framställda omdömen.

*

I viss mån är titeln »Geijers lyrik» på Marcus avhandling, missvisande. Han behandlar nämligen all Geijers vers, och av denna är ju en stor del icke helt och hållet eller ens övervägande lyrisk, utan episk. Så till vida ger ju boken emellertid mera än vad man väntar sig, något uteslutande angenämt.

Marcus undersökning är framförallt en resonnerande tolkning, med huvudvikten lagd på det författarpsykologiska. Han ställer Geijers dikter i belysning av uttalanden i hans brev, han sammanför besläktade stämningar och för ut de olika linjerna i Geijers alstring, varigenom han naturligtvis vinner en icke ringa fördjupning och förklaring av förhållandet mellan Geijers versdiktning och hans individualitet.

I några fall har han även sysselsatt sig med förhållandet mellan Geijers alstring och eventuella förebilder. Ett av de resultat han därvid vunnit, anser jag vara bokens viktigaste nya faktum. Han har nämligen, genom att undersöka anteckningarna från Götiska förbundets stämmor 1811 kunnat fastställa de tidigaste Idunadikternas kronologi, såvitt jag kan finna med nästan absolut säkerhet. Genom denna upptäckt har det också varit honom en möjlighet att kunna slita den gamla tvisten, huruvida Atterboms »Skaldarmal» haft betydelse för Geijer som impuls, något som Ljunggren m. fl. förnekat, men som Marcus fastställer med en både innehållslig och metrisk jämförelse mellan Atterboms dikt och de närmast därefter följande Geijerska, »Vikingen» och »Odalbonden». Detta viktiga avgörande och de utförda parallellerna med Gœthe ge den första avdelningen av boken, »Ungdomsårens lyrik» en avgjord vikt och torde föranleda åtskilliga ändringar i den gängse uppfattningen av Geijer som skald.

Det förefaller mig likväl, som om Marcus sett sig något för litet ikring. Den absoluta överensstämmelsen mellan Geijer och Schack Staffeldt, som jag för några år sen påpekade i en av Marcus omnämnd, men påtagligen icke läst artikel, sträcker sig längre än vad han känner till. Marcus har vidare förbisett ett likaledes av mig påpekat lån i Geijers »Karl XII» från Friedrich Schlegels »Resa till Frankrike», som Hammarsköld översatt och infört i sin tidskrift »Läsning i hvarjehanda» 1810. Då man vidare vet, att Staffeldt hade en energisk beundrare i Hammarsköld, att Hammarsköld översatte den av både Molin och Marcus som förebild till »Vikingen» citerade ryttarsången av Schiller, ligger det onekligen nära till hands att anta, att just Hammarsköld åtminstone delvis var förmedlaren av Geijers bekantskap med de åsyftade skalderna och att följa denna anvisning till ytterligare fynd av inflytanden på Geijer. Även den redan av Lénström påpekade likheten med Scott — och övrig engelsk vers — är icke tillfyllest begagnad. Slutligen är icke ens »Phosphoros» tillräckligt betonad i sitt inflytande på Geijers allmänna åskådning, ehuru Marcus likväl som Hilma Borelius riktigt och allvarligt framhållit parallellismen mellan Atterboms och Geijers åskådning och författarskap. Den kan emellertid sträckas ännu längre än de gjort; jag vill bara i förbigående påpeka deras analoga sätt att skriva recensioner: båda börja med en utredning, som sträcker sig ungefär från världens början och fram till den ifrågavarande boken, som ofta nog blir nästan obehandlad.

Skildringen av »Mandomsårens lyrik» måste givetvis bli ointressantare, alldenstund Geijers självbiktan under denna tid väsentligen sker i musiken. Emellertid har Marcus riktat uppfattningen av Geijers senare poesi högst väsentligt genom den samling dikter — nästan alla musiktexter — som hittills blott funnits spridda i nothäften m. m. och som saknas i alla samlingar av hans dikter. För några år sen gjorde jag en liknande undersökning av Geijers musikhäften, och skrev av de dikter, som saknades i »Skaldestycken». Till min stora förvåning finner jag nu att Marcus text och min i en mängd fall ej överensstämma, varför antingen skilda upplagor med ändringar skulle förekomma — högst osannolikt — eller också någon av oss båda skrivit av oriktigt. Jag tror inte att jag gjort det.

Det lönar ej mödan att här diskutera en mängd detaljer, där jag är av annan åsikt än Marcus. Däremot måste jag säga, att det synes mig vara en absolut brist i hans mycket brett och ordrikt skrivna avhandling, att den ej innehåller någon ordentlig stilanalys av Geijers diktion. Man får inte ens efter denna stora bok klart för sig, vilka egenskaper som utmärkte Geijers dikt: var den huvudsakligen rytmisk, visuell, gestaltskapande o. s. v. En konkret behandling av stilproblemen skulle också ha gett högst värdefulla hållpunkter för undersökningen av det rent poetiska, som nu stundom får stå tillbaka alltför mycket.

Stilen är icke alltid tillfredsställande: uttryck av mycket svävande slag möta ofta.

Ruben G:son Berg.

EBB OCH FLOD I JORDSKORPAN.

För ej så länge sedan beskrevs av den ortodoxa uppfattningen jordens inre såsom en flytande smält massa omgiven av ett tunnt fast skal; vi ha väl alla mött jämförelsen med apelsinen, där skalet i relativ storlek för oss skulle åskådliggöra jordskorpan. Redan då gavs emellertid denna framställning med reservationer, uppfattningen i fråga byggde ju på en utsträckning nedåt av iakttagelser närmare jordytan, och materiens förhållande vid de höga trycken och temperaturerna i jordens inre var obekant. Den mest vägande invändningen fotade dock på att man hade svårt att föreställa sig den tunna skorpan av tillräcklig fasthet.

I fysikaliskt hänseende, d. v. s. med hänsyn till materiens tillstånd och lagring i jordens inre, är kunskapen ännu mycket svävande, om man än under senaste tid genom analogislut fotade på exakta laboratorieundersökningar, främst

Tammans, trevat sig en bit fram; i mekaniskt vid studium av jorden som helhet har man däremot kommit till tämmeligen säker och inbördes överensstämmande åskådning.

Den rörelse av jordaxeln, visserligen med blott några meter, kring dess medelläge, vilken samarbete mellan geodeter och astronomer i särskilda länder fastställt, har givit en beräkningsgrund. Man har funnit att denna rörelse fyller ett varv på närmare femhundra dagar. Teoretiskt borde den absolut fasta jorden beskriva varvet på några och trehundrade, men minskar man på fastheten och betraktar jorden som elastisk av en hårdhetsgrad något större än stålets, försvinner motsägelsen mellan teori och observation.

Det enklaste greppet på detta jordens förhållande såsom helhet i mekaniskt hänseende tillåter oss kanske tidvattenfenomenet. All teoretisk förklaring av detta har utgått från det omedelbara intrycket vid betraktandet, från intrycket av att havsytan rör sig i förhållande till den fasta jorden, alltså från antagandet av en absolut fast jord. Här har man således faktiskt frånsett från den tidigare antagna strukturen. En väsentligen flytande jord hade ju även i jordskorpan bort uppvisa samma rörelser som i havsytan och sålunda knappast låtit ebb och flodfenomenet uppkomma i för oss direkt märkbar form; det är ju i varje fall blott skillnaden i ebb och flod för hav och jordyta vi kunna observera.

Den absoluta hårdheten hos jorden har man dock aldrig ens i detta sammanhang tagit för given, och utredandet av var mellan de nyss antydda extremerna det verkliga förhållandet fölle har erbjudit stor lockelse. Den behövliga fasta punkt, med vilken jordytans rörelser kunde jämföras, har man ej kunnat åstadkomma. Pendeln har givit utvägen. Lodlinjen, som denna strävar att intaga, underginge naturligen ingen förändring i förhållande till omgivningen å en flytande jord, där ytan just bestämdes av lodlinjen, å en absolut fast jord avlänkade däremot månens och solens attraktion pendeln ur dess medelläge, och hela ebb- och flodfenomenet inskränkte å fastlandet sig till denna avlänkning. Avlänkningen kan beräknas, men vore tyvärr mycket liten. En pendel av en meters längd skulle sålunda under inverkan av enbart dessa krafter ej flytta sin spets utom ett område av en tusendedels kvadratmillimeters yta, ett tröstlöst litet belopp, vilket förminskades allt mer i ju högre grad jordens hårdhet måste tänkas reducerad. Vidare, då bröderna Darwin, två söner till zoologen, omkring 1880 försökte angripa problemet var resultatet blott, att felkällorna voro de dominerande. Redan de alldeles lokala förskjutningar av lodlinjen, vilka alstrades av den dagliga uppvärmningen i de olika skikt varav omgivningen var uppbyggd, voro mångfalt större än fenomenet i fråga.

Av många och på olika sätt har detta arbete fortsatts, ständigt utan ändgiltiga resultat, tills med av Hecker å geodetiska institutet i Potsdam anställda, 1907 publicerade observationer goda siffror vunnits. Här är ej platsen att utförligare ingå på detta arbete. Det har utförts i en källare 25 meter under jordytan, alltså nedåt väl den sträcka ett sexvåningshus höjer sig över denna. I detta rum har temperaturen året om kunnat hållas vid 11°.7. Apparaten har utgjorts av två s. k. horisontalpendlar av någon decimeters längd, i detta sammanhang motsvarande vanliga sådana av åtskilliga meters. Observatorn har varit en rulle fotografiskt papper, som ombytts varannan dag utan att ombytaren kommit i direkt beröring med apparaten.

Resultaten? Att lodlinjen i vissa fall avlänkats till ett belopp av något över en hundradedels bågsekund, d. v. s. med den vinkel en sträcka av en millimeters längd bildar sedd på närmare 20 kilometers avstånd. Vad detta betyder? Att lodlinjens avlänkning når ungefär till $^3/_5$ av det belopp den nådde å en absolut fast jord. Att jorden i detta hänseende förhåller sig ungefär som ett tänkt lika stort klot av stål, möjligen är av något mindre hårdhet. Och ännu att i jordskorpan ett ebb- och flodfenomen äger rum, som uppgår till ungefär $^2/_5$ av det en flytande jord borde uppvisa. Medelskillnaden mellan låg- och högvatten är i oceanen vid ny och fullmåne ungefärligen en meter. Vi hade då att räkna med en höjning och sänkning av jordytan vid samma tider av c:a 40 centimeter, vid kvadraturerna av c:a 15, allt i Potsdam. Kanske kan ännu framhållas att i Potsdam enligt dessa observationer jorden i riktningen ost till väst är ett par gånger fastare än i nord-sydriktningen.

Vi ha här såsom mått på hårdheten av jorden som helhet betraktad för andra gången mött jämförelsen med stålet, denna gång på en alldeles ny och oberoende väg. Undersökning av långperiodiska (halvårs) tidvatten ge ett överensstämmande resultat, likaså leda beräkningar av fortplantningshastigheten hos jordstötsvågor till nära fallande värden. Vi få väl då fatta att denna hårdhet kan anses fastslagen för jorden.

Det finnes intet skäl att låta det i Potsdam funna ebb- och flodfenomenet gälla blott för denna ort. Naturligen måste särskilda olikheter i fenomenets gestaltning å olika delar av jorden förutses. Men i stort bör det vara ungefärligen detsamma. Vår esplanadasfalt bör då i vårt sinne förbindas med en ständig rörelse upp och ned, störst vid ny och fullmåne, då under $12\,^1/_2$ timme den är av storleksordningen 40 centimeter. Att vi ej märka den är lika naturligt som att tidvattenfenomenet ute på fartyg i öppna havet undgår oss.

En annan lika förbluffande rörelse hos jordskorpan har under de sista åren påvisats, en nedtryckning vid högt barometerstånd, en höjning vid lågt. Enligt sir G. H. Darwins beräk-

ningar, fotade på observationer av jordskorpans utning mellan särskilda stationer kan denna örelse uppgå till 9 cm. Sammanställt med det öregående blir det då en vågrörelse om en halv neter vi få tilldela vår jords fasta yta.

Rolf Witting.

GEORGES RODENBACH: LANDSKAPSSKILDRAREN OCH PESSIMISTEN. I.

Den store Pascal har en gång sagt: »de ändliga rymdernas eviga tystnad förfärar mig.» Ett djupt och evigt sannt ord, som alla de vilka, som Pascal, känt ångesten och ovissheten inför livets gåta, kunna upprepa, medvetna som de äro om att under samma omständigheter ha erfarit samma känslor. På samma sätt har säkert Georges Rodenbach inför lidandets omätliga myster utropat: »den mänskliga smärtans oändlighet förskräcker mig.» Ty Rodenbachs verk är behärskat av föreställningen om den lidande mänskligheten, av den oslippliga tanken på det obotliga onda som trycker de finkänsliga och ömtåliga sinnena, människosläktets utvaldes sinnen. I *Bruges-la-Morte* och i *le Carillonneur* förnimmer man från början ända till slutet en atmosfär som är fuktig av tårar; man lyssnar till ljudet av en oavbruten, dödsbådande klagan som stiger upp från den gamla flamska staden med dess tysta kanaler och dess öde gator, höjer sig över hallarnas torn och över Notre-Dames heliga spira, höjer sig högre och högre mot himlen; man hör där stumma tigande smärtor, hemlighetsfulla dolda lidanden, själars ångestskrin som knappas uppfattas. Det smälter allt samman med den åldriga, vördnadsbjudande stadens tystnad, förtonar däri och blir till en harmoni med den. Ty själva luften i Brügge har något outsägligt som inbjuder till sorgsenhet och till melankoli. De stora städernas bullrande glädje vore där en hädelse. Vinterdagarnas grå dysterhet, då den täta dimman, som höljer allt, kväver klockornas ljud, och sommarkvällarnas milda lugn, då hallarnas torn flammar i solnedgångens purpur och svanarna långsamt och majestätiskt glida över kanalernas vatten, där himlen speglar sig, locka oss i lika grad till stilla eftertanke; det tyckes som talade Brügges himmel alltid samma språk, vilken dess färg än är och vilken än årstiden — den förbereder oss på missräkningarna i detta flyktiga liv, den varnar oss för förgängliga, svinnande fröjders bedrägeri, den bjuder oss följa Victor Hugos råd:

Reste à la solitude,
Reste à la pauvreté,
Vis sans inquiétude,
Et ne te fais étude
Que de l'Eternité.

På känsliga, ömtåliga sinnen tyckes Brügge ha samma inflytande som de smekningar Sully Prudhomme talar om:

On a dans l'âme une tendresse,
Où tremblent toutes les douleurs,
Et c'est parfois une caresse
Qui trouble, et fait germer les pleurs!

Beröringen med denna stad förvirrar själen, det är som skulle den genomträngas, gripas och behärskas därav; man kan icke befria sig från denna förvirrande betagenhet, man vet att man hädanefter är i den Döda Stadens våld och skall vara den underdånig.

Men i alla fall, vilket angenämt ok, vilket behagligt slaveri! De som fallit offer därför ångra sig icke. Det är icke en underkastelse som dödar, icke en fascinering som blir en marritt. Och vi äro Rodenbach tack skyldiga för att han återuppväckt det döda Brügges själ, låtit oss vidröra den och låtit oss förnimma den oändligt sorgsna och oändligt harmoniska klang, som utgår därifrån. Han har icke blott förstått frammana den, men också ge den personlighet. Vi höra den omväxlande sjunga och gråta, då klockspelet klingar muntert till festdagar och marknader eller då klockorna milt och klagande ringa Angelus i kvällarnas halvljus. Vi höra den skälva i skuggan, vi känna den darra i våra hjärtan, denna den åldriga stadens själ som känt ärans och triumfens flyktiga glans innan den fått erfara övergivenhetens och förfallets bitterhet. Och den upprepar för oss ett helt förflutet livs storslagna saga, bestrålad av förhoppningar, den förtäljer för oss om en värld som funnits till och försvunnit, en stolt och högdragen värld, rik och praktlysten, som ägt en prålande glans, men är förgången, för alltid förgången, och nu blott finnes till i ruiner.

I ruiner? Det kräver en förklaring. I arkitektonisk mening äro de icke ruiner, hallarnas torn och det Heliga Blodets kapell och alla kyrkorna, Vår Frälsares och Jerusalems och Notre Dame eller Johannes hospitalet, som bevarar de skatter Memlings geni skapat, eller de andra historiska monumenten i denna stad, som i rikedom på skatter har få likar. Men då vi vandra på dess tysta gator, där horisonten skäres av de gamla husgavlarna och där gräset sorgset spirar i stenarnas mellanrum, då vi betrakta dessa spiror, dessa torn, dessa kapitäler, dessa portaler, vördnadsvärda spår av ett förstört förflutet, så känna vi oss gripna av en outsäglig melankoli. Allt ännu tyckas spirorna djärvt slunga ut mot himlen sina stolta, förhoppningsfulla rop: men ropet kväves så snart det utstötts, det dör bort i tystnaden som höljer allt, det slocknar i en snyftning av ånger och modlöshet, — ånger över det förflutna, modlöshet gent emot det som stundar! Ty de väldiga byggnaderna, vilkas silhuetter mäktigt resa sig över den döda staden och återkalla forntiden till liv, förstärka just därigenom nuets allt-

omfattande melankoli. Om än de själva icke äro ruiner, så bära de dock vittne om undergång, om förhoppningars, illusioners, drifters, ärelystna önskningars och försvunna generationers undergång. Och då det döda Brügges själ om natten irrar genom de öde gatorna eller längs de svarta kanalerna, där svanarna slumra, finner hon icke någon annan tillflyktsort, någon annan tröst än dessa stolta ruiner, som så obevekligt mana fram gångna tiders ära och långa dödskamp .....

Måhända måste man känna Brügge för att tillbörligt kunna uppskatta Rodenbachs verk. Jag är till och med viss därpå. Och det är icke nog med att känna det som den vanliga turisten, som blott gör undan ett mer eller mindre besvärligt dagsverke för att lyda Baedekers instruktioner, ja icke ens som den mer allvarlige turisten som dröjer där ett par veckor. Det är med Brügge som med Rom: man måste ha *upplevat* dessa två städer för att kunna uppskatta dem, hålla av dem, älska dem. Men vad allt innesluter icke detta ord — uppleva Brügge, uppleva Rom? Det innebär att man måste äga en artists själ och temperament, en själ som passionerat gripits av skönheten, som lidelsefullt strävar mot idealet, som kan förflytta sig genom tiderna och framkalla och återuppliva det förflutna sådant det varit, en själ som på en gång kan fatta den poetiska och den sociologiska betydelsen av en fresk,en vas, en relief, en inskrift, en själ som kan förstå hela skönheten i förgångna tiders naiva tro, hela den själsstorhet som tagit sig uttryck i en basilikas valv och hela det svidande djupet i en bön, en själ som, slutligen, är i stånd att uppskatta och älska — och det icke blott med en ytlig kärlek — hela det samfällda verk som utförts genom mänsklighetens oavbrutna ansträngningar. Den, som äger en sådan själ, kan icke låta bli att älska Rom och Brügge, dessa två städer som var på sitt sätt föra oss till minnes allt det jordiskas förgänglighet, dessa städer där vi kunna dyka ned i det förgångna, då vi, modlösa genom nutidens motgångar och misströstande om framtiden, känna ett behov av att träda i förbindelse med våra förfäder, vilkas ihärdiga och hårda arbete brutit de banor för civilisationen, på vilka samhället går mot en — som det hoppas — lyckligare framtid.

»Jag har även och till och med främst velat ge liv åt en stad, säger Rodenbach, göra staden till en huvudperson, förknippad med själstillstånden, i det den råder, avråder, driver till handling. Så framträder Brügge, den stad jag valt, nästan i mänsklig skepnad. Det utövar inflytande på dem som vistas där. Det formar dem efter sina vyer och sina klockspel.» Tänk blott på Hugues Viane: han har med sin unga hustru förlorat allt, sin kärlek, sina förhoppningar, allt det som förskönat hans liv och gjort det drägligt; sårad till döds i sin själ slår han sig ned i Brügge, som han helt nyligen besökt i sällskap med henne, som icke mer är till, men vars minne ännu lever kvar; den Döda Staden skall harmoniera med den döda hustrun. I Brügge kan han fritt hänge sig åt den oändliga sorgsenhet, varav hans själ överväldigats. I de mondäna städer, där Hugues Viane fordom vistats, i Paris, i Monte Carlo, ha alltför många förströelser berövat hans själ tiden och förmågan att försjunka i eftertanke; människornas glädje, gatornas buller tyckas där en ständig förolämpning mot den smärta, som plågar en själv. De stora sorgerna söka instinktivt tystnaden. Och var kan man väl finna den, om icke i Brügge, döda Brügge, som är avskilt från världen och tyckes en tillflyktsort för alla dem, mot vilka livet varit alltför hårt.

Men Brügge tröstar icke blott, det tjusar också, det söver, det hämmar varje handling, det förlamar viljan och energins spänstighet. Hugues Viane hänger sig åt det som sjuk och som artist, han erfar alla dess utsökta njutningar och allt det mystiska behag, som denna underbara gamla stad utstrålar. Han blir ett lätt byte för den. Genomartistisk, drömmande, sensuell, trött på livet, desillusionerad, en obotlig pessimist, som icke längre har något att hoppas på jorden, måste han med nödvändighet falla offer för det oemotståndliga inflytandet från denna stad, där allt är artistiskt, där allt talar om döden, men om en mild, skön, tilldragande, smekande död, där allt förenas för att försköna graven, göra den poetisk, göra den gudomlig. I denna atmosfär, där döden alltid är så nära, att man dagligen snuddar vid den, och där den ler mot oss som en väninna eller en skyddsängel, hur skulle den där tyckas oss något avlägset och fjärran, hur skulle den visa sig i den avskräckande skepnaden av ett språng i det okända, en farlig resa i landet bortom graven? Nej, den är oss helt nära, den sätter sig vid vår sida, den följer oss i kyrkorna, den vakar vid vår kudde då vi sova, vi se dess silhuett återkastad i Lac d'Amour och vi skönja dess skugga om kvällarna irra bland beguinklostrets träd. Därför tyckas oss de, som äro döda, de kära försvunna, icke skilda från oss genom något hotande svalg: de äro bland oss, kring oss, de leva nästan vårt liv. Hugues Viane saknar blott själva den varelse han älskat; men våningen är fullkomligt sådan den fordom var i Paris, porträtten, älsklingsblommorna, alla de tusen småsakerna som återkalla det förflutna i dess minsta drag, ja vecken i gardinerna, allt är där som förut. Fastän den döda icke synes, tyckes det Hugues som vore hon ännu där bland dessa ting, som nyss voro hennes, dem hon vidrörde, ordnade och älskade. Och bland dem var ett, heligare än något av de andra, en tredubbelt helig relik, en fläta av hennes hår, av hennes vackra blonda hår, som Hugues klippt från det redan kallnade huvudet, och som sedan vilat som en dyrbar skatt i ett glasskrin i salongen,

som vettade ut mot tystnaden på den gamla Quai du Rosaire.

Så se vi Hugues Viane leva med Döden — *hans* döda där inne, den Döda Staden där ute. Han skall för all framtid leva i en atmosfär av död, nästan alldeles avskild från den jordiska existensen, med ögonen »vända inåt», och blicken samlad på de Sälla Skuggornas hemlighetsfulla riken. Men att alltid leva med Döden, det är att döda Livet, det är att tillintetgöra dess väsen, som är handling, och den fruktbara urkällan till handlingen, som är viljan. Men fastän Hugues Viane gjort de mest ihärdiga ansträngningar, och det i den gynnsammaste omgivning, att förverkliga buddismens och Schopenhauers ideal, där lyckan identifieras med Nirvana, har han dock trots allt icke kunnat förkväva alla de begär livet alstrar. Det är sällan naturen helt kan kuvas, och Hugues Viane är på intet sätt en Alphonse de Liguori. Låt vara att han kunnat döda sin vilja, men han har icke kunnat döda sin drift till kvinnan. Han har icke kunnat det därför att det — som Rodenbach också insett — är något som en man, om han en gång förtjänar detta namn, aldrig kan döda hos sig.

Genom en kvinna, som är en äventyrerska och en sköka, skall Hugues ännu knytas vid livet. Men vi skola icke låta förvilla oss härav. Man lever icke ostraffat bland de döda och man bör omsorgsfullt undvika att skrämma dem. Vilken hädelse att mellan den Döda Staden och den Döda Makan ställa en lättsinnig kvinna, en banal och vulgär dansös! Och denna olycksdigra förbindelse, som vilar på ett återuppväckande av de döda, den leder också till döden, den kunde icke annat än leda dit!

Hur sorglig, hur ömkansvärd är icke den absoluta bristen på vilja hos Hugues! Vilken dekadens visar oss icke berättelsen om hans Odyssé! All känsla för verkligheten har försvunnit hos honom, han är ett stackars vrak, som blott väntar, i de döda tingens högtidliga tystnad, den stund, då han äntligen skall befrias, då han skall återförenas med henne, som var hans enda lycka. Denne otröstlige änkling, som flyttat till Brügge emedan hans plågade själ icke kunde uthärda människornas buller och som finner sin glädje, sin enda glädje, i att utan mål irra på de öde gatorna eller längs de stilla kåerna i den dystra dimman, i regnet och droppet från de överfyllda takrännorna, vid det rytmiska och tunga ljudet av klockorna, — han har alltför ihärdigt frambesvurit den Döda, och denna ständiga besvärjelse dag efter dag, minut efter minut, har slutligen fördunklat hans syn och förlamat hans urskillning. Av en slump möter han en dag på gatan en kvinna. Onekligen något ytterst banalt, men av skenbart obetydliga och meningslösa orsaker kunna stundom betydelsefulla följder framgå. Hugues tror sig se den Döda framför sig! Hon, som han begråter, som han alltid skall begråta, stiger plötsligt fram! Samma gång, samma drag, samma blick, samma hår! Han följer henne blint, fascinerad, hypnotiserad. Denna den Dödas dubbelgångerska är blott en dansös från Lille, som följt med en kringresande trupp. Vad gör det honom! En dag tilltalar han henne, han hör hennes röst som svarar honom. Från detta ögonblick sluta sig trollnätets maskor allt tätare kring honom, allt mer invecklar han sig däri. Rösten! Det är den Dödas röst som nått hans öra! Det är hon själv, det är åtminstone hennes andra jag. Och under kvällarnas samtal tycker Hugues sig åter höra den andra tala, i kyssarna och de lidelsefulla omfamningarna tycker han sig åter äga den som var försvunnen. Hur kastar icke lyckan åter sitt skimmer över hans liv, detta liv som han trott sig för alltid ha helgat åt Döden, åt Minnet och åt Hoppet!

Men småningom brytes dock förtrollningen genom den logik, som innebor i händelserna och griper även den mest förslöade. Han har velat se sin älskarinna klädd i den Dödas kläder, och denna vilda, omåttliga, vansinniga längtan att driva identifieringen ända till det yttersta blir orsaken till den första begynnelsen på drömmens upplösning. Då han ser Jane Scott iklädd dessa nästan heliga kläder, som han med svartsjuk vaksamhet bevarat alldeles orörda sedan tio år tillbaka, — då han ser henne, klädd i dem, storskratta, dansa, och göra tusen dumheter inför spegeln, då får han ett dunkelt medvetande om det misstag han begått, han känner inom sig att illusionen börjat ge vika, han börjar fatta att ett helgerån begåtts, att en kränkande oförrätt tillfogats henne, som han så troget älskat och dyrkat så varmt och ädelt. Men fastän hans ögon öppnats, fastän han åter får känning med verkligheternas värld, förblir han fortfarande fastkedjad vid henne, han saknar styrka och vilja att åter bli herre över sig själv.

Det är nu Hugues Viane gör det sorgligaste intrycket, det är nu vi bäst iakttaga den upplösande och förstörande inverkan den Döda Staden, genom hela sin omgivning av idel döda ting, utövar på viljan. Han har ingen vilja längre och följden är att han desillusionerad och medveten störtar efter en idol, som han vet vara falsk, efter en chimär, som han vet vara lögnaktig. Jane är för honom nu blott dansösen, kokotten, och likväl är han hennes slav lika mycket som i det ögonblick han verkligen — tack vare hallucinationens makt — trodde sig i den på gatan upplockade älskarinnans smekningar känna makans kyssar.

Ett har dock Hugues i ett sista uppflammande av sin slocknade vilja länge vägrat att göra. Han har icke velat att hans älskarinna skulle komma till honom, till detta hem som helt behärskas av den älskade dödas skugga. Men slutligen kan han icke längre hindra det

hädiska vanhelgandet, den kränkande profanationen av denna dittills okränkta hälgedom. Och det är i det ögonblick hans dröm förflyktigats och hans illusion brustit, i det ögonblick hans kärlek till älskarinnan förtrampats, förödmjukats och krossats, han för henne, som han vet vara ovärdig, öppnar dörrarna till detta dödens helgade tämpel!

Och för detta vanhelgande av den heliga platsen väljer han det Heliga Blodets höga och vördnadsvärda dag, den dag då man kanske bäst känner det heliga som vilar över den Döda Staden, evigheten i dess monument och renheten i dess ständiga förbindelse med det Osynliga! Dagen för denna procession, som sekler sett defilera, som Notre Dames heliga spira och hallarnas och Saint-Sauveurs åldriga torn och de gamla husgavlarna och de tysta gatorna ha betraktat genom tiderna, som för dagens släkten erinrar om de stora tiderna fordom tider av tro och av offer, av hjältemod och av ridderlighet, av romantik och av glädje, av förtryck och av fanatism, av elände och av okunnighet — dagen då allt återkallas till liv, då allt åter står upp, då allt åter drar förbi, en hel civilisations, en hel världs historie, uttryckt genom en enda stad. Varför skulle Hugues välja just denna dag, då Dödens skugga mer än annars tynger luften, då man tydligare hör dånet av dess vingslag, då till och med jordens inälvor tyckas vilja återge de vålnader den uråldriga processionen uppväckt?

Det är dagen för Dödens triumf! Den dagen valde Hugues Viane för att slunga mot döden den bittraste smädelsen!

Hon, älskarinnan, kommer, hon stiger över helgedomen ströskel, hon slår sig ned bland alla dessa heliga reliker, under det Hugues med döden i hjärtat och dyster blick ser det Heliga Blodets procession draga förbi på gatan. För honom har processionen ingen poesi, ingen betydelse, annat än den att än ytterligare understryka hans elände . . .

Och hon, den främmande! Hon har kastat sin profana blick på de heliga skatterna i våningen, hon har sett skrinet, där — som Hostian i sitt tabernakel — den blonda flätan vilar.

Hennes oblyga nyfikenhet är väckt. Vad angår henne vördnaden för döda ting! Hon känner icke fruktan för det osynliga. Denna fläta framkallar hos henne blott skratt, deras vansinniga skratt, som intet förstå. Hon vågar vidröra den, taga den i sina händer, lyfta den ur skrinet, göra den till ett föremål för sitt hån och sitt gäckeri.

Men Parcerna, som på sin ödesdigra slända avmäta våra dagars och våra ödens tråd, vakade, och så snart Jane med sina orena händer besudlat den heliga locken, avskar Atropos tråden med sin obönhörliga sax, och Keren, som utför de tre förfärliga systrarnas bud, uppenbarade sig genast i Hugues Vianes skepnad. Hugues har sett helgerånet, han har känt ett svärd gå genom sin själ, han har hört blodet brusa i sina tinningar, han har plötsligt sett det flamma rött för ögonen — han störtar fram för att gripa den heliga flätan. Jane vill undfly honom, hon tror det är lek, hon försöker fly, men Hugues' hämnande hand har gripit flätan som hon virat kring sin hals. I sin vilda iver rycker han i den, ropar åt henne att släppa den, och då hon nekar, drar han vilt, blint, utan att göra sig reda för vad han gör; all hans nedslagenhet under de senaste månaderna förbytes till ett dödligt hat, och detta förvandlas, i sin tur, till en brutal, mördande, oemotståndlig styrka. Han drar och drar — och i våningens tystnad hör man bullret av en kropp som faller. Jane har med sitt liv pliktat för det hon vanhelgat Dödens helgedom.

»Hon hade dött — därför att hon icke anat Mysteriet och det, att det kunde givas något som man icke fick vidröra utan att straffas för helgerån. Hon hade burit hand på den hämnande flätan, denna fläta som genast — för den vars själ är ren och har uppfattning för Mysteriet — gav tillkänna att hon i det ögonblick hon vanhelgades, själv skulle bli ett *dödens redskap.*»

Georges Chatterton-Hill.

Övers. från förf:s manuskript.

AKADEMISKT ALLEHANDA.

16. Tjänstledighets-slöseriet.

Jag måste besvära tidskriftens välvilliga publik med att än en gång rikta dess uppmärksamhet på ett förhållande, som jag anser värt att underkastas diskussion, särskilt i akademiska kretsar: den rundliga frikostighet, varmed, av tidningsnotiserna att döma, alma mater medger sina lärare befrielse från deras skyldighet att meddela undervisning. Jag döljer icke, att jag ånyo kommit på detta kapitel framför allt med anledning av min gamle vän e. o. professorn med förhöjd avlöning Hannes Gebhard; men andra fall synas även mana till reflexion.

Hr Gebhard blev, såsom jag tidigare funnit anledning påpeka, efter egen anhållan befordrad till sin nuvarande rang, naturligtvis på grund av fakultets och konsistoriums rekommendation. Däremot fick han sin förhöjda lön, varom han ävenledes anhållit, utan konsistorii förord, på senatens anbefallning: han hade, som man måhända minnes, tjäntgjort som docent endast ett par terminer. När han skulle bli e. o. prof., var det, tänker jag, emedan fakulteten behövde lärarkrafter och emedan man räknade på, att han åtminstone nu ämnade egna sina krafter åt universitetet och den välbehövliga vetenskapliga undervisningen i landtbruksfakulteten. Men den

som lurade de akademiska fädernas ljusa tro på hans goda vilja och »honette ambition», det var just hr Gebhard. Den första terminen han var professor, åtnjöt han, om jag nu kommer rätt ihåg, ledighet från sin halva föreläsningsskyldighet, den andra terminen har han fått lov helt och hållet.

Det förefaller som om hr G. skulle se i akademin en stadig källa för sinekurer. Han var länge endast till namnet docent, han var ännu längre endast till namnet universitetskamrer, med ständig tjänstledighet och ständig avlöning (som väl icke helt och hållet gick åt till vikarien), och nu börjar han på samma bog. Det skulle icke förvåna mig, om han en dag ansökte att bliva befordrad till ordinarie professor, naturligtvis med lönetillskott för tio års tjänst, och sedan, när vår åldrande vicekansler en gång lägger in om avsked, anhålla att uppflyttas till denna befattning — med det 200 marks tillskott i expenser, som konsistorium nyligen föreslagit åt sin chef. Samt, självfallet, genast ansöka om tjänstledighet för att ostört kunna ägna sig åt Pellervo, andelskassor, »subkommittéer» och annat, som intresserar mer.

I historisk-filologiska sektionen har jag varsnat ett par fall, som kunde i detta sammanhang beröras. Professorn i allmän historia, vilken också, under mellantiderna mellan lantdagsmanna- och senatorskap åtnjutit tjänstledighet, har igen erhållit sådan »för vetenskapliga ändamål» till den 1 mars, då han antagligen inträder i lantdagen. Jag har icke slagit efter, men det är nog åtskilliga små år sedan han satt i fakultetet och konsistorium. Den äldre e. o. professorn i ämnet har för närvarande också ledighet från pedagogiska göromål, åtminstone vid universitetet, och den yngre e. o. professorn, som förordnades att sköta tjänsten, erhöll på samma gång befrielse från halva sin föreläsningsskyldighet. Det vill säga: han förestår ordinarie professuren med mindre undervisningsplikt än om han skötte sin e. o. professur. För resten är i denna samma sektion professorn i nordisk historia, numera emeritus, befriad från en del av sina åligganden och professorn i romansk filologi sköter två professurer, av vilka ingendera är hans egen. Därjämte åtnjuta ännu ett par professorer befrielse från två timmars föreläsningar. Är nu allt sådant till gagn för en regelbunden, konsekvent och helstöpt undervisning, av vilken studenterna äga att fordra det mesta och bästa möjliga? Och vidare: varav kan det komma sig, att dylika tillfälliga tjänstledigheter ständigt i massor begäras av och spenderas åt historisk-filologiska sektionens lärare, medan t. ex. den fysisk-matematiska sektionens professorer arbeta med vida större regelbundenhet och knappast väl kunna sägas göra mindre tjänster åt vetenskapen?

Hela denna fråga om professorernas rätt att njuta befrielse från sin undervisningsskyldighet sammanhänger med frågan, huruvida universitetet måste betraktas främst som en undervisningsanstalt eller som ett vetenskapligt institut. Man svarar, att båda dessa intressen böra i lika mån tillgodoses. Men för att detta skall kunna ske, synes det mig icke lämpligt, att partiella tjänstledigheter och vikarieringar i den mängd förekomma, som hos oss blir allt mera vanligt. Ett rationelt sätt är visserligen svårt att finna upp; kanske kunde man inrätta det så, som någonstädes verkligen torde vara fallet, att en ordinarie professor efter en viss tid har rätt att erhålla en längre periods, exempelvis ett års, tjänstledighet för vetenskapligt arbete. För övrigt beror missförhållandet ej allenast på den antydda dualismen i en universitetslärares skyldigheter. Den beror ock, och kanske mest, på, att så många akademiska lärare hava sysselsättningar utom universitetet, av vilka de känna sig bundna och åt vilka de egna en måhända större iver än åt den akademiska lärareverksamheten. Men vårt universitet synes icke tillräckligt rikt på verkligt dugande krafter för att innehavarena av dess lärostolar skulle förlägga en stor del av sin mest betydande verksamhet utom detsamma.

Dr Ix.

PANOPTIKON.

Vid årsskiftet mottog jag, såsom denna tidskrifts ärade läsare måhända påminna sig, ett par vänliga brev — av en sig kallande Biblioteksråtta samt av min värderade kollega Dr Ix —, vilka rörde sig om vissa förhållanden vid vårt universitetsbibliotek. Dessutom anlände sedan ännu en epistola, undertecknad Biblioteksfönstersparv, angående samma mystiska institution, men den var väl lång och speciell för att kunna här ingå. Ytterligare något brev av t. ex. en Biblioteksläsesalstakfuktsmikrob har emellertid inte anlänt, varav jag sluter att extra amanuenserna nu igen ha ökat arbete med att låna ut äldre och nyare tidskriftsårgångar till prov åt bokbindaren.

Då emellertid gammal kärlek aldrig oxideras ens i de mest sura förhållanden, har jag återigen anonymt kvistat ett tag över till den vördnadsvärda *Alma Moster*, å vars halvrunda bakfasad bl. a. uppslagsordet *Philosofia* prunkar med Ph (klassiska filosofin) i början och f (Falkenberg) mot slutet. Denna gång har jag diskret trummat på det ställe av hennes korsett, inom vilket de moderna tidskrifterna borde svälla. Men hast du mir gekitzelt — där fanns bra litet. Av t. ex. de berömda engelska veckotidskrifterna Atheneum och Academy syntes den 23 januari 1910 icke

senare häften än sådana med datum — 11 september 1909. Det saknades alltså vidpass aderton nummer av vardera, de nyaste aderton numren, ifall man nu får utsträcka epitetet nyast så långt tillbaka som här synes nödigt.

Moster, sade jag, detta är ju rent horribelt.

Nej, viskade hon, det är det alls inte. Vi ha ombud i utlandet ser du, pålitliga, solida, genomärliga ombud, som få dessa och andra tidskrifter till sig vecka efter vecka, lägga dem på hyllorna och sedan, när högarna nått taket, bunta ihop dem och sända dem till mig, adress Helsingfors. Så går det till hos oss, unga vän. Att expediera häftena nummer per nummer direkt från förlaget eller redaktionen, såsom till enskilda abonnenter, det passar alls inte. Dessutom är det särskilt att märka att vinterfrakterna för boksändningar äro dyra, så att de böra om möjligt få ligga över till öppet vatten.

Men, goda och välfödda moster Alma, på det sättet är det ju omöjligt för våra vetenskapsmän och studerande att följa med det nyaste inom utlandets kulturliv.

Ack, lilla barnsliga vän, det betyder föga — vem vet vad allt skräp de dessutom därmed undgå. Och slutligen: våra vetenskapsmän besöka just inte heller biblioteket vidare för tidskrifternas skull, häftena bliva mest ouppskurna ...

Undra på det, kära moster, vem bryr sig om åldriga nummer, man prenumererar hellre själv.

Moster sken upp så att det knakade i fiskbenen: Där har du det, mitt barn, man prenumererar hellre själv. Så borde alla resonera. Kom i mina armar, gosse, och hav tack för att du fattat mig rätt. Jag är en fredlig, gedigen institution, som inte älskar fjäsk och moderniteter. Vill någon ha olagrade revyer, så var så god själv. Jag vet vad gammalt vin vill säga, jag.

Hon följde mig vänligt till dörren. Hennes sista ord för gången voro: Aj aj ändå vad vår tid går framåt, jag läste här uti i går anlända tidskrifter att man nu t. o. m. har börjat telegrafera utan tråd, har man hört på maken? Men billigt måste det bli.

Jo rara moster, på det sättet varda nog snart t. o. m. de äldre häftena onödiga. Ombudet knackar: »Senaste trettio häften Comptes rendus ingenting särskilt, skola de sändas?» Och moster svarar: »Kanske ändå, men avvakta lastbåt Havre.» Men så får moster en idé och depescherar yttermera: »Sänd direkt bokbindaren.»

Moster log instämmande, men fördystrades med ens. Har du hört om Messina?, sade hon. Det står i tidskrifterna om en olycka ...

På tanters vanliga sätt kunde hon inte tystna i tamburen. Jag bugade mig och gick. I fonden pep en råtta: Moster, den där borde veta hut.

*

Kometen 1910 A få vi nog aldrig se här i Helsingfors. Hr O. J. i Huvudbladet har förklarat orsaken, den är en sammanfattning av begreppen hav, minimum och moln. Vi ha inte anlag för kometer. Oförberedda segla vi den 18 maj in i den Halleyska svansen. Huru det sedan går? Jag tror vi alla få oss ett rus den natten. Litet blåsyra är härligt. Jag drack en tid för malaria bl. a. Aqua amygdalarum amararum. Där är mera blåsyra per cm^3 än i 100 m^3 av Halleys glesa svans. Jag var alltid livad efter de klunkarna och spår att vi morgonen den 19 maj allesamman prata dumheter, såsom av lustgas.

Det är för övrigt helt underhållande att i tidningarna läsa om vädret. Nyligen skrev vår stads meteorolog bl. a.: »Märkvärdigt nog ville barometern inte falla». Sicket trilsket nöt! Barometern här *har* alltså i varje händelse en egen vilja. Huruvida den denna gång mot sin vilja ändå föll, framgick ej av rapporten. Det måtte vara spända förhållanden uppe å meteorologen. Prof. Melander säger: »sisså nu kommer ett ryskt delminimum, var god och fall». Dr Johansson genljuder: »sisså fall nu bara». Men nej, kvicksilvrets menisk och aneroidens dosa vilja inte. Och dr J. får lov att skriva: »Märkvärdigt nog ville den inte ...»

Panoptes.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

.EDAKTION:
·UNNAR CASTRÉN
·USTAF MATTSSON
MIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 FEBRUARI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 4.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—½ 4, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

Hotell Kämp

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.

G. F. Stockmann A.B.
Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror, Glas och Porsliner, Linne- och Bomullsvaror.



Axel Palmroos, Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 320.

John Rob. Åström & C:o.
N. Esplanadg. 33, Helsingfors.

Största specialaffär för reseeffekter och läder-galanterier.

Inkommit stiliga damväskor.

GLOBE LAMPAN

SOLID & EKONOMISK — ENKEL & LÄTTSKÖTT

Telefoner: 64 33 & 29 30. — **Begär katalog från** — **Telegrafadr.: Jacobsens.**

A.-B. Carl Jacobsen & C:o, Brunnsgatan 11, Helsingfors.

Hôtel du Commerce
Kasärngatan 28.
Telefoner: portier 51 08, buffet 12 70, resanderum 59 17.

Konfortabla resanderum, ljus, trevlig restaurationslokal och café. Små rum för slutna sällskap; moderata priser.
Inneslutande mig i ärade publikens hågkomst; med högaktning
R. Piehl.

V. F. Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 243. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

Bodega Espanola
Etablerad 1883

Viner & Spirituosa

S. Esplanadgatan 8
Telefon 443.

Lantbrukare!
Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL
Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement
för
GENTLEMÄN.
E. A. Knápe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



Adolfine Erikson
N. Esplanadg. 37, Helsingfors.
Telefon 27 57.

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor DAM- & BARNGARDEROBE. Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

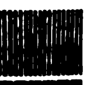
J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag
Nylandsg. 9, Helsingfors
Telefon 137.

Språkkunniga sättare.
Modern materiel.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapligt tryck.

Tryckeriet grundlagt år 1818.





ARGUS

NR 4. HELSINGFORS 16. 2. 1910.

NYARE FINSK LITTERATUR. II.

Stor uppmärksamhet har, bland den till senaste jul utkomna finskspråkiga litteraturen, ägnats Ilmari Kiantos (f. d. Calamnius) berättelse *Punainen viiva* (Det röda strecket), och det måste ovillkorligen medges, att boken utgör ett rätt beaktansvärt framsteg i denna författares hittills både till innehåll och form mycket subjektiva alstring. Den behandlar också ett ämne som är aktuellare och intressantare än de flesta: den allmänna rösträttens och den i samband därmed stående socialistiska agitationens inverkan på alldeles oförberedda sinnen.

Det välfunna namnet har naturligtvis avseende på tecknet, varmed man angiver listan man vill rösta på. Författaren förlägger sin berättelse till en miljö, i vars val ligga två väsentliga fördelar: den, att densamma bättre än någon annan är ägnad att belysa kontrasten mellan folkets tidigare liv i fullständigt mörker och dess plötsliga väckelse till deltagande i sitt lands öden, samt den, att av författaren vara förträffligt känd. Han för oss nämligen till de karelska ödemarkerna vid ryska gränsen, en trakt där han levat och därifrån han hämtat ämnen till föregående böcker — denna Finlands dunklaste vrå, vars upplysande borde vara en samvetssak för alla i det övriga landet, som inse faran av att icke kunna erbjuda ett tillräckligt bildningsmotstånd mot invasionen från andra sidan gränsen. Och de starkaste sidorna i hans bok präglas just av denna inträngande kännedom om människornas liv, deras tankegång och känslor och deras sätt att ge dem uttryck i språket.

Det är ingalunda någonting nytt i litteraturen, detta att visa huru en stor ny social rörelse uppfattas av människor, på vilka den tränger sig, men vilka i grunden ej ha förutsättningar att förstå dess bärvidd och mening. Frihetsidéerna ha med fördel använts i detta syfte, och många av deras motståndare ha försökt att i litterär form karrikera dem. Goethe gjorde ett sådant försök när han i sina små revolutionsdramer sökte nedlägga sina intryck av den stora omstörtningen i Frankrike och bl. a. i »Der Bürgergeneral» införde medborgaren och barberaren Schnaps såsom bärare av de revolutionära tankarna. Vi veta, hur ofta kvinnoemancipationen avgivit ett tacksamt stoff för dylik belysning. Men det är ingalunda ensamt skämtet, som härvid använts såsom vapen. Många författare skildra i mer eller mindre skönlitterär form socialismen och dess skadliga följder, liksom många skildrat förverkligandet av dess ideal. Denna litteratur står naturligtvis oftast i tendensens tecken och vill göra propaganda. Mera sällan har den löst den vida svårare men också vida mera sympatiska uppgiften att fatta sitt ämne enbart från synpunkten av livsföreteelse och omsätta det i en ren livsskildring.

Det kan sägas till Ilmari Kiantos beröm, att hans bok till sin väsentligaste del faller inom denna senare art. Huru bjärt han än färgar bilden av besvikelsen efter de stora löftena och förhoppningarna, blir det dock icke mot själva företaget att ge folket rösträtt, ej heller mot socialismen som sådan, han i moraliserande syfte riktar sig. Gisslar han någonting, är det den socialistiska agitatorns vansinniga brandtal, och det är här man i framställningen tycker sig kunna märka en ton, som är vanlig i tendenslitteraturen och ger den dess okonstnärliga element: den alltför starka understrykningen och påbredningen. Men om man annars får söka någon avsikt i boken, är det väl den, att visa i vilka eländiga förhållanden ett folk som detta verkligen lever.

Så är berättelsen då också framför allt en folklivsskildring av i grunden samma innehåll som så många andra i den finska litteraturen, med samma bilder av otrolig fattigdom, hårda ödesslag och fatalistisk resignation. Men ett nytt och intressant psykologiskt moment har tillförts den genom att av den nya politiska brytningen gjorts en medelpunkt, från vilken för en stund förtrollande framtidshägringar sprida sig i dessa sinnen, som aldrig känt annat än livets mörker och möda, för att lika snart skingras av de hårdaste missräkningar.

Mycket ingående studium av folkkaraktären ligger helt visst i skildringen av den omvälvning, mötet hos skräddaren och »soli-sali-rattins» (det är svårt att reda sig med de främmande benämningarna!) uppträdande åstadkomma hos det utfattiga, med många barn välsignade torparfolket, vilket står i berättelsens centrum. Topis reflexioner visa genom vilket medium av ursprunglig naivitet den nyss hörda lärdomen passerat: »Tänk om verkligen denna världens axel nu skall smörjas in med ny tjära, så att den ger sig att snurra med ny fart och upphör att gnälla

i allas öron, som den gjort hittills? — Tänk om tingsprotokollens alla kroksvansade paragrafer och lagens bastanta bokstäver verkligen skola komma att skydda den fattiges skinn och icke endast den rikes isterbuk! — Tänk om här i ödemarken lyckans stjärnor skola börja lysa över stigarna och visa vägen till en skön skogsbastu, där den kalla ugnen eldas upp för att värma ens kropp?» Och mycket mer konkreta och underbara stiga vid minnet av utläggningarna på mötet följderna av den nya vallagen för hans sinne — och allt skall ernås med bara ett enda rött streck ritat på riktigt ställe! Så nalkas den viktiga dagen, »det röda streckets brinnande dag, världsnyskapelsens första dag, den andliga kampens svettdrypande dag», och Topi och hans hustru skida till vallokalen, han först och hon i hans spår, båda tysta, men tänkande så mycket mer: »Styv måste man hålla sig där», tänker han, »just som vid björnskytte. Först sikta och sedan skjuta. Bara man icke blir yr, och bara bloden icke skulle stanna. Bara det stackars huvudet skulle hålla —» Och hustrun tänker: »Också jag skall smeta dit ett rött streck, ett riktigt tjockt och tätt. Så att ryska kejsaren får se, huru gallan på käringfolket i Finland jäser, när brödet är magert. Och mitt bomärke plättar jag under, lagen må förbjuda det hur mycket som helst — ja på trots gör jag det, så att de få se, att det är allvar i leken». Och Topi varnar hustrun att tränga sig fram i otid och hindra honom att först rita sitt streck. Vid framkomsten får man sin högtidliga stämning ökad och sitt mod stärkt genom tal av agitatorn, och under många praktiska svårigheter utföres slutligen den stora akten.

Därpå sätter man sig och väntar med stolt tillfredsställelse på de drömda, förespeglade följderna. När de icke genast uppträda, tröstar man sig med att det är så långt till Helsingfors och till Petersburg. Under tiden börjar sjukdomen i hemmet och nedlägger tre av barnen. Sist slår björnen den enda kon, och när Topi, utom sig av förtvivlan, ser det och rusar på honom med yxen, faller han själv, söndersliten av ödemarkshärskarens klo. Som ett »rött streck» väller bloden ur hans bröst.

Verkan av denna sista anmärkning har icke alls blivit den författaren tänkt sig. Den gör ett enbart smaklöst intryck, medan den påtagligen är menad att understryka det författaren velat säga genom att redan i början införa björnen, vandrande över vidderna, och sedan låta honom utföra epilogen i berättelsen: att dessa människors liv är helt och hållet beroende av makter, mot vilka de icke ha något försvar att sätta, av faror, vilka ingen odling ännu kringgärdat. Tanken är god, men den har icke fått ett tillräckligt genomarbetat uttryck. Björnens långa monolog i början är också ett felgrepp, liksom det att russakorna i torpet ett helt kapitel igenom samtala med varandra. Man märker så gott varifrån dylikt hämtats. Det är Selma Lagerlöf, antingen direkt eller genom förmedling av Linnankoski, vars röst här höres med ett mycket svagt eko. Ty dylikt kan bliva smältbart och tysta all tvekande reflexion, när det utgår ur inspirerade berättares mun, men det kan i motsatt fall verka mycket fatalt.

Det skulle också annars vara en del invändningar att göra mot behandlingen. Sanningen och saften i skildringarna från torpet äro ovedersägliga, men det finnes mycket i detaljerna, som för en tillbaka till tider, då folklivsberättarena ansågo sig böra skildra en interiör ungefär med samma färger som Zola i »L'Assommoir» målade Copeau's hem. — Kompositionen kunde vara jämnare balanserad: den förra delen är så mycket bredare än den senare. Språket, rikt och kraftigt, slår emellanåt över i en karelsk dialekt, som för den oinvigde är mesopotamiska.

Men dessa och andra inkast väga mindre gentemot det allvar som röjer sig i berättelsen, de många prov på ypperlig skildringskonst den innehåller, det stora tidsintresse ämnet ovillkorligen erbjuder och den personliga prägel som ligger över en del av det, som i stoffet icke är nytt. Författaren är långt ifrån all sentimentalitet, men han ställer sig icke heller överlägsen gentemot sina figurer. Han behandlar dem med sympati, med lätt humor där det behöves, och alltid med den uppriktigaste strävan att förstå dem. Hans bok är ojämn, men den fängslar emedan den i sina bästa partier lär oss känna en diktarnaturell med stark och sund kärna och med djup och vid känsla för företeelserna inom den skildrade kretsen. Den är ännu oslipad åt många håll, den betydande ursprungliga talangen har icke till motsvarighet en i allo tillfredsställande konstnärlig utbildning och smak; men detta är saker som kunna hjälpas och som visserligen försvaga, men icke förtaga intrycket av att man här har att göra med en ganska märklig insats i den yngre finska berättelselitteraturen.

W. S.

ITRETALETS TECKEN. I.

Alla de första primtalen hava, vart på sin tid och inom olika områden, utövat en mystisk makt över människornas sinnen. Så på den tiden, då akkader och kaldéer ännu gingo i småbarnsskola och räknade på fingrarna. Dessas antal, fem, inbrände sig så i deras medvetande, att det togs till utgångspunkt för månomloppets veckoindelning. Fingerveckan fick visserligen senare vika för den långt heligare planetveckan, men femtalet gick icke desto mindre en ärofull framtid till möte, då det, utvidgat till

båda händernas fingerantal, lades till grund för det nuvarande talsystemet.

Veckan åter omlades på basen av det heliga sjutalet. De gamla kaldéerna hade nämligen sedan fingerräknandets dagar inhämtat mången ny visdom. Bland annat hade de från sina observatorier iakttagit, att månen, solen och fem andra vandrande stjärnor enligt vissa, om än något nyckfulla lagar skredo fram genom djurkretsen. Dessa sju voro således himmelens och världens herrar och dem till ära stiftades planetveckan, i vilken varje dag är ägnad sin gud — t. ex. Saturday, Saturni-dag. Detta fordom så mäktiga 7:tal synes dock numera förlorat allt anseende. Vilket också är som sig bör, då ju de av nutidens astronomer observerade vandringsstjärnornas antal är mångfalt större än sju.

Så mycket fastare har i stället det andra och heligaste av primtalen etsat sig in i människornas fantasi. Talet tre har sedan den gråaste, knappt skönjbara forntidens dagar varit ett heligt tal och är så, fast med avtagande intensitet, ännu i vårt upplysta tidevarv.

I långa tider har det väl levat på rottrådar, som sträcka sig ned i det omedvetnas bördiga mark. Varför just »tredje gången är säkrast», har säkerligen icke en på tusen ägnat en tanke åt, då han stått i beråd att upprepa sitt två gånger misslyckade företag. Och då unga studenter med ett »tres faciunt collegium» begynna förnöjelsen vid ett tillfälligt nattdricka, är det ganska uteslutet, att de skulle gjort klart för sig grunden till denna klassiska trehetsregel. Ja, det kan till och med ifrågasättas, om ej själva den hedervärde Neratius Priscus, från vilken nämnda regel enligt digesterna härstammar, vid det högtidliga avkunnandet av sin tolkning trodde sig tala blott juridikens torra språk, fastän hans tanke dock i själva verket även bottnade i århundradens mystik.

Törhända skall det roa våra läsare att taga del av några, visserligen helt osystematiskt hopletade prov på tretalets ända in i våra dagar fortlevande suggestiva makt.

Sina största och betydelsefullaste erövringar har det heliga tretalet gjort på mytologins och gudsuppfattningens område. Då emellertid den religiösa trefaldighetsidéns allmänna karaktär torde vara nog känd, skall jag lämna denna art av trehet därhän. Endast det faktum må påpekas, att gudatriader påträffas så långt de uråldrigaste minnesmärkena nå i egypternas kultur, att de ej saknas hos kaldéer, perser och inder, att den grekiska mytologin formligen vimlar av triader och att sådana även yppa sig hos romarene, hos slaverne och de germaniska stammarna (t. ex. Börs tre söner: Odin, Vile och Ve). Ingen enda av de stora fornreligionerna gick fri från denna smitta utom judendomen, i vilken endast ytterst sparsamma rester av trinitet kunna spåras, bland dessa mänsklighetens härstamning från tre bröder: Sem, Ham och Jafet.

Då uppfattningen av det gudomliga i forna tider avspeglade sig i statslivet och det borgerliga sysslandet med vida större tydlighet än i våra dagar, kan man väl förstå, att även många rent »världsliga» förhållanden blevo påverkade av den allmänna trehetsidén. Såsom exempel härpå må anföras den romerska tribus-indelningen, vilken gav upphov åt domstolarnas namn, tribunal, och ännu långt efter den romerska tiden återljudit i historien genom benämningen folktribun. Också måste det väl antagas att de slughuvuden, vilka i republikens och sitt eget välförstådda intresse slogo sig tillsamman och underlade sig all makt i staten, icke av någon naturnödvändighet behövde vara just tre, men att de i form av *triumvirat* hade att påräkna en ökad auktoritet på grund av den allmänna vördnaden för tretalet.

Vad jag funnit av trehet i senare tiders politik, är icke särdeles påfallande. Den bestående trippelalliansen t. ex. beror väl mindre på fantasier om »en högre världsordnings» anvisningar än på en helt realistisk politiskt-geografisk aritmetik. Men ett och annat fynd kan dock nämnas. Sålunda var ju gamle kung Oskar under större delen av sin regering Sverges, Norges, Götes och Wendes konung men kronorna, de voro blott tre. Detta må vara historiskt förklarligt; men nog kan man misstänka, att även estetiska motiv medverkat, eftersom de nämnda insignierna på en något förtunnad makt annars lika gärna kunnat vara fyra eller endast två. Detta antydes för övrigt även av de tre kronornas höga ålder. De uppgivas hava prytt riksvapnet redan på Magnus Ladulås' tid. Och dessförinnan hade kungarna av Erikska ätten vapen, som likaledes voro snidade i tretalets tecken: dels med tre bjälkar, dels med tre krönta leoparder.

Ett i sin naivitet nästan rörande exempel erbjuder de tyska nationalitetssträvandenas historia. Det var under den alltyska drömmens period och samlingsidealet gick då under benämningen: *»die deutsche Trias»*. Första länken i denna trefald var Österrike, den andra Preussen och den tredje — alla de övriga tyska staterna tillsamman. Den nationella fantasin inprässade här sitt ideal i en tresidig form, oaktat verkligheten alls icke motsvarade denna, utan tedde sig såsom tiosidig, tolvsidig, vad vet jag. Samma lustiga tendens att konstruera triader, där de icke giva sig av sig själva, dyker för övrigt upp här och var. Än reducerar man ett flertal på samma sätt som vid den tyska triaden, än åter utvidgar man en trefald — helt enkelt genom en synonym. De tre kykloperna t. ex. tyckas ursprungligen varit blott två: åskan och blixten. Men sedermera omskapade den mytologiska smaken dem till en trehet genom att låta blixten uppträda under två olika namn.

Likaså erinrar jag mig, att H. T. Buckle någonstädes i sin »Civilisationens historia» talar om »de tre enda verkliga slagen av överlägsenhet», utan att läsaren i den meddelade definitionen av dessa slag kan upptäcka mer än två.

Också den nationella färgsmaken synes ej hava undgått all påverkan av trehetstendensen. Det har roat mig att i detta avseende granska en, visserligen något föråldrad flaggkarta. Bland de 63 flaggor, som funnos å kartan avbildade, voro 31 trikolorer. Ungefär hälften av jordens folk föredrager alltså en sammanställning av tre färger.

En förkärlek av enahanda art har ock präglat framställningssättet inom flere olika vetenskapsgrenar. Herrar historici kunna törhända ännu klara sig för misstanken, att deras upptagande i huvudboken av tre generalkonti: en gammal, en medel- och en ny tid, vore av mytologiskt ursprung. Men filosoferna ex professo kunna det säkert icke — och ej heller pedagogerna av den gamla goda skolan. Allt ifrån pytagoräernas dagar till Fichte och Hegel ha det rena tänkandets skjutskampar kuskats mellan tre stationer: utgående från Thesis knagglade man sig genom Antithesis fram till Synthesis' vilsamma hotell.

Och pedagogerna sedan. En del av tidskriftens ärade läsarinnor föreställer sig kanske, att de anstalter, där det första vettet i tiden handgripligen pluggades i våra fäder, hade sitt ursprungliga namn trivialskolor endast därför, att däri vilade så många ledsamheter. Men namnet hade dock även ett annat ursprung. Trehetsdyrkande pedagoger hade nämligen i längst förgångna tider avskilt en trefald av undervisningsämnen: »grammatik, aritmetik och geometri», vilken grupp de benämnde trivium. Därav uppkom sedan skolnamnet. Trivialskolan har längesedan dött bort, men trivialiteten levde ännu helt nyligen både i den ena och den andra bemärkelsen. Slå blott upp vår inhemska lärofader Z. J. Cleves »skolpedagogik» och ni skall genast förmärka den petiga skolmästar-trinitet, som där är genomförd. Boken består av 3 delar, varje del av 3 kapitel, varje kapitel o. s. v. i så gott som oavbruten passgång. Ett exempel ur högen: under avdelningen »Omdömet» stå rubrikerna »det objektiva omdömet», »det subjektiva omdömet» och »det reala omdömet»; till den andra av dessa rubriker hänföra sig artiklarna: »anlag», »enskilda förhållanden» och »moralisk art och beskaffenhet». — Sådan har det heliga tretalets art och beskaffenhet varit, där det sluppit till att regera med hela sin forntida myndighet.

För övrigt kvarlever sannolikt en och annan reminiscens även i våra dagars skola. T. ex. den gyllene trehetsregeln för konstruerandet av en välskapad »uppsats»: inledning, avhandling och avslutning! Den har väl dock motstått tidens stormar, tänker jag.

*

Vare sig nu att ovanstående axplockning ur trehetens historia betraktas som inledning eller avhandling eller som ett oting, vägande mellan båda, säkert är, att de anförda exemplen äro ett intet mot den oöverskådliga räcka av trefalder, som står att finna inom skönlitteraturen. Törhända skall Argus bevilja utrymme för något plockgods även från detta område.

Jag tänker då, att envar, som har sin barndoms sagoböcker i kärt minne, skall erinra sig, huruledes hjälten och hans vänner vanligtvis på *tre* man hand ge sig ut på äventyrens stråtar, att prinsessan oftast har att smida listiga ränker mot två försmådda friare, innan bröllopet må stånda med den *tredje* o. s. v. Så gick det till i skepparhistorierna och Münchhausiaderna redan i forna dagar, flere hundra år före vår tideräknings början. Det hände t. ex., att man i två dagar seglade fram över Medelhavets blånande vågor i grannaste solskensväder men på den *tredje* dagen kom stormen över färdefolket med osälla äventyr, eller ock råkade skeppet ut för ett vidunder, som slök det med man och allt. Till dessa historier om havsvidunder hör ju ock sagan om profeten Jona, vars okände författare låter sin hjälte stanna i valfiskens buk 3 dagar och 3 nätter för att därefter, om ock motvilligt, begiva sig av till Ninive. Om denna vid Jonabokens tillkomst sannolikt redan förstörda metropol visste författaren troligen ingenting, varför han utan vidare klämmer till med, att den var *tre* dagsresor lång. — Och när Vergilius riktigt ville göra storm, så att det brakade i hexameterns alla fogar, så lät han *tre* av sin flottas skepp vräkas mot dolda skär, medan *tre* andra slungas upp på land och Orontes' stolta fartyg *tre* gånger överspolas av en väldig våg. Ty Neptunus handskades icke förgäves med sin *treudd.*

Inom diktens värld har treheten såsom estetiskt moment således gamla anor. Den har även ansetts ligga i själva »Det skönas» väsende. Atterbom t. ex. uttrycker saken så här: »klart bör vara, att det sköna erhåller af Kärleken sin själ, af Naturen sin kropp och af Konsten sin fulländning». Och faktiskt har både den diktning, som stått i naturens tjänst, och den som inspirerats av den evige Eros, i rikt mått burit trefaldens tecken.

I särdeles koncentrerad form kan detta estetiska drag iakttagas exempelvis i ett Scholanderskt visprogram, vilket ju i regeln bjuder på både gammalt och nytt. Vi få sålunda höra två gammalfranska visor, den ena om »*Trois* belles princesses», vilka slagit sig till ro under ett äppelträd, den andra om »*Trois* jeunes tambours», som vid sin återkomst från kriget komma till kungens slott. Den yngsta av dem ror i förbifarten fram med ett frieri till prinsessan, men får korgen av pappa-kungen: »joli tambour, tu n'es pas assez riche!» Men trumslagaren låter sig icke bekomma utan räknar upp sina aktiva:

tre stolta skepp har han ute på det härliga havet, det första lastat med guld, det andra med silver, det tredje till att lustsegla med vännen huld. Nå, i så fall, menar kungen, skall du gärna få tösen. Men den spjuvern tackar och bockar och drager flinande sina färde, ty »dans mon pays y'en a de plus jolie!» — Så följer Fredman-avdelningen och där få vi t. ex. göra bekantskap med de trevliga Stockholmskrogarna på Bellmans tid: »Tre Liljor», »Tre Byttor», »Tre Remmare», där Movitz anordnade sina uppsluppna konserter. — Och med Fröding föras vi in i nutidens folkliv med dess »Tre trallande jäntor» och dess sorglustiga »Äktenskapsfråga». Som läsaren torde minnas, berättar Fröding i sistnämnda visa om Erk och Maja, som satte bo i drömmarnas saliga stuga, där det gick så leende lätt att få allt efter eget behag: så ska vi ha't! Men hur de nu i kapp önska sig båd hästar och kor och fint postelin och glaserade fat, så göra de det i ett strängt trehets-tempo. I första strofen önskar Erk *tre* goda saker och Maja *tre* andra av mera kvinnligt tycke; i den andra strofen likaså; men i den tredje finna de tillsamman på *tre* saker, som de »ska ha». Dock, icke ens denna heliga anordning kan förhjälpa dem över den hopplösa slutfrågan: var ska vi ta't? — Skulle det ännu ytterligare falla sångaren in att stämma upp: »Minä seison korkealla vuorella» med dess *kolme* kreiviä, så bleve ju programmet en ganska fulltonig uppvisning av trefalder från tre olika språkområden. Och till en följdriktig avslutning utmynnar den angenäma kvällen i en dubbel *trea*, d. v. s. en »sexa», under vars förlopp de närvarande förena sig med den hackande festtalaren uti ett *trefaldigt* — eller förhända tre gånger trefaldigt — leve för sångaren.

Till ovanstående bör dock anmärkas att Bellman nog icke var någon trehetsidkare, fast hans krogvärdar voro det. Blott från ett enda ställe har jag antecknat ett tretal, som ser ut att vara godtyckligt, nämligen då han sjunger om en brud, »som sitter stängd och gråter inom *tre* starka lås». Men över huvud var Carl Mikael en herre, som föredrog att fritt kvintilera allt eftersom vädret blåste eller Ullas kjolar frasade.

Såsom naturligt är, tyckes nämligen trehetstendensen starkast framträda hos de diktare, som andats spekulationens kammarluft, ävensom hos dem, vilka påverkats av klassicitetens eller folkvisans ton.

Schiller, som ju inspirerades av ämnen som »Das Ideal und das Leben», »Würde der Frauen» m. m., framställer i sina lyriska dikter en mängd påfallande trefalder. Sålunda te sig för honom »trons ord» såsom tre: »drei Worte kenn' ich auch, inhaltschwer». Och dessa trosord äro: Frihet, Dygd, Gud — en i sanning ofilosofisk trefald. Likaledes äro »Die Worte des Wahns» tre och enahanda är förhållandet med »Naturens åldrar». Den folkliga påverkningen åter visar sig i »Kampen med draken», där riddaren förbereder sig för sin farliga lek, »bis *dreimal* sich der Mond erneut». Òm själva framryckandet mot drakens håla heter det åter:

»Auf *dreimal dreissig* Stufen steigt
Der Pilger nach der steilen Höhe».

Men låt oss för ett ögonblick iakttaga en typ av annat slag, *Heinrich Heine*. Han opererar nu visserligen sällan med några yttre triader. Men det förefaller som om hans vers esomoftast skulle återljuda av en inre treklang. Diktens stämning framträder i sådana fall i tre färgnyanser eller ock stegras den genom tre olika spänningsgrader. När alltså skalden i en av de marridna drömmarna ser sin egen hädanfärd, sker det så, att »ein blondgelocktes Heilgenbild» tvättar hans dödsklädnad, därpå timras likkistan och slutligen gräves graven. Eller då den högtälskade blir en annans brud, ser Heine, hur hon *dricker* (o weh, mein rothes Blut) och *skär* ett äpple (das war das Herze mein) och *kysser* sin brudgum (o weh, mich küsst der kalte Tod!). Och den unga Angelique, som gripits av räddhåga inför farligheterna på kärlekens vägar, tröstar han därmed, att ingen kan stjäla bort henne, ty han har *stängt* dörren; ingen eldsvåda kan uppstå, ty han har *släckt* lampan; ingen förkylning kan drabba henne, ty han *slår sin arm* om hennes hals.

Till och med när det gäller Dianas »schöne Gliedermassen kolossaler Weiblichkeit», framträder bilden av dessa överväldigande behag såsom en trehet; det heter:

Wecher Busen, Hals und Kehle!
(Höher seh' ich nicht genau.)
Eh' ich ihr mich anvertrau',
Gott empfehl' ich meine Seele.

Likartade exempel erbjuder Heines lyrik i hundradetal.

Trias.

GEORGES RODENBACH: LANDSKAPSSKILDRAREN OCH PESSIMISTEN. II.

Så visar oss *Det döda Brügge* tre viktiga följder av det inflytande, som utövas av den specifika miljö en död stad utgör med sina minnesmärken, som tälja om det förflutna, sina klockor, som tyckas klämta evighetens själaringning, sin tystnad, som minner om kyrkogårdar, och sin flod, vars böljor, drivna av en oupphörlig strävan mot det okända, symbolisera minuternas, timmarnas, dagarnas, livets snabba flykt. För att bättre klargöra denna tanke, kan man sammanfatta dessa slutsatser på följande sätt: 1:o verklighetssinnet förkrymper; 2:o fantasin blir sjukligt överspänd; 3:o viljan förlamas.

I *Klockspelaren* förkunnas samma satser. Den osunda överspändheten är mindre utpräglad hos

Joris Borluut än hos Hugues Viane, men man återfinner den i alla fall såsom man återfinner den hos det förtjusande, oskyldiga barnet Godelieve Van Hulle i form av en förtrollande och fin mystik, ehuru av ett annat slags skönhet. Joris är, såsom Hugues, drömmaren, vilken förlorat sinnet för verkligheten genom att ständigt leva, icke i daglig nära förening med de döda, utan för högt över människorna, hans likar. Såsom Hugues lider även han av en viljans obotliga sjukdom — källan till ett lidande som icke skall sluta innan livet upphört.

Joris Borluut är Brügges klockspelare. Det är ett ansvarsfullt och betydande värv, som icke anförtros åt den förste bäste. Ty klockspelet är en viktig del och ett huvudelement av den gamla staden; det symboliserar dess jubelhymn, dess glädje över det förflutna, dess stolthet över det stora sekel, som såg den flamländska stadens stjärna rinna upp på medeltidens himmel. Den, som en söndag eller någon av veckans två torgdagar lyssnat till den glada klangen av Brügges klockspel, glömmer det aldrig. En vacker, solig morgon, då handelsmännens små kyffen vid Grand Place, Rue aux Laines, på Dyvern och Quai du Rosaire fyllas till trängsel, då bullret och sorlet från det rörliga livet på torget tyckes återuppliva den döda staden, ljuda plötsligt klockspelets glättiga toner. Då är det, som blåste det en hoppets och förnyelsens vind, kommen långt ifrån, från bergen och slätterna, över de gamla gavlarna, lekande med de sista svanarnas dun och förande med sig sorlet av röster, som tala om liv och kärlek, om framtid och hopp.

Det blev Borluut, som fick klockspelarens syssla sig anförtrodd. Man förstår vilken glädje det måste bereda en artist som honom, lidelsefullt dyrkande det sköna och ideella, älskande Brügge med en gränslös kärlek, såsom man älskar en mor, att få stänga in sig i det praktfulla gamla tornet, som stolt och majestätiskt, helgat av sekler, höjer sig över Brügge. Att stiga dit upp, högt, högt över mänskorna, över allt fult och smått och småaktigt, att känna sig ensam, alldeles ensam, *höjd över livet* — vilken omätlig lycka! Men denna lycka gives tyvärr blott åt ett fåtal och den är så intensiv, så stark och ofördragsam, att den fordrar fullständigt herravälde över en var, som är djärv nog att vilja smaka den, och den vill avundsjukt behålla honom för sig allena och nöjer sig icke med mindre än total försakelse av livet. En lycka, större än allt annat, en gränslös, dödande extas, som lyfter en högt över livet för att icke mer låta en återvända! Ett famntag, ur vilket man icke lösgör sig och som i en sista berusande omfamning sammanfattar en sådan oändlighet av lycka, att man icke kan annat än dö därav! Byggmästar Solnes ville stiga högre än livet, han fick under en kort sekund föra till sina läppar bägaren bräddad med lyckans starkaste vin, men blott för ett ögonblick. Också Joris Borluut nådde höjden, och den gamla klockstapelns klockor höllo honom kvar hos sig i fångenskap.

Där uppe i hallarnas gamla torn upptäckte Borluut en sällsam och väldig klocka. Dess bronsdräkt höljdes av basreliefer som av en grönaktig spets. Han närmade sig för att undersöka den noggrannare:

»Bronsen framställde en vild orgie, en drucken och vällustyr kermess, satyrer och nakna kvinnor virvlade om varandra kring klockan, vars välvning påskyndade deras vilda dans. Här och där hade paren tumlat; kropp pressade sig mot kropp, mun emot mun, lemmar knöto sig till varandra i rasande begär. Bronsen fördjupade, framhöll alla enskildheter. Det hela bildade en slingrande ranka, köttets syndfulla vinranka, som krökte sig, reste sig och föll längs klockans rund, och där kvinnobrösten plundrades som druvklasar! Ibland, vid en svängning av klockan, syntes ett älskande par, som dragit sig undan dansens yra i fjärran och nu smakade sin kärlek som en utsökt frukt. De tycktes uppenbara för varandra sin nakna skönhet, som ännu ej mognat för vällustens skörd. Men förutom dessa förstulna vrår av idyll sågs överallt den ohöljda driften taga ut sin rätt i vrålande hejdlös cynism ...»

Denna okyska, liderliga klocka, denna den låga vällustens klocka fängslar och förtrollar Borluut:

»Där fanns på dess brons kvinnor tillbakakastade i utmanande ställningar med njutningsextasens månskimmer över sina ansikten. Några bjödo sin mun som en bräddad skål, andra sträckte ut sitt hår som en snara. Lockande läppar, frestande händer, otydliga och därför dubbelt eggande orgier, famntag skymtande fram som ur mörkret, dem inbillningen utmålar och förtydligar, allt detta som klockan framställde, kände Borluut plötsligt glida över sin själ, som i sin tur fylldes med vällustiga bilder. Han återkallade i sitt minne kvinnor, som han själv sett så; han erinrade sig älskarinnor, som han haft, enskilda skiftningar i deras hängivelse, och plötsligt, utan att veta hur, kom han att tänka på den gamle antikvitetshandlaren Van Hulles döttrar, — nej, blott på Barbe. Det var som om den kyska Godelieve varit en klocka ur en annan tornkammare, den svarta klockan lik en beguinernunnas dräkt. Barbe däremot var vällustens klocka; alla synder höljde hennes dräkt, och under den såg han hennes blottade kropp.»

Detta citat visar den karakteristiskt sjukliga inbillning, som yppar sig hos Borluut likaväl som hos Hugues Viane. Hans svaghet för Barbe, för den degenererade, neurasteniska, dåraktiga kvinnan vilar icke på någon psykologisk grundval, icke på en verklig kärlek i ordets djupaste bemärkelse. Tvärtom drages han av allt gott och ädelt, som bor inom honom, till den milda,

änglalika Godelieve, vars obestridliga överlägsenhet han icke ett ögonblick upphör att erkänna. Hans dragning till Barbe är uteslutande av fysisk art. Det är hennes mun som suger honom till sig, hennes röda, skälvande mun, ingenting annat. Men behärskad som han är av sin uppdrivna fantasi, föredrager han att uppoffra ett helt livs lycka för en sinnlig njutnings korta fröjd. Aldrig har det existerat en person som varit mindre i Corneilles stil än Borluut. Aldrig hava de skoningslösa följderna av en handling, framsprungen ur en osund och överspänd fantasis infall, blivit skildrade på ett mer gripande sätt än i denna tragiska berättelse om klockspelaren från det Döda Brügges gamla klockstapel.

Hos Borluut såsom hos Hugues Viane åtföljes den sjukligt överdrivna fantasin av en fullständig brist på vilja och handlingskraft. Medveten om Godelieves överlägsenhet har han likväl icke styrka nog att frigöra sig från Barbes trollkraft, och denna hans första svaghet har för honom de mest ödesdigra och obarmhärtiga följder. Det betyder för honom intet, att Barbe är neurastenisk, att hennes karaktär är outhärdlig, att han känner och inser faran av att vilja smaka denna övermogna frukt: han *vill* äga henne, vill njuta hennes vällustiga, berusande skönhet, en produkt av tvenne raser, som blandats utan att någonsin sammansmälta. Hallucinationens makt är oemotståndlig, viljans nederlag fullständigt. Såsom Hugues Viane gräver Borluut själv den grav, vilken en dag skall sluka honom.

Sedan, längre fram, skall även han ångra. Ack! Varför valde han icke den andra, Godelieve, den milda, ljuva Godelieve, vacker också hon, men av en mjukare, lugnare skönhet, som man måste studera för att kunna uppskatta? Han hade frihet att välja; varför valde han då eländet, givande vika för köttets frestelser, för rusiga sinnens blinda nycker? Troligen därför att människan instinktivt älskar det som bringar lidande och smärta. Det är en av Ödets hemligheter, Ödet, som icke tillåter oss att vara lyckliga, emedan sorg är tillvarons grundlag, och emedan vi, ifall vi erövrade lyckan, skulle nedslå våra medmänniskors levnadsmod. Vår vilja anar snaran och ville frälsa oss ifrån den genom att göra ett annat val. Men Ödet är starkare, och blinda ila vi att kasta oss i smärtans öppna famn.

Grym och skoningslös blir förvisso Borluuts botgöring. Såsom han saknat styrka att motstå Barbes trolska dragningskraft saknar han också förmågan att bryta de bojor han själv har smitt sig och frigöra sig från en låg och föraktlig kvinnas tyranni. Borluut är katolik, och katolicismen erkänner icke äktenskapsskillnad, men det har säkert aldrig ingått i kyrkans plan att låta sina barn framleva ett liv av idel smärta och lidande, och Borluut hade kunnat taga sin tillflykt till boskillnad. Men han mäktade icke. Åtminstone borde han hava kunnat bringa denna hysteriska kvinna till tystnad, bibehålla sin värdighet, hävda sin rätt. I stället låter han henne skymfa sig och draga sig ned i smutsen, behandlande honom som en träl, utan att med ett ord uppresa sig emot det. Fortfarande samma brist på vilja, som blev upphovet till hans lidande och som skulle följa honom livet igenom!

Hånad, blödande och sårad tager Borluut sin tillflykt till det overkligas, till drömmens värld. Han stänger in sig i sitt elfenbenstorn, den gamla klockstapeln, vars väktare han är, och där han äger medvetandet av att vara höjd över livet, vilket han kan betrakta uppifrån, såsom åskådare.

Saknaden av sinne för livets realiteter, den sjukligt överspända fantasin, den splittrade viljan — allt detta återfinner man hos Joris Borluut såsom hos Hugues Viane. Och bådas öden måste få en tragisk utgång. Det kunde icke gå annorlunda. Ty båda hade de älskat Brügge, dyrkat det, omhuldat det. Båda hade i den Döda Staden sökt källan till den läkande balsam, som helar sår, lindrar plågor och torkar tårar. Och de hava funnit den, de hava funnit denna läkekraft, alla lidandes hopp, trösten för alla sorger, som är det Döda Brügges hemlighet: Döden. Vilken annan lön kunde väl den Döda Staden giva dem som älskat henne? *Et lux perpetua lucet eam.*

Hugues Viane, som tagit farväl av livet och kommit till Brügge för att utkämpa dödskampen, hade haft djärvheten att vilja bygga en ny lycka, ett nytt liv på Dödens grundval — ty vad annat var väl Jane i Hugues av syner förvillade ögon än den personifierade Döden, återuppstånden i kroppslig gestalt? Också Borluut, vars liv gått hjälplöst sönder, offrat för en stundens nyck, när det dåraktiga hoppet att kunna börja livet på nytt, återvinna lyckan, besvärja det mörka ödet. Även han vill, utan att märka det, »i skuggan av den slumrande graven» grunda en ny härd för glädje och löjen, för kärlek och ömhet. Har väl någonsin en mer gripande scen blivit skildrad är Borluuts och Godelieves »bröllop»? Godelieve har alltid älskat honom och nu, då han i själva verket är skild från Barbe, ehuru visserligen icke juridiskt, vill hon äkta honom, om ock ej inför människorna så åtminstone inför Gud. De begiva sig tillsammans till Vår Frälsares kyrka, och där, i den heliga katedralens halvskymning, knäböja de, tysta och andaktsfulla, framför det Heliga Sakramentets altare. Ingen präst står framför dem för att förena deras händer, intet vittne för att lyssna till löftena de växla. De äro ensamma inför Gud, ensamma med sin kärlek. Lugnt och utan ceremonier byta de ringar, två länkar lödda samman till en mystisk kedja, som för evigt skall förena dem i en vigd och olöslig kärlek.

Men utan att märka det hava de knäböjt på en av den gamla katedralens gravstenar. Kärleken de svurit varann, lyckan som de dröm

sig oupplöslig, mottog deras eder på en grav. En symbol av sällsamt djup! Allt det som drömmer om att kunna frigöra sig från Brügge och dess sorgmättade atmosfär, allt som tror sig kunna leva, förhärligat av livet, undvarande döden — allt detta har redan på förhand fått sin dom. Livsglädjen, den vällustvarma lyckan över att leva och vara till, kan icke spira på en kyrkogård bland mossbetäckta, murgrönshöljda gravar. Den Döda staden älskar icke livet, hon är svartsjuk på lyckan, ty själv är hon död, livet har övergivit henne och hon förskräckes av dess buller och sorl.

Vi hava envar i vårt liv ett tillfälle, aldrig flere, att skapa vår lycka. Vi kunna begagna oss av detta tillfälle, vi kunna försumma det. Men när detta ögonblick förrunnit eller lyckan vi njutit av icke längre är kvar, då är det lönlöst att söka fånga den på nytt. Lyckan upprepar sig aldrig, ty naturens förråd därav är ringa och naturen är aldrig slösaktig. Må vi akta den väl, denna dyrbara klenod, så länge den är i vår ägo, men då dess tid är ute böra vi avstå från varje försök att återuppliva den, hålla den kvar med våld. Och hava vi icke gripit detta tillfälle i flykten, kunna vi begråta det såsom evigt förlorat. Det kommer icke att bjudas oss en gång till.

Det är emedan de föraktat denna hårda sanning eller icke förstått den, som Hugues Viane, Joris Borluut, Godelieve Van Hulle funno blott törnen, envar på sin stig. Den förste insåg icke att makans död var liktydig med en oersättlig förlust av lyckan, som var oupplösligt förenad med henne, samt att varje försök att skapa en artificiell sådan ovilkorligen måste leda till undergång. De båda andra förstodo icke att de, sedan de en gång försummat tillfället att förena sina öden och försäkra sig om lyckan, voro dömda att var för sig ensamma vandra lidandets obevekliga väg. De ville, också de, på nytt gripa fatt i den svunna lyckan, gottgöra sitt tidigare misstag; deras kärlek spirade upp på en grav!

Se där en av de stora sanningar, som stå skrivna på nästan varje sida i de diktens utsökta mästerverk, som flutit ur Georges Rodenbachs penna. Brügge, den Döda staden, den gudomliga förtrollerskan, skön och vemodig såsom ingen annan, bjuder oss att blicka in i Evigheten och endast begrunda det förflutna och framtiden — *dess* forntid, den smärtornas väg, som i sekler redan beträtts av mänskligheten, stadd på vandring hän mot ett okänt mål; framtiden, som icke mer hör jorden till och som, vid angelusringningen, på klockspelets toner, lyfter oss upp mot himmeln. Hon manar oss att söka evigheten i det förgängliga, att upplösa och sammansmälta det verkliga och det skenbara, och att i Döden se den enda sanna lyckan, emedan den ensam varar beständigt, oberoende av Ödets nyckfullhet. Just i detta syfte, för att lära oss hur förgänglig och flyktig all lycka är, hur den ofta gäckar oss och huru svårt det är att skilja den från olyckan, bjuder oss det Döda Brügge sina kanalers, kyrkors och klosters eviga tystnad, avbruten endast av stämmor höjda i bön, vilka låta luften genljuda av samma åldriga psalmer, som sekler känt och upprepat. Och dessa stämmor, de enda som bryta tystnaden över Brügge, tala ej till oss om annat än om Döden och Evigheten. Det Förflutna — Framtiden: i dessa tvenne ord är Brügges själ innefattad, ty:

le Présent n'est qu'un cri d'angoisse,
qui s'èteint à peine poussé.

Rodenbach har studerat en social miljö och därigenom falla hans verk inom den sociologiska litteraturens råmärken. Och detta hans studium hör till det starkaste och mest djupgående, som någonsin gjorts för att utforska en viss omgivnings inflytande på de karaktärer och öden, som äro den underlagda. Vi ha försökt att leta fram och särskilja de tre huvudsakliga följderna av ett dylikt inflytande och ha redan här ovan nämnt dem.

Men man finner mer än så hos Rodenbach. Åtminstone *en* sanning av allmänmänsklig art framträder ännu i hans verk vid sidan av några djupa filosofiska sådana. Och denna sociologiska sanning är uttrycket för en naturlag, som icke kan kringgås, ty den utgör en del av tingens innersta väsen. Då det gäller en så allvarsam sak som letandet efter lyckan, när man står inför ett så ängslande och ansvarsfullt spörsmål som avgörandet av hela ens framtida liv, har man icke rätt att lättsinnigt och blint följa sina instinkter och infall. Och om man en gång förspillt lyckan, bör man begråta den, men man är skyldig att modigt bära sin sorg, bibehållande sin värdighet och sitt lugn trots smärtan. För de flesta män beror lyckan på kvinnan. Följaktligen gäller det att kunna välja rätt och icke handla som Joris Borluut. Men, säger man, skilsmässan tillåter en att gottgöra ett tidigare begånget misstag. En ödesdiger villfarelse! Skilsmässa skall aldrig kunna återskänka en svunnen lycka eller giva oss tillbaka det ögonblick Ödet en gång unnat oss för att avgöra över vårt liv. Skilsmässa är ett bedrägligt läkemedel, en villa, ja mer än så; den är olycksbringande. Den uppmuntrar till lättsinne, den vänjer oss att betrakta äktenskapet såsom en sak man kan bygga på slumpen och varur man frigör sig ifall man haft otur. Huru många liv ha icke förspillts tack vare detta felaktiga åskådningssätt, vilket befrämjas av den moderna lagstiftningen! Om man besinnade sig tillräckligt då det avgörande ögonblicket är inne — huru många olyckor, huru många livs sorgliga katastrofer kunde icke då undvikas! Detta tyckes vara en av de lärdomar — en djup sociologisk sanning — som, ehuru icke omedelbart, framträda i Rodenbachs verk.

Ännu en sak lär oss diktaren: låtom oss icke försöka att stiga för högt över livet, löpa efter alltför stolta chimärer! Livet är icke gjort för dylika djärva lekar. Genom att stiga för högt i strävan efter alltför upphöjda ideal, genom att vilja nå de oupphinneliga bergstopparna, vilkas jungfruliga snö icke bör fläckas av människofötter, riskerar man att falla. Låtom oss sträva att nå ett ideal; men detta ideal bör icke överstiga mänskans svaga krafter, det bör icke bringa död, utan liv. Det bör icke skilja oss från mänskligheten, utan återförena oss med denna; det får ej vara roten till ett lidande, som lamslår vår själ, utan källan till en outsäglig, mystisk glädje. Det bör icke bringa oss att förakta våra medmänniskor, utan tvärtom komma oss att känna oss solidariska med dem, ty mänskosläktet, likaväl som den enskilda individen, vandrar framåt, trevande i mörkret, mot ett dunkelt skymtande ideal, och bådas väg är full av törnen, vilka såra foten och framlocka tårar ur ögat. Övermänniskan var ett snilles vision, en dröm av en härlig och förskräckande djärvhet. Men Övermänniskan tillhör icke människorna, han tillhör gudarna, och endast en gud mäktar nå detta ideal.

Och ännu en lärdom giver oss Georges Rodenbach: det är Tystnadens värde. Tig, då smärtans järnhand sluter sig hårt kring din själ, hotande att kväva den till döds! Tig, då glädjen en kort sekund överraskar dig, på det att du ej måtte skrämma den på flykten. Och när döden lurar på dig, och evighetens portar slås upp, tig även då för att kunna lyssna till stämmorna, som kalla dig, ljuva stämmor, tillhörande dem du en kort tid älskat här nere. Det Döda Brügge tiger. Hur skulle det väl annars kunna höra det förflutnas röst, som sjunger om svunnen ära, eller änglarnas himmelska stämmor, manande till bön?

Det Döda Brügge, den gudomliga förtrollerskan, tiger. Endast klockornas klämtande avbryter hennes tystnad. Men själva detta klämtande framhåller blott yttermera tystnaden, ty det är en maning till andakt och begrundande, det bjuder oss att glömma våra jordiska bekymmer och likt klockornas klang höja oss mot himmeln. Och det blandar sig en sällsamt mänsklig stämma i denna melodiska klockklang, som kallar Brügge till bön. Varifrån härstammar detta tonfall av mänskligt, gripande svårmod, detta tonfall, vari röjer sig all sorgen och resignationen hos en själ, som lidit och gråtit sig trött och besviken; denna stämma, som med ett uttryck av oändligt deltagande tyckes beklaga mänskligheten, vars ögon ännu icke öppnats och som i sin blinda besinningslöshet söker lyckan i tillfredsställandet av sin barnsliga fåfänga? Rodenbach ger oss svaret på denna fråga och yppar hemligheten om den mänskliga röst, som dallrar ur det Döda Brügges klockor.

Joris Borluut steg dit upp i den gamla klockstapeln, sedan hans liv störtat samman och hans drömmar och förhoppningar lidit skeppsbrott. Vällustens klocka hade vållat hans ofärd; hon var det, som bar skulden för denna ynkliga tillvaro, detta brustna, tillspillogivna, förstörda liv. Hon hade mördat honom, långsamt och grymt plågat honom till döds, och nu krävde hon sitt offer tillbaka. Man kan icke tänka sig något mer följdriktigt. Det logiska i våra handlingar går stundom förlorat för oss själva, men aldrig för tingens allmänna ordning. Vällustens klocka hade varit Borluuts mörka genius, hon hade lett hans öden, vilat tung över hans liv. Därför var det i hennes kvävande heta famntag han skulle utandas sin sista suck, och, omringad av denna de rusiga sinnenas yra dans, somna in i den eviga sömnen. Vällustens klocka hade varit olycksödet i hans liv, men i hennes sköte får han i gengäld slutligen njuta den djupa, oändliga friden.

Och från och med denna stund bor där en själ i det Döda Brügges klockor. Såsom svanen i dödsstunden sjunger sitt avsked till den jord han flugit över innan han svingar mot himmeln, så ljuder även, när Brügges klockor klämta, en röst, som förklingar och dör, och denna röst tillhör honom, som klockorna dödat och vars själ de behållit hos sig.

Georges Chatterton-Hill.

Övers. från förf:s manuskr.

D'ANNUNZIOS NYA ROMAN.

Med sitt senaste verk, romanen *Forse che si forse che no*, har Gabriele d'Annunzio efter jämt tio års uppehåll återvänt till den diktart, varmed han lade grunden till sin europeiska ryktbarhet; såsom diktare i bunden form har han ju — av helt naturliga skäl — varit föga känd utom sitt eget lands gränser, och larmet kring dramaturgens namn har icke varit annat än ett förstärkt eko av de applåder och visslingar, varmed romanförfattaren dessförinnan blivit hälsad.

D'Annunzios diktarfrack har alltid varit skuren efter det senaste modet, ehuru han själv aldrig kreerat detta; Italien går ju icke i våra dagar i spetsen för de litterära modena. Jämför man denna nya roman med de föregående, så märker man att också den i många stycken bär en oomtvistlig tidsprägel: den kunde omöjligt vara skriven ett par år tidigare. Hjältarna i författarens äldre böcker — den viljelösa och handlingssvaga njutningsmänniskan, den estetiska dilettanten, konstnären, skalden — beteckna en redan övervunnen ståndpunkt, tillhöra en typ som icke står högt i kurs i den allra nyaste litteraturen; en modern romanhjälte som respekterar sig bör ju helst vara upptäcktsresande

eller uppfinnare, eller åtminstone en affärsman i den stora stilen. Redan i det för några år sedan utkomna skådespelet *Più che l'amore* var huvudpersonen en djärv och hänsynslös forskningsresande, som under outsägliga umbäranden och faror hade trängt fram till hjärtat av det mörkaste Afrika, men i sin senaste inkarnation är den d'annunzioska hjälten än mera *up to date.* Paolo Tarsis, så heter han denna gång, har som ung marinofficer förgäves väntat på att en dag få rikta pansartornens kanoner mot »andra föremål än måltavlorna på redden vid Gaeta» och under tiden stålsatt sina nerver i undervattensbåtarnas manövreringsrum; sedan han under årslånga strövtåg genom öknar och urskogar i nära nog alla världsdelar ytterligare härdat kropp och själ, har han slutligen helt och hållet ägnat sig åt aviatiken och konstruerat en nationell aeroplantyp, avsedd och ägnad att åt den italiska rasen erövra primatet inom flygkonsten, som så länge legat i barbarernas händer.

Detta monoplan med det klassiska namnet Ardea har man för övrigt att tacka för många av bokens vackraste sidor. D'Annunzio, som enligt tidningspressens uppgifter själv företagit luftfärder, skänker oss här en sannskyldig aviationslyrik, praktfulla prosadikter i vilka han förhärligar det nya vingskeppets skönhet och skildrar synerna och sensationerna under flykten. Huru förblekna ej de andra kärleksparens utflykter till fots och till häst, i vagn eller gondol, mot Paolos och Isabellas stoftbefriade framglidande i rymden, med dess nya visioner och oanade känsloförnimmelser! De starta om aftnarna från villan vid havet, höja sig över plagens gula sand, svänga i en båge ut mot vattnet, där båtarnas röda segel brinna i solnedgången; de sväva i skymningen över Maremmans ödsliga kärrmarker och betesfält, de glida över pinjeskogarna där kolmilorna glimma och vattensamlingarna lysa som stora vidöppna ögon, de sänka sig över Pisas mystiskt vita marmorunder. Den stora flygtävlingen, vid vilken Paolo Tarsis' vän störtar ner och slår ihjäl sig, är given med en beundransvärd poetisk intensitet och styrka, och man glömmer icke lätt bokens slutscen, den flykt över Medelhavet som hjälten företar i det hemliga hoppet att i böljorna finna döden, men som i stället gestaltar sig till hans livs största triumf.

Man bör dock icke låta förleda sig av skenet. Det som förefaller att draga en skarp gräns mellan denna roman och de föregående, hänför sig blott till accessoarerna, till det dekorativa; i grunden är atmosfären här nog den samma som i dem. Paolo Tarsis, mannen med vilja och nerver av stål, faller i likhet med hjälten i *Trionfo della Morte* till föga, så snart han möter sitt öde i gestalten av en kvinna; liksom alla sina föregångare låter även han sig fångas i sinnlighetens oupplösliga maskor. Och hon, Isabella Inghirami, är ingenting annat än en ny inkarnation av en kvinnotyp, som D'Annunzio aldrig tröttnat att skildra, på vilken han aldrig upphört att slösa sin paletts rikaste och hetaste färger: den demoniska och perversa kvinnan med sin dubbla gloria av skönhet och sinnlighet. Förhållandet mellan dem blir det i D'Annunzios böcker vanliga, och han blir i tillfälle att än en gång dokumentera sig som den oöverträfflige skildraren av den erotiska passionen, för vilken all livets lycka ligger samlad i kyssandet av en mun, i ägandet av en kropp, den rent sensuella kärlekslidelsen med allt vad den gömmer av besvikelse och bitterhet och hemligt hat. Grymheten, driften att såra och lusten att göra ont, utgör en icke oväsentlig beståndsdel i denna känsla — det har nästan alltid legat ett stänk av sadism i den erotiska brygd som D'Annunzio bjudit sina läsare — och den brottsliga kärleken mellan syskon spelar också in i berättelsen, ett motiv som mer än engång frestat diktaren. Av en uppskakande kraft som söker sin like är slutuppgörelsen mellan de älskande, när hon för honom blivit avslöjad i all sin förnedring; en scen som börjar med skymf och slag, med blod och tårar, och slutar med ett famntag vari allt drunknar — vrede och smärta, sorg och skam. Också till sin allmänna struktur är denna roman besläktad med de föregående; där är exempelvis samma raffinerade bakgrund av konst och musik, av gamla städer och stiliserade naturscenerier. Och bristerna äro även de samma som förr: det falska djupsinnet sticker icke sällan fram, och stundom också den ihålighet och tomhet, som ingen bildprakt och intet ordsvall kunna dölja.

D'Annunzio har aldrig själv kunnat följa den paroll han en gång så emfatiskt förkunnat: »Förnyas eller dö»; han har aldrig lyckats skapa om sig, huru envist han än bjudit till, han är ständigt den samme, huru brokigt förklädnaden än må växla. Jag endast konstaterar, fäller ingen dom. Mig har han alltid intresserat just sådan han är, och jag har aldrig riktigt kunnat förstå dem, vilka var gång en ny bok av honom kommer ut upphäva höga rop över att han icke ännu blivit en annan. Hans område är stort även om det icke yttermera utvidgas, och hans försök att överskrida sitt eget väsens gränser — genom att exempelvis anlägga den tolstojanska ödmjukhetsmasken eller stiga upp på de av Nietzsche lånade styltorna, genom att affektera sociala eller politiska intressen — ha sannerligen icke berett en någon glädje. Det är alltså utan besvikelse jag antecknar att D'Annunzio allt ännu är samma sensuella och skönhetsdruckna konstnär, för vilken uttrycket betyder mera än tanken, formen mera än innehållet, samma bildformande och mytskapande poet. Han är och förblir lyriker, och är såsom sådan en av samtidens största; det kan nu en gång för alla icke förnekas, man må för övrigt hysa vilka som helst moraliska betänkligheter beträffande den

sedliga halten av hans böcker, om man så vill, eller vilka artistiska skrupler som helst beträffande deras helhet som konstverk. Därför är han också otadlig såsom diktare i bunden form, medan däremot denne lyrikers prosaverk nästan alltid haft en i någon mån rapsodisk och fragmentarisk karaktär; och det senaste utgör intet undantag från regeln. När man lagt boken ifrån sig och samlar sina intryck, så är det närmast som en räcka vackra prosapoem man kommer i håg den — visioner av natur och konst och sköna människor, stämningar och själstillstånd, förtätade till dikt; det är ju icke idealet för en roman, men det är vackert så.

Stilen är D'Annunzios vanliga ordrika och bildtunga prosastil, som i sin oscillation mellan verkligt stor konst å ena sidan och preciositet och tillgjordhet å den andra denna gång kanske mera än förr närmar sig den senare polen. Författaren och hans personer föra alla samma högtidliga och förnäma språk; den höga koturn på vilken diktaren på första sidan ställt sig, den lämnar han sedan icke ens för ett ögonblick, ehuru man ibland har intrycket att ställningen är allt annat än bekväm. Detta är exempelvis fallet då han i ett slags klassisk äreminnestil ger ett sammandrag av aviatikens historia; då uppstår mellan skildringens föremål och sättet att skildra en disharmoni, som till och med någon gång kan verka komisk.

Det finnes knappast någon författare som oftare än D'Annunzio skulle föra Grekland och Athen på läpparna, men huru antihellensk och oattisk är ej i grunden den tunga och retoriska prakten i denna prosa. Man bländas av bildglansen, man tjusas av språkmusiken, men man glömmer dock ej att det också ges en annan art av skönhet, den vars röst en stor svensk diktare förklarat sig höra »i fyra grepp på svinaherdens simpla pipa».

E. Z.

GEODESI OCH KÄRLEK.

Det blir snart 175 år sedan franska vetenskapsakademin »par ordre du Roy» skred till ett värv, som blev av allmänt intresse för hela världen och speciellt för Peru och Lappland.

De lärda voro den tiden äntligen överens om att anse jorden rund, men det var strid om en sak: var den svärisk, avplattad eller förlängd vid polerna? Newton och Huyghens hade genom beräkningar kommit till en avplattning. Cassini stödde sig på den i 17:de seklet av Picard utförda gradmätningen, vilken gav rotationsaxeln längre än ekvator-diametern.

Men det var tvivel om riktigheten av de resultat denna gradmätning lämnade, och man beslöt att verkställa nya mätningar, på vitt skilda latituder. Och det utrustades två expeditioner, av vilka den ena for till Peru och den andra, efter att ha övergivit en plan att bege sig till Island, slutligen tack vare Celsius, som för tillfället vistades i Paris, beslöt sig för Lappland. Midsommartiden 1736 anlände expeditionen till Torneå. Där var Maupertuis, ledaren, där var den 23-årige Clairaut, matematikern och underbarnet, där var den kunskapsrika abbé Outhier, där voro de habila observatörerna Camus och le Monnier, och där var Celsius, han som gjorde termometern och mycket annat. Dessutom en sekreterare, en tecknare och sju betjänter, av vilka tre även kunde svenska. Arbetet påbörjades omedelbart. Hela sommaren traskade de lärda herrarna kring i ödemarken, reste signaler och mätte vinklar, och resultatet blev en vacker triangelkedja från Torneå upp till Kittis. Till vintern lämnades de astronomiska observationerna, bestämningarna av tyngdkraften och basmätningen.

Jag vill inte närmare dröja vid arbetsmetoder och arbetsfördelning, ej heller vill jag ingå på alla de bidrag till kulturhistoria och etnografi man påträffar i Maupertuis' och Outhiers reseskildringar *. Det är en speciell sak, en liten detalj, som dock har ett visst intresse. Den bär naturligtvis devisen: Cherchez la femme!

Vintern 36—37 tillbragtes till största delen i Torneå. Där voro endast två personer som talade franska, överstelöjtnant Duriez vid Västerbottens regemente och »un jeune homme». Icke desto mindre vart det livligt umgänge med borgerskapet i staden, det var middagsbjudningar och supéer, de där i traditionen fått en legendarisk ryktbarhet. Och traditionen vet även att förtälja om amurösa erövringar bland stadens skönheter.

Wallenberg har en strof i »Min son på galejan»:

Pour fuir l'amour,
en vain on court
jusqu'à l'astre polaire.
Dieu! qui croiroit,
qu'en cet endroit
on trouveroit Cythère.

Denna strof anspelar på »de kärlige fransoserna i vårt kalla Lappland».

Söka vi i reseskildringarna närmare uppgifter om dessa förhållanden, finna vi naturligtvis intet. En egendomlig tillfällighet kommer nu till undsättning, ett franskt sammelverk av intressanta rättsfall, «Causes célèbres curieuses et intéressantes de toutes les cours souveraines du royaume, Paris 1774», till vilket arbete Levertin hänvisar »enligt välvilligt lämnad upplysning».

---

* de Maupertuis, la Figure de la Terre. Paris 1738.
Outhier, Journal d'un voyage au Nord en 1736 & 1737. Amsterdam 1746.

Emellertid, de uppgifter vi få ur detta arbete äro rätt torftiga beträffande livet i Torneå vintern 1736—37. Det intressanta rättsfallet utspelades i Frankrike tio år senare, men huvudpersonen var en ung dam från Torneå, och man kan redan börja kombinera.

Våren 1737, en vacker dag i slutet av maj började de lärda herrarna under väntan på öppet vatten arbeta på ett monument med inskription till minne av expeditionen. Men därav vart intet; ett par dagar senare var det islossning i Torne älv, och tiden blev upptagen av förberedelser för avresan. Maupertuis gav en storartad avskedsmiddag, och komministern Vigelius skrev verser på latin till Ludvig XV:s ära. I början av juni ägde avresan rum, och där var väl många borgartöser vilkas tårar historien inte vet av och traditionen glömt. Men det fanns två mamseller i staden, två systrar, som inte längre kunde hållas kvar i det ödsliga Lappland, och de följde med till Frankrike!

Traditionen framhåller Maupertuis och den unge Clairaut som speciella syndabockar. Dessa herrar avreste med fartyg, medan de övriga kuskade landvägen genom Sverge. Man kan alltså göra en ny kombination. För övrigt, herrarna hade skäl att vara glada, de hade utfört sitt uppdrag och avgjort striden om den arma jordens form.

Voltaire hyllade Maupertuis, »Sir Isaac Maupertuis», och kallade honom »mon aimable maître à penser, marquis du cercle polaire, cher aplatisseur du monde et de Cassini». Och skämtade tillika om de unga lappskorna, eget nog kallar han dem aldrig eskimåer.

Nu har man naturligtvis kombinerat sig till två anständiga giftermål, herrskapet Clairaut och herrskapet Maupertuis. Så enkelt var det inte. Det skulle ju bli en cause célèbre. De unga damerna blevo välvilligt upptagna av furstinnan d'Aig . . . . . (det franska sammelverket har en rasande förmåga att förkorta namn), och bodde hos henne i fem år. Då gifte sig den ena, Elisabeth, med en herr de P. . . . ., en herre utan seder och delikatess, och det var skilsmässoprocessen fem år efteråt som blev en cause célèbre med hemgiftstrassel o. d.

Tack vare skilsmässohistorien få vi några förnamn och initialer, som peka hän på en uppgift i Torneå födelsejournal för 1718:

> Barn: Elisabeth, född 18/VIII 1718:
> Föräldrar: Jacob Isacsson Planström och Christina Andersdotter Planting.

Men, detta rör oss mindre, de hurtiga flickorna må nu ha hetat Planström eller Pipping eller något annat på P, slutet blev, att den äldre gick i kloster och att den yngre fann en asyl hos en Dame de qualité.

Och reskamraterna?

Clairaut levde med i stora världen och hade väl snart glömt de båda lappskorna. Han dog ogift 1765.

Maupertuis överflyttade på 40-talet till Fredrik den andra av Preussen, gifte sig med M:lle de Borik, blev ständig ordförande för vetenskapsakademin i Berlin och råkade i gräl med Voltaire. Då lät det annorlunda. Voltaire bombarderade honom med broskyrer och frånkände honom alla meriter. »En man som talat en smula i matematik och metafysik, som dissekerat två paddor och som låtit måla av sig i en pälsmössa.»

Men det är inte för paddorna och pälsmössan Maupertuis är minnesvärd, det är för det hurtiga arbete i Torneå älvdal han utförde den myggiga sommaren 1736 och den glada vintern 37. Maupertuis dog en trist död 1759; samma år syntes den Halleyska kometen, Clairaut hade räknat ut dess bana.

H. R.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGVS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 JUNI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 12.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—2, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

HOTELL KÄMP

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-
bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.

G. F. Stockmann A.B.
Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.



Axel Palmroos,
Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i
i mörka flaskor.
Telefon 3 20.

John Rob. Åström & C:o.

N. Esplanadg. 33, Helsingfors.
Största specialaffär för
reseeffekter och läder-
galanterier.

Inkommit stiliga damväskor.

Billiga böcker till
sommaren

SÖDERSTRÖM & C:os

1 mk 50 p:s
BÖCKER

erhållas i alla boklådor.

V. F. Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 48. Telef. Blomsterh. 9 77, Binderi och Fröhandel 2 43. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

BODEGA ESPANOLA
Etablerad 1883

Viner & Spirituosa
S. Esplanadgatan 8
Telefon 4 43.

Lantbrukare!
Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant
CENTRAL
Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement

för

GENTLEMÄN.

E. A. Knápe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders
VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



J. Simelii Arvingars
Boktryckeriaktiebolag
Nylandsgatan 9, Helsingfors
Telefon 137.

En av Danmarks mest kända fackmän L. Chr. Nielsen skriver i nr 7 av Nordisk Papir- & Grafisk Tidende för år 1910 om ett arbete från vår officin bl. a.: — — „Det lille Arbejde, trykt i Kvart-Format, 8 Sider i nobelt Omslag, er tryck paa udmærket Papir i sort og rødt. Med sin brede Ydermarginal ved Siderne og for neden gør det et usædvanligt flot Indtryk og hele Hæftet vidner paa en særdeles heldig Maade om, at Trykkeriet er Opgaven voxen, at være et af Finlands bedste Bogtrykkerier." — — — — „Som sagt, det lille Arbejde fremtræder i en særdeles nydelig Udstyrelse, og det maa siges at være et godt Vidnesbyrd for Fagets Standpunkt i Finland, særlig for Simelii Arvingers Bogtrykkeri."

ARGUS

NR 10. HELSINGFORS 16. 5. 1910.

KRISTOFFER NYROP: FORTIDS SAGN OG SANGE.

Undrande spörja vi oss ofta, när vi se mängderna av danska böcker särskilt jultiden fylla våra boklådsfönster, huru ett så litet folk kan bära upp en så rikhaltig litteratur, och vi söka svaret där det ligger närmast till hands: det lilla folket är genomkultiverat, den andliga spisen hör till dess behov som den lekamliga, alla läsa, de flesta anse sig böra köpa nyutkommen litteratur, och den, som ej har råd att köpa, litar på att biblioteken, i Danmark nästan lika tätt strödda över landet som krogarna, skola hålla honom försedd med allt som han önskar känna av det nya. En bättre måttstock för den högre bildningen och för litteraturintresset än den skönlitteraturen kan avgiva, erbjudes dock av den populärt-vetenskapliga produktionen. Den blomstrar i Danmark som i intet annat nordiskt land, och det är rent av märkligt att se, för vilka mångfaldiga ämnen man där kan räkna på publik. Jag menar nämligen icke nu med populär-vetenskaplig litteratur den, som i lättfattlig form bjuder ut vetenskapens allmängiltiga resultat till upplysning åt strävsamma ungdomsföreningars medlemmar och åt folkhögskolornas elever, utan den, i vilken forskaren själv ger den omedelbaraste frukten av sitt arbete, både sin bevisföring och sina slutsatser. Att sådant kan göras på ett litet känt språk, och att det kan göras även där ämnena icke hava några förutsättningar att direkt intressera publiken i eget land, detta är det bästa beviset för, vilken kultiverad och för bildning i allmänhet mottaglig läsarkrets man har att göra med. Det är en publik, som icke blott fängslas av påtagliga och praktiska resultat, utan för vilken det är minst lika intressant att följa med forskaren i det andliga sökandets alla irrgångar, lära sig hur det går till att sammanställa, sikta, kritisera, få en inblick i det metodiska tänkandets tukt och den vetenskapliga prövningens allvar — med ett ord, en verkligen intellektuellt intresserad publik. Så förefaller det åtminstone, sett på håll; och det förefaller, som detta intresse i Danmark stigit ofantligt sedan Georg Brandes' ungdom och mannaålder — man må minnas vad han fick pröva av sina landsmäns andliga likgiltighet. Kanske misstaga vi oss; men vore under andra förhållanden en sådan produktion möjlig — man kan ju dock icke förutsätta ett alldeles osjälviskt vetenskapligt intresse hos förläggarne?

Huru som helst, för att dylika framställningar skola läsas av lekmän, måste formen naturligtvis vara anpassad efter andra behov än det rent vetenskapliga fackförståendets. På en del håll, särskilt bland tyska vetenskapsmän, gör man gärna gällande, att en populär form och en strängt vetenskaplig bevisföring icke låta förena sig, och man saknar icke anledning att som alltför lätt vetenskapligt gods stämpla åtskilligt, vilket i en smältbar form meddelas den stora allmänheten i vissa kulturländer och ger sig ut för att representera verklig forskning mer än det i själva verket gör. Men om ock detta slags litteratur bereder möjligheter för ytligheten och okunnigheten att göra sig breda, så är därmed naturligtvis icke sagt, att allt, som omlägges i populär form, behöver pruta av på grundligheten och gedigenheten. Man jämföre, efter det nu just är tal om danska forskare, ett arbete, där man sökt eftersträva den möjligast populära form för att vinna utbredning åt detsamma och där många av de företrädesvis danska bidragarna stöda sig på egna forskningar: jag menar det förträffliga och av den största spridning i kulturintresserade kretsar förtjänta sammelverket »Världskulturen». Men ännu mer direkta utslag av den personliga forskningen finner man omsatta i det egna språkets form och vädjande till en läsarkrets i eget land. Ville man citera exempel härpå, finge man visst räkna upp de flesta framstående forskare i Danmark, från lingvisten Vilhelm Thomsen till filosofer, kulturpsykologer, psykofysiker, specialister i fransk litteraturhistoria, i engelsk filologi m. m., för att blott nämna ämnen, som ligga inom det humanistiska området. Och ingalunda minst bland nu levande danska vetenskapsmän har den utmärkte filolog och folklorist, vars namn står här ovan, bidragit att göra forskningen tillgänglig för vidare kretsar och utbreda den bland ortodoxa småpetare nog så förkättrade läran, att vetenskapen ingalunda behöver vara ett arkanum och ett frimureri, utan skördar sina bästa frukter genom beröring med det allmänna bildningslivet.

Kristoffer Nyrop, professor i romansk filologi vid universitetet i Köpenhamn, har allt sedan sin tidiga ungdom utövat en rastlös verksamhet på sitt eget och angränsande gebit, och icke ens

frestelse till invasionsförsök för mera företagsamma grannar. Lea erinrar om huru Suezkanalen, byggd av franska ingenjörer med franska penningar, utan svärdsslag, blott genom existensen av en överlägsen brittisk flotta, snart kom under engelsk kontroll. Och vattenvägen genom Panama; går den icke ett liknande öde till mötes, om ej U. S. A. i god tid, genom rustningar till sjöss, försvarar sina nya intressen?

Så långt general Lea för att visa, att Dreadnought-epidemin i sin svåraste form ännu ej angripit den rikaste av industriländerna. Men många tecken tyda på, att Förenta staterna står* i beråd att utveckla sin marin längs imperialistiska linjer. Och då skola stormakternas rustningskostnader yttermera gå i crescendo.

*

Vända vi oss så till den tekniska utvecklingen under dessa några år, blir det tre omständigheter, vilka främst tilldraga sig uppmärksamhet.

Det djärva språnget i ökningen av slagskeppens storlek inföll icke mellan Dreadnought och dess föregångare; från 16,000 tons, varomkring det länge balancerat, steg det blott till 17,900 tons. Men de nyaste, yngsta under byggnad varande amerikanska förstörelseredskapen nå nu 26,000 tons, medan redan denna höst de argentinska monstren skola erhålla en dräktighet på 28,000 tons och det brasilianska svaret 32,000 tons; alltså mera än dubbelt upp maximum hos jättarna i ryskjapanska kriget.

Ökningen i deplacementet går mera ut på att förskaffa kanonerna större horisontbehärskning än på ytterligare ökning av antalet pjäser. Dreadnought för 10 stycken 12 tums kanoner, och på 19,250 tons bära redan Brasiliens tre första slagskepp 12 pjäser av samma kaliber. Samma antal monteras även på fartyg med cirka 9,000 tons större bärkraft. Men medan Dreadnoughts bredsida inskränkte sig till 8 grova kanoner — det brasilianska »Minas Gaeras» förfogar över 10 — tillåta de sista lösningarna hela det tunga artilleriets eldgivning såväl till styrbord som babord. Genom att uppställa hela bestyckningen i fartygets längdaxel når U. S. A. med sina slagskepp den största möjliga praktiska effektivitet vid strid mellan flottor i slutna linjer. Men deras anfallsstyrka i lägen vilka närma sig den räta vinkeln — räknat från fiendens rörelseriktning, antingen vid angrepp eller reträtt — inskränker sig till endast 4 kanoner. Och denna koncentrering vinnes endast på så sätt, att ett mera midskepps uppställt par skjuter direkt över taket på ett annat; en anordning, vilken, utom risk för besättningen i det lägre belägna tornet, menligt inverkar på serveringens snabbhet och precision. I detta fall äro de engelska och tyska modellerna med sina 3 par, av varandra fullt oberoende, bog- och akter-kanoner i strategiskt hänseende lättare hanterade. I det argentinska »Moreno» äro båda systemen kombinerade; genom att ställa de två mittersta av de sex tornen diagonalt — *en échelon* — kunna icke mindre än 8 kanoner riktas för- eller akteröver, medan — inom vissa, rätt stora vinklar — bredsidan omfattar hela bestyckningen. Men denna lösning kräver mycket ökad längd hos skrovet, och längden åter stegrad bredd för stabiliteten: resultatet blir den kolossala ökningen i deplacementet. England, för vilket antalet skepp är av största betydenhet, håller sig troget till 10 kanonsystemet, och för första gången sedan årtionden äro de brittiska slagskeppen ej längre de starkaste och största. Ty priset — frånsett konjunkturerna — står i direkt förhållande till deplacementet, och för samma summa, som en av nya världens sista Dreadnoughts betingar, erhåller England i det närmaste två av den mindre typ, varvid det fasthåller. Intressant är att konstatera, att Tyskland, som genom sin beslutsamma flottexpansion omedelbart efter den nya typens framträdande angivit takten för rustningsraseriet, i sitt svar på den engelska modellen är långt mindre revolutionärt. Trots de 12 kanonerna — 2 mera än Dreadnought — är den effektiva styrkan i intet läge större än hos engelsmannen; minst två par äro alltid maskerade på grund av den hävdföljande rektangulärplaceringen av två par torn vid bredsidorna. Och Japans första Dreadnoughts följa även det gamla schemat vid uppställningen av artilleriet.

Utom den »äldsta» tyska typen, vilken uppbär ett vapen av endast 11 tums diameter, äro samtliga under byggnad varande Dreadnoughts utrustade med 12 tums kanoner, parvis monterade i roterande torn. Svårigheten att fördelaktigt insätta flera torn, utan att nå till dimensioner, vilka omöjliggjorde såväl anlöpande av hamn som intagning i docka, har icke förmått hejda strävan efter starkare batterier. Här öppna sig tvenne utvägar. De nyaste tyska och engelska riktningarna hållas omsorgsfullt hemliga; de uppgifter, som nu och då sippra ut, äro föga annat än gissningar eller förmodanden. Men Ryssland och Italien, de maritima innovationernas hemland — om ock icke alltid de lyckades — hava tillgripit utvägen att sammantränga trenne kanoner i ett enda torn; en utväg av tvivelaktigt värde. Ty vridningsmomentet vid skjutning blir, på grund av flygelkanonernas än större avstånd från mittelaxeln, jämfört med tvillingsmonteringens, ännu större, något som i väsentlig grad påverkar träffsäkerheten. Och samtidigt kan ett enda lyckligt fientligt skott försätta omkring $^1/_4$ av artilleriet ur verksamhet, då vid två-pjäs-systemet blott $^1/_6$ bringas till tystnad. Den riktigaste utvägen blir då att, såsom U. S. A. ämnar

* Förf. har antagit det amerikanska sättet att betrakta »Förenta staterna» såsom ett kollektivt begrepp, alltså singularis.

göra och England redan tros hava gjort, öka kanonernas kaliber och därmed förstörelseverkan hos det enskilda skottet. Uncle Sams senaste modell skall båra 10 st. 14 tums kanoner och det nyaste brasilianska vidundret 12 stycken sådana vapen. D. v. s. dess bredsida blir mera än dubbelt så förödelsebringande som den första Dreadnoughts, underverkets från 4 år tillbaka.

*

Sådan är ställningen nu. Hamnar och dockor utvidgas för att rymma de nya pansarjättar, varom ingen drömde i seklets början. Nya slipar byggas, kanongjuterier och verkstäder för pansarplåtberedning utvidgas och nyanläggas för att tillfredsställa den ständigt stegrade efterfrågan. Nya konstlade industrigrenar, vilka sluka enorma kapital, stampas fram ur jorden, för att snart, — från att hava utgjort ett nödvändigt medel för de nya flottornas hastiga frambringande — i storkapitalets starka händer övergå till verksamma vapen för fortsatta rustningar utöver de fastställda programmen.

Dimensioner och kostnader växa oavbrutet utan att fartygens säkerhet ökas. Steg för steg med det förbättrade skyddet mot undervattensattacker har torpedens hastighet, sprängsats och aktionsradie förstorats, och månad för månad bliva submarinerna allt lydigare verktyg i navigatörernas händer. Aeroplaner och luftskepp hava nått den grad av utveckling, att tidpunkten för deras användning i krig ej längre är alltför avlägsen, och mot fiender i luften äro havets pansrade herrar fullkomligt försvarslösa. Men intet synes hejda storlekstillväxten hos slagskeppen. Från 25,000,000 mark på 1890-talet har kostnaden för var och en av de första Dreadnoughts stigit till omkring 50,000,000, medan för nästa års amerikanska kolosser ett styckepris av mera än 80,000,000 mark ställes i utsikt. Vad denna summa representerar är svårt att tänka sig. Med en medelkostnad av omkring 100,000 mk per kilometer kunde en 800 kilometer lång finsk järnväg (Helsingfors—Uleåborg) anläggas. Riksdagshuset i Tyskland, över vars lyx man så beskärmade sig under byggnadstiden, kostade c:a 30,000,000 mark; och det är ändå avsett att stå i sekler. Medan det mera än dubbelt dyrare slagskeppet om 10 år är omodernt och om 20 år så värdelöst, att det utskrives ur rullorna och säljes som skrot. Frånsett att en dylik Dreadnought i händelse av krig — dess egentliga raison d'être — för alltid *kan* gå förlorad genom kontakten med en enda mina.

Det är som om omdömet omtöcknats inför de stundande förändringar, vilka luftens erövring hålla i beredskap för krigföringsmetoderna. Och i ett slags pervers romantisk extas försöker man att nå en yttersta klimax i förstörelsekoncentrering längs de hävdvunna utvecklingslinjerna, innan nyktrare och billigare redskap av alldeles nya typer låta de överflödigblivna monstren förtona i »den gamla, goda tidens» försonande halvdunkel.

Sigurd Frosterus.

RYSKA BALETTEN.

När Taglioni dansade, grät publiken. Och det var med verklig rörelse man härom aftonen såg »Sylfiderna» sväva fram på stora operans scen i dräkter kopierade efter samtida porträtt av den ryktbara dansösen: styva tyllkjortlar, blekskära trikoter och en rosenslinga i det släta håret, benat över pannan.

En och en flyga de ljudlöst fram, svikta, hoppa, glida, falla ner och virvla kring, de taga varandra i hand och bilda små blomsterknippen, som huka sig sakta ner för att slumra in för natten eller sträcka sig muntert uppåt som ett stånd med gungande konvolvolus, allt medan poeten (Nijinsky) fladdrar, yr och betagen, omkring dem. Han blåser bort dem som »paroler» för sommarbris, smeker sig varligt intill deras dunlätta gestalter och plockar så till sist en av de vackraste, som i sin vida kjol med sträckta ben liknar en bukett i ett alltför smalt glas. — —

Lika ren och fjärilslätt som Sylfidernas dans i månskenet över skogsgläntan, lika het och berusande var haremskvinnornas kärleksdruckna yra i Scheherazade.

Handlingen försiggår i ett harem. Sultanen, svartskäggig och majestätisk, tronar bland kuddarna i en sal av oanad prakt, medan favoriten (Ida Rubinstein) varken klädd eller oklädd, med en hud vit som mjölk, håret svart som ebenholz, och munnen röd som blod, vilar i gåtfull ro mot hans bröst, och framför på den brokiga mattan berätta tre danserskor i orangefärgade benkläder, omvirade med guldgördlar, på sitt bildrika språk om kärlekens fröjder.

Men sultanen är dyster. Han har sport att hans harem bedrar honom. Sultanen, den lycklige, har hundrade hustrur, men han löper också hundrafalt risken att bli bedragen. Allt i livet balancerar jämt! Nåväl, för att få visshet härom, begagnar han sig, stackars karl, som vanliga dödlige av den oförsiktiga finten att låtsas resa bort. Trots favoritens ormlika smekningar bryter han upp. Hon smyger sig undan till en guldpall i salens bortersta vrå för att där lida igenom skymfen att för ett ögonblick bli skjuten åt sidan, medan femtio slöjomsnärjda bajaderer i ljusgrönt och blårött virvla omkring sin härskare till tecken av sorg över hans avfärd.

Följd av sin krigarskara, som väntar i förrummet i gula turbaner och blåa mantlar,

skrider han ut. Men han har icke förr lämnat palatset, förr än alla de kvinnliga väsen som ett harem rymmer, hustrur, slavinnor och danserskor, surra runt, lyssna, blicka och tassa på lätta fötter för att skaffa sig visshet om att de äro allena och störta sig så över evnucken, som på sitt bälte bär guldnycklarna till de portar inom vilka de äro dömda att leva och dö. En bild gripen direkt ur Tusen och En Natt, dessa brokiga insekter till kvinnor, omdansande, omsvärmande den ofantliga evnucken i sin eldröda ståt! Med våld och pock och smek av rosenfingrar bemäktiga de sig de gyllene nycklarna och öppna palatsets portar, genom vilka instorma dess negerslavar, och så begynner en backanal, som i prakt och vildhet är obeskrivlig.

— Dock vid den sista blå porten med dess guldstjärnor står favoriten orörlig, med sin vita kropp tryckt mot det kalla järnet. Evnucken vågar icke, vill icke öppna för hennes älskare, och lik en fången tiger försöker hon till sist i sin lidelse att med naglarna riva ner varje motstånd. Äntligen lyckas hon besegra evnucken och älskaren kommer instörtande. Och i den mimiska dans, som de sedan utföra, bilda de samman ett skönt och sällsamt människopar av en art som måste sökas på en annan världsdel än vår....

Musiken, sammansatt av olika ryska melodier, var förunderligt väl anpassad till den färgmättade bilden.

Kärleksleken och dansen ha nått sin höjd, nu måste ödesmörkret falla.

Sultanen träder in i hack och häl följd av sin krigarskara, och kropparna, nyss sjudande av livets värmekälla, ligga tunga och orörliga. Det dödas till höger och vänster. De sköna haremssländorna färga golvet med sina blodbestänkta, knäckta vingar . . . Endast favoriten är ännu vid liv. Huru förinta detta kosteliga käril, ur vilket kärleksdrycken fått sin hetaste must! Sultanen tvekar. Han vill låta sig bevekas av hennes smekningar, men vid åsynen av negerälskaren griper hämndens klo ånyo om hans hjärta, och han höjer avvisande handen. Då sticker hon in dolken under bröstet och faller likt ett ädelt husdjur död inför sin herres fot.

Sista gången gick ridån upp för en tavla ur det antika Egypten.

Vi införas i en tempelliknande hall. Amoun och Tashor (Fokine och Fedorova) komma injublande. De äro unga, älska varandra och skola denna dag förena sina öden. Han flyger fram som en vindil. Hans glädje tager sig uttryck i de mest himmelsstormande hopp och sving under musikens brusande, och hon bejakar i mjuka virvlar hans hänförda förklaringar. I detsamma komma intågande rader av flöjtblåsare, slavar, krigare och danserskor, bildande en fris, välbekant från gamla egyptiska vaser och i de färger vi äro vana att förbinda med egyptisk konst: vitt, brunrött, blått, åter vitt, orange och guld. Mitt i tåget, på axlarna av fyra slavar tronar en bärstol, ett juvelskrin, innehållande riksklenoden — drottning Cleopatra (Ida Rubinstein).

Lindad liksom en mumie lyftes hon fram i dagen och ställes på ett slags höga, utsirade fotställ. Slavarna dansa av henne hennes höljen i sandstensrött och orange, och när det innersta faller för hennes egen hand, står fram för oss den skönaste avgudabild. Den korta druvliknande peruken är blågrön, överkroppen med de smala armarna och den låga bysten så gott som bar, medan benen äro översilade med guldfransar, och de nakna fötterna liksom de hennafärgade händerna besatta med äkta stenar: turkoser, rubiner, smaragder och akvamariner. En kejsardröm om skönhet, prakt och ära!

Tjusande och hemsk stiger hon ner bland mängden. I samma ögonblick beseglas de två lyckligas öde. I den unge mannens bröst tändes en låga så förtärande att den i sig uppslukar allt hvad han hittills känt i livet. Och utan att akta på Tashor höjer han med en skön rörelse sin båge och skickar Cleopatra en pil, omvirad med en glödande kärlekshymn. Hennes älsklingsslav, som alltid står i halvt nerböjd ställning framför henne för att avläsa viljan i hennes blick, kastar sig genast över herdegossen och vill göra processen kort. Men då Cleopatra får se honom, ung och smidig, tändes i hennes stirrande, öppna ögon ett begär som genast slår ut i flamma. Hon giver honom fri. Men på samma gång ser hon på honom med ögon, förblindade av den egna branden och lovar honom en kärleksnatt, som han dock måste sona med döden. Han har valet.

Den unga Tashor vill draga honom med sig, men Cleopatra stiger upp från sitt läger, skjuter rygg som en panter, vrider lemmarna så att händernas färgade innersidor lysa mot den vita ryggen, kröker tårna så att juvelerna blixtra och smäler... Då störtar Amoun besinningslöst fram med utsträckta armar.

Utanför det skydd som nu bildas kring deras läger av levande tältstolpar, uppbärande granna draperier, kommer först insusande under ett guldnät ett par, jagande varandra som hjort och hind, flyende—smekande—försvinnande — och så under toner av säckpipa och cymbal uppdyker ett följe av nymfer och fauner och dansar en strålande backanal. (Här gick Isadora Duncans dans igen, dock utan hennes stiltrogna plastik).

Kärlekens fröjder äro korta. Det dagas. Drottning Cleopatra ligger ensam vid älskarens sida med vida, omättliga ögon. In skrider översteprästen med giftbägaren. Då reser hon sig rätt upp som ormen före syndafallet och räcker Amoun dödsdrycken, som denne tömmer i ett drag. En vällustrysning genombävar Cleopatras stängellika gestalt, ett leende krusar de tunna läpparna, allt är förbi. Drottningen föres ut, och musikens toner dö bort i fjärran. . . Snart

synes hennes brandröda segel avteckna sig mot den glasblå horisonten och kvar blir endast herdens livlösa kropp, över vilken ligger mjukt hänkastad en krossad vallmo—Tashor.

A. L-n.

EN GAMMAL ITALIAFARARES DAGBOK.

Italien tyckes ingenting hava förlorat av sin gamla trollmakt över nordbors sinnen. Bland den nya litteraturen på mitt bord ligga tvenne böcker, skrivna av unga svenskar, och båda handla de om Italien; den ena, som för icke länge sedan blivit anmäld i denna tidskrifts spalter, helt och hållet, den andra delvis. Och bägge vittna de om att ämnet ännu icke är uttömt, att det gamla temat ännu kan avvinnas nya variationer: i den ena går en kritiker sin egen upptäckarväg på sidan om alla allmänna turiststråtar, i den andra lyftar en lyrisk diktarfantasi de stora, kända turistorterna upp till en ny och vårfrisk verklighet. Men om nu dessa böcker — och andra därtill — tala sitt otvetydbara språk om den nordiska Italiakultens oförbleknade aktualitet, så saknar man å andra sidan icke heller påminnelser om dess åldriga traditioner. En ny sådan möter man i Olof Celsius d. ä:s reseanteckningar, nyligen utgivna av professorskan Enni Lundström i Göteborg.

Det vore ett misstag att tro att dylika gamla resebeskrivningar icke skulle äga intresse för andra än forskare och fackmän, kulturhistoriker som studera de kulturella förbindelserna mellan olika länder eller specialister på den tid och den vetenskap som resenären tillhörde. De vända sig till en långt större publik, till alla dem som med djupare intressen än genomsnittsturistens rest i samma länder, färdats samma vägar. Det är en utsökt och säregen njutning att se gator och landskap, byggnader och konstsamlingar, som småningom blivit delar av ens egen bildning, avspeglade i forntida resenärers syn och uppfattning, skildrade i deras enkla och kärva språk. De kunna till och med ibland verka starkare än moderna resebeskrivningar genom att de i sin naiva knapphet lämna ett så fritt spelrum för läsarens egen erinring och fantasi, och det finnes knappast något som snabbare skulle tända resfeberns flamma i blodet, väcka längtan till Södern och allt som hör den till: statyer och tempelruiner, kyrkor och kampaniler, gränder och broar och palats, cikadornas soldruckna sång och eldflugornas dans i nattens varma mörker. —

Olof Celsius d. ä:s diarium öfver sin resa i Italien åren 1697 och 1698, utgifvet af Enni Lundström. Göteborg, Eranos' förlag.

Olof Celsius företog sin av Karl XI bekostade utländska studieresa åren 1696—1698. Han reste ner genom Tyskland, Holland och Frankrike och återvände via Wien och Berlin; i Italien gick hans färd från Genua över Livorno och Pisa till Florens, sedan över Siena och Viterbo till Rom, och på hemvägen passerade han bland andra städer Bologna, Ferrara, Venedig och Padua. Den del av dagboken, som nu föreligger i tryck, vidtager då Celsius i Marseille inskeppar sig till Italien och slutar med hans ankomst till Wien.

Att hans två huvudintressen, de österländska språken och botaniken, göra sig rätt mycket gällande i anteckningarna, är naturligt; det första han söker i biblioteken och hos bokhandlarna är orientaliska handskrifter och böcker, och oförtrutet antecknar han de mer eller mindre sällsynta växter, som han ser i parkerna eller vid vägkanten. Men också för allt annat som under färden möter honom har han en vaken och öppen blick, från städernas stora historiska och konstnärliga sevärdheter ända till tidens invecklade myntförhållanden, för vilka han noggrant redogör, och de besökta orternas kulinariska och enologiska egenheter. Han var alls ingen kostföraktare: de »sköna» melonerna i Antibes, den veritabla parmesanen, fikonen »av en obeskrivlig ljuvlig smak», de »levande» ostronen och framför allt Montepulciano'n från storhertigens vinkällare i Florens ha karaktären av riktiga små upplevelser. Det är i övrigt en mycket allvarlig och principfast ung man, denne tjugusjuårige svenske resenär, försiktig och utan smak för det äventyrliga, av vilket slag det än må vara. När en italiensk greve med sina damer stigit ombord på skeppet, varmed Celsius färdas till Genua, är denne orolig för att på något sätt väcka hans misstankar. »Jag blef där qwar sittiande i framstammen, wändandes ögonen ända till siöss, warandes nogsamt underrättad om italienernes swartsiuka och huru många främlingar för blotta suspicioner där ha måst sättia lifwet till... När wij woro komne ett stycke uht på hafwet upväxte en stickande storm, då desse italienske herrar blefwo så siösiuke, att de icke wisste till sig, uthan lågo och hängde hufwud uthan för sidan, såsom dhe warit döda. Men de twenne fruentimbren gofwo intet der om. Eij eller jag, som allareda hade gådt några slijka bourasquer igenom. Det wärsta war att efter middagen begynte der till grufweligen rägna, och dhe stackars fruarna hade intet öfwer sig. Då winkade jag åt skepparen, och bad honom fråga dhem, om jag skulle töras anbiuda dem min kappa. Hwilken the emottogo med upräkte händer, och läto säija mig att jag skulle komma och sittia med der under. Men jag betackade mig».

Det är rätt kuriöst att konstatera att de erfarenheter och iakttagelser, som en Italiafarare på denna tid gjorde, icke sällan sammanfalla med den moderne turistens. Så tyckes Italien redan då hava hemsökts av en skandinavisk

bohem, som icke var alltför nogräknad i sitt val av existensmedel; Celsius berättar om några resande svenskar, som i detta avseende hade nog så brokiga föregåenden. Och den som någon gång haft en mer eller mindre vänskaplig kontrovers med sin italienska körsven — och vem har icke haft det? — känner sig kanhända i någon mån tröstad, då han läser om huru redan Celsius råkade ut för samma missöde, som inspirerade honom till följande förnumstiga och generaliserande reflexion: »Om man är blöt och enfaldig emot detta slagz folk, blir man förachtelig hanterad. Man måste aldrig tala vänligen till skiutzbönder, vetturiner, cochers etc. uthan taga respecten i acht, och see alwarsamt uht, när man gör köp med dhem, gee dhem få ord och aldrig skiämta med dhem».

Celsius' skrivsätt är mycket växlande. Ofta använder han ett slags koncentrerad telegramstil, varpå följande karakteristik av Sinigaglia kan tjäna som prov: »Wackra flickor; fruchtbart land. Wäderleken, när uth med hafwet wacker. Myckit åsnor. Skiönt wijn. Godt köp på matwahror». Men däremellan kan han skildra brett och drastiskt, såsom i denna folklivsscen från Venedig mustig och målande som en gammal genrebild: »Kom så till en platz, der en hoop gondoliers, och några donzelle (: kan eij weta om dhe woro af rätta slaget:) dansade. Der war en discant och en basfiol, och spelte de alt samma och samma. Några Nobili Venetiani sutto och sågo på dhem. En piga war där som dansade admirabelt på deras sätt, och en karl som rörde rumpan och alla lemmar så efter tacten att man måste lee buken i språng, när han dansade. En Abbé lät sig och eij förtryta att dansa med, och gjorde sitt till, som honom tycktes». —

Diariet, som av utgivarinnan försetts med en kort orienterande inledning, en utförlig kritisk apparat och ett personregister, utgör nummer ett i en serie av »Svenskars bref och anteckningar från Italien». Man väntar med intresse på fortsättningen. Och att man icke kommer att besvikas i sina förväntningar, därför borgar den omständigheten att en sådan vän och kännare av Italien som professor Vilhelm Lundström av allt att döma står bakom företaget.

E. Z.

BREV FRÅN ETT SANATORIUM.

En ganska vidsträckt del av det lilla landet Schweiz utgör kantonen Graubünden. Den blev en gång min stora kärlek, då jag för tolv år sedan såsom züricher-student tog mig tjuvledighet, reste till Chur, lyssnade till Plessurs dån genom det bottenlösa schaktet i domkyrkogrunden och med en käpp i handen vandrade av på romarvägar genom dalar och pass. Det var tider det.

Nu är jag där ånyo. Käppen står i en finsk vrå, medan ägaren i stillhet betraktar vattnets lopp genom Davoser-dalen och avundas floden dess frihet. Den heter Landwasser och rinner ut i Albula, som går till Rhein, som går till Nordsjön. Över Scaletta-bergen stiger man till Engadin. Där flyter i motsatt riktning Inn, mot Donau och Svarta havet. Inför mina ögon vilar alltså vattendelaren för de stora flödena. Jag tycker mig nästan kunna se huru två frusna flingor uppe på Pitz d'Aëla i solskenet taga avsked. Hela vintern ha vi kamperat tillsamman, nu är det slut, du går till Krim, jag till Doggerbanken. Sade och runno.

Där nere på gräsmattan ligger Davos, det kända. De flesta förknippa vid det namnet obehagliga tankar på lungsot, sista försöket och säker död. Man har läst sentimentala historier om hostande lorder och bleka ladies, man nickar menande vid underrättelsen att den eller den begivit sig till Davos, och tackar, i fall man har det vettet, försynen för att man inte behöver resa dit.

Och så är Davos i själva verket en glad stor by, eller rättare två byar, där hundratal sjuka årligen vinna hälsa och som många lämna med krafter och humör sådana de aldrig haft förr. Visst dör man här, så gör man ock i Finland. Men medan fyra göra det hemma, är det blott en som här nödgas gå. Var borde då egentligen sentimentaliteten appliceras? Davos kan för dem, som anse livet något värt, vara en av jordens lyckligaste platser. Här vårdas man, här vilar man och här grönska bergen högt uppe under himmeln.

Redan på 1860-talet var Davos ett känt hälsoställe. Medel-livslängden hos dess infödingar befanns icke mindre än 56 år. Nu trängas sanatorier och konvalescent-hem om utrymmet där. Men för 10 år sedan åstadkom läkaresläkten Spengler någonting ännu hälsosammare än vad dalen har att bjuda. Uppe på nordvästra sluttningen, i lä för nordan under Schiahorntopparna, byggdes det stora Schatzalp-sanatoriet. Å dess högsta balkong, 1,900 m över havet och 300 m — ett Eiffeltorn — över Davos, befinna sig nu en penna, en vilstol och en tredjedel av Argus redaktion.

*

När man sitter i häkte är det ju ett vanskligt företag att skriva resebrev. Ett sanatorium ger ungefär samma chanser, t. o. m. om man ibland med fångvaktaren i »Läderlappen» kunde få använda epitetet »sehr fideles Gefängniss». Ens resor här ske för det mesta så som det enligt Kipling är nödvändigt uti vissa delar av Nepal och Butan, i vertikal led. Hissen är vår vagn, vår auto, vårt snälltåg. Den har dessutom ett konstruktivt behag, som besticker sig däri

att den reser snabbt med en, långsamt med tre, knappt märkbart med sex och alls icke med sju personer av medelfetma. Före middagen tar den sex av oss, visserligen adagio molto sostenuto, men efter middagen icke längre dessa samma sex. Ty de hava ätit. Detta vår banas individuella drag skänker illusionen av alla tågtyper, från sekundärlinjen i Ober-Bayern till Orient-Expressen.

De av oss, som få vandra, bilda karavan på en omätbart lång zick-zack-väg ovanför sanatoriet. Denna farled, som ofta fortsätter över molnen, har i anledning av sin ringa stigning fått namnet Idiotensteg. Man påminnes om Philosophenweg uti Heidelberg. Detta är ingen sottis, men innebär dock möjligheter. Till exempel den att vi äro filosofer och att Heidelberg-flanörerna... också äro filosofer. För övrigt är idiot ett alldeles misskänt begrepp. Vid bottenvåningen av universitetet i Zürich ser man på en del fönster skylten Idiotikon. Det betecknar nu alls inte någon förvisningsort för omöjliga studenter, något panoptikon för akademiska slöfockar, utan ett högst aktningsvärt filologiskt institut. Vad lära vi därav?

*

Det är tämligen givet att en inrättning av Schatzalp-sanatoriets valör skall vara ett Kosmopolis sådant jorden väl annars icke bär. Under de veckor jag vegeterat här ha alla Europas länder med större areal än Montenegro varit representerade, likväl förunderligt nog hela Skandinavien undantaget. Dessutom vet man inte precis huru Balkan-kolonin fördelar sig. Albaner, greker, serber, turkar o. s. v. gå om varandra, men ha det gemensamt att de sitta närmast lärkvedsbrasan i stora hallen, då det snöar ute. Man ser ända till 12 muhammedanska bottiner avteckna sig på en gång mot skärseldens flammor, medan det kristna Europa får nöjas åt fez-tofsarna och odören. Balkan-publiken använder nämligen massor av parfymer, måhända en reflex av den ungturkiska rörelsen. Albanien doftar konvalj och det rena Turkiet heliotrop. Denna enorma vällukt bedårar de flesta yngre damer och man ser stundom i skymningen en eller annan fez placerad på ungerska eller sydtyska lockar, vilket naturligtvis är Allah en styggelse, men troligen hör till den ungturkiska rörelsen. Av utomeuropeiska trakter ha Förenta staterna, Brasilien, Argentina, Chile, Kuba, Filippinerna, Ceylon m. fl. sänt delegerade. Kort sagt: vi äro brokiga. Och dock saknas för tillfället mongoler, indianer, negrer och några till. Att Japan inte också på detta område svingat sig upp till civilisationens höjder, måste med illa dold ringaktning konstateras. I dess ställe bär Ceylons representant monocle.

En särställning inom societeten intager dess grande maman, vilken icke har lungsot men vallar sin fullvuxna son. Denne är tysk medicinedoktor, verkar ekorre utan svans och fruktar drag. I solhetta och i brasvärme lever han inom paltå och hans moder ser till att kragen är uppvikt. Hon kommenderar sanatoriet. Läkarekåren går på tå och betjäningen med knäskalv, när hennes röst dallrar vid horisonten. Redan ordet Bazillus uttalar hon så som en annan ropar Kellner, ifall det är hår i maten. Åt bibliotekarien säger hon: skicka upp i mitt rum några intressanta böcker, lättlästa. Den häpna och villrådiga funktionären var glad att bland den övriga publiken få omedelbar anvisning på intressant och lättläst lektyr för äldre tyska damer. Det blev hela Macaulay, Klopstocks Messias, Das Klima der Schweiz (prisbelönat arbete i folioformat), fyra band Jules Verne (spridda delar av olika verk) samt en väldig alpflora. Huru det sedan gick vet jag inte. Men gumman for bort på några dagar.

En annan bemärkt person är en högrest, svart och blek cisalpinsk dam med ett stolt namn, buret bl. a. av Tillys mest berömda italienska kollega, och en mångfald mörka dräkter. Comtessan har en särskild femme de chambre, lika lång och rak och svart och väl koafferad som hennes härskarinna. Malicen förtäljer att för varje ny våg i bucklornas ocean hos den ena en dylik uppstår hos den andra.

Nära sanatoriet, vid bergbanans slutpunkt, finnes en liten restaurant, som vi för undvikande av dietfel äro förbjudna att besöka. En herre här, hemma från en större ö i Nordsjön, har frivilligt övertagit rollen att se efter om detta förbud också efterleves. Sex gånger dagligen gör han en rond på de farliga verandorna och torde därvid även granska de inre gemaken. Varje rond tar i anspråk ungefär tjugu minuter och han återvänder alltid med glädje i anletet. Glädje och litet karmin och en helt, helt svag doft av whisky. En dag lär han på någon veranda ha mött en herre från kontinenten, vilken likaledes, spontant, givit sig av för att kontrollera övriga kurgästers soliditet. De två herrarna baxnade, men blott obetydligt. Nu kontrollera de tillsamman.

*

Faktiskt leva vi mycket gediget, osagt om av tvång eller dygd. Alla »friska» ur sängen sist kl. 8 f. m., alla till kojs kl. $^1/_2$10 på kvällen. Man kan få ett litet glas benediktiner till kaffet, ifall man blinkar åt direktören, men det smakar alldeles för högtidligt här och så stannar man vid mockan och dygden. Verkliga tröstebringare äro emellertid biblioteket och musikrummet. Varje sanatorium borde framför allt lägga an på ett stort och gott bibliotek. Schatzalp har gjort en aktningsvärd början (mest tyska, franska, engelska arbeten plus en svensk bok: Helena Westermarck, Dolda makter, på obekant sätt enrollerad) och man har tid och tillfälle att

gottgöra åtminstone några av sina allra mest skriande litterära försummelser, samt därutöver bedriva små specialstudier. D:r Neumann häruppe är en herre, som i motsats till många av facket är nog originell att anse det medicinska vetandet kunna fylla blott en ganska ringa del av människosjälen och sålunda vid inköpen utvecklar en boksynthet som gläder alla hungrande. Vem av oss menige läser annars t. ex. Charles de Coster eller Eduard Douwes Dekker, för att gripa endast ett par diskreta namn ur raderna på våra hyllor här? Och varannan söndag kommer en sändning nytt. Då är det inte illa att äga bibliotekariens förtroende och få knycka några volymer, innan bokbindaren ser dem. Det kan icke förnekas att särskilt den tyska avdelningen är något brokig. Men det beror på ömhjärtade donatorers personliga tycke. Ingen har ändå funnit på att skänka sanatoriet någonting av Nathaly von Eschstruth eller Marie Corelli, vilket ju dock vittnar gott om tuberkulosens inverkan på den litterära smaken.

Vad musiklivet häruppe beträffar är det svårigheter. Primo förmår dalens fina orkester sommartid icke bestiga vår alp. Secundo böra fullt samvetsgranna kurgäster av vår typ icke själva musicera. Tertio insjuknade på våren sanatoriets utmärkta Bechsteinflygel. Den botades i Zürich, men nu kan den icke komma över en flod, emedan en järnvägsbro svämmades bort i juni och allt ännu saknas. Endast instrument av ungefär en gitarrs tyngd få tillsvidare traversera den vikarierande spången. Snart kunna vi ej underlåta att besöka den ensamma Bechstein på andra stranden och å dess tangenter avlåta någonting elegiskt, t. ex. Chopins e-moll-konsert, vilken gör sig utmärkt för tjugu fingrar och tills vidare fått nöja sig med schack-rummets något ängsliga pianino. Här uppträda minst femton dilettanter (med övervägande tonvikt på tanter), av vilka en eldhårig engelska odlar Beethovens tredje period, en furstlig ryssinna studerar Scarlatti och en serbisk ministerdotter häftigt bekämpar Sinding, Frühlingsrauschen.

Mest njutbar är emellertid signor Jaime Cardona, som varit här i sju år och är lika glad för det. Han spelar spanska Zortzicos, i fem fjärdedels takt, så man tycker sig höra baskerna smälla sina sulor i Bilbaos berg och får lust att röra på sig, i full glömska av att man är en gravitetisk astmatiker.

A propos fem fjärdedelar en liten parentes. Mig tyckes att Jean Sibelius musik ofta har ett spanskt drag. Tagom t. ex. balladen ur Kung-Kristian-sviten. Huvudmotivet med de starkt accentuerade, virvlande sextondedelarna verkar andalusisk dans. På Islas Canarias hörde jag herdegossarna om kvällen gnola en ensam melankolisk strof i fyra takter, så när som på en ton identisk med ett mycket karakteristiskt motiv ur Sibelius »Saga» (icke det första, utan ett annat, med nedåtgående figurer).

*

Nu smälter den gamla snön å för-alperna och Larix sprider sin ljusa grönska i breda band ovanför granarna. Nästan varje dag sedan midsommar har dock ny snö fallit i liljornas kalkar å vår terass och lagt sig över säterlindorna. Åskan mullrar till flingdansen och det är både vinter och sommar. Lustiga moln simma ned längs tvärdalarna, törna mot bergen och flykta i dimmiga trasor åt olika håll. Fjällbäckarna och floden fylla våra öppna kamrar med en lugn och skön nattmusik.

När jag någon afton dröjer på balkongen ända tills eldarna slocknat i den vita stadens hus, är det lätt att stryka undan all civilisation därnere utom S:t Johanns gamla kyrka och några mörka kåkar, drömma sig bort till trettioåra krigets stunder och se Jürg Jenatsch rödmantlad storma fram i gråmännens spets för bygdernas och trons frihet. Eller än längre, till 1200-talet, när rövarbaronerna byggde fästen på Rhätiens stupor, av gamla romerska vallar, och med hellebarder dräpte vildgaltarna i Davos skogar. Det går långa tåg av gestalter och skuggor genom senkvällens dal.

G. M.

eckning över i Akademiska Bok-ndeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

ɿg, Prof. Dr E., Kritische Untersuchungen über die Bewegung der Sonne durch den Weltraum II. Stellarastronomie 13:50
Arbeitsschule. Beiträge aus Theorie und Praxis. Arbeiten aus der method. Abteilung d. Leipziger Lehrer-Vereins. Mit 32 Abb. 3:80
der Praxis der Knaben- und Mädchenhandarbeit. I. Jahrg. 1910. Früjahrsheft. Mit vielen Abbildungen. 5:40
ımann, Ludwig, Schachmeister Steinitz . . 8:10
:oulli, Carl Albrecht, Herzog von Perugia. Ein Renaissance Drama 2:70
:hemisches Handlexikon herausgeg. von Prof. Dr Abderhalden:
IV. Bd. I. Häfte. 18:90
VII. » I. » 29:70
wig van Beethovens sämtliche Briefe herausg. von Emerich Kastner 5:40
ɪche, Wilhelm, Komet und Weltuntergang. . 1:35
s, Georg, Die seelische Entwicklung des Kindes 2:05
ɪne, Georg, Im Kampf um die Ideale. Die Geschichte eines Suchenden 5:40
ʃ-Ed, Ida, Ein königlicher Kaufmann. Hanseatischer Roman 5:40
efe Napoleons des Ersten. III. Bd. 7:45
ɔd, Max, Die Erziehung zur Hetäre. Ausflüge ins Dunkelrote 3:40
ttersack, F. Dr, Die Elastizität, eine Grundfunktion des Lebens 7:30
mpbell, R. I., Die neue Theologie 5:40
ɪnnemann, Friedr., Die Naturwissenschaften in ihrer Entwicklung und in ihrem Zusammenhange. I. Bd. Mit 50 Abbild. 12:15
ɔstojewski, F. M., Der Spieler, Der ewige Gatte 6:75
:r finnländische Verfassungskampf. Der Stolypinsche Gesetzentwurf. I. Die vorbereitenden Verhandlungen 2:15
ʻost, Walter, Naturphilosophie. I. Band . . . 10:80
ürstenau, Robert Dr, Leitfaden der Röntgenphysik. Mit 61 Abbild. 4:05
ɔdwin, Catherina, Begegnungen mit mir. Das Buch der jungen Mondaine 4:05
einricher, E. Prof. Dr, Aufzucht und Kultur der parasitischen Samenpflanzen. Mit 8 Abbildungen 2:70
'elmuth, Karl, Die Kunst des Atmens 1:65
-»—, Die sexuelle Frage und ihre Bedeutung für das geistige und körperliche Leben des Menschen 1:65
-»—, Gymnastik des Willens 1:65
Ierder's Jahrbuch der Naturwissenschaften. XXV. Jahrgang 1909—10, Mit 32 Abbild. 10:15
Iolitscher, Dr med., Taschenatlas zur Alkoholfrage 1:35
Iymans, Henri, Brüssel. Mit 128 Abbildungen. 4:05
affé, Edgar, Das englische Bankwesen 9:75
hringer, Bernhard, Frauenbriefe aller Zeiten. . 9:45
Krieck, Ernst, Persönlichkeit und Kultur 8:90
Kungfutse, Gespräche. Aus dem Chinesischen von Richard Wilhelm 6:75
Leick, W., Die praktischen Schülerarbeiten in der Physik. 1:10
Loewenthal, Wilhelm Dr, Die russische Rechtschreibung 2:15
Mach, E. Dr, Populärwissenschaftliche Vorlesungen. Mit 73 Abbildungen 9:20
Madeleine, Marie, Aber das Fleisch ist stark! Novellen 4:75
Mann, H. Dr med., Die Kunst der sexuellen Lebensführung 2:70
Mereschkowski, D. S., Kaiser Pauls Tod 2:70
Müller, Wilhelm, Amerikanisches Volksbildungswesen 3:40
Münchner Fliegende Blätter-Kalender 1911 . . . 1:35
Prina, Paul, Edmond & Jules de Goncourt. Stecher und Maler des 18. Jahrhunderts. Illustr. 12:15
Pringsheim, E. Prof., Physik der Sonne 21:65
Schallmeyer, Wilhelm Dr, Vererbung und Auslese 12:10
Schirmacher, Käthe, Moderne Jugend. Ein Wegweiser für den Daseinskampf 4:05
Schoenichen, Walther, Biologie. Mit 6 farbigen Tafeln und zahlreichen Abbildungen im Text 3:50
Schultz, Wolfgang, Dokumente der Gnosis. 200 vor Christi bis 200 nach Christi 10:80
Schultze, Ernst Dr, Streifzüge durch das nordamerikanische Wirtschaftsleben 6:75
Tovote, Heinz, Lockvögelchen. Novellen 3:40
Vehling, Paul, Die Moral des Hotels. Tischgespräche 5:40
Walter-Hähnel, Elise, Gesunde Sprechstimme, Gesundschulung kranker Stimmen 4:05
Wedekind, Franz, Schauspielkunst. Ein Glossarium 1:35
Wegener, Hans, Geschlechtsleben und Gesellschaft 2:70
Weinstein, Max B. Prof. Dr, Welt- und Lebenanschauungen 14:20
Zschimmer, Eberhard, Das Welterlebnis II. . . . 5:40

Academy Architecture 1910 I vol. 37 . . . . . . 6:50
Caffin, Charles H., The story of dutch painting 6:75
Caine, Hall, A son of Hagar . . . . 1:—
Chatterton, E. Kebb, Steamships and their story. With 153 illustrations 31:50
The encyclopaedia of sport, vol. I. part I . . . 1:50
Farrar, Dean, The life of Christ 1:25
Hastings, Sommerville, Summerflowers of the high Alps 11:25
Hirst, W., A Argentina. With a map and sixty four illustrations 15:75
Oliver, F. S., Alexander Hamilton an essay on American Union 1:50
»St. Petersburg.» Painted by F. de Haenen, described by G. Dobson 11:25
Sinclair, Upton, Samuel the Seeker . . . . . . 9:—
Steevens, G. W., With Kitchener to Khartum . . 1:50
Stevenson, R. L., Treasure Island and Kidnapped. 1:25
Wells, H. G., A modern Utopia. 1:50
—»—, The history of Mr. Polly . . . . 3:—
Zoëga, Geir T., A concise dictionary of Icelandic 15:75

---

d'Annunzio, Gabriele, Forse che si, forse che no. Roman 4:20
de Balsac, Honoré, La peau de chagrin. Le curé de tours et le colonel Chabert 1:50
Couvreur, André, Une invasion de macrobes . . 4:20
Guide des plaisirs à Bruxelles . . . . 3:—
Hermant, Abel, Daniel 4:20
Hunt's Universal Yacht List, 1910 . . . . 9:—
Huret, Jules, L'Amérique moderne fax. 2 . . . . 1:80
Leblanc, Maurice, »813», Arsène Lupin, nouvelles aventures 4:20
Lenoir, Alfred, Anthologie d'art. Sculpture. Peinture . . . . 9:—
Moréas, Jean, Variations sur la vie et les livres 4:20
Antonio Moro, son oeuvre et son temps par Henri Hymans . . . . 30:—
Paschal, Léon, Esthétique nouvelle fondée sur la psychologie du génie . . . . 9:—
Peintres d'aujourd'hui, Denis-Hubert Etcheverry »Sa vie et son oeuvre» 1:25
Philippe, Jean Dr et Dr G. Paul Boncour, L'éducation des anormaux . . . . 3:—
de Rohan, Duchesse, Les dévoilées du Caucase. Notes de voyage. Illustré 4:20
de Sales, S. François, Introduction à la vie dévote 1:50
Séché, Léon, Delphine Gay, M:me de Girardin, dans ses rapports avec Lamartine, Hugo, Balzac, Rachel, Sandeau, Dumas, Sue et Sand 4:20

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 AUGUSTI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 15.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—2, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 15. HELSINGFORS 1. 8. 1910.

BERLINER LIEDERTAFELS KONSERT I HELSINGFORS.

Kanske var det den just då pågående promotionen som mer än vanligt tog i anspråk allmänhetens uppmärksamhet eller gjorde det måhända även sitt till att den tyska kören uppträdde utom den vanliga musiksäsongens gränslinjer, — nog av, konserten i finska teatern den 1 juni har, synes det mig, ej blivit fullt uppskattad. Inte så som skulle publik och kritik ignorerat den; nej, det vankades ju både applådstormar, bravorop och »blommor och blader» samt högst smickrande recensioner. Men det förefaller ändå som skulle man inte velat eller kunnat till fullo draga facit ur denna högst remarkabla musikaliska bragd.

Det var, låtom oss erkänna det så gott först som sist, en rätt hälsosam läxa våra inhemska sångföreningar här fingo sig till livs. De och allmänheten kunde nu konstatera att våra manskörer * dock inte stå ensamma på den höjd man ställt dem, utan att de ha farliga rivaler om sin position. Och för att vara fullt uppriktiga borde vi med uppgivande av all nationell fåfänga medge att våra manskörer tills dato åtnjutit en reputation, som törhända ej håller streck inför en fullt saklig granskning. Att de uppnått en aktningsvärd ståndpunkt och att de rätt ofta haft att uppvisa verkligt goda prestationer i sin genre, kan inte bestridas. Men därmed är ännu ej sagt att de skulle nått parnassens höjder. Härmed är inte något klander riktat mot dessa inhemska sångföreningar; deras utveckling till vad de nu äro har löpt i samma kända fåra som våra musikaliska strävanden i allmänhet. Även de av våra manskörer, som hittills mest låtit tala om sig, stå ännu med båda fötterna inom den anspråkslösaste dilettantismens område och säkerligen räcker det ännu länge innan någon större förändring häruti är att motse.

Men det kan ju inte heller gärna vara annorlunda. Ursprungligen bildade genom sammanslutning mellan dilettanter utan alla studier, ha dessa föreningar i det stora hela blivit stående på samma punkt av utveckling. Det är egentligen bara samsången, i inskränkt bemärkelse fattad, som under årens lopp genom trägna övningar och vanans makt blivit så att säga mera avslipad, men i andra avseenden stöter man mycket ofta på fel t. o. m. mot allmänna musiklärans första och enklaste regler.

Det är närmast två skötesynder som äro utmärkande för oss då vi utföra musik: en falsk uppfattning av rytmen samt (i sång) ett dåligt textuttal och i följd härav oförmåga att deklamera musikaliskt. Härtill kan fogas en ej sällan framträdande fullkomlig förvanskning av hela kompositioner, vartill orsaken naturligtvis står att söka i ledarnes bristande musikaliska bildning och uppfattningsförmåga.

Sannolikt ligger det ett starkt utpräglat nationellt karaktärsdrag i den så genomgående böjelsen för såvliga tempi och släpiga, enformiga rytmer. (Jämför t. ex. Kalevala med dess utomordentligt monotona versbyggnad!) För oss synas nära nog alla besläktade taktarter sammansmälta till en enda rätt karakteristiskt gemytlig inhemsk normalrytm. Härav även det förhållande att taktarternas säregna karaktär sällan kommer till uttryck i våra musikaliska prestationer, och att notvalörerna ytterst ofta på det mest omusikaliska sätt omkastas vid tempoförändringar. Och ur samma, tyvärr så rikt givande källa härröra de så vanliga felen att låta en bimelodi alldeles omotiverat framträda på bekostnad av huvudmelodin ävensom att över alla rimliga gränser draga ut på ackorderna i slutfallen. Till dylika fel får en musikaliskt bildad kör under inga villkor göra sig skyldig. Det är liktydigt med att staka sig på det musikaliska alfabetet!

Vad textuttalet angår så har det sedan länge varit alla våra sångkörers svaga sida och, såsom redan nämnts, även den härav följande oförmågan att deklamera musikaliskt. Huru ofta får man ej i den vägen höra de befängdaste avvikelser från den sunda musikaliska smaken!

Jämföra vi nu oss själva med Berlinkören, så framträder genast den ofantliga skillnaden mellan en konstnärligt och en dilettantiskt utbildad kör. Tyskarnes röstmaterial var säkerligen i genomsnitt inte nämnvärt bättre än vad våra bästa körer ha att uppvisa, och vi ha fullt ut lika karakteristiskt och typiskt timbrerade stämmor. Att en kör på 170 man skall klinga mäktigt och fylligt är naturligt, men detta och mera därtill kunde även vi prestera om våra

* På ett undantag när, nämligen »Suomen Laulu», som redan kommit anmärkningsvärt långt på den rätta vägen.

sångare någon gång ville lämna de gamla, utslitna tvistefrågorna därhän och sammansluta sig. Men trots allt detta, — vilken skillnad i utförandet, vilken fin musikalisk smak röjde sig ej i det hela så väl som i varje den minsta detalj! Eja, vore vi där, tänkte väl mången *fördomsfri* finsk körmedlem. Men det är tyvärr ej så alldeles lätt att svinga sig upp till den höga konstnärliga nivå Berliner Liedertafel nått. Därtill fordras ej blott ledare sådana som professor Franz Wagner; även de djupa leden måste arbeta med, vidga och fördjupa sitt musikaliska vetande och sin uppfattningsförmåga samt underkasta sig trägna, samvetsgrant bedrivna sångövningar, främst i konsten att behandla rösten. Utan ett dylikt hängivet arbete vinner man allraminst på detta område varaktiga framgångar; även här gäller satsen att till vetandet finnes ingen genväg. Vilja våra körer skörda verkliga lagrar, så finnes ingen annan utväg än att en gång för alla lämna det dilettantmässiga och helt ägna sig åt allvarliga strävanden i konstens tjänst. Det får ej härvid lända till ursäkt att det område av tonkonsten som kultiveras av manskörer är av en vida anspråkslösare art än det på vilket symfonin, oratoriet och operan röra sig. Även i sina minsta former fordrar musiken konstnärlig uppfattning och konstnärligt utförande.

Vägen till ett sådant mål är ej lätt, allraminst sedan en helt annan regim länge nog fått göra sig enväldigt gällande. Men med god vilja och ihärdighet skola alla hinder besegras och de goda frukterna ej utebli.

Mången dilettant skall tvivelsutan tycka att en dylik väg är så besvärlig att han redan vid de första stegen avstår från alla försök att sträva uppåt mot en högre ståndpunkt. Man hör så ofta sägas: vi komma till övningsmötena efter en tung arbetsdag; vi vilja ha rekreation, inte ytterligare arbete. Huru orätt! Första början blir nog svår för den som aldrig vant sig vid metodiskt arbete på detta område. Men han betänker icke att svårigheterna hastigt minskas och att han snart nog skall med tillfredsställelse finna huru mycket lättare det blir att lösa t. o. m. rätt svåra uppgifter.

Musiken har gamla anor i Tyskland. Vid den tid, då hos oss blott folkvisans toner ljödo i våra obygder, då verklig musik odlades blott i en enda av landets kyrkor, kunde Tyskland redan framvisa ett rikt pulserande konstnärligt musikliv. Så har det fortgått i sekler och det är därför helt naturligt att musiken hos våra dagars tyskar slagit djupa, friska rötter, att de ha en gammal, gedigen kultur att bygga på även på detta område.

Vi ha intet, eller så gott som intet att ta till i den vägen. Desto större anledning således att inte fatta sin uppgift för lätt utan söka att nå en högre musikalisk ståndpunkt på samma väg som kulturfolken: genom häget, hängivet arbete.

För varje år som går stiger publikens fordringar på konstnärligt utförande av konsertprogrammen och hand i hand härmed utvecklas även allmänhetens omdömesförmåga i musikaliska frågor. Kunna ej våra sångföreningar hålla sig i nivå med denna utveckling, så bli de ojälpligt efter och den tid skall komma, då denna branche av tonkonsten blott tillfredsställer de minst avanserade samhällsklasserna. Även på detta område flyttar sig målet; det gäller att följa med om man inte vill bli distanserad.

A.

RYKTBARHET.

Vid 1891 års lantdag delgav Allmänna Besvärsutskottet ständerna några rätt hårdkokta reflexioner rörande det officiella erkännandets snillehämmande inverkan på skaldens värv. En poeta laureatus blir, menade utskottet, i den mån lagern tätnar kring kans hjässa, allt »dicker und dümmer» — precis som den kända kusinen i österlandet. Till slut förmår han, i sin obemärkthets dagar siare och skald, näppeligen producera annat än fadda hyllningsrim till dem honom krönt hava. Alltså må man akta sig för att göda geniet med diktargage.

För mången, åtminstone för de unga, oerfarna framstod utskottets dom såsom hård och orättfärdig. Tvivelsutan var den också föga tillämplig på förhållandena i vårt land, där ännu aldrig något geni sluppit till att föräta sig. Men i stort sett, och med en viss utvidgning av bedömandets gränslinjer, synes utskottets tanke märkeligt bekräftas av verkligheten. Alltså i den mening, att all berömdhet verkar fördummande och förflackande.

Företeelsen är ju väl känd från skolpiltarnas liv. Vilken pedagog har ej erfarenhet av ett eller flere skolljus, som lyst på primusplatsen alla klasser igenom, tagit sina laudaturer i studentexamen och därpå, långsamt men säkert, övergått till typen: taugenichts och stryker. Allt för deras stora begåvnings skull, som gör det osympatiskt att taga ihop med något så plebejskt som arbete.

Några, vilkas kärna på sätt eller annat fått bättre skydd mot självförgudningens anfrätning, förmå ju samla sig och driva det vidare: vid sina experiment, framför stafliet eller mellan hopar av manuskript. De måste stänga sig helt och hållet inne med sitt, de låta bifallets eller ogillandets skrän sig föga bekomma, bliva blott enständigt kvar vid sitt. Då äreportar för dem resas, sker det nästan alltid efter döden. Andra, vilka ansluta sig till den visserligen bestridbara teorin, att livet måste levas sådant det nu är, passa på, när sommarsolen lyser

som klarast och tecknen tyda på gynnsamma vindar, för att släppa sin vackra fjäril ut ur puppan till folkets nytta eller glädje. Håller då vädret vad tecknen lovat, komma berömmelsens pustar från östan och västan. De fläkta med heta ångor kring den store mannens tinningar. Hälsosamma äro de helt visst aldrig.

Se blott — för att taga ett exempel från allra senaste tid — den store Teddy av U. S. A. Han, är ju, av allt att döma, en man med klar intelligens och utmärkt tränad vilja. Han jagade med cowboys, stormade skansar på Kuba och levde överhuvudtaget i en miljö, där frasen stod lågt i kurs. Så flyttade han in i Vita Huset och där stod kursen på nämnda vara redan åtskilligt högre. Emellertid blev den Rooseveltska perioden en tid av goda och nobla ansatser, om än bokslutet på sistone icke visade nämnvärt överskott. Och så for expresidenten till Afrika för att mäta sina krafter med djurens konung — utan tvivel med bättre framgång än med trustkungarna där hemma. På återvägen »tages» nu Europa.

Och under veckotal har varenda tidningsnummer doftat av de billiga parfymer man åvlats att på förhand spritsa ut till mr Teddys behöriga välkomnande.

Så kommer han och talar till det andaktsfullt lyssnande Europa. Först i Paris, civilisationens mest lysande centrum, så i Budapest, platsen för historiens mest lysande minnen, därpå i nordens huvudstäder, där frihetens mest lysande skördar gro. Överallt idel härlighet — ganz meine Idé, som förra löjtnanten sade om Alperna *.

Men för att visa, att dock även en amerikansk medborgare kan befinnas värdig andas denna Europas solskimrande luft, framvisar mr Roosevelt några av sin politiska visdoms ledande tankar. — Alla de idéer, säger han, för vilka jag kämpat i Förenta Staterna, återfinner jag även här. Jag kämpar i främsta rummet för den gyllene frihetens principer, för rättvisan, för jämlikheten mellan människorna, för renhet och heder i offentliga angelägenheter och för höjande av medborgarnes sociala ställning. Vi måste å ena sidan akta oss för reaktionära strävanden mot allt framåtskridande och å andra sidan ej låta oss föras vilse av fantasibilder.

Vilken glädje bör icke detta originella politiska program hava framkallat i otaliga gymnasisthjärtan. Tänk det, att själva mr Roosevelt omfattar alldeles samma grundprinciper, som jag, tillsvidare något obemärkte Salomon Grossworth, redan i min förstlingsartikel i konventstidningen framlade.

* Detta skrevs kort efter mr Roosevelts stora tal i Budapest, sedan dess har hans europeiska turné redan hunnit värdesättas i Argus. Skadar inte, att det sker en gång till.

Och dock är den store Teddy sannolikt till hela sin natur främmande för ordens kult. En rik personlig erfarenhet har väl längesedan lärt honom den Ibsenska sanningen: gå lös på livet, får du se, det går på livet lös. Disproportionen mellan mannen och vad han haft att förkunna måste sålunda förklaras genom något slags påverkan av den frasmättade atmosvären. Det har visst icke varit så mycket trötthet efter de afrikanska strapatserna som berömdhetens berusning.

*

Likartade exempel på den dimma, varmed berömdheten gärna omsveper de stores självkritik, kunde anföras hela raden utför, började med violinvirtuoser och hjältetenorer och slutande med en del författare. Endast beträffande dessa sistnämnda må vi här erinra oss några betecknande fakta.

Har icke herrskapet, allesamman, observerat de mer eller mindre betydande skaldernas egendomliga tonfall, då de sjunga om »mitt folk»? Det är ett alldeles vanligt grepp, som ofta förekommit hos oss liksom hos svenskar och norrmän och antagligen överallt i världen. Nu är det att märka, att man nästan aldrig hör en politiker, icke ens den mest maktmedvetna, taga sig denna ton; ej heller ser man ens de mest inflytelserika tidningsmän, vilka dock veta sig kunna böja tiotusende viljor såsom ett rö för vinden, tala så där personligt om »sig och sitt folk». Men skalderna göra det de. Nästan som en krigsöverste, där han talar om sin bataljon.

Utan tvivel beror denna ton på en, ofta kanske omedveten, skaldeförnimmelse av banérförarskap. Någon gång kan väl faktiskt en hel nations banér vara anförtrott i en diktares händer. Men oftare höjer han sin privata flagg utan något mandat. Ledareförnimmelsen beror då på en hörselvilla. Han har girigt lyssnat till ekot av de hundrades bifallsrop och tror, att det kommer från miljonerna.

Underligt nog har till och med Ibsen, den mest tillknäppta av alla nordens skalder, i yngra år intagit denna pose. Visserligen dock i opposition mot »sitt folk». Men det förändrar ju icke ställningen. Det visar blott, att han kände sig danad för ett ledareskap, som blev honom förhållet — intill ålderns dagar, då han icke mer gitte röra en fot för att klättra upp på tronen. Då han vandrade bort från hemlandet, skref han:

»Mit Folk, som skjaenkte mig i dybe Skaaler
den sunde, bitre Styrkedrik, hvorav
som Digter jeg, paa Randen av min Grav,
tog Kraft til Kamp i Døgnets brudte Straaler»

— — — —

Naturligtvis berodde den självmedvetna tonen i dessa rader på ett fullkomligt misstag:

Norges folk visste vid det laget föga eller intet om Henrik Ibsen.

Också Sverge har i våra dagar haft en likadan landsflykting med harm i själen och bittra ord på läpparna: August Strindberg. Han hade, som känt, på 80-talet — det nu så beledda, brutalt sanningskrävande 80-talet — anordnat diverse respektlösa uppgörelser med »Det nya rikets» små svagheter. Han hade tolkat Svenska Folkets känslor vid invigningen av Kolbottens nya järnvägsstation, där landshövdingen blev kommendör, byggnadschefen fick vasen och folkmassan (= banvakterna) brännvin och där folkmassan förty hurrade men indelta armén lät bli, eftersom man glömt att ge den bränvin. Han hade utanför Riddarholmskyrkan varit med om att genom Atterbomska hymner frammana kungliga skuggor för att därpå, under bevakning av traktens poliskonstaplar, avtåga till Bährs kafé, där man dricker punsch. Han hade hälsat »den okändes» inval i akademin och deltagit i de brednäbbade unge männens glädje över valet: ett schammangt val! Våran kurator, tänk det!

Nåväl, Svenska Folket d. v. s. den tusendedel därav, som tagit notis om Röda Rummet och dess närmaste efterföljare, gjorde arga miner och en gest, som betydde; drag du, din förbannade »litterära hamnbuse» dit, där pepparn växer! Vilket ställe enligt Strindbergs beräkningar var Schweiz; dit drog han alltså och begynte, vid det behagliga åskådandet av de övriga alptopparnes majestätiska konturer, konstruera en del orienterande kartblad över sin själs utvecklingslinjer. Huruledes dessa i sina allt annat än rätliniga banor länkade hans väg än mot utopiernas höjder, än mot infernos dunkla djup, är icke ens med ledning av hans egna anvisningar möjligt att fullt förstå. Men slutresultatet var, att han någonstädes där nere i dunklet fann en de vises sten, ett slags lapis infernalis, med vars tillhjälp han på sistone förflyttade sig tillbaka till trakten av Riddarholmskyrkan. Avtågandet till Bährs kafé har sannolikt en gång för alla inhiberats och frammanandet av de stores skuggor sker, om ej med fullt tillfredsställande vördnad, dock icke i 80-talets respektlösa ton. Vid sådant förhållande är den onda tiden nu definitivt förbi och taxeringssumman befinner sig, enligt vad Strindberg för ett år sedan själv meddelade, i trakten av de 20 tusen.

Ett av de mest framträdande dragen i det sålunda förändrade sakläget är, att Strindberg numera icke så mycket bryr sig om, att folk gör affär av hans böcker som att han själv gör affär med dem. Och det är ju en liten skillnad, som ej är alldeles främmande för denna betraktelse.

För en tre år sedan kom i mina händer en den vackraste diktbok: »Ordalek och Småkonst» av Strindberg. Rikt och smakfullt illustrerad, papper och tryck av extra kvalitet — riktigt »karamell», som konditor Sundholm i tiden sade om sina statyetter. Så skulle man förstås taga del även av innehållet. Och detta befanns vara uppvärmd mat så gott som hela boken igenom. I »Fagervik och Skamsund» av 1902 gavs samma ordalek, visserligen i enklare utstyrsel men ock till enklare pris. Och å titelbladen till 1905 års upplaga står icke ett jota om detta förhållande.

Det finnes ju, gunås, både i Sverge och hos oss en stor och köpkraftig publik, som tycker om böcker men icke älskar att läsa dem. Kunskapen härom må gärna utnyttjas, men dock med mera fair play än i detta ordaleksjobb.

*

Att kuska sin egen fantasis kalvar är ju alltid bättre än att tjuvplöja med andras. Men om dragarna äro trötta, blir fåran grund och ojämn, det kan nu icke hjälpas.

Selma Lagerlöf har kanske överansträngt sina kalvar en smula. I varje fall tröto de i det avgörande ögonblicket, då Nobelpriset kom rasslande öfver henne. Hennes sagoföredrag vid Nobelfesten avtrycktes visserligen i hela den nordiska pressen och jag har till och med sett uppgivas, att det vid ett litterärt samkväm i Petersburg upplästs såsom prov på hennes oförlikneliga konst. Exemplet var, skulle man tycka, icke rätt väl valt. Ty sagan om järnvägståget vilket med författarinnan ombord, med förare och konduktörer, varukollyn och allt, glider ut från skenorna, bort genom den blanka rymden till himmelens salar, där pristagarinnan får tillfälle att med sin gamla fader rådslå om berömmelsens ansvar, den gör dock ett nog robust intryck. Den borde verka så även på dem, som icke erinra sig författarinnans fantastiska roman »Jerusalem».

För dem åter, som minnas denna bok, tedde sig prestationen vid Nobelfesten rent av nedstämmande. Vad i all världen, tyckte man, det här är ju plagiat — men varifrån? Och så småningom klarnade det, att sagan var Lill-Ingmar Ingmarssons himmelsfärd om igen. Denne reste visserligen icke med järnväg utan gick på åkern och plöjde. Och icke hade han fått något pris men väl en hustru, som vållade ansvar och bryderi. Men för övrigt var hans himmelsfärd till syfte och förlopp på ett hår när lika den fröken Lagerlöf själv upplevde.

Betyder detta, att de vackra fablernas innersta källådror begynt sina ut?

A. H.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Ruben G:son Berg, Svenska studier.

I den moderna svenska litteraturforskningen representerar docenten Ruben G:son Berg den riktning, som genom stilkritisk analys söker tränga fram till dikternas kärna och till författarnes inre. Allt mer ha litteraturvetenskapens verktyg skärpts och förfinats. Ju längre forskningen fortskrider, dess mer kräves av den, och resultat, vid vilka äldre tiders litteraturhistorie belåtet slog sig till ro, synas nu dels alltför godtyckliga, dels alltför allmänna. Därför söker vår tid metoder, som kunna föra längre in mot dikternas och deras skapares själ. Visserligen skall det icke glömmas att intuitionen, den kritiska begåvningen, i alla tider på dessa områden varit en faktor av överväldigande betydelse och att mången gång en litteraturforskare, vars vetenskapliga metod varit nog så primitiv, genom sin psykologiska smidighet eller sin estetiska sensibilitet kunnat nå resultat, som träget arbetande vetenskapsmän med mönstergilla metoder aldrig hade nått. Men däri ligger icke ännu något bevis för att den vetenskapliga metoden i litteraturhistorien vore likgiltig. Väl kan den icke ersätta den kritiska begåvningen, den trollstav som förmår skänka de döda forskningsresultaten liv, men den kan bringa i dagen ett allt rikare material, som sedan kan besjälas av denna livgivande ande, och ju mer sådant denna äger att tillgå, dess mer av skaldeverket och av skaldens finaste själ skola vi kunna förnimma i dess tolkningar. En av de nya vägar, på vilka våra dagars forskning söker nå vidare, är stilkritiken. Den är visserligen icke någon fullkomligt ny skapelse; vill man följa dess anor, kan man nå till gamla skoliaster och grammatiker, vilkas verk, så själlösa de än nu synas, dock i sin mån bidragit att väcka och vidmakthålla sinnet för stilens betydelse, och i alla tider har ett stilkritiskt element ingått i litteraturhistoriens och kritikens uppskattning av litteraturens verk. Men först på senare tid har vetenskapen begynnt planmässigt och noggrant söka genomtränga diktens form för att på denna väg nå fram mot sitt ännu aldrig uppnådda och aldrig helt uppnåeliga mål: den fullständiga förklaringen å ena sidan av diktens födelse och gestaltning i dess skapares sinne, å andra sidan av dess verkan på läsaren. Och starkare än tidigare litteraturhistoriska riktningar har denna betonat den stora sanningen att i konsten innehåll och form äro sammansmultna till ett enda helt, där det yttre, uttrycket, i varje punkt är betingat av det inre, och där man därför genom en undersökning av formen, som ju ytterst gör dikten till konstverk, kan nå till det inre. Därigenom får den fram synpunkter och resultat, som hittills varit obeaktade, därigenom når den ytterligare ett steg på vägen mot att kunna förklara varje enskilt verk och alla dess detaljer, mot det som »Svenska studiers» motto antyder med sitt citat från Winckelmann: *Il difficile è l'individuare.*

I »Svenska studier» har Berg samlat några uppsatser, som han tidigare publicerat på olika håll, huvudsakligen dock i den för forskare i svensk litteratur och svenskt språk så innehållsrika tidskriften »Språk och stil». Den tid han särskilt ägnat sitt arbete och sin kärlek är den svenska romantiken, denna av en äldre historieskrivning så kärlekslöst i knarrig skolmästarton behandlade tid, som först under de sista decennierna fått en rättvisare uppskattning. För värderingen av denna diktning har stilkritiken otvivelaktigt en särskild betydelse. Ty betecknar än övergången från en litteraturhistorisk epok till en annan alltid samtidigt övergång från ett stilideal till ett annat, så gäller det dock i ovanlig grad om den romantiska revolutionen i dikten. Romantiken tyckes skapa ett helt nytt poetiskt språk, ett språk som de vid den intellektualistiska gustavianska stilen vane knappast förstodo: som Berg formulerar det, »nyromantiken innebar medveten omdaning av det poetiska språket till ett språk för öra och öga». Denna dess gärning ägnar han en god del av den föreliggande boken. I »Svenska alexandriner» och »Gustaviansk fraseologi och Tegnérs Svea» visar han den mekaniska schablonmässighet, som var härskande i den sengustavianska dikten, och i »Prologen till Phosphoros», en av de första ingående diktanalyser den svenska litteraturen äger, visas hur i denna dikt ett nytt liv gjuter sig in i litteraturen.

Av de övriga uppsatserna är väl den om »Sinnesanalogier hos Almquist» den mest fängslande. Almquist har länge varit föremål för Bergs specialstudier, och här har han på ett utmärkt sätt ådagalagt vilka rika resultat kunna nås genom en noggrann undersökning av en detalj i en författares fantasiverksamhet; han visar hur djupt den symboliska färggivningen, som ej sällan hos Almquist stämplats som tomt maner, i själva verket ligger i hans natur och väsen, och hur den för oss långt in i de hemlighetsfulla själstrakter, där hans verk fötts. »Epiteton ornans hos Vitalis» ger en analog undersökning av ett karakteriserande drag hos en skald, vars lynne är alldeles avvikande från Almquists. Och i »Viktor Rydberg som språkkonstnär» ägnas dennes diktning, sedd ur den i titeln angivna synpunkten, en klar, övertygande undersökning.

Den, som vill tränga in i svensk litteratur, skall fängslas av dessa uppsatser genom de nya uppslag de ge, genom de nya sidor av olika författares lynne de föra fram, genom de detaljer i dikterna, som genom dem få relief och ny belysning, och samtidigt ge de en fylligare blick på den svenska litteraturens utvecklingshistorie genom det de meddela om uttryckens och stilidealens förändring och ombildning.

G. C.

MAXIMILIAN HARDEN: KÖPFE.

Namnet Harden sammanställes gärna med ordet skandal. För den stora allmänheten är Harden en skandalskrivare, som ständigt jagar efter nya, sensationella ämnen för sin vassa penna. Han är känd som en framstående karaktärskådespelare i den stora tragiska komedin Eulenburg. Måhända erinrar sig någon ytterligare fejden mot Sudermann för ett antal år sedan och kanske har någon i dagarna läst, att en artikel av Harden om Allensteindramat blivit konfiskerad för sitt osedliga innehåll.

Maximilian Harden är emellertid en av Tysklands främsta journalister och därtill en ovanligt kunskapsrik journalist. Han var Bismarcks vän och oförskräckte vapendragare i tidningspressen efter den store mannens fall och järnkanslern visste välja sina män. Med alltid samma skarpsinne behandlar Harden i sin tidskrift Die Zukunft utrikespolitik och inrikesfrågor, vitterhet och konst.

I den nu utkomna boken, »Köpfe», äro ett antal porträtt från 80- och 90-talets Tyskland sammanförda; Gallifet, Ibsen och Zola representera det övriga Europa. Främst i boken och i värde stå bilderna av de politiska personerna. Bismarcks väldiga gestalt dominerar i 7 av de 17 essayerna, här och där framskymtar även författarens åsikt om honom, som ansåg sig kunna undvara rikets skapares tjänster.

Ett vackert och värdigt porträtt av Wilhelm den förste börjar samlingen. Minnet av den första kejsaren är i våra dagar vanställt genom alla de otaliga, fula statyerna och sonsonens försök att göra honom till en mäktig heros i historien. Vi finna alltför gärna Wilhelm der Grosse vara litet löjlig. Harden återför oss till bilden av den anspråkslösa och rättframma konungen, som, när han kröntes till kejsare i Versailles, yttrade till predikanten: »prisa icke mig i edra ord, ty jag har blott varit ett verktyg i Guds hand». Man har velat göra namnet Wilhelm der Grosse officiellt, Harden skriver »der Alte Wilhelm»; »der Name bringt ihn in die Gesellschaft des Alten Fritzen und des Alten Blüchers, und da wird er sich wohler fühlen als bei Alexander und Bonaparte».

Följande bild visar oss främst Bismarck, sådan som Harden själv sett honom, Bismarck efter mars 1890. Vi se huru den, som styrt Europa, utan bitterhet, med stilla resignation väntar slutet, som han vet att skall komma snart, trots Schweningers omsorg. Breven, som växlades mellan kanslern och hans herre vid uppgörelsen i mars 1890, äro avtryckta in extenso och antagligen nya för ett stort antal läsare.

Bismarcks bild belyses från tvenne vitt skilda håll i skisserna Johanna Bismarck och Richter. Harden har lyckats giva en gripande vacker skildring av den stores hustru, som aldrig blandade sig i politiken och därför av sina samtida ansågs vara obetydlig. När den gamle Wilhelms krångliga fru Augusta ansåg att ministrarnas fruar vid hovtaffeln sitta »för högt», svarar Bismarck: »Meine Frau gehört zu mir und darf nicht schlechter placirt werden als ich. Mich aber können Sie hinsetzen, wo's Ihrer Majestät beliebt. Wo ich sitze ist immer 'oben'.»

»Det är den siste av den gamla stammen. Han har ännu kämpat med Akilles». Så slutas skildringen av Eugen Richters kärva personlighet. Det var förvisso inga älskvärdheter kanslern och den liberale ledaren brukade säga åt varandra i riksdagen, bland de många yttranden, som Harden anför, saknas icke ens personliga beskyllningar. Men när Bismarck i ensamheten i Friedrichsruh talar om svunna strider, nämner han alltid med aktning den oförsonlige Richters namn, och när den liberala ledaren angriper järnkanslerns efterträdare, försummar han sällan att framhålla kontrasterna mellan Bismarcks kraft och följande tiders vankelmod.

I bilden av kejsarinnan Friedrich söker Harden konstruera upp hennes psykologi; det är vanskligt att avgöra, huruvida han funnit det rätta. Den övertygande stilen gör porträttet sannolikt för läsaren. Waldersee förliknas vid en räv, skildringen är helt rolig. Den franska kavallerigeneralen och krigsministern Gallifet är föremål för en essay med mycket liv och litet innehåll. Bilden av antisemiten Adolf Stœcker förefaller mig vara matt och relativt intresselös.

Det största antalet sidor är ägnat Holstein. Harden tillbakavisar här påståendet, att den störtade Holstein ursprungligen inspirerat angreppen i Die Zukunft mot sin fiende Eulenburg, men han framhåller samtidigt huru Holstein under fejden stod bi med råd och dåd. Några rader anföras från ett tidigare porträtt av Holstein, skrivet under intryck av Bismarck, som i denne såg sin hemlige ovän och en stor intrigmakare. Det är av intresse att se, huru bilden korrigeras efter det konstnär och modell blivit personligen bekanta. Det slutliga porträttet visar oss en sirlig excellens, vars enda passion är utrikespolitik, och vi tro, när författaren skriver, att Holstein var en av de sista diplomaterna. För var och en, som följt med tysk och europeisk politik under de senaste åren, skall kapitlet Holstein i Hardens bok erbjuda stort intresse.

Av sex konstnärsporträtt når intet samma höjd som de politiska. Bäst har bilden av Lenbach lyckats, man möter i den samma personlighet som man ser skymta fram i alla Lenbachs tavlor. Menzels skarpt tecknade figur har varit en tacksam modell, däremot finner jag kapitlet, som ägnats Böcklin, tungt och tråkigt. Skådespelarporträtten äro icke njutbara för andra än dem, som sett Mitterwurzer, die Wolter eller Adalbert Matkowsky uppträda på scenen.

Av de mångtaliga studier han ägnat Ibsens

skådespel har Harden i samlingen »Köpfe» intagit en, vilken Ibsen själv befunnit god. Mig synes Hardens lilla essay vara föga bättre än andra Ibsenförklaringar, i alla sådana bliva författarne ansträngt djupsinniga.

Zolas psykologi gives i en briljant gjord svartmålning. Den berömde romanförfattaren framstår här såsom en charlatan, vilken fördömer alla andra och själv griper till den lättvunna hjälteglorian från Dreyfusaffären för att rädda sin egen storhet. Harden anför några uttalanden av Max Nordau och av Anatole France som bevis för sina åsikter. Jag översätter ett stycke:

»På Zolas grav talade herr Anatole France. Han hade telegraferat till änkan: »Med Eder sörjer världen. Mänskligheten har förlorat en av sina starkaste andar, ett av sina ädlaste hjärtan. Zolas mäktiga verk fortlever». På kyrkogården: »Zola hade de stora själarnas renhet och enfald. Han var god, sedlig i sitt djupaste väsen; han var mänsklighetens samvete». Densamme Anatole France före affären: »Jag avundas icke Zola hans avskyvärda rykte. Hans verk är dåligt och man kan säga, att han hör till de eländige, om vilka det vore att önska, att de aldrig skådat dagens ljus».

Harden nämner tyvärr icke, i vilket sammanhang Anatole France skrivit det sist anförda *; sammanhanget förklarar städse mycket, som i ett kort citat förefaller otroligt. Kapitlet Zola är rikt på nya och förbluffande synpunkter, om också författaren stundom lämnar all objektivitet.

Jag har nu genomgått boken, en regelrätt recension bör också innehålla några anmärkningar mot språk och stil. I Hardens bok har jag funnit två ordbilder, som förekomma alltför ofta. Tragoedienstimmung, Tragoedienwelt och andra sammanställningar med förstavelsen Tragoedie verka i längden Komoedie. Begreppet Cellulosaruhm, Holzpapierruhm är väl funnet, men användes för mycket. I övrigt briljerar Harden med sitt erkänt vackra språk, som smidigt följer alla snabba, skarpa slutsatser på psykologins och politikens område.

Boken har ett sympatiskt yttre, 465 sidor och ett bra porträtt av sin författare. Den kostar 5 Rmk och möda att skära upp, förty den är illa häftad.

Var och en, som är intresserad av fenomenet Bismarck eller av Tyskland i allmänhet bör läsa »Köpfe», man finner där många kloka iakttagelser av en man, som känner förhållanden i sitt land bättre än de flesta andra journalister.

H. Ry.

---

* I en resension av »La Terre». Se »La Vie Littéraire» I. *Red:s not.*

VÄRLDSSPRÅKSIDÉN I ETT NYTT SKEDE.

Som var man vet existerar det sedan mer än tjugo år tillbaka ett konstgjort språk, esperanto, som gör anspråk på beteckningen världsspråk i den bemärkelse att det vill vara ett hjälpmedel för de med varje dag allt mer utvidgade internationella kommunikationerna. Under den tid det av sangviniska idealister begagnats har det visat sig vara fullt användbart för alla former av andlig kommunikation, och särskilt ådagalades detta vid esperanto-kongressen i Dresden på ett eklatant sätt. Men esperanto-kongresserna ha emellertid även bragt i dagen att språket i många avseenden är bristfälligt och behöver en grundlig reform för att kunna tagas på allvar av alla, och särskilt av de för strängare kritik böjda vetenskapsmännen. Dr Zamenhof, språkets genialiske konstruktör, har lyckats skapa en grammatik, som i logiskt avseende lämnar föga övrigt att önska och dessutom har förtjänsten att vara högst enkel och lättlärd, men i sammanställningen av ordförrådet har han icke lyckats lika väl. Väl har han fattat de principer, som böra bli de ledande vid uppgörandet av en internationell ordbok, men dessa principer har han icke tillräckligt noggrant och konsekvent följt. En av vår tids mest framstående språkforskare och fonetiker, prof. Otto Jespersen i Köpenhamn, har i följande ord formulerat den grundsats som bör vara bestämmande vid skapandet av ett internationellt språks ordförråd: »Det bästa internationella språket är det, som erbjuder den största lättheten för det största antalet människor». Härvid betecknar »människor» naturligtvis människor med europeisk kultur. Följes denna princip kommer man i fråga om ordskatten till väsentligt andra resultat än dr. Zamenhof.

Det mest påfallande felet i esperanto är dess alltför stora rikedom på kombinationer. Ordet »buffert» återges t. ex. med sammansättningen »pushrisortego», vilket ordagrant skulle betyda: en stor stötresår. Det fordras utan tvivel en rätt stor skarpsinnighet av en icke-invigd för att gissa att denna vidunderliga sammansättning skall ersätta den mycket internationella roten »bufr», som återfinnes i så gott som alla civiliserade språk. På dylika gåtor överflödar esperanto, och det säger därför sig självt att ett sådant språk icke kan bli det lättaste för det största antalet människor.

Dessa fel ha längesedan observerats av framstående esperantoivrare, och otaliga förslag ha gjorts till deras avhjälpande. Initiativet till en grundlig reform av esperanto togs emellertid först år 1900 under världsexpositionen i Paris, då några förkämpar för världsspråksidén togo hand om saken och vidtogo de första åtgärderna för tillsättandet av en internationell delegation med uppgift att åstadkomma antagandet av ett uni-

versellt hjälpspråk. Dessa behjärtade män, professorerna L. Couturat och L. Leau, sände cirkulär till så gott som alla lärda skolor och vetenskapliga institutioner i världen, och resultatet blev att man 1907 kunde sammankalla en kommission av lärde från 310 högskolor och vetenskapliga institutioner. Kommittén, som sammanträdde i augusti nämnda år, dryftade alla äldre och nyare förslag till internationella språk och stannade slutligen vid ett projekt IDO, som var en grundlig reform av esperanto. Av esperantisternas alltför fanatiska chefer möttes emellertid detta utkast med yttersta förbittring, och då någon sammansmältning mellan det och esperanto därför icke blev möjlig, återstod för reformens anhängare blott att på egen hand vidare utarbeta sitt språk och sprida kännedom om det bland allmänheten. Sedan det nya världsspråket efter en kort tid blivit utarbetat och ordböcker och grammatik förelågo på tyska, engelska och franska, inledde delegationen en kraftig kampanj för sitt system, vilken lyckades över förväntan väl, bl. a. tack vare de penningemedel som stodo till dess disposition (en rik fransman, dr Javal, hade donerat 80,000 frcs för en reform av esperanto). En hård strid begynte mellan esperantos och det nya språkets anhängare, vilken ännu fortgår, men utgången synes given: esperanto måste duka under, ty dess motståndare ha icke blott ett överlägset system utan ock en rikare stridskassa — Nobelpristagaren, prof. Ostwald har som känt lovat den nya rörelsen ekonomiskt understöd. En stor nackdel för esperanto är dess alfabet, som innehåller sex bokstäver utan motsvarighet i det latinska alfabetet, vilka därför av tryckerierna måste särskilt anskaffas från ett esperanto-typgjuteri och sålunda fördyra esperantotexterna. Delegationens språk saknar dessa med cirkumflex (ˆ) försedda tecken (c, g, h, j, s och u) och kan sålunda utan särskilda arrangemang tryckas överallt.

Numera ha anhängarne av det reformerade esperanto, vars officiella benämning är *Linguo Internaciona di la Delegitaro, IDO,* förenat sig till en alla nationer omfattande sammanslutning (Uniono di l'Amiki di la Linguo Internaciona), som inom sig utsett en akademi av lingvister för att sörja för språkets vidare utveckling i så frisinnad riktning som möjligt. Den utför ett intensivt arhete för språkets förfullkomnande, nya stammar införas varje månad och speciallexika för handel och för matematik äro redan utarbetade. Att det reformerade esperanto betydligt överträffar det gamla, inses redan av följande texter:

Reform-esperanto.[1]	*Esperanto.*
Pro la sempre kreskanta internaciona komuniki, la komercisto esas nun obligata havar relati en extera landi kun diversa lingui. Se il ne posedas ipsa la konoco di plura lingui, qua kustas multa tempo e peno il devas salaryar specala sekretaryi; pluse la katalogi, tarifi, cirkuleri devas imprimesar en plura lingui. On devus do lernar 5 o 6 lingui; sed mem lor, malgre la perdo di multa tempo e laboro, on ne povus antingar komplete la skopo.	Pro la chiam kreskantaj internaciaj komunikoj, la komercisto estas nun devigata havi rilatojn en eksteraj landoj kun malsamaj lingvoj. Se li ne posedas mem la konon de pli multaj lingvoj, kiu kostas multe da tempo kaj peno li devas pagi apartajn sekretariojn; plue la katalogoj, tarifoj, cirkuleroj devas esti presataj en pli multaj lingvoj. Oni devus do lerni 5 au 6 lingvojn; sed ech tiam, malgrau la perdo de multa tempo kaj laboro, oni ne povus atingi komplete la celon.

Ett bevis på den stora utbredning språket redan vunnit är det faktum att 12 tidskrifter utgivas på detsamma. Dem, som närmare intressera sig för saken, hänvisa vi till Prof. L. Couturat, 7, rue Pierre-Nicole, Paris, som är ledare för den nya mäktiga rörelsen. En lärobok för finsktalande, Finna Guidlibreto, är tillgänglig i våra boklådor.

Solus.

---

[1] En översättning torde vara överflödig på grund av textens lätthet och språkets genomskinliga byggnad.

INSÄNDA BÖCKER:

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND:

THOR HÖGDAHL, Karin-Keisarinna. Kr. 1:—

BJÖRCK & BÖRJESSON:

ENRICO FERRI, Socialism och modern vetenskap. Fjärde uppl. Kr. 1:—

AUGUST STRINDBERG, Påsk. Andra uppl. Kr. 2:—

ALBERT BONNIER:

HENRYK SIENKIEWICZ, Hvirflarna. Öfvers. Kr. 3:75

C. F. MEYER, Jürg Jenatsch. Öfvers. Mästerverk ur världslitteraturen. Kr. 2:75

Det nye Kunstblad n:o 1.

'örteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

ndreas-Salomé, *Lon*, Die Erotik 2:05
uer's Taschenbuch für die Musikwelt. 1:65
ernstein, Eduard, Die Arbeiterbewegung. . . . 4:10
rieger-Wasservogel, Lothar, Der bunte Garten. Ein Rundgang durch die Kunst unserer Zeit 1:35
'avid, I. I., Der Übergang. Roman 2:45
'er gekitzelte Aeskulap. Die besten Witze und Schnurren von Aerzten, Patienten und lustigen Studenten 2:70
'er tolle Koffer. Die besten Witze & Schnurren von Reisenden und Kaufleuten. . . . 2:70
'ie meschuggene Ente. 200 neue urkomische Schlager und Witze 2:70
)reger M., Entwicklungsgeschichte der Spitze . 35:10
'rance, Anatole, Auf dem weissen Felsen . . . 4:05
'raenkel, Manfred, Dr., Wert der doppelhändigen Ausbildung für Schule & Staat 5:40
;racian's Handorakel. Deutsch von A. Schopenhauer. 1:35
'larden, Maximilian, Köpfe. Inhalt: Der alte Wilhelm, Bismarck, Kaiserin Friedrich usw. 6:75
Kassner, Rudolph, Der Dilettantimus 2:05
Klein, I. Herm., Prof. Dr, Wettervorhersage für jedermann 2:05
Missbach, Robert, Der Pflanzensammler 1:35
Schneider, Hermann, Dr, Kultur und Denken der Babylonier und Juden 18:25
Schmeidler, B., Helmolds Chronik der Slaven . 8:10
Spencer, Herbert, Die Erziehung in intellektueller, moralischer und physischer Hinsicht . . 1:35
Wedekind, Frank, Schauspielkunst. Ein Glossarium 1;35

A Fauchier Magnan, Lady Hamilton (1763—1815) 6:—
Baldensperger, F., Études d'histoire littéraire. . 4:20
Binet, Alfred, Les idées modernes sur les enfants 4:20
Charriaut, Henri, La Belgique moderne 4:20
Dolonne, Abbé, Le clergé contemporain et le célibat 4:20
Farrère, Claude, Les petites alliées 4:20
Finlande et Russie. Délibération internationale de Londres 1910 . . . . 4:80
Fleischmann, Hector, Joséphine infidèle 4:20
Galipaux, Félix, Plus que jamais des galipettes. Illustré. 1:20
Germain, Auguste, Premier prix du conservatoire. Illustré. 1:20
Gyp, Le friquet. Illustré. 1:20
Laurent, Charles, Le drapeau brisé. 1:20
Le Bon, Guvtave Dr, La psychologie politique et la défense sociale 4:20
Leclère, Tristan, Les caprices de Goya . . . . . 9:—
Les maitres de la musique: Haendel par Romain Rolland 4:20
Lupin, Arsène, 813 aventures et nouvelles . . . 4:20
Margueritte, Paul et Victor, L'eau souterraine. Illustré. 1:20
Meunier, Stanislas, Les convulsions de l'écorce terrestre. Avec 35 illustrations documentaires 4:20
Paulhan, Fr., La morale de l'ironie . . . . . . 3:—
Philippe Jean Dr et *Dr G. Paul-Boncour*, L'éducation des anormaux. . . . . 3:—
Prévost, Marcel, Féminités 4:20
Theuriet, André, Charme dangereux. Illustré. . 1:20
de Tinseau, Léon, Deux consciences 4:20
Toulouse, Dr, Henri Poincaré 4:20
—»—, Emile Zola 4:20
Valdagne, Pierre, Les bons ménages. Illustré . 1:80
Vely, Adrien, Les petites amies de M. St.-Gratien. Illustré. 1:20

Calvert, Albert F., Toledo. An historical and descriptive account of the City of Generations. With over 500 illustrations 5:25
—»—, Madrid. An historical description and handbook of the spanish capital. Whith 453 illustrations 5:25
Emerson, Ralph Waldo, Essays. 1:50
Fletcher, R. A., Steam ships and their story. With a hundred and fifty illustrations. . 24:—
Holyoake, George Jacob, Sixty years of an agitator's life 3:75
Keltie, I. Scott and *I. P. A. Renwick*, The statesman's yearbook 1910 . . . . 15:75
Roosevelt, Theodore, Administration — Civil Service 3:50
Sinclair, Upton, Samuel the seeker . . . . 9:—
Unwin, Raymond, Town planning in practice. With 300 illustrations 31:50
Walsh, C. M., The doctrine of creation. 5:25
Wiggin, Kate Douglas, The Old Peabody Pew . 1:50

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.





Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 AUGUSTI 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 16.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

*Prenumerations- och annonskontor **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—2, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

HOTELL KÄMP

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.



Axel Palmroos,

Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 3 20.

Billiga böcker till sommaren

SÖDERSTRÖM & C:os

1 mk 50 p:s BÖCKER

erhållas i alla boklådor.

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 46 o. 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 2 43. Centralpassagen tr. B.III. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

BODEGA ESPANOLA
Etablerad 1883

Viner & Spirituosa
S. Esplanadgatan 8
Telefon 4 43.

Lantbrukare!
Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL

Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablis-sement
för
GENTLEMÄN.

E. A. Knápe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders
VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



G. F. Stockmann A.B.
Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.

J. Simelii Arvingars
Boktryckeriaktiebolag
Nylandsgatan 9, Helsingfors
Telefon 137.

Ny tidsenlig material och stor leveranskraft tillförsäkra alltid ett förstklassigt och snabbt utförande samt möjliggöra facila pris - - - -

Tryckeriet grundlagt år 1818.

ARGUS

NR 16. HELSINGFORS 16. 8. 1910.

EN MELLANFOLKLIG SAMMANSLUTNING I HUMANITETENS TJÄNST.

I början av sommaren utgick från Paris till några hundra personer i Europa och Amerika en broskyr med titeln »Entretiens d'été de l'Abbaye de Pontigny», innehållande uppmaning och inbjudning att medverka i ett företag af rätt säregen art. Det gällde en intellektuell och humanitär sammanslutning av likatänkande i alla länder, grundad på personligt utbyte av tankar under en längre tid än den, som vanligen under resor i främmande land står till buds. Varje ämnesgrupp skulle behandlas under tio dagar, och fem dylika »dekader» skulle i tur och ordning sysselsätta sig med följande frågor: de små nationaliteternas ställning och deras möjligheter föı kulturell utveckling under svåra yttre förhållanden; konsten och samhället (diskussionerna under denna dekad skulle belysas historiskt och talrika utfärder företagas till närbelägna medeltida städer); det samtida religiösa livet, sett från rationell ståndpunkt; arbetarfrågan; den samtida litteraturen. I programmet ingick endast halvannan timmes allmän diskussion dagligen; det övriga skulle hänvisas till de enskilda samtalens område, och för dem fanns ju rundlig tid.

Till plats för sammankomsterna hade utsetts ett gammalt cistersienserkloster, på gränsen mellan Champagne och Bourgogne, tre à fyra timmars järnvägsresa från Paris. Detta ställe hade för ett antal år sedan inköpts av professorn vid det högre lärareseminariet i S:t Cloud, Paul Desjardins, en man, vilken för sin allsidiga bildning — han är en humanist i ordets gamla och vackraste betydelse — sin outtröttliga kamp i moraliska idéers tjänst och sin upphöjda karaktär åtnjuter den största aktning i alla kretsar. Han hade av en lång erfarenhet lärt, att föreningar, konferenser, publikationer, kongresser m. m. icke voro tillräckliga att åstadkomma en verklig sammanslutning mellan dem, som i sanningens, skönhetens, den mänskliga rättvisans och den vetenskapliga kritikens namn kämpade för att de ideella och moraliska värdena skulle komma till sin rätt. Han beslöt då med några kolleger, alla bemärkta män inom olika områden av modernt andligt strävande, att söka åstadkomma en sammanblandning av de engelska sommarkurserna, den amerikanska ferie-kooperationen och de internationella kongresserna, modifierad mot bakgrunden av den gamla seden att för en tid från världsbullret draga sig tillbaka till klosterensligheten. Man inredde för detta ändamål prof. Desjardins bostad, där det, trots många förödelser, fanns rikligt med utrymme, samt utsände inbjudningarna. Den första dekaden skulle äga rum från sista juli till nionde augusti, de övriga skulle följa på varandra, således till den 20 september. Varje dekad skulle ledas av någon särskilt lämplig och framstående person. För den första hade man sålunda räknat på Anatole Leroy-Beaulieu, som likväl av sjukdom hindrats att infinna sig, den andra skall arrangeras av André Michel, utgivare av den väldiga allmänna konsthistorie, av vilken fem band utkommit, omfattande blott antiken och början av renässansen; vid den tredje skall den berömde psykologen W. James inneha hedersplatsen, den fjärde organiseras av André Gide, den bekanta förkämpen för kooperationen i Frankrike, och den sista av Emile Verhaeren, som känt en av den nyaste tidens förnämsta skalder på franskt tungomål.

Hela denna tanke frapperade ju ovillkorligen genom sin originalitet, och utan allt tvivel syntes den i mycket ha träffat riktigt. Huru många gå icke och längta efter någon gemensamhet mellan människor, besjälade av samma högsta intressen, vilka av en eller annan anledning icke kunna tillfredsställas, icke bliva till de faktorer i den enskildes liv och i det allmänna livet, som de vore berättigade att bliva, icke kunna skapa den lycka, som kunde följa av deras allsidiga utvecklande? Huru mången är det icke, som i det oändliga specialiserandet på alla områden, det intensiva uppgåendet i eget detaljarbete, ser en fara både för sig själv och andra och som gärna ville finna ett tillfälle att balansera den hotande ensidigheten med lätt fången kännedom om andras strävanden och synpunkter, med ett ord, taga ett steg in i nya tankekretsar och rikta sig med nya andliga värden; och huru mången har icke märkt, att just de stora humanitära strömningarna glida förbi honom, där han sitter i sin studerkammare och aldrig får tillfälle att med sitt ord och sin gärning bidraga till att på livet, mänsklighetens och hans eget, tillämpa sin innersta strävan och göra en alldeles omedelbar insats i den kamp

för sanning, upplysning och rätt, som måste bliva den moderna tidens stora protest mot varje slag av ännu herskande obskurantism och andligt barbari? För alla över slika frågor grubblande mänskor, för alla drömmare om dessa makters slutliga seger måste ju kallelsen te sig som ett lösenord eller åtminstone ett löfte!

Märkligt var det ju, att initiativet till en sådan sammanslutning kom från Frankrike, där den kulturella isoleringen påstås vara lika stark som intresset för andras, isynnerhet små nationers görande och låtande säges vara ringa. Det bevisar blott, att detta icke är fallet, eller att det åtminstone finnes fransmän som anse, att besittningen av gammal kultur och utvecklad rättskänsla pålägger ett »noblesse oblige» gentemot andra och vilkas intresse är tillräckligt omfattande för att framalstra ej blott ett personligt begär att lära känna andras strävanden utan ock ett begär att gagna dem och att assimilera dem i det stora gemensamma arbetet för humanitet och kultur. Och i detta sammanhang kan jag icke underlåta att genast anteckna ett par omständigheter som karakterisera arten av intresset: för det första att en av de verksammast intresserade i detta företag är — en bankir från Le Havre; vidare, att här, vid den första dekaden, auskultera ett antal franska skollärare från olika stadier av undervisningen, både den lärda och den lägre, vilka utvalts bland de mest framstående i sitt fack och vilkas deltagande bekostas av staten på det den yngre generationen i vida kretsar måtte erfara vad här kommit till tals och besjälas av dessa idéer; samt att en av Frankrikes berömdaste målare, Albert Besnard, varit närvarande vid just denna samma dekad — för att lära sig något nytt, som han sade, och av varmt deltagande för de strävanden, som här representerats.

Men självfallet lågo också tvivel och invändningar nära. Det hela föreföll, med sina många olikartade ämnen ganska svävande. Man saknade i programmet varje antydan om något mål, som närmast skulle fullföljas, om formen för det tankeutbyte som skulle försiggå, en närmare formulering, över huvud. Å andra sidan måste man betänka, att företaget var någonting som skulle göras och ej var färdigt, och denna första årgång skulle få lägga grunden för framtiden. Att det kunde hava en stor ideell bärvidd var klart, att det personliga utbytet, både i mottagande och givande riktning, skulle bli stort, var ännu tydligare. Trots en viss tvekan har därför inbjudningen hörsammats på många olika håll, och för vissa av dekaderna var antalet deltagare (med hänsyn till utrymmet högst 24 för varje) långt på förhand fulltecknat.

Man hade särskilt uttryckt en önskan att få se representanter för Finland vid den första dekaden, de små nationernas, vars devis var »le sentiment de la justice». Vi hade också äran att utfylla de två första dagarnas program: ett längre föredrag, därpå diskussion med frågor och svar, andra dagen särskilda kompletterande meddelanden från vår sida, nya frågor m. m. Ett synnerligen livligt intresse kom oss till del från alla håll. Fransmännen, som med sitt sinne för exaktityden gärna se allt uttryckt i mått och summor, fäste sig isynnerhet vid de statistiska uppgifterna, vår folkundervisning jämförd med andra mycket större länders, vår alkoholkonsumtion, vår budget o. s. v.; men allt som gällde det kulturella arbetet hos oss väckte uppmärksamhet. I flere timmar pågick diskussionen, och dess sista stadium gällde utsikterna för framtiden och utsikterna för att i vidare kretsar sprida kännedom om vårt nationella liv.

Här är icke platsen att ingå i några detaljer. Men jag måste framhålla en sak, som mången gång förut, om ock aldrig lika starkt som nu, framstått för mig såsom ett hinder för varje framgångsrik strävan att i Frankrike uppehålla intresset för vårt land: jag menar bristen på översättningar från vår litteratur och bristen på en lätthanterlig framställning av vår kulturhistoria. Léouzon le Duc's översättning av Kalevala har gjort oss mycket stora tjänster; men den är föråldrad och dessutom utsåld. Det finnes inga tillgängliga översättningar från Runeberg eller andra äldre skalder; några mindre saker av Aho äro översatta, men hava tryckts i ett fåtal exemplar. Man har intet att erbjuda dem som vilja göra bekantskap med vår litteratur. Här i Pontigny finnes för närvarande en man, Gabriel Sarrazin, som jämte egen skönlitterär verksamhet egnat sig åt studium av främmande litteratur och bland annat skrivit ett förträffligt arbete om polska skalder, vilket mäktigt bidragit att göra ej blott den polska litteraturen, men också hela den polska nationaliteten och hela detta folks strävan och kamp bekanta i Frankrike. Dessa polska skalder känner han uteslutande genom goda översättningar. Han har hört talas om Runeberg, men vet icke om denne skrivit på svenska eller finska; han kan nämna »Kung Fjalar», men vet intet om Fänrik Stål; han begär ej bättre än att, gripen av intresse för vårt land, studera dess andliga liv i dess författare. Men — »il n'y a pas moyen», det finnes inga översättningar. Att intressera en litterär fransman för att gripa sig an med ett dylikt arbete, vore att göra oss en ovärderlig tjänst. — En kort kulturhistoria skulle ävenledes vara högst viktig, jag menar icke en torr uppräkning av fakta, utan en åskådlig skildring med prov av folkmelodier, av folkpoesi och konstpoesi, skildringar av viktigare moment i utvecklingen, såsom kvinnofrågan, m. m. dylikt, en lätt skriven och omdömesfull framställning av sådant som kan intressera vida kretsar och som stannar kvar i minnet. Dessa fransmän, som här åhört oss och, såsom de själva med-

giva, erfarit någonting för dem fullkomligt nytt, vore högst tacksamma att ha i sin hand en dylik bok. Nu kunna vi blott bjuda dem juridiska dokument, nyttiga och nödvändiga på sitt sätt, men ej för detta viktiga ändamål.

De följande dagarna ha andra nationaliteter haft ordet. Två lärarinnor från Elsass gåvo oss en synnerligt upplysande och intressant inblick i det franska elementets kamp för tillvaron, en kamp som efter åtskilliga skiften fört till en rik renässans och de bästa löften för framtiden. Dessa föredrag kompletterades från historisk synpunkt på ett ytterst förtjänstfullt sätt av René Henry, professor vid Ecole des sciences politiques, specialist på de små nationernas i Europa förhållanden och en glänsande föredragare — samme man, som med ett ypperligt andragande inledde den bekanta diskussionen om den finska frågan i Paris senaste vinter. Vi ha vidare hört de mindre slaviska folkens strävanden debatteras med en mycket stor och mångsidig sakkännedom, hört personer tala, vilka studerat de polska förhållandena i »konungariket», i Posen och Galizien, men också sett åsikterna om förhållandet mellan polacker och ruthener skarpt bryta sig mot varandra, och vi ha följt de små nationernas öden i de storas händer ända till Kongostaten, där det europeiska »kulturarbetet» allt till nyaste tid bedrivit sina härjningar på ett sätt, som uppfyller oss med fasa...

*

Några ord om den fridlysta valplatsen för dessa internationellt-intellektuella diskussioner.

Cistersienserklostret i Pontigny grundades 1114. Det ligger i departementet Yonne, vid den lilla floden Serein, i ett landskap av den fylligaste fruktbarhet. Det har haft en stor betydelse i sin ordens historia. Byggt för femhundra munkar, har det utövat sitt inflytande vida omkring och tjänat som fristad för kungar och höga prelater. Tre ärkebiskopar av Canterbury hava här funnit en tillflyktsort: Thomas Becket, som flyende undan Henrik II:s förföljelser uppehöll sig här i två hela år, Stephan Langton och den hel. Edmund, vilken slutade sina dagar i detta kloster och vars kropp ännu visas för fromma engelsk-katolska pilgrimer. Kyrkan, som ligger tätt till klostret och är fullständigt bibehållen, har kolossala dimensioner: 108 meter i längd, och vid korset en bredd av 50 meter. Den visar tydligt beröringarna mellan romansk stil och gotik, medan klostret självt, något äldre, är romanskt. Detta abbotstift har styrts, om ock delvis på håll, av flere ryktbara män: Frans I:s glänsande ambassadör, biskopen av Paris och ärkebiskopen av Bordeaux Jean de Bellay, senare en av Leo X:s mest bemärkta kardinaler, har haft det i förläning, likaså Ippolito d'Este, »kardinalen från Ferrara», lysande i renässansens kulturhistoria, och hans brorson Luigi. Franska revolutionen gjorde slut på klostret, som delvis förstördes.

Det som finns kvar är tillräckligt att låta ana dess väldiga proportioner. Tätt intill kyrkan sluter sig det som fordom var magasiner för tiondena och som inrättades till boning åt Thomas Becket. I övra våningen deponerades säden, i den nedra vinet. Den förra är nu delvis lämpad till boningsrum, men ett galleri har lämnats oberört för att tjäna som promenadplats i fult väder, och i ändan av detsamma, skilt från det genom smakfulla dörrar av järn och glas, har inretts ett det allra förträffligaste lilla bibliotek av c. femtusen volymer, med det viktigaste i olika ämnen, framför allt naturligtvis humanistiska. Galleriet med sina av väldiga stenpelare burna valv är en av det stämningsfulla gamla klostrets stämningsfullaste interiörer. I nedra våningen har matsalen inrättats, ett präktigt rum med en vattenkonst i mitten. De moderna flyglarna upptagas av luftiga boningsrum. Allt är renoverat och arrangerat med fulländad smak, en enkel komfort, som kan tillfredsställa den mest fordrande, men icke pålägger det minsta tvång och uppträder utan alla anspråk.

I grannskapet finnes fullt av sevärda platser, som Auxerre, Sens och Troyes, med härliga katedraler och andra minnesmärken av medeltidens och renässansens byggnadskonst. Ett par av deltagarena i »les entretiens» ställa sina automobiler till förfogande, och under lediga timmar låta vi dem susa genom fälten och de parklika skogarna.

*

Den komité med professor Desjardins i spetsen, som nu styr det hela, har förbundit sig att uppehålla det i fem år. Sedan går det över till ett bolag. Skall företaget kunna leva och skall det medföra den önskade nyttan? Det är omöjligt att ge ett svar. Jag kan endast för vårt vidkommande säga, att jag här ser ett nytt och verksamt medel att i ett land, hittills kanske minst åtkomligt för oss, utbreda kunskap om vårt nationella liv. Det som här yttrats, har varit föremål för en så ostörd uppmärksamhet och det har dessutom vid de otaliga enskilda samtalen så i detalj kommenterats, att det ovillkorligen skall hava fäst sig i minnet. Alla dessa personer hava kommit hit med en predisposition att intressera sig för de här framlagda frågorna och för ingenting annat samtidigt. Våra åhörare skola göra allt för att sprida våra idéer och våra fakta vidare — och det är ingalunda det minst viktiga. Kommittén vill också sörja för, att unga främlingar, som komma till Paris för sina studier, skola ställas i närmaste beröring med den pedagogiska världen; i detta avseende skola lämpliga bostäder angivas. Här i Pontigny skola för framtiden alltid ett par rum stå till disposition för inbjudna från Finland, vilka önska framlägga resultaten av årets andliga strävanden och förtälja om dess händelser.

Redan detta synes mig vara praktiska resultat nog för att företaget skall förtjäna det varmaste understöd från vår sida, alldeles oberoende av dess allmänt-mänskliga betydelse. Vi måste uppriktigt önska, att det skall fortbestå och bliva den »foyer international», det strävar att bli, den gemensamma härd, vid vilken man i stillhet och harmoni skall kunna samlas och från vilken skall utgå impulser till ett vitt omfattande arbete i humanitetens och rättvisans tecken.

Pontigny, 9. 8. 1910.

W. S.

DET HELIGA FYRTALET.

I denna tidskrift har en ärad författare tidigare behandlat det heliga tretalet och dess roll i historien och livet. Jag känner mig manad att gripa om den följande siffran, icke sorgsen ifall någon tredje sedan bjuder på femman och sexan. Det är emellertid ej fyrtalet i dess hela vidd jag ärnar skärskåda, utan ett alldeles speciellt och mycket heligt fyrtal: de akademiska fakulteternas. Djupt inne i ferierna väcker en sådan diskussion inga lidelser.

En av relieferna i gamla solennitetssalen i Åbo visar oss de fyra fakulteterna, stela och högtidliga. Ända från skoldagarna lyser alltså detta fyrtal genom ens medvetande. När man så anmälde sig hos rector magnificus Rein, strålade dessa samma fyra åter emot en, den medicinska likväl bakom ryggen på den filosofiska. Och så ha desamma fyra mött en i universitetsprogram och statskalender, vid promotioner och stipendiekonkurrenser, i mångahanda skepelser. Skall man därför alls våga tänka sig, att de heliga fyra skulle t. ex. upphöra att vara fyra? Då jag nu djärvts snudda vid en så hemsk möjlighet, måste jag gå vidare.

Vid universitetet i Freiburg, Baden, beslöto myndigheterna nyligen dela den filosofiska fakulteten i två »likastora hälfter», för att citera en av våra matematiker ur en uppsats i Finsk Tidskrift. Den ena behåller namnet filosofiska fakulteten, den andra betitlas naturvetenskaplig-matematisk. Det var nu dit även jag ville komma: en verklig delning av vår filosofiska fakultet vore i hög grad påkallad.

Densamma arbetar såsom bekant numera å tre sektioner: den historisk-filologiska, den fysisk-matematiska och den agrikultur-ekonomiska. Dess alumn-antal utgör runt hälften av hela studentkontingenten. Redan detta betingar en delning. Men ännu mera synes mig den växande heterogeniteten i dess grupp av discipliner påbjuda en sådan. Till samma fakultet höra nu t. ex. orientaliska språk och husdjurslära, fonetik och skogstaxation, mineralogi och Rysslands historia. En skämtare lär nog finna svaga beröringspunkter i dessa tre par ämnen, t. ex. kamelen, stockjunkares tonfall, stötestenar. Men en allvarlig akademisk styrelse kan icke logiskt försvara det nuvarande tillståndet.

Och vilken gemensam skylt! Filosofin.

Praktiskt betyder denna abnormitet icke så mycket. Filosofiska fakulteten är i sin verksamhet såsom sådan ett i luften svävande trekantigt intet. Men detta borde ej få ursäkta förefintligheten av dess numera så löjligt sammansatta och festligt titulerade komplex. Ur en högre, en mycket hög synpunkt är ju filosofin allt fortfarande ett sammanhållande band för alla dessa tiotal discipliner, ehuru dess andel t. ex. i gödselläran ligger något på djupet. Men vid närmare granskning finner man dock att bl. a. fysisk-matematiska sektionens vetenskaper i våra dagar bära upp en helt annan filosofi än historisk-filologiska sektionen bjuder på Läs blott t. ex. filosofieprofessorns uppsats om atomerna uti det nu utkommande finska konversationslexikonet och fråga en kunnig kemist om samma sak. Och t. o. m. om filosofin i hävdvunnen mening lyckades absorbera naturforskningens nyare resultat, förblir den en alltför smal brygga över till naturvetenskapernas och matematikens ofantliga gebit och ingen brygga alls till den praktiska tredje sektionen, åkerfält och kronoskogar.

Ehuru jag för min del helst såge att denna tredje icke hörde universitetet till och, i fall dock så förblir, ej tyngde på fysisk-matematiska sektionen såsom den nu faktiskt gör, ville jag därför bringa i åtanke en verklig tudelning av den filosofiska fakulteten. Och då några ord ännu om de nya fakulteternas namn.

Filosofin intar inom sin nuvarande sektion knappast en så central plats att dess namn likasom i fallet Freiburg borde giva färg åt hela den nya del-fakulteten. Å andra sidan är benämningen historisk-filologisk såväl otymplig som defekt, den utesluter t. ex. både filosofin och estetiken, likasåväl som titeln fysisk-matematisk är tung och för sitt innehåll ännu mindre träffande. Det gällde fånga ett par på en gång korta och uttömmande namn. Det synes mig då ligga närmast att stanna vid benämningarna *humanistiska* fakulteten och *realvetenskapliga* fakulteten. Den förra titeln täckte i allt väsentligt sitt innehåll, den senare likaledes och har framom attributet naturvetenskaplig förmånen att otvunget inrymma även naturvetenskapernas logiska bas, matematiken. »Reala fakulteten» vore än vigare, men en smula vagt och »slarvigt». Vad inom agrikultur-ekonomiska sektionen faktiskt är vetenskap — och det är ju icke så litet, om ock näppeligen allt — rymmes även inom det generella begreppet realvetenskap. Jag medger gärna att än lämpligare benämningar å de nya fakulteterna kunna uttänkas, mig personligen tilltala t. v. de ovan föreslagna mest.

Jag märkte nu att jag alldeles fallit ur min djupt pietetfulla begynnelseton och talar om reformen nästan såsom om ett faktum. Jupiter bevare! Gåve Olympen blott att den vore en avsides möjlighet, så hade ej detta ferieangrepp på det heliga fyrtalet varit endast en stöt ut i den akademiska luft, som vi bäst förnimma uti universitetets historisk-filologiska hörsal under en välbesökt disputation.

G. M.

NAPOLEON EFTER DÖDEN.

Det vore intressant att veta huru länge Napoleon-kulten skall fortleva. Faktum är att den i våra dagar endast vinner i intensitet. Därtill bidraga kanske i någon mån de nu tätt på varandra följande stora hundraårsminnena. Nya upplagor av gamla arbeten över korsikanen se dagen, så ock alldeles oanade noviteter. Det värdefullaste inlägget under senare tid i Napoleon-litteraturen har väl lämnats av den store själv genom nya reviderade upplagor av två betydande dokumentsamlingar: hans brev, fullständigt utgivna på franska och i urval bl. a. på tyska och svenska, och hans under St Helena-vistelsen tillkomna diktat för de trogna genralerna (Bertrand, Gourgaud, Montholon), ett digert arbete som för närvarande utges på tyska i en kritiskt sovrad edition av H. Conrad.

Rätt litet torde emellertid för vår tids Napoleon-entusiaster den legendlitteratur vara känd, vilken i otrolig riklighet såg dagen under världsskakarens sista levnadsår och närmast efter hans död. Nutidens störste Napoleon-bibliograf, Genfer-professorn F. M. Kircheisen (bl. a. också utgivare av det tyska brevurvalet) har ägnat synnerlig möda och många års arbete åt samlandet och förtecknandet av sagda kuriösa alstring, vars röda tråd var: Napoleon rymde från St Helena, Napoleon levde i många år efter 1821. Och en gren av denna produktion växte slutligen ut till den förbluffande negationen: Napoleon har alls icke existerat. En paradox med ganska modern skiftning under en epok då man i full fart diskuterar frågan: har Jesus levat? och väl snart skall taga ihop med det allt mera oroväckande spörsmålet om Bismarcks existens. För dem, som skaka på huvudet, vill jag blott påpeka huruledes vid universitetet i Helsingfors i tiden under många år odlades ett legendariskt rykte om att en mycket gammal vicekansler, som man såg vid alla inskriptionstillfällen, i själva verket alls icke längre levde, utan vid sagda solenniteter företräddes av en egendomlig och väl träffad, men annars icke fungerande bulvan. Från dylika föreställningar är ju steget icke långt till ett komplett bestridande av att personen alls funnits.

Men jag återgår till den franska kejsaren och fältherren. En viss inblick i ovan berörda fantastiska litteratur ger den gula volym, som under rubrik »Hat Napoleon gelebt?» nyligen sett dagen såsom nr 1 i en serie kuriositets-litteratur* och helt hastigt tryckts i ny upplaga. Boken har sitt stora värde genom att Kircheisen hållit sin hand över den och givit en orienterande inledning. Förutom denna meddelar arbetet följande uppsatser: Jussuf Pascha eller historien om Napoleons flykt från St Helena av Adolph von Schaden, Balzacs »Kejsarens historia, berättad av en gammal soldat», Napoleons liv, skildrat vid en lantlig fest, av Alcide Tousez, samt en studie av J. B. Pérès med titel: Varför Napoleon aldrig levat, eller en stor villfarelse, källan till talrika misstag i det 19 århundradets historia. Sist ingår såsom tillägg »Napoleons orakel», en i sin art märklig spådomsbok, varom några ord nedan.

Ur Kircheisens essay inhemtar man att spridda fantasialster över Napoleon visade sig redan så tidigt som år 1800, kort efter hans utnämning till första konsul (»Neue und merkwürdige Staatsprophezeyung eines berühmten Deutschen von Frankreich und Bonaparte»). Åren 1803-05, då man i England befarade en fransk invasion, uppstod där en hel anti-Napoleon-litteratur, »i skärpa och spetsfundighet icke underlägsen de tyska och franska flygskrifterna från 1814 och 1815». Särskilt produktiv var därvid publicisten och fransos-hataren Lewis Mayer. Apokalypsens vilddjur och talet 666 gå igen i olika sammanhang men under den aldrig saknade rubriken Bonaparte. Efter Napoleons fall sköto sedan svamparna upp i ymnighet. Det var dels satiriska, dels allvarligt profetiska eller historiskt granskande skrifter. Stor uppmärksamhet väckte Richard Whatelys (sedermera engelsk ärkebiskop) arbete: »Historic doubts relative to Napoleon Buonaparte, London 1819», vilket utkom i ett tjugutal engelska, amerikanska, tyska, franska och italienska upplagor. Det var det första allvarliga försöket att — medan föremålet ännu levde! — beteckna Napoleons tillvaro såsom obevislig, varvid med stor vetenskaplig skicklighet och psykologisk talang tillämpades det (för nordiska läsare genom en skiss av H. Schück välbekanta) odisputabla faktum att legend- och anekdot-driften hos publiken oftast leder till en alldeles ohistorisk ackumulation av »historier» kring vissa bestämda existerande eller icke-existerande, resp. vanställda och överdrivna subjekt.

Mest läst blev, jämsides med denna, en något senare utgiven Napoleon-publikation, den

* »Rara», eine Bibliothek des Absonderlichen, herausgegeben von Hanns Heinz Ewers und Heinrich Conrad. Till den förre, våra dagars väl talangfullaste författare av Poes skola och bl. a. utgivare av en stor samlad upplaga av Villiers de l'Isle Adam, skall jag vid tillfälle återkomma.

redan nämnda orakel-boken, vars fullständiga titel lydde: »H. Kirchenhoffer The book of fate, formerly in the possession of Napoleon, late Emperor of France, and now first rendered into English from a German translation of an ancient Egyptian manuscript found in 1801 (?) by M. Sonnini.» Av detta arbete utkommo ej färre än 30 upplagor. Denne Sonnini var i själva verket Sonnini de Manoncour, chefen för Napoleons »Commission d'Arts», vilken följde honom under det egyptiska fälttåget med uppdrag att för franska museers räkning brandskatta faraonernas land. Uti Libykos-pyramiden vid Thebai fann man bl. a. en dyrbar sarkofag, vars mumie på bröstet bar en papyrus-skrift med skönt utförda hieroglyfer. Sonnini lät en koptisk lärd dechiffrera densamma och sedermera, för att säkrare bevara hemligheten av dess innehåll, skriva ut texten på tyska. Denna överlämnades åt Napoleon och följde honom därefter, enligt Kircheisen, i många år såsom ett slags profetisk uppslagsbok, av vilken den i mångt och mycket vidskepliga kejsaren uppgives ofta ha begagnat sig. Sexton kardinalfrågor (Skall min önskan gå i uppfyllelse? Skall jag nödgas uppehålla mig utomlands? Skall min vän förbliva mig trogen? o. s. v.) följas av sexton kolumner, ovanför vilka står var sin gruppering av 4 till 8 punkter. Man tecknar nu på slump åt sig fyra punktrader och manipulerar med dem på närmare angivet sätt så att en viss konstellation kvarblir. Denna motsvarar någon av de givna 16 punktgrupperna. Man har då kolumnen för svaret och söker då lätt upp detta i det bifogade rikliga orakeltabellverket. Jag har prövat metoden. Jag frågade om jag i dag skall ha lycka eller olycka, fick av Napoleons orakel svaret: din egendom är för alltid förlorad, och mycket riktigt, inom mindre än en timme brast bettet å min pennkniv. Jag betvivlar inte att, om Napoleon var det stora barn några biografer i en del stycken velat göra honom till, han ofta grep efter sin egyptiska ödesspegel, för att, om det annars anslog honom, sedan följa dess signaler.

År 1825 utgavs i Mainz ett 400 sidor digert, mycket lärt »Orthosophisches Denkmal» över Bonaparte av en författare Pantaleon Metagoras Christian Mensch, vars verkliga namn man ej lyckats utforska, och 1829 en hel rad andra skrifter över honom. Det är i dessa den lockande, för att ej säga kittlande legenden bars fram, att Napoleon ännu levde och trätt i krigstjänst hos turkarna, vilkas överbefälhavare Hussein Pascha visat sådana utomordentliga fältherretalanger i det stora kriget mot Ryssland att det ej alls föll sig osannolikt att han faktiskt var den från St Helena förrymde Napoleon. Bland folket, för vilket orden »Il reviendra!» stodo heliga och fasta, spridde sig detta antagande mycket snabbt och blev allmänt trott. Men även de bildade voro ej oemottagliga för tanken på Napoleons frigörelse och pånyttfödelse. Skulle väl han, som kunnat lämna Moskva och Elba, låta binda sig vid en ö i Atlanten? Och medan i några av sagda uppsatser saken diskuterades sarkastiskt, fick i andra ämnet en allvarlig, positiv behandling, vilken utmynnade i en mångsidig bekräftelse av det populära ryktets sannolikhet. Utrymmets begränsning avhåller mig från att närmare referera dessa ofta mycket sinnrika och roliga apologier. En av dem (Adolph von Schadens broskyr) ingår i den bok jag här anmäler och är av den art att, ehuru skalken flerstädes lyser igenom, menige man säkerligen ur densamma fått olja på sin Napoleoneld. Ett annat, av Kircheisen in extenso meddelat dokument med liknande tendens ehuru alltigenom allvarligt hållet, är ett understucket brev av fru genral Bertrand till en väninna i Frankrike, vari hon utförligt skildrar Napoleon flykt från St Helena, visserligen annorlunda än von Schaden men med en livlighet och åskådlighet som vålla att man vid läsningens slut är färdig att utbrista: ja nog var det nu självaste ph.. att det inte gick på det sättet — ty så hade det ju ändå mycket väl *kunnat* gå. Och jag är övertygad om att en och annan ung Napoleonsdyrkarinna vid läsningen av M:me Bertrands spännande brev skall nästan ge sin stora oskuld och lilla salighet i pant för att M:me Bertrand verkligen yppat sanningen om den odödliges räddning undan Hudson Lowe och St Helena.

Vad von Schaden beträffar, för att ännu återvända till honom, kallar han sin hjälte icke Hussein utan Jussuf pascha och bifogar ett även i föreliggande bok reproducerat, skickligt gjort porträtt av Napoleon i turkisk habit. Att det är Napoleon ser man till sin fulla övertygelse. Han låter denne förklädd rymma å ett engelskt krigsfartyg såsom kurir till självaste Wellington, varpå den undkomne efter en kortare vistelse i England reser till Egypten. Där söker han med tillhjälp av två förtrogna upp en under det egyptiska fälttåget för alla eventualiteter säkert dold napoleonsk reservkrigskassa och beger sig så till Konstantinopel i sällskap med en hop sköna kvinnor, som han insamlat i Egypten och nu skänker åt sultan Mahmud. Han får i ersättning en hög hovcharge (överpipstoppare hos sultanen) samt en visserligen något äldre dam ur dennes harem, vilken till Napoleons synnerliga häpnad befinnes vara hans gamla arvfiende — fru baronessan von Staël. Huru hon, vid detta laget sina modiga sextio år om jag minnes rätt och enligt hävderna redan avliden, hamnat i storturkens allt uppslukande samling bleve för vidlyftigt att här relatera. Alltnog, sina tidigare ideal trogen ger hon Bonaparte en grundlig uppsträckning, varav denne blir illamående. Uppbragt häröver och rädd att hon skall röja Napoleons anonymitet låter Mahmud övereunucken hastigt och lustigt expediera den vittra frun till hennes plats i Hades. Så går det vidare, med

;od fart och utan skrupler. Det sista är alls cke att Napoleon dör, utan han försvinner mysiskt i Odessa för att senare dyka upp vem vet 'ar.

Skisserna av Balzac — i tonen erinrande om 'Esparbès' »örnlegender» — och Tousez äro agna ur »Un million de curiosités napoléonien-es, histoires drôlatiques de Napoléon I:er, par I. de Balzac, A. Tousez etc. Paris 1863» (reviderad edition av upplagor från åren 1833 och 854, en lyxupplaga utkom 1904). Pérès' arbete lutligen, vilket koncentrerar sig kring Napoleon åsom allegorisk, mytisk gestalt — Neapolion, i 'endôme-kolonnens formulering, vore blott en ammandragning av det grekiska bekräftande ne ller nai och ett förvrängt Apollon — och förıekar hans reella f. d. existens, synes ursprungli-;en ha tillkommit såsom ett dialektiskt skämt, nen sedermera i sina många nytryck och tack 'are sin allvarliga, om någon skepsis icke skvall-ande ton övergått till ett i den stora allmänıetens ögon ärligt menat och beaktansvärt inlägg frågan om Napoleons vara eller icke-vara.

Att nämna äro ytterligare Louis Geoffroys först anonymt utgivna Napoleon-»biografi», vari författaren med stor talang stryker Moskva och Waterloo samt låter kejsaren utan felgrepp och motgångar föra Frankrike till den drömda världspositionen. Detta betydande och entusiastiskt skrivna verk torde Kircheisen komma att snarligen presentera i ny upplaga. Och ännu 1894 och 1905 hava Napoleon-förnekande eller hans historiska personlighet helt omgestaltande arbeten emanerat.

För sådana, som allt än höra vingslagen av korsikanens örn och icke vilja se den store dråparen placerad i Inferno såsom å Wierz' hemska målning i Bruxelles, är en bok, lik den jag har framför mig, en av dem man med iver läser och med ömhet ställer in på hyllan bredvid det lilla eller myckna den redan bär i fråga om den störste av hypnotisörer, för vilken allt var möjligt: från den starkaste autosuggestion till den mest fjättrande massförbländning. Och nu tåga sekeldagarna upp i mäktig följd. Il reviendra!

G. M.

GALAMATINÉ PÅ TEATER SARAH-BERNHARDT.

Förr lämnade parisarna officiellt sin älskade stad efter Grand Prix eller i mediet av juni, nu giver nationaldagen den 14 juli med skolornas stängning signalen till allmänt uppbrott, men ändock skymta på boulevarderna eleganter av bägge könen, och efter 1 augusti äger den definitiva skilsmässan rum. Då först blir badortsresan verklighet. Men innan dess, i synnerhet de sista veckorna på säsongen, är det en verklig uppsjö på nöjen, som skulle huvudstaden riktigt vilja visa vad den i den vägen kan prestera. En typisk företeelse är då även de stora galamatinéerna, som givas på teatrarna för ett eller annat välgörande ändamål, och där de förnämsta artisterna på alla områden, som man under vinterns lopp mest umgåtts med på andra sidan rampen, passera revy, göra liksom avskedsvisit hos publiken.

Revyer i allmänhet äro odrägliga och likaså detta ut-och-in av sceniska ryktbarheter, men då Edmond Rostand benäget utlovat sitt biträde till den föreställning som skulle äga rum på teater Sarah-Bernhardt i och för statisternas och koristernas pensionskassa, kände sig undertecknad frestad att bryta sina principer — det är ju därför man har dem — och för en gång bevista en galamatiné.

Att Rostand för närvarande är Frankrikes nationalskald, bekräftade det jubel som mötte honom vid hans inträde på scenen. Han stod väl ett par minuter orörlig och lät bifallsstormarna brusa över sitt kala huvud och började sedan, liksom för att vederlägga varje invändning mot denna hans särställning, att recitera Solsången i Chantecler med en boren skådespelares fulländade diktion, understödd av uttrycksfulla handrörelser. Och det var förvånande att denne herre i kastanjebrun förmiddagsdräkt, välsittande som en mannekängs, kunde få så gripande tonfall. Säkert är, att hade Guitrys tupp haft så pass mycket luft under vingarna, en sådan intensitet i stämman när han ordade om hur han med klorna hakade sig fast vid fädernetorfvan, hade säkerligen styckets framgång i Paris blivit en annan. Var larmet örondövande vid skaldens inträde på scenen, kunde det kallas huvudlöst efter uppläsningen, i synnerhet efter den fina lilla hälsningssonetten till Coquelin. — Rostands uppträdande var naturligtvis matinéns »clou», men som densamma räckte i lumpna sex timmar och innehöll endast glansnummer, blir det att beväpna sig med mod och begynna från början.

Som föreställningen hade halft officiell prägel visade sig, när ridån drogs åt sidan, mot en vacker landskapsfond en stor militärorkester, sammansatt av olika regementen i sina granna uniformer. Först trummade de den segerfanfar, som spelades första gången efter slaget vid Austerlitz och sedan De Haltes marsch, en glad gå-på låt i tre fjärdedelstakt, komponerad på Napoleons önskan, och under vilkens muntra toner alla de halta och lytta släpade sig in i döden i sin kejsares spår.

Sedan publiken kommit i feststämning genom dessa minnesrika melodier, vidtog Offenbachs älskvärda lilla operett: Herr Kålhuvud har emottagning. Den utfördes av krafter från Opéra Comique och Gaité Lyrique och blev till en riktig njutning både vad sång och spel be-

träffar. Monsieur Némo som Madame Balandard, iklädd krinolin, röd peruk och gröna plymer var rent af dråplig. Herr Kålhuvud kunde även vara nöjd med de gäster som under styckets gång visade sig på hans mottagning, ty de voro alla underhållande och buro kända konstnärsnamn. M. Galipaux läste ett par roliga monologer, Mlle Herleroy sjöng i rococodräkt bitar ur Manon, en spanska dansade nationaldanser och det utfördes en duett ur Barberaren. — Ja det var riktigt med saknad man lämnade herr Kålhuvuds mottagning. Det brukar annars icke vara fallet med de musikaliska mottagningarna i Paris — men så är det ju ej heller Offenbach som är inbjudaren!

Efter den lilla operetten följde en lärorik och roande liten beskrivning över duellen, och de levande bilder som illustrerade densamma borde verkat lugnande på ångestfulla mödrar och hustrur. Duellen numro I gick av stapeln efter alla konstens regler, men avbröts ögonblickligen vid första skråma. Motståndarena tryckte varandras händer och avtroppade. Duellen numro II, utförd av komikerna Prince och Moricey, var enbart skrattretande. Något löjligare än dessa bägge stridsmän, vilka kommo insmygande på vacklande ben och som uppfunno de mest naturenliga skäl för att slippa slåss, kan bara icke tänkas. När de tillsist, efter allvarlig övertalning från sekundanterna, med darrande händer fattade om värjorna, orkade man icke skratta längre.

Efter detta ansträngande nummer lät den berömde tenoren Slezak, engagerad vid Metropolitan Operan, höra sin mäktiga tenor i några italienska arior. Slezak har en kroppshydda à la Lunkan och värre blir det väl, om han fortsätter att stjälpa i sig tre vattenkaraffer efter varandra, som jag såg honom göra på en bjudning. Personligen är det en glad, älskvärd och ogenerad människa, som de flesta wienare. Helst bör man höra honom i Othello, där blir hans tunga gestalt honom till ett plus. Han får något så rörande barnsligt över sig, denna jättelika neger, som handlar omedvetet, blint framdriven av sin passion, och den vackra, något beslöjade stämman för en så varm och patetisk klang. New-York-pressen har sagt att han i denna roll överglänser Caruso. Här på matinén gav han endast ett smakprov på sin talang. — Mme Bartet, på vilken etiketten »den gudomliga» nu en gång är påklistrad, läste därpå en dikt av Anatole France. Hennes dräkt var i den nya violblå färgen; över den var kastad en svart Portiakappa, och den svarta plymen i hennes hatt — la plume pleureuse — grät de längsta, mest silkeslena tårar. Mme Sorel tolkade Musset i en harmoni av tyll och spetsar, bland vilka slingrade sig i dubbla rader det pärlband, utan vilket ingen kvinna med självaktning kan existera.

Egendomligt var att jämföra de franska konstnärinnorna med de ryska till exempel, som sedan framträdde. Först kom den kända Wagnersångerskan Mme Félia Litvinne från Stora Operan, en af parisarnas gunstlingar. Hon är ljus och blåögd, men med något av knutpiska i blicken. Hon tronade i ett himmelsblått tyllmoln, och på en byst av Valhallska dimensioner gungade en stjärnkonstellation i briljanter, och vad Mme Kousnietzoff beträffar (en härlig sopran) tycktes hon utklädd i en dräkt av gult och vitt, men de juveler, som blixtrade på ömse sidor om det vackra, lidelsefulla ansiktet, inramat av svart hår, voro allt utom teatergrannlåt, och likaså tror jag mig aldrig ha sett vackrare pärlor än dem som omslöto Mme Lipkowskas fina hals. Hennes klockrena stämma hade man önskat höra i annat än ledsamma koloratursaker. Hon var i vitt, och på huvudet hade hon en slags bindmössa likt Jordaens kvinnor. Några medlemmar av ryska baletten, som sedan flögo fjärilslätt över scenen, buro även de storfurstliga juveler.

För att icke lämna sista ordet åt sina vänner ryssarna på denna välgörenhetsmatiné, sjöngo Mme Carré och M. Beyle från Opéra Comique en aria ur Drottning Fiammetta, M. Bernard, författaren till »En rangerad ung mans dagbok» m. m. skämtade på sitt kvicka sätt över humorn, och kompositören de Lara sjöng några av sina hjärteknipande sånger, vilka säkert kunna väcka oro vid andra hov än det i Monte-Carlo.

Klockan började nu närma sig sju, och publiken avtågade fastän de förnämsta chansonnierna från Montmartre, Fursy bland andra, uppträdde i ett litet skämt, kallat »Le sacré bois» — den förbaskade skogen — i stället för »Le bois sacré» — den heliga skogen — säsongens kvickaste stycke.

Den som överlevde matinén hade, utan att behöva förflytta sig, inom samma murar fått se och höra allt vad som för närvarande finnes av berömdheter i Seinestaden.

Paris, i juli.

A. L—n.

PICKNICK ALPINUM.

En dag klarnade himmeln över Davos alldeles plötsligt och hygrometerns oroliga kurva gick ned under 30. Från söder kommo egendomliga ljumma och torra vindkast, förebud till den stora Föhn, som låter årsgamla alpdrivor dunsta bort och sprider en underlig själarnas ängslan bland de känsliga. Han blåser varsamt och jämnmodigt ett dygn eller två, därpå födes den stora vreden.

I morgon är det en härlig dag, på kvällen slår det sedan om, sade observatorn å den meteorologiska stationen häruppe. Gott, menade

överläkaren, då göra vi en utfärd. Och på slaget 10 f. m. rullade 32 levnadsglada ftisiker per linbana ned till dalen, jämte mäktiga korgar, två tjänande damer, en hovmästare och en kock. Inom 15 minuter voro vi ledigt placerade i nio vagnar, varje med ett glänsande spann och en stolt kusk av husen Meisser och Morosani. Och hovarna klapprade lusteligt mot vägen, mellan villor med runda ögon i fönstren. Besinna att här åkte folk som ej på många månader lämnat sitt stilla härbärge i höjden och besinna att det gick med en festlig fart uti klaraste vårsommarluft. Ty här är våren icke undan ännu, syrenerna blomma och göken gal.

En sväng över floden och så upp i den långa Sertig-dalen, som börjar vid svämmlandets gröna mattor och slutar borta under Hoch-Ducans evigt vita stalper. Emot oss forsade, ljust och grått och grönt, gletscher-flödet i vilt lopp. Och uppöver allting ströko i skimrande varv skog, säter och fjäll, med vattensprång från hemliga höjder. Så dalen levde och så det log i de nio vagnarna!

Jag åkte i nr 5 och hade mittemot mig ett ungdomligt kommerseråd från Viborg jämte en icke heller gammalmodig miss of England, med vilken vi utbytte osammanhängande tankar om livet och växtligheten. Vår konversation skvalpade i takt med åkdosan, solen smälte alla knaggligheter och det stod en dallrande dunst över de bruna hästryggarna ända upp till kuskens runda kinder.

Man tycker vid början att Sertig-dalen är en liten tvär stump. Men efter en timmes god åkning i sakta uppförbacke ha attributen försvunnit och efter en timme till är också stumpen till skogs. Vägen tar slut, men dalen icke. Hade vi nu varit ordentliga människor och inte en samling porslinspjäser med falsk färg i glasyren, skulle vi tacklat vidare upp i de två passen som omsluta fondens alpgrupp och tittat över kanten ned i Engadin med dess hotellpalats och tiotusende miljonärer. Men vi fingo vackert stanna vid skogsgränsen, nedanför ett vattenfall, en kilometer under Hoch-Ducans dolomitkupol. Hästarna avkommenderades till en hacienda längre ned, där det fanns fourage för dem och svennerna, och vi erövrade en idyllisk kulle, tätt bevuxen med läckträn. Överst byggdes ett altare, på detta lades ett rost och det tändes en helig eld under blodiga fileter. Som en krets förvildade utposter för civilisationen stodo vi i hungrig ring runt rostet, damer och herrar från jordens alla hörn, med gafflar i händerna och starka aptitreflexer i ögon- och munvinklarna. Kindernas cinnober och barrljusets klorofyll, köttsaftens sjudande och vattenfallets dån -- litet tjut till och det hade varit en underbar orgie av välklädda kannibaler.

I själva verket blev det en glad middag på landet, med ägg och sardiner och smørrebrød runt om den sköna steken. Man satt djupt försjunken i lingonriset, med var sin flaska äppelvin mellan knäna och litet myror på tallrikskanten. Europas karta var alldeles i oordning, Portugal låg strax väster om Finland, Grekland i nordost och Ryssland fanns inte alls. Det var ett gny och hallå som om det gällt Kreta och över det hela lyste kockens röda anlete som fordom den berömda fyren vid Alexandria.

Apelsiner, kaffe, tobak. Vi upptäckte på håll ett annat sällskap, som ävenledes rymt från ett sanatorium, Turbans, och som ävenledes åt middag under lärkträn. Genom kikare analyserades främlingarnas menu och det befanns att de hade meloner, vilket väckte vårt livliga ogillande. England, Tyskland och Belgien proponerade ett anfall, men då de sågo skrala ut därborta fick saken vila.

Under vattenfallet låg en murken snödriva tvärs över forsen. En något behagsjuk ung dam gav sig ut på den för att bli fotograferad. En elak herre beräknade att hon ungefär på mitten skulle ramla igenom och sedermera stå till knäna i frisk vatten, till halsen i gammal snö och med sitt lilla rödhåriga grönögda huvud i Guds fria, rena luft. Han dröjde och dröjde med kodakens inställande för att få henne att trampa hål på underlaget, han hade henne att flere gånger ändra ställning, han prisade landskapets fägring och dröjde ännu litet till — men nej, en ängel höll sin hand under jäntan och han fick aldrig rädda hennes liv, vilket ju var den etiska kärnan i hans skenbart onda uppsåt. Samma unga dam intog sedermera en annan pose på en sten ute i den skummande strömmen och böjde sig ned att dricka. Den elaka herrn var åter till hands. Vet mademoiselle att man inte får dricka sånt där vatten? Mademoiselle skrattade och tog en ny hand full. Mademoiselle kan få tyfus. Nej det får jag inte. Jaså mademoiselle vet inte att korna gå i vall högst uppe under gletschern och beta och äta och digerera sin föda just vid den här floden... Nu bleknade mademoiselle och den elaka herrn avlägsnade sig.

Han hade likväl rätt, inga kännare dricka fjällvatten, ehuru det lockar starkt i höglandets solluft. Vi svalkade oss emellertid i fallets kyliga ångor och kände det behagligt. Ja det väcktes redan förslag om en stafett till Schatzalp från oss 32 med en lakonisk försäkran att vi aldrig återvända. Tack för allt, herr doktor, men nog får herr doktorn se sig om efter andra.

Och sedan gåvo sig de germaniska damerna naturligtvis till att sjunga »Ich weiss nicht was soll es bedeuten», anförda av en brasiliansk ädling med antecedentia i anletsdragen. Jag har lagt märke till att tyska damers känsloliv alltid kulminerar i »Ich weiss nicht was soll es bedeuten». Jag hade en förskräcklig lust att falla in med »Helan går», för reliefens skull, men i storfurstendömets intresse höll jag mig

solid och sjöng högtidligt med uti »Dass ich so tra-u-rig bin», fast alltihop var morsomt och hovmästaren dessutom bar sot på näsan.

Göken... ett, två... tjugufyra. Det är besynnerligt med gökarna här. Jag läste för några månader sedan en uppsats över Tysklands gökar. Det har konstaterats att dessa i en viss trakt, t. ex. Schwarzwald, gala med en exakt återkommande intervall, medan de i en annan nädj, t. ex. Harz, lika noggrant iakttaga en annan intervall mellan kuck och kuck. Å en sanatoriebalkong har man ej mycket att göra och jag slog mig därför på studiet av Graubünden-gökarnas intervall. Men de ha ingen religion alls. Oftast exekvera de en liten ters, men rätt ofta t. o. m. en förminskad kvint, medan man å andra sidan fått höra stora och lilla sekunden. Besitta, en kromatisk gök! Och till råga på allt har jag ett par gånger hört en ytterligt blaserad Cuculus sjunga båda sina kuck på samma ton. Av det sagda sluter jag att Davos-gebitet sammanför icke blott allehanda människor, utan ock allsköns gökar. Jag ämnar inte skriva någon uppsats om saken, men vågar dock uttala hypotesen att det är humbug med hela gökgehöret, i synnerhet som intervallen kan svagt skifta redan i en och samma serie galningar.

Vårt sällskap hade spritt sig från offerlunden åt olika håll. Man höll höga vad vid strömmen: sjunker en apelsin eller flyter den? Andra strövade kring bland Rhododendron-tuvornas röda glädje, skuro sig kvistar av Rosa alpina, samlade knippen av Gentianor och Saxifragor, som blomma här i ymnig prakt. Och mitt i detta ett litet nordamerikanskt snöbollskrig. När man ser denna rika vår i den vänaste av Rhätiens dalar, har man svårt att föreställa sig huru ödslig vintern gör den. Snön famnsdjup överallt, intet märke av liv. Bönder och kritter avspärrade uti sina nästan försvunna enstaka kojor och blott någon gång i veckan en mödosamt strävande åkare: bagaren eller doktorn. Allmogen bakar här icke själv, utom russinkakan till nyår, och det är en gammal »Papa Lendi» från Davos, som i alla väder stryker långs Sertigdalen med sina bullar. Här och där stannar han i snön med sin rykande häst, stöter i ett gammalt horn och väntar. Uppe i drivorna börjar det då röra sig, runda bylten med något slags människor uti kliva mödosamt ned till honom, få sitt förråd och drunkna åter i det ändlösa mjuka. Stundom mötas bagaren och doktorn på sina irrfärder, hjälpa varandra över lavinerna och diskutera bygdens befinnande innan de åter skiljas. Högst uppe i dalen bor en gumma med getter, kattor och höns. Hon har under sex månader ingen som helst beröring med människor, men lär vara glad och frisk; kanske just därför. Då här i trakten kan inom tre dygn falla mera än två meter snö, förstår man till en viss grad huru fullständig den stora isoleringen är. Här skovlas och plogas aldrig, det pressas med vält om det då nödvändigt skall vara något slags väg. Och icke särdeles långt från denna djupa vita dvala stråla båglamporna i Davos Curhaus, dansas de sju slöjornas dans för herrskap i evening dress och glöder burgundern i slipade glas. Gumman med kattorna!

Vad det var svalt och gott att tänka på vintern! Nu åkte våra vagnar upp i rad, hästarna spända och mätta, kuskarna mest likadant. Och med smatter och glam gick tåget mot nordväst.

Underbart att man kan känna sig hemma till och med i ett sanatorium. Det var nämligen helt skönt att åter höra vilstolens knarr under en och läsa dagens blad. De finska tidningarna talade om kräftor, de tyska och franska om världens gång.

Nu kom stormen, Föhn såg oss bergade och lät det gå lös. Först från norr, med åska och snö ända till andra aftonen. Det sjöng hårt om knutarna och stora granar knäcktes såsom det brytes tändstickor i sällskapslivet. Och med en doftande Daphne i knapphålet gick man till sitt goda kvällsbord.

En dag av ingenting och ett brev av ingenting. Men, gode läsare, det är relativiteten som ger värdena i livet. Våra engagemang häruppe äro av den art att ett gästspel å Freie Bühne är en stor händelse. Det vetenskapliga beviset gav ens lilla termometer: den annoterade vid sängdags en halv grad för mycket. Kvicksilvret som glädjemätare — fader Celsius ler i sin grav.

G. M.

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Adler, Max Dr, Der Sozialismus und die Intellektuellen 1:35
Arzybaschew, M., Aus dem Leben eines kleinen Mädchens und andere Novellen 3:40
Aubanel, Theodore, Der halbgeöffnete Granatapfel. Das Buch der Liebe 4:05
Bethge, Hans, Don Juan. Tragikomödie in drei Akten 4:05
Bojer, Johan, Unser Reich. Roman 1:35
Daheim Kalender 1911 . . . . 2:70
Deutschland's Raumkunst und Kunstgewerbe auf der Weltausstellung zu Brüssel 1910. 5:40
Dünenbuch. Werden und Wandern der Dünen. Pflanzen und Tierleben auf den Dünen: Dünenbau 13:50
Gercke, A. und E., Norden, Einleitung in die Altertumswissenschaft II. Bd. 12:50
Hobbs-Ruska, Erdbeben. Mit 30 Tafeln und vielen Textbildungen. 9:75
Kutscher, Artur Dr, Die Ausdruckskunst der Bühne 2:70
Lux, Joseph Aug., Die Kunst des Amateurphotographen 2:15
Mélamed, Sam. Max. Dr, Der Staat im Wandel der Jahrtausende 10:80
Meyer, Richard M., Alt(er)germanische Religionsgeschichte 22:95
Morburger, Carl, Knut Hamsum. Eine literarische und psychologische Studie 2:70
Neumeyer, Karl Dr, Internationales Verwaltungsrecht. Innere Verwaltung I 21:60
Prion, W. Dr, Die Preisbildung an der Wertpapierbörse 9:45
Rubner, Max, Kraft und Stoff im Haushalte der der Natur 8:90
Simplicissimus Kalender 1911 . . . . 1:35
Der Stein der Weisen 45 Bd. Illustrierte Halbmonatsschrift für Familie u. Haus. . . . 8:80
Sternberg, Wilhelm Dr, Die Übertreibungen der Abstinenz 3:25
Streifzüge eines Kreuzvergnügten von Karlchen. Mit Illustr. von Heinrtch Kley 4:05
Thissen-Trimborn, Soziale Tätigkeit der Stadtgemeinden 2:70
Velhagen & Klasings Almanach 1911 . . . . . . 5:40
Vogel, E. Dr, Taschenbuch der Photographie. 3:40
Walther, Johannes, Geologie Deutschlands. . . 10:25
Wedekind, Frank, Mit allen Hunden gehetzt. Schauspiel in einem Aufzuge. 2:05
Weinschenk, Ernst Dr, Anleitung zum Gebrauche des Polarisationsmikroskops 6:75

A Fauchier — Magnan, Lady Hamilton . . . . 6:—
Byron, Lord, The poetical works . . . . 8:—
Darwin, The origin of species 1:50
Emerson, Ralph Waldow, Essays 1:50
Fraser, J, Foster, Round the world on a wheel 1:50
Galsworthy, John, A Motley. 2:15
Grogan, Ewart S., From the Cape to Cairo . . 1:50
Howells, W. D., Tuscan cities 1:65
Hughes, Mrs, Letters and recollections of Sir Walter Scott 1:50
Jefferies, Richard, Wild life in a southern county 1:50
Jerome, K. Jerome, Three men in a boat . . . 1:65
Kipling, Rudyard, The light that failed 1:65
Kipling, Rudyard, Mine own people 1:65
Kipling, Rudyard, Many inventions 1:65
Kipling, Rudyard, The jungle book 1:65
Le Queux, William, The woman in the way . —:90
London, Jack, The sea-wolf 1:50
London, Jack, Martin Eden . . . . 9:—
Shakespeare, William, Complete works . . . . 14:—
Tennyson, Poems, Including: The princess, in memoriam, Maud, idylls of the king, Enoch Arden etc. . . . . 8:—
de Windt, Harry, Finland as it is. With illustrations. 7:50

Baldensperger, F., Études d'histoire littéraire II. Série 4:20
Bergasse, Nicolas, Un defenseur des principes traditionels sous la révolution 1750—1832. 9:—
Bernard, Tristan, Amants et voleurs 1:20
Binet, Alfred, Les idées modernes sur les enfants 4:20
Contes et facéties galantes du XVIII:e siècle. 32 illustrations d'après les documents de l'époque 4:20
Daudet, Alphonse, Lettres de mon moulin. . . 1:50
Groupe parlamentaire français de l'arbitrage. La visite aux trois parlements scandinaves 4:20
Jolanda, Ce qui séduit chez la femme 1:80
Les maitres de la musique. Gounod, Haendel, Liszt. . . . . à 4:20
d'Alrantès, Duchesse, »1830» mémoires. 1:80
Pellissier, Georges, Anthologie des prosateurs français contemporains. Tome I. Les romanciers . . . . 6:—
Rolland, Romain, Vie de Beethoven. 2:40
Toulouse, Dr, Émile Zola 4:20
Toulouse, Dr, Henri Poincaré 4:20
de Waleffe, Maurice, Les femmes illustres „Héloïse“ amante et dupe d'Abélard . . . . . 3:—
Willy, Maugis en ménage. Roman 4:20

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 SEPTEMBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 17.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.

Prenumerations- och annonskontor, Södra Esplanadgatan 16, öppet kl. 10—2, telefon 11 63.

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

Hotell Kämp

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

Elektriska

Ficklampor

med utmärkt hållbara batterier och starkt lysande glödlampor af världens förnämsta fabrikat från 1: 50 till högre priser.

A.-B. Oskar Eriksson & C:o O.-Y.
Mikaelsgatan 7.



Axel Palmroos,

Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 320.

Middagsserveringen

i

YRKESSKOLAN FÖR FLICKOR

vidtager måndagen den 5 september fr. kl. $^1/_2$3—$^1/_2$5 e. m. **Alexandersgatan 21, 2 tr., hiss.** (Tallbergska affärspalatset). **Obs.!** Anhålles om anmälningar på förhand i telef. 4808 från kl. 10 f. m.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.

Billiga böcker till sommaren

SÖDERSTRÖM & C:os

1 mk 50 p:s BÖCKER

erhållas i alla boklådor.

Dahlbergs Pappershandel

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 46 o. 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 243. Centralpassagen tr. B.III. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

Bodega Espanola

Etablerad 1883

Viner & Spirituosa

S. Esplanadgatan 8
Telefon 443.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL

Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 1692.

Beklädnads-Etablissement

för

GENTLEMÄN.

E. A. Knåpe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 1803, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



G. F. Stockmann A.B.

Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.

J. Simelii Arvingars

Boktryckeriaktiebolag

Nylandsgatan 9, Helsingfors

Telefon 137.

Ny tidsenlig material och stor leveranskraft tillförsäkra alltid ett förstklassigt och snabbt utförande samt möjliggöra facila pris

Tryckeriet grundlagt år 1818.

ORGUS

NR 17. HELSINGFORS 1. 9. 1910.

FUGOR.

Strindberg levererar i en av sina skärgårdsberättelser följande dråpliga analys av en fuga: » — — — och *Dux* eller temat kom igen, gick ibland framlänges, ibland baklänges, än på händerna, än på fötterna som en konstmakare, än hjulade det, än gick det kräftgången, fläkte sig, flådde katt, stupade kullerbytta och blev borta, lämnande ett moln av tonstumpar och ackordbitar efter sig på valplatsen, och så stack det fram igen beledsagat av *Comes* * och så brottades de, satte kåringknep, backade, släppte och röcko, stodo och tjurade, löpte efter varandra, hoppade bock över varandra, och slutade omsider i en lång omfamning, föreställd av en alltförsonande orgelpunkt». Wundervoll! Prachtvoll! kan jag med Strindberg utropa i beundran för hans observationsskärpa även å ett för honom så jungfruligt fält som fuganalysens. Och träffande måste jag tillstå, mycket träffande, ehuru jag i tiden lyssnat till Martin Wegelius utläggningar och genomgått fugamästaren Fuchs' fugor inför mästaren själv. Träffande i så motto, att fugans rent »arkitektoniska» förlopp omöjligen, oavsett den oförlikneliga humorn, kunde trognare beskrivas, så i minsta detalj kunna Strindbergs uttryck tillämpas på *dux'* och *comes'* tematiska utveckling. Jag behöver blott framhålla några som hota att ställa den musikaliska terminologin på huvudet, nämligen: »stupade kullerbytta o. s. v.» samt »löpte efter varandra», »hoppade bock över varandra», vilket sistnämnda i undervisningen förtjänade bli den klassiska uttydningen av tyskans tråkiga »Engführung». Träffande är beskrivningen, i samma mening som en spefågels analys av en ultraimpressionistisk tavla sedd på nära håll, eller en skicklig språkimitatörs abrakadabra på ett för honom främmande tungomål. Strindberg har, jag måste som musiker medge det, på ett genialiskt sätt blottat fugans löjliga skelett, på samma vis man med en skarp borste bearbetar ett saftigt blad tills blott fibrerna återstå.

Den allvetande författaren har nog, som en stor tänkare anstår, placerat musikens sköna konst på dess rätta höga plats i kulturens stora panteon. Hans beundran för Beethoven, vars lågande ingivelse och sprudlande friskhet han själv stundom kommit rätt nära, känna vi till. Men ett gott ord om Bach och överhuvud den polyfona musiken har jag sökt förgäves och misstänker starkt, att den celebre diktaren ej anat någon djupare gemenskap mellan denna och den musik han dyrkar. Nej, jag tror att Strindberg till fullo delar sin klockares åsikt, d. ä. att fugan vore ett »aritmetiskt problem» endast, död arkitektonik av innehållstoma tongångar. Och Strindberg och hans klockare äro nog icke ensamma om den uppfattningen. Långt ifrån! Ej sällan har jag träffat personer, högt bildade utan gensägelse, uppträdande med tydliga anspråk på att äga en klar och djup blick för alla kulturyttringar, personer med vördnad och sinne för tonkonsten, med vida vyer och fördomsfri uppfattning — vilka, trots alla dessa egenskaper, då det blir tal om Bach och fugor, yttra sig med otvetydigt förakt. Fugan representerar nog i de flestas tanke blott det matematiska, vetenskapliga elementet i musiken och betraktas därför icke som konst i egentlig mening. Att denna fördom är mera utbredd, oförståelsen för Bach betydligt större i norden än i hans hemland, där mästarens verk numera utgöra en allmänt njuten skönhetskälla, är självfallet. Men även i Tyskland måste en lång tid förgå (närmare ett sekel), innan Bachs väldiga gärning kunde framstå klar och överskådlig för den musikaliskt bildade betraktaren. Bach »upptäcktes» egentligen först i medlet av förra seklet, hur otroligt det än låter. Mozarts och Haydns konst hade för länge sedan slagit igenom, Beethoven hade erövrat världen, romantikerna frossat i sin brokiga skönhetsvärld, Berlioz och Wagner bländat mänskorna med sin praktkonst, medan Bach, titanen, knappt existerade i det allmänna medvetandet. Hur förklara detta? Förhållandet beror helt visst till en del på, att mästaren själv gjorde minsta möjliga reklam för sig och sina verk (blott ett fåtal kompositioner blevo publicerade under hans livstid), men främsta orsaken är den, att Bach i sin konst levde för långt före sin tid för att ens närmelsevis kunna förstås av sin samtid och närmaste eftervärld. Intrycket av något gigantiskt, mystiskt var helt säkert det enda dåtidens människor erforo inför hans mäktiga konst. Han stod lika högt över sin tid, lika långt blickande in i fram-

* Strindberg avser härmed antagligen *kontrasubjektet;* en förlåtlig begreppsoklarhet.

tiden som en Michelangelo eller en Shakespeare, och hade han levat hundra år tidigare, vore måhända hans person inför den moderna forskaren lika obskyr som den brittiske skaldens.

Den brist på förståelse, den fördomsfullhet, som ännu träffar en stor del av Bachs alstring, har emellertid också en annan, rent yttre orsak. Den stränga polyfona konsten, enkannerligen fugan, representerar så för den skapande som för den utövande konstnären det högsta i tekniskt hänseende. En tonsättare som kommit så långt, att han med lätthet kan konstruera en fuga efter Bachs mönster, har skapat sig en säker grund för sin kompositionsverksamhet, och för den pianist eller orgelnist, som fullt behärskar Bachspelet, är vägen fri till virtuositetens höjder. Därför har Bach, som förenar ett fabelaktigt tekniskt mästerskap med den högsta inspiration och det djupaste tankeinnehåll, blivit, så att säga, vetenskapens representant vid konservatorierna. Ännu är Bach på långt när icke en övervunnen ståndpunkt, i så hög grad var hans konst »Zukunftsmusik». Han studeras fortfarande så intensivt, så i detalj, att själva musikern ofta nog glömmer innehållet i beundran för polyfonins ouppnådde mästare. Icke så underligt då, att den stora publiken i hans instrumentalverk se blott etydmusik. Då en pianist begynner sitt konsertprogram med ett Bachnummer, fattar nog större delen av publiken det som en teknisk introduktion. Isynnerhet då ytligt anlagda virtuoser aldrig kunna blotta kärnan i konstverket, utan spela det flackt och inspirationslöst. Den målmedvetna Bachkult, som i detta nu bedrives vid vår främsta musikskola, skall helt visst i sin mån bidraga till danandet av en ny generation med bättre förståelse för den skönhets- och tankevärld som döljer sig bakom den kontrapunktiska visdomen i Bachs skapelser. I själva verket, så arkitektoniska, problematiska dessa fugor till en början förefalla, verka de ofta vid ett fördjupande ren improvisation, så plastiskt, så fritt äro dessa tongångar gestaltade. Intet band snärjde mästarens fantasi. Han levde i polyfoni, allt sjöng inom honom mångstämmigt. Det ena temat födde det andra, givande uttryck åt de snillrika tankar som rörde sig under hans mäktiga panna. Melodierna födde harmonier, gudaborna, belysande den musikaliska utvecklingsgången långt fram i tiden. Man kan tryggt säga: hans väldiga företeelse kastar sitt ljus ända in i vårt sekel. Alla tonsättare, stora och små, ha druckit ur källan Bach.

Bach tänkte, som jag redan antytt, polyfont och är i detta avseende som i många andra befryndad med Michelangelo, den enda representant för de bildande konsterna, som i titanisk kraft, himlastormande djärvhet kan fullt mäta sig med honom. Trots alla jämförelsepunkter man uppställt mellan Beethoven och den italienske mästaren, är dock utan gensägelse Bach den motsvarande företeelsen inom tonkonsten. Även Michelangelos konst är ju den djärvaste, mångstämmigaste polyfoni, d. ä. mäktiga faktorers samverkan, kontrastverkan driven till sin spets. Den övermänskliga kraften är bådas vapen, och denna kraft får sitt mäktigaste uttryck blott i polyfoni. Tankarnas mångstämmighet är ock kännetecknet för litteraturens stormän, och häri ligger grunden till dessas otillgänglighet för den som ägnar mästerverken blott en ytlig blick. Det fullkomliga uppgåendet, har man sagt, är villkoret för förståelse av den mänskliga andens heroer. Vid ett ytligt betraktande uppenbarar sig endast den yttre formen, icke själen i konstverket. Detta gäller framförallt musiken, den där saknar realiteten som betraktarens säkra utgångspunkt.

Innan jag med några slutord går att belysa fugans roll i den nutida musiken, vill jag för ett ögonblick fästa uppmärksamheten vid en tanke som engång framkastades i ett samtal rörande konst. Det gällde en jämförelse mellan arkitektur och musik, varvid Bachs polyfona konst visade sig äga beröringspunkter med den gotiska stilen. Det framhölls hurusom det uppåtsträvande, i oändlighet upptornande draget i den gotiska arkitekturen hade sin motsvarighet i fugatemats eviga sigsjälvförnyande, hurusom det intryck av något aldrig upphörande, man kan erfara inför en gotisk dom, ofta tränger sig på en vid åhörandet av Bachs stora fugor. Denna tanke har länge grott inom mig, och vid upprepade jämförelser har likheten blivit allt mer slående. Samma mäktiga resning, som kännetecknar det gotiska templet, griper en ofta i Bachs väldiga skapelser, samma evighetssymbolik å vardera sidan. — Bach var hemma från västra Tyskland, och sannolikt är, att han rönte starka intryck av de mäktiga kyrkobyggnader som resa sig i denna landsdel. —

Fugan, som i flertalet av Bachs verk är konstverket självt (sina högsta inspirationer gav mästaren ofta fugans form), uppträder i den moderna musiken sällan som självständig konstart. Mest i form av fugatos inom ramen av större symfoniska verk eller som avslutning av dylika. Fugan som sådan utgör numera främst en viktig disciplin vid kompositionsundervisningen. Kontrapunktkursen kulminerar alltid i fugauppgifter av olika slag, och ve den tonsättare för vilken denna disciplin förblir främmande, han kommer att gå en knagglig och osäker konstnärsbana till mötes. Fugan har en underbar verkan på det unga konstnärsämnet. Hans blick skärpes under arbetet, hans formsinne utvecklas. Fugan klarar tanken, vidgar vyerna, renar fantasin från osund sentimentalitet. All »Weltschmerz» som frodas vid studiet av den sköna harmoniken utplånas av kontrapunkten. Fugan låter konstnären glömma den ohälsosamma tanken att han *blott* vore musiker. Han lär sig inse, det tankens skärpa och logik

äro lika oundgängliga för hans konst som lågande fantasi. Fugan är, det är sant, vetenskapen i musiken, utan vilken tonsättaren kommer till korta, liksom vetenskapsmannen behöver fantasins vingar till hjälp, om hans verksamhet skall kunna bli positiv, förnyande. —

Det sublima tangerar alltid det löjliga. Detta är på en gång konstens lycka och misär. Det högsta sköna lämnar belackaren det ypperligaste stoff, men utestänger ock helt den ovärdiges blickar, låter sig icke njutas med mindre man ger sig helt i dess våld. Analysen av Strindberg härovan är fugans frånsida, träffande tecknad, den glänsande framsidan skall uppenbara sig för envar, som äger kraft att tränga in i Bachs omätliga skönhetsvärld.

E. F—m.

UR JURASCHEKS TABELLER.

Alla statistiker av yrket och en del amatörer känna väl till och använda ofta de bekanta små uppslagsböcker, vilka, årligen utkommande i ny upplaga, bära titeln »Otto Hübners Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde» och nu i 26 år redigerats av österrikiska professorn, senast chef för Österrike-Ungerns statistiska centralbyrå, Franz v. Juraschek. Efter dennes frånfälle i februari 1910 har arbetet på den senaste årgången, den 59:de, slutförts av fru I. v. Juraschek. Inom sitt oansenliga grå hölje rymmer detta mycket pålitliga tabellverk en kolossal mängd fakta, varvid utrymmet å de 103 oktavsidorna med synnerlig omsorg tagits i anspråk, utan att tydligheten därav lidit.

Icke alla intressera sig för siffror, tabeller och statistik, gunås. Några åter göra det intensivt. Jag måste för min del påstå att »Juraschek tabeller» är en av de trevligaste böcker man kan få tag i, blott man använder de rätta glasögonen. Nu är det emellertid inte min mening att med några omständligare utdrag skrämma själen ur denna tidskrifts ärade läsekrets. Jag ber blott att få ur den i dagarna utkomna nyaste editionen taga ut en del fakta, som dock kunna äga ett visst allmänintresse.

Exempelvis, vilka äro för närvarande miljonstäderna och i vilken ordning följa de? Listan är (med avrundade befolkningstal, något osäkra för Ryssland och Kina):

London	7,429,000
New-York	4,338,000
Berlin	3,280,000
Paris	2,763,000
Chicago	2,166,000
Wien	2,108,000
Tokyo	1,819,000
Peking	1,600,000
S:t Petersburg . . .	1,573,000
Filadelfia	1,491,000
Moskva	1,359,000
Buenos Aires . . .	1,242,000
Kalkutta	1,127,000
Konstantinopel . ,	1,106,000
Hsiangtan	1,000,000
Hsingan	1,000,000

Alltså inalles 16 miljonstäder, med en sammanlagd befolkning (35,401,000) större än Italiens. Närmast i ordningen att öka raden äro:

Osaka	996,000
Budapest	913,000
Hamburg	904,000
Kanton	900,000
Rio de Janeiro . . .	830,000
Tsientsin	800,000

Vad vårt utmärkta Helsingfors beträffar har det i detta nu att gå förbi 222 städer för att bliva jordens största. Sedan är det inte längre någonting som hindrar. Det kan möjligen ock intressera att erfara vilka städer som till invånarantalet för närvarande ungefär motsvara vår huvudstad, vars siffra är officiellt angiven till runt 131,000. Mellan 136,000 och 126,000 ligga sålunda Jekaterinoslav, Patna (Indien), Bochum, Nizza, Worcester, Nantes, Memfis (Förenta staterna), le Havre, Bareli (Indien), Brighton, Gateshead, Omaha (För. st.), Rosario, Basel, Malaga, Derby, Krefeld, Nagpur (Indien), Aleppo, Kischinew, New-Haven, varvid Helsingfors kommer efter Gateshead. Inom Europa har vår främsta ort 115 städer framför sig.

Några ord om Finlands areal! Den är som bekant icke så liten, det säger första blick på Europas karta. Men vid noggrannare jämförelse med vissa andra länders ytområden kommer man till delvis ganska förvånande resultat. Finland är sålunda ej blott större än Norge plus Danmark (utom Island), utan ock större än Storbrittanien plus Irland, större än Preussen, större än Österrike, större än Ungern och större än Rumänien, Bulgarien, Serbien, Montenegro och Grekland (incl. Kreta) tillsammantagna. Utbytes Rumänien mot Europ. Turkiet konstaterar man att Finland är blott obetydligt mindre än Balkanhalvön. Men Kaspiska havet täckes av Finland endast med Kola-halvöns hjälp. I avrundade tal innehar Finland $^1/_{1400}$ av jordklotets yta, $^1/_{400}$ av jordens landyta och $^1/_{27}$ av Europas.

Beträffande de stora väldenas folkmängder får man en rätt god föreställning om man tänker sig jordens alla 1,568 miljoner individer omsorgsfullt »durcheinander gemischt» och tar ur högen 1,000 sprattlande enheter. Av dem hava då till jordiskt överhuvud

253 . . . . konung Georg V
211 . . . . kejsar P'u-yi (4 år gammal)
99 . . . . kejsar Nikolai II
61 . . . . president Taft
50 . . . . president Fallières
47 . . . . kejsar Wilhelm
38 . . . . kejsar Muts Hito
30 . . . . kejsar Frans Josef I
28 . . . . drottning Wilhelmina
22 . . . . konung Viktor Emanuel III
15 . . . . sultan Mohamed V
13 . . . . konung Alfons XIII, o. s. v.

I denna serie skulle Finland representeras av talet 1.9. Icke fullt 2 bland de 1,000 vore alltså av de våra. Detta gör 1 hel finne per 528 världsmedborgare i homogen blandning.

Av 1,000 européer äro 294 ryska rikets undersåtar, 139 tyskar, 117 österrikare-ungrare, 110 britter, 90 fransmän, 6.8 finnar, vilket åter gör 1 komplett finne per 147 välsorterade européer. Där det i kosmopolitiska kretsar uppträder flere finnar än vad relationerna 1 : 528 eller 1 : 147 medge, bör enligt statistiken överskottet avlägsna sig. Å den mycket blandade ort jag för tillfället bebor förekomma per 4,000 inackordenter 7 finnar, alltså 1 : 571, tämligen nära den tillåtna kvoten.

Ännu litet om utrymmet på jorden. Ifall klotets hela landyta fördelades jämnt på alla nu levande homines sapientes stultique, finge var och en av oss en nätt liten villatomt på 92,400 m^2, d. v. s. $9\frac{1}{4}$ hektar. Européer emellan bleve det inom vår världsdel endast $2\frac{1}{3}$ hektar till mans eller kvinns. I Finland däremot har varje medborgare rättvisligen $12\frac{2}{3}$ hektar att räkna på. Vart man skall vända sig för att få lyfta dem kan jag tyvärr icke upplysa om.

Vårt land hör till de glest bebodda. Finlands befolkning vore, ifall dess täthet svarade mot den i Europ. Ryssland resp. Schweiz, Japan, Tyskland, Belgien rådande medeltätheten, följande:

à la Europ. Ryssland	9	miljoner,
„ Schweiz	30	„
„ Japan	42	„
„ Tyskland	44	„
„ Belgien	93	„

Vi ha således endast att packa oss något tillsamman för att komma med i konserten. Redan det schweiziska föredömet gåve oss en viss betydelse.

Nu vaknar hos mig förnimmelsen att flertalet läsare dock har nog av mina studier i Jurascheks tabeller. Jag slutar därför med den säkerligen nya och sensationella upplysningen att Finland är det enda land på jorden, där antalet kräk (hästar, åsnor, nötboskap, renar, får, getter och svin) är nästan precis likastort som antalet människor, nämligen resp. 2,951 och 2,968 tusen. Huruvida detta är någon försynens vink eller resultatet av en väl genomtänkt boskapsskötsel, må de lärde avgöra.

G. M.

DE UNGA.

Det är ju icke någon ovanlig företeelse, att man i »de gamlas» läger är missnöjd med de unga. Knappast någonsin har det väl givits tider, då ej suckarna om ungdomens sorgliga fördärv, förändring och förfall ljudit. »Den gamla goda tiden», då allt var bra och inga sorger funnos, har väl alltid existerat och »allt det nya», som ungdomen nu vill ha fram, har väl alltid förskräckt och oroat de gamla.

I våra dagar se vi ju samma fenomen. Men suckarna ljuda nu på annat sätt än förr, missnöjet har andra grunder. Förut var det radikalismen, djärvheten, otillfredsställdheten med de rådande förhållandena, som väckte missnöjet, nu är det snarare motsatsen. Nu får man höra talas om ungdomens liknöjdhet, lojhet, brist på intresse, sömnighet, slapphet, kritiskhet, hånfullhet, pessimism o. s. v. Ungdomen är inte mera ung, säger man, det rinner vattenblandat gubbblod i dess ådror.

Är detta klander berättigat? Jag tror det. Det erkännes t. o. m. bland de unga själva. Man ser sina egna fel och brister, men kan icke avhjälpa dem. Detta är ju en sorglig företeelse, och det kan därför äga sitt intresse att söka påvisa dess orsaker och så mycket som möjligt försöka förklara dem. En förklaring innebär ju dessutom i viss mån ett försvar, vilket kanske är välkommet för den av de gamla och av sig själv förkättrade ungdomen.

Det gäller då främst att klargöra, vad som i detta nu övar inflytande på de unga, vilka allmänna strömningar genomgå vårt kulturliv, och vad för en livs- och världsåskådning en ung man eller kvinna kan utlösa ur dessa. Därnäst måste man betrakta våra inre förhållanden och söka utreda, vilket inflytande de öva, ty de ha säkerligen i hög grad bidragit till att giva ungdomen dess karaktär. Dock måste man ihågkomma, att vi i detta nu ha två grupper av de unga, avskilda genom språket. Dessa måste bedömas olika och jag tror att ett strängare omdöme måste falla på de svensktalandes lott. Orsakerna härtill skall jag längre fram försöka påvisa; nu skola blott inledningsvis de allmänna orsakerna — lika för alla unga — beröras.

För cirka trettio år sedan begynte här i Norden den omvärdering av alla värden, som fått namn av åttio-talism eller — inom litteraturen — realism och naturalism. Närmast byggd på

positivisternas och utilitarernas tankeriktningar, fann denna »utvecklingsfilosofi» sina målsmän i Skandinavien inom litteraturen uti Brandes, Ibsen, Björnson och Strindberg, för att blott nämna de främsta. Det var en jäsningens och pånyttfödelsens tid, som sådde ut nya frön med givmild hand. Ungdomen hade något att kämpa för. De gamla idealen skulle kullkastas, störtas; nya skulle frambringas. Och så länge de nya idéerna stötte på motstånd, ogillades och hånades, hörde de ungdomen till. Men så fort de blifvit allmän egendom — och det har nu skett —, så fort de börjat bli omsatta i praktiken, ha de fallit i yrkespolitikernas, nationalekonomernas, juristernas händer. I stället för att vara stridshästar, på vilka unga teoretiska samhällsförbättrare ridit till kamp, ha de blivit reformförslag, på vilka kommittéer och utskott arbeta.

Det frågas då: vad har ungdomen nu att kämpa för? Svaret blir lätt ett matt: ingenting alls! Varför det? Helt enkelt därför, att det efter åttiotalets stora ideal — omvärdering och den därmed följande striden mellan gamla och nya dylika icke uppstått några som helst nya ideal. Man kan ju inte bli hänförd av något som ej existerar.

Litteraturen ger inga nya uppslag. Den stora popularitet som den unga vetenskapen, psykologin, vunnit, har haft ett stort inflytande inom litteraturen. Realismens romanhjältar gingo vanligen under, eller råkade åtminstone i kinkiga situationer, på grund av de svåra felaktigheter som vidlådde samhället. Såg man djupare, märkte man dock lätt, att skulden kanske lika ofta låg i individen själv, som hos samhället. Här tog man nu psykologin till hjälp och lät hjälten själv på grund av sin speciella individualitet — vanligen grundad på någon psykisk abnormitet — trassla in sig och gå under eller hjälpa sig ut igen, alltefter bokens natur. Detta har fört till en psykologisk detaljanalys inom litteraturen och därmed har följt utestängningen av allmänna, bärande, stora idéer. En persons psykiska livshistoria har blivit det i olika variationer återkommande grundtemat inom litteraturen. De få författare, vilka i sina arbeten ge uttryck åt en positiv livsåskådning eller åtminstone låta läsaren ana sig till en dyliks existens, äro icke optimister och giva icke ungdomen några ideal att kämpa för. En smått ironisk pessimism, ett bitande hån eller en överlägsen resignation äro de vanligaste kännetecknen hos dessa. Endast de starkt religiösa såsom t. ex. Tolstoi eller — varför icke — nobelpristagaren Rudolf Eucken, bilda undantag.

Låtom oss blott som ett exempel taga några rader av Anatole France. Han säger i L'île des Pingouins. »Il reste une bonne action à accomplir. Le sage amassera assezde dynamite pour faire sauter cette planète. Quand elle roulera par morceaux à travers l'espace, une amélioration imperceptible sera accomplie dans l'univers et une satisfaction sera donnée á la conscience universelle, qui d'ailleurs n'existe pas.» Detta är kvickt, kan också vara sant, men är man ung och söker en stadig grundval för sin livsåskådning, för vilken man sedan har lust att kämpa och strida, så finner man den nog icke här, lika litet som i den moderna litteraturen för övrigt.

Inom vår tids litteratur finna vi sålunda inga ideal, vilka ungdomen kunde kalla sina, och icke ens material till en stark och positiv livsåskådning kan man samla ur den. Likasom den sönderdelat vårt psykiska liv, så har den också sönderdelat våra åskådningar och de »allmänna sanningarna», tills av dem intet annat återstår än atomer, vilka tillfälligtvis ordnade någon gång kunna frambringa något stort, vilket dock vid närmare påseende ingenting annat är, än just denna tillfälliga samling smådelar.

Vetenskaperna, samlade, borde ju ge oss en världsbild i stort, men — som vi alla veta — de göra det icke. De ha specialiserat sig och arbeta var och en på sitt slutna område. De stora problemen om alltings ursprung och alltings mål ha de lagt åt sidan såsom olösliga — åtminstone tillsvidare. Utvecklingstanken har präglat dem och tvingat dem att söka bakåt för att få svar på frågan: huru? Frågan: varför? — lämnar man därhän. Inom filosofin, där ju det metafysiska problemet tidigare var centralpunkten, har samma specialisering vunnit insteg, metafysiken har fått vika; den skall vänta intill dess psykologin och kunskapsläran funnit svar på frågorna om betingelserna för att vi överhuvudtaget skola kunna gripa oss an med den.

De unga kunna alltså icke häller här hoppas på att få någon grundval för en världs- eller livsåskådning. Inga oomkullrunkeliga sanningar givas, allt är hypoteser.

Men, säger man, om alltså varken modern litteratur eller modern vetenskap kunna giva ungdomen en andlig ryggrad, så finnas ju andra källor, ur vilka man kan ösa livsmod och levnadslust. Och man nämner som sådana arbetet, religionen eller något annat vackert.

Jag tror dock icke dessa ting äro lämpliga som ungdomsideal.

Det behöves redan en viss grad av resignation för att tillfredsställelsen över ett fullgjort arbete — av vilket slag som helst — eller själva arbetsglädjen, skola kunna utfylla livet. Man har redan en längre tid fått sitta och se sin ungdoms storhetsdrömmar vinka farväl vid horisonten, innan ansvarskänslan inför livet lär en att arbete medför glädje och njutning. Vad åter religionen angår, är det i vår tid nog endast några få utvalda, vilka kunna eldas upp till hänförelse genom den. Den är snarare källan ur vilken den gamle öser tröst för sina svikna förhoppningar. Naturligtvis kunna ännu otaliga andra saker nämnas såsom lämpliga ideal, men

de äro vanligen rent individuella, och det är just allmängiltiga vi behöva.

Dock, man nämner en sak, som man anser, att vårt lands ungdom borde ha fått mod, karaktärsstyrka och fasthet av. Det är vår politiska kamp. I trots av alla de olyckor den medfört har den, framhåller man, varit av en stor moralisk betydelse för vårt folk. Rättskänslan har stärkts, aktningen för de stora idealen rätt och sanning har blivit allmän. Huru härmed förhåller sig skola vi nu söka utreda. Att ofärdsåren, rättskampen, storstrejken, den samhälleliga nydaningen varit viktiga moment i ungdomens utveckling är naturligt, men vad de givit den är kanske värt att närmare undersökas.

Ofärdsåren bragte den Runeberg-Topeliuska idealbilden av vårt folk definitivt på fall. I stället för det eniga, tålmodiga, sega, redliga finska folket såg man ett folk, som ivrigt kastade sig in i partistrider, käbbel, gräl. Ett ändlöst split, sträckande sig från de allmännaste principerna ända ned till den mest småaktiga personliga avundsjuka och tarvlighet. Så kom storstrejken. De första dagarna kände man hänförelse inför det stora ögonblicket, man stod inför en historisk händelse som skulle göra Finland enigt, fritt och lyckligt. Men knappast två tre dagar hade gått, innan kivet och splitet åter vaknade upp ur sin för vårt land onaturligt långa dvala. Så började det igen. Striden mellan »herrar» och arbetare begynte då, för att först under sommaren 1906 nå sitt maximum med Hagnäskravallerna. Nu följde reformernas tid. Samma tröstlösa oenighet! Det märktes också snart, att det är skillnad på att giva allmän rösträtt åt ett folk som gåva, och att låta det kämpa sig till densamma. I det senare fallet är det sin ställning vuxet, i det förra icke.

Detta är ju medaljens frånsida. Men för dem, som knappast ännu vuxna fingo vara med på ett hörn, verkade det säkert icke stärkande och livande. Ofärdsåren fostrade närmast ett kritiskt och hånfullt släkte. Så många illusioner, som ännu funnos kvar efter läsningen av »Bonden Paavo», »Boken om vårt land» och »Fältskärns Berättelser» gingo i kvav, att man icke mera vågade tro något gott om sitt folk och sitt land.

Det är dock icke enbart ofärdsåren som här i hemlandet bidragit till att giva ungdomen dess karaktär. Den största orsaken ligger nog i språkstriden, som åtskilt de unga i två mycket olika grupper, den svensk- och den finsktalande.

Inom den senare finna vi mycket mer entusiasm och verkligt ungt sinnelag än inom den förra. Några mycket lättförklarliga orsaker ligga ju här till grund. På svenskt håll har man redan sedan länge det, som man just på finskt håll så ivrigt söker uppnå, nämligen kultur, bildning, förfining. Man har på finskt håll praktiska mål att kämpa för, man har ideal att hålla fast vid — spridandet av ett eget språk, danandet av en egen kultur — och härmed växa krafterna, entusiasmen vaknar. Vad har man för motsvarande på svenskt håll? Intet. Inom partipolitiken har man slagit in på ett slags försvarstaktik. Det gäller att sluta sig samman och försvara vad försvaras kan. Man har ingenting mer att vinna, man skall endast med händer och tänder hålla fast vid vad man en gång haft och inte släppa sitt tag innan »den siste svensken är kastad i havet». Inom ungdomen gör sig samma tankegång gällande. Man har intet mål. Vad gör man med den nedärvda kulturen, då okulturen oavbrutet tränger på? Finskheten är en fara, en fiende som vill förstöra, vad svensk kultur byggt upp under seklers lopp. Man befinner sig »emellan puukkon och nagajkan» och hela ens existens i detta land är hopplös. Så resonnerar man. Nu ville jag dock påstå att resonnemanget är falskt. Jag ville påstå att »faran» och »fiendskapen» från finskt håll i mångt och mycket är synvillor och inbillningar. Icke så, att jag ville förneka den finska nationalismens existens och svenskhatets förefintlighet på många håll. Men jag är övertygad om, att allt detta ter sig i oerhört förstorade proportioner i de flesta svenska ögon. Så mycket jag känner den svensktalande ungdomen — främst studentkretsarna — har jag märkt en alldeles förbluffande okunnighet i allt som rör finskhet och finskhetssträvanden. Man ser alls icke det stora och berättigade i en rörelse, där ett helt folk arbetar sig fram mot bildning och kultur; man ser endast kivet och splitet, som följer med en dylik rörelse.

Det är den finska nationalistpressens dummaste utfall man fäster sig vid. De bemötas i ett kåseri i något svenskt blad, det läser man med nöje och har sin åsikt klar.

Det har ju funnits tider, då man på svenskt håll kunnat se ned på alla finsktalande, helt enkelt ignorera dem och anse deras existens för något tämligen betydelselöst och onödigt. Nu är det ej mera så. På alla — eller nästan alla — banor kommer man i beröring med det finska elementet och måste behärska dess språk. Ju längre man därför går i finskhat och finskhetsförakt, desto svårare skall livet gestalta sig för en i detta land. Men detta är endast en sida av saken. Vi leva icke i så lugna förhållanden nu, att vi kunde hänge oss åt det gamla kärvordna språkgrälet. Den likgiltighet, som på många håll visat sig inför den nya våldsregimen måste småningom genom förhållandenas tvång vika. Då gäller det att kunna enas och kunna se bort från de meningsskiljaktigheter, vilka i fredligare förhållanden kunna framträda. Det gäller för den svenska ungdomen i synnerhet att avstå från den måttstock, med vilken den annars mäter sina finska jämnåriga. »Tschuder, som äro fräcka nog att gå barfota var som helst», har jag hört det heta. Må den svenska ungdomen lära känna den finska tillräckligt, för att kunna skilja den lilla hop kulturfiender, för vilken idealet är att »klå en viking» och för

vilken kulturen består av några »urfinska» dygder, vilka den kanske ofta har svårt för att uppräkna, från den stora massan kultursökande, för vilken svenskhet icke är som ett rött kläde för en tjur, men vilken ärligt strävar att uppnå den högre bildningsgrad den svensktalande bildade klassen sedan länge innehar. Då kunde kanske ett samarbete uppstå såväl inom politiken som också på andra områden, där gemensamma intressen finnas. Åtminstone inom studentkretsarna äro de ju ej så få.

Därmed kunde kanske en av orsakerna till vår svensktalande undgoms pessimism skaffas ur världen. Känslan av att befinna sig i fiendeland, att fientliga makter söka störta vad vår »nedärvda västerländska kultur byggt upp» kunde fås att försvinna, och man vore icke mera »en i Finland bosatt svensk», utan en »svensktalande finne».

Om vi således finna, att vi i vårt land ha möjligheter att genom försök till samarbete mellan de till olika språkgrupper hörande unga skapa litet mer entusiasm och optimism än den man — åtminstone på svenskt håll — nu har, så måste vi dock erkänna att vi leva på idealens baksida, under skepticismens herradöme. Det har sagts att tidevarv, likasom människor, kunna vara trötta. I många hänseenden tror jag detta kan tillämpas på vår tid. Den orkar ej skapa ideal, den orkar ej vara entusiastisk. För att ungdomen skall väckas till hänförelse fordrar den mogna män, stora andar till ledare. Sådana finnas icke nu. Skepticism och hån, pessimism och livströtthet trycka sin prägel såväl på gamla som unga. Jag tror filosofen Harald Höffding har rätt då han talar om de inre krafterna, de som skapa idealer och symboler, och säger:

»Naar de inre Kræfter synes at være forsvundne, kommer det sikkert af, at Tilliden til den formende, symboliserende Evne er svækket ved Dogmatismens og Skepticismens Herredømme, som saa ofte var et Voldsherredømme. For den opmærksomme Iakttager röre disse Kræfter sig i det Skjulte, i de personlige Helligdomme, der ere lukkede baade for paatrængende Omvendere og for kaade Spottere».

Det gäller för oss unga, att söka befria dessa symboler och idealer skapande krafter ur det tvång, vari de nu befinna sig. Det gäller att icke sluta det bästa inom sig själv och endast visa skepticismen och hånet utåt. Om någonsin behöva vi nu en dådkraftig ungdom och icke en sådan, som tycker sig stå höjd över hänförelse och livsmod och som med ett matt och skeptiskt småleende likgiltig betraktar livets och händelsernas gång.

H. S.

„DÖDENS TRIUMF“.

Kärt barn har många namn.

Och var har det slösats mer kärlek än i Pisas Campo Santo och där i all synnerhet på den märkliga fresk, vari den medeltida helveteskulten rest sitt mest dramatiskt verkningsfulla och fantastiskt sagolika monument. I dessa dödens salar, där pesten redde det första gästabudet, har det uppstämts innerligare hymner och färgrikare kväden till jordens och himmelens pris, men intet ode i sin fördjupade realism och sin skräckinjagande symbolism mer värdigt den livsfientliga kult, i vilkens namn dessa underbara hallar blivit resta, än just »Dödens triumf».

Det är en panegyrik till den liesvängande megära, i vilken en kanonisk livsåskådning personifierade den mänskliga förintelsen.

Den nedre delen av kompositionen, som håller sig till jorden, är ojämförligt den vackraste. Skönhetsdyrkande unga människor i praktfulla dräkter och i en idyllisk omgivning fördriva här tiden med strängalek och fagra ord, och ett muntert ryttarfölje drar med svenner, hund och falk på jakt till Toskanas skogklädda kullar. Men över de aningslösa levnadskonstnärernas huvud sänka sig de änglar, som bringa bud om den vackra sagans nära slut, och över den sorglösa ryttarskaran breder sig en sky av förstämning, avsky och fasa inför den oväntade synen av tre öppna kistor, varur den oundgängliga förintaren i trenne stadier av sin rastlösa verksamhet grinar det levnadsglada sällskapet till mötes. Mellan dessa livets äkta barn, den oförargliga glädjens och den ljushågade kärlekens oskrymtade tillbedjare, trängas de utestängdes hungrande skara, lama och lytta, förgäves tiggande döden om misskund — den obevekliga hämndgudinnan låter sig lika litet lockas som skrämmas. Sedan munkfantasien påtrugat det vettskrämda folket den inkarnerade dödstanken är det blott storligen att undra på om något mänskligt elände kan tyckas så outhärdligt att det verkligen skulle löna sig att utbyta det mot det hinsides helvete, vartill den romerska trosåskådningens mycket tvivelaktiga tröstarinna inbjuder. Ty här vinka ingen himmel, medan det däremot överallt öppnar sig små helveten, där både kungar och bispar, munkar och nunnor, för att icke alls tala om de mera anspråkslösa själarna, stekas och halstras efter alla konstens regler.

Det vore synd att påstå att den fantasirike konstnär, som givit kött och blod åt dessa märkliga syner, i likhet med sin yngre kollega på väggen mittemot, den levnadsglade och praktlystne Benozzo Gozzoli, endast motvilligt och med tvivelaktig framgång ifört sig den gisslare- och botpredikantsmantel, som de överlevande från den stora digerdödens olycksår med särskild tillfredsställelse sågo fladdra under Campo Santos allvarstunga gotik. Det är en sannskyldig Savonarola som efter att ha övervunnit sin aver-

sion för den världsliga konstnärsgärningen här slungar sitt patosburna anatem ut över det syndiga Pisa — vem denna konstförfarne föregångare till den florentinske dominikanermunken varit därom ha meningarna varit delade och äro det ännu idag.

Låt vara att kännedomen om signaturen icke kan lägga nya värden till dem, som under ett halvt årtusende gjort hallarna kring de femtio skeppslasterna Golgatajord till en av konstens heligaste vallfartsorter, så tränger sig dock frågan efter ursprunget starkare på åskådaren ju oftare man återser den storslagna fresken och ju mera levande minnet av besläktade intentioner och likartade framställningar blir inför den anonyma kompositionen. Alltifrån den av Vasari icke så alldeles omotiverat som mästaren betecknade Orcagna till senare tiders envisa fasthållande vid den bekväma ignotus-teorien har det gissats på litet av varje som skapare av »Dödens triumf» och icke mindre än tre stilriktningar ha tagits till förmån för densamma. Utan att behöva misstänkas för att underskatta den pisanska målarskolan kan man tryggt utesluta varje tanke på lokalt ursprung — så högt stod målarkonsten aldrig vid Arnos mynning. Beträffande de båda övriga toskanska målarskolorna har det på goda grunder påvisats att den berömda pisanerfresken i allmänna drag och i sin yttre form mer visar hän mot sienesiskt än florentinskt ursprung, medan vissa detaljer och då framför allt den mera typiska ansiktsläggningen leda tanken till systerstaden vid Arno, främst till Taddeo Gaddis och besläktade Giotto-adepters troligen samtida kyrkodekorationer.

De av Andrea Orcagna i Santa Croce i Florens utförda replikerna av pisanerfreskerna, som skulle utgöra beviset för de senares upphov, äro för länge sedan försvunna och i de förnyade övermålningarna av likartade florentinerframställningar av samma hand är det omöjligt att finna hållpunkter för en jämförande stilgranskning till Orcagnas fördel. Det enda ställe där vi ostörda av varje tvivel kunna sysselsätta oss med Orcagna som målare är i det av honom dekorerade kapellet i Santa Maria Novella och här möter oss en ovig, styv och stel komposition och en mycket konventionell teckning, vilket icke låter förmoda att Orcagna till ansvaret för detta kunde lägga äran för den naturliga och levande kompositionen i »Dödens triumf», vilken åter som teckning är något av det starkaste i rörelse och linjeföring, som någon primitiv konstnär frambragt — låt vara att rörelsen är sieneserskolans, bl. a. livligt påminnande om den egenartade framställningen på det otvivelaktigt av sienesiskt ursprung varande runda träaltaret i samma lilla sal i Uffizierna som Piero della Francescas mästerliga porträtt av Urbinerhertigen Montefeltro och hans hustru, Battista Sforza.

Om »Dödens triumf» således är för väl tecknad för att vara av Orcagna, så besitter den florentinske mästaren dock tillräckligt besläktade egenskaper för att kunna visa oss på rätta vägen till upptäckande av den anonyme auktorn. Denna väg för icke till Florens utan till Siena, och det är Orcagnas av lärjungen aldrig uppnådde förebild, Ambrogio Lorenzetti, som närmast kommer i fråga. Den en nyare tids konstforskning, som från Pisas gravplats hittat vägen till Sienas rådhus och i den realistiske mästaren till »Den goda och den dåliga regeringen» trott sig ha funnit skaparen av »Dödens triumf», har otvivelaktigt nått fram till — halva sanningen. Ty lika otvetydig som Ambrogios handstil låter sig avläsa på den pisanska muren, lika osannolikt synes det att den sienesiske konstnären ensam skulle kunna tänkas vara upphovet till den mycket omstridda fresken. Icke endast framträdande detaljer, utan även själva huvudfälten i kompositionen visa sinsemellan prov på så skilda tekniker och präglas i sina mest karakteristiska punkter av så olikartade egenskaper att minst tvenne utpräglade konstnärspersonligheter måste antagas ha varit verksamma här. Och talar mycket för att Ambrozio Lorenzetti varit den ena av dessa, så förefaller det minst lika troligt att brodern, Pietro Lorenzetti, varit hans icke mindre lycklige medarbetare såväl vid anläggning som utförande av det stora verket.

Då jag som jämförande material använder mig av bl. a. de tvenne staffilbilder av bröderna Lorenzetti, som hänga till vänster om ingången i Uffiziernas korridor, sker det under bestämt antagande att de nuvarande ursprungsbeteckningarna äro falska: om den av Pietro Lorenzetti signerade altartavlan »Den av änglar omgivna heliga jungfrun med barnet» verkligen är av Pietro, då är den bredvidhängande, ända tills helt nyligen Pietro, men nu Ambrogio Lorenzetti tillskrivna »Eremitliv i Tebai öken» visserligen icke av Pietro Lorenzetti. Ty den, som målat denna tomma och uttryckslösa madonna, kan icke vara mästare till exempelvis de själfulla mänskliga figurerna och den närmaste åsnans präktigt fångade rörelse på ökenbilden. Men nu talar intet utom signaturen, som mycket väl kan härröra från en senare restaurator, för att Pietro skulle vara madonnans målare, medan Vasaris visserligen av nutida tyskar betvivlade, men aldrig trovärdigt vederlagda uppgift om Pietro Lorenzetti som skapare av den fullkomligt likartade »Tebai öken» i Pisas Campo Santo ger ytterligare stöd för att Pietro är den florentinska eremitbildens upphov. Kunskapen om en av båda dessa asketskildringars tillkomst ger emellertid icke blott visshet om den andras ursprung, utan även klaven till tydande av frågan vem som varit den icke minst verksamma medarbetaren i »Dödens triumf».

Färgen erbjuder i föreliggande fall inga nämnvärda utgångspunkter för en jämförande granskning, då dels freskens färg är en helt annan än staffilitavlans, dels nyare tiders övermålning och

restaurering omöjliggör bildandet av en bestämd uppfattning beträffande den ursprungliga färgen. Den vänstra delen av fresken med eremiterna och djuren avviker sålunda koloristiskt från den övriga målningen, men om orsaken härtill är att söka i olika mästares pänslar eller blott i en senare uppbättring av färgen torde vara svårt att avgöra. Desto rikare utgångspunkter erbjuda komposition, arrangemang och typer, stil och teckning för den slutledning som ovan antytts.

Om antagandet beträffande auktorskapet till de båda Tebaiska ökenbilderna otvetydigt ger vid handen att Pietro Lorenzetti skulle vara ensam skildrare av eremitlivet i »Dödens triumf», så tycks åter den präktiga förgrundskompositionen med ryttarföljet framför de tre öppna kistorna härröra från minst två olika mästare. Av dessa leder målaren av den bakre delen av gruppen med de bägge till fots gående knektarna tanken på den angränsande fresken, den förr i världen Orcagna tillskrivna »Yttersta domen», om vilkens kristusfigur ryttaren med falken livligt påminner, liksom de lyckligt lottade sällskapsmänniskorna i orangelunden på den förra fresken förete en påfallande likhet med de utvaldes skara på den senare. Att den idylliska framställningen av det praktälskande, musicerande lilla sällskapet under apelsinträden i ännu högre grad påminner om det likartade motivets behandling i spanska kapellet i Santa Maria Novella, vari den eller de där verksamma konstnärernas nära frändskap med Ambrogio Lorenzetti fått ett så eklatant uttryck, visar att man även på omvägar kommer till samma mål, vartill den direkta förbindelsen synes föra lika nära som omisskännligt. Ty djävlar och förtappade visa både i skuggor och linjer tydligt på Ambrogio Lorenzetti, de lyttas anropande skara är värdig samma hand och framför allt är den omsorgsfulla och klara teckningen den för skaparen av den sienesiska »Goda och dåliga regeringen» karakteristiska — densamma som i så hög grad sporrade Orcagnas ärelystnad, med vilken mästare förväxlingen därför är så närliggande.

I det prunkande ryttarföljet tycks de båda brödernas samarbete ha tagit sin mest intima form. Om vi t. ex. betrakta den framåtböjde ryttaren på den ryggande vita hästen, så är icke endast figurens hållning, utan även teckningen av klädernas veck ytterst karakteristisk för Ambrogio Lorenzetti, medan arrangemanget av kostymen hos den framför honom ridande ädlingen, som håller för näsan, än helt annorlunda — om en annan samtida mästare eller en restaurator här varit verksam må lämnas därhän. Den ridande damen med hunden på armen leder åter tanken på madonnan i Uffiziernas korridor, ehuru den pisanska figuren är vackrare och bättre utförd. Mitt ibland dessa fina, mystiska huvud med de underbart mjuka och behagfulla halsrörelserna möta vi så ett så främmande element som den skäggiga mannen med toppmössan, tråaktigt stel och hantverksmässig som en Gaddi. I teckningen av håret och skuggorna visar denna figur och med den även väpnaren med hunden till höger i förgrunden på icke endast en främmande målare, utan på en helt annan skola än den övriga kompositionen. Vilken värld av målerisk kultur och förfining ligger icke mellan dessa figurer och de fint och själfullt givna kvinnohuvudena, vilkas vajande slöjor med sin delikata teckning och levande rörelse så förmånligt vittna för Pietro Lorenzetti, som hade den mjuka, ofta rent kvinnliga linjen i motsats till den mera manliga brodern. Det genomgående starkt dekorativa draget i »Dödens triumf» leder över huvud tanken mer på Pietro än på den för alla ornamentala attribut mera främmande Ambrogio Lorenzetti, som utom i den rena teckningen hade sin styrka i kompositionens naturlighet och frihet och i det omsorgsfulla studiet av landskap eller miljö.

Att ett verk av så olika tekniker och tydligen speglande så utpräglade konstnärskynnen som »Dödens triumf» likväl i sin monumentala symbolik är av så enhetlig och osplittrad helhetsverkan låter sig måhända just förklara därav att tvenne till sin läggning och i sina sympatier skiljaktliga, men till sin konstnärliga naturell, åskådning och uppfostran så nära befryndade personligheter som bröderna Lorenzetti här kompletterat och eldat varandra till en större konstnärsbragd än någon av dem ensam mäktat.

Pisa.

John Hertz.

TYSKA DIAMANTER.

Den enda ädelsten av större betydenhet, som i våra dagar ännu icke kan på konstgjord väg framställas, är diamanten. Naturens rubiner, safirer, smaragder, topaser och en lång rad sällsyntheter av den art som Anders Österling nyligen drog i härnad emot, när han skrev om det moderna ädelstensofoget i den svenska poesin, kunna nu utan svårighet i laboratorierna efterbildas, tack vare den nyare teknikens behärskande av temperaturgebitet över 2,000 och 3,000 grader. I elektriska ugnar åstadkommas skickligt sammansatta smältor, ur vilka vid avsvalning utkristallisera alla dessa ädelstenar, som glänst i sagan och historien och jämte kvinnlig skönhet ytterst dirigerat de såkallade världshändelserna. Det är icke längre imitationer man gör, det är ädelstenen själv, i varje molekyl identisk med naturalstren, till exteriören redan ofta skönare än dessa. En fabrik i Hamburg sänder till den, som blott önskar det och betalar något för saken, flere karater tunga prov på särskilda ädelstenar, nyss komna ur ugnen och fullt distanserande ej blott alla efterapningar

utan ock Indiens, hovens och miljardörernas hittills så dyrbara äkta pjäser. Publiken vill ännu ej riktigt tro på detta, men det är nog faktum: romantikens duvblodsrubin kan numera när som helst göras om för en ganska ringa penning.

Diamanten är den enda kvarlevan. Efter Moissans oroande försök att lösa sockerkol i smält järn och låta detta svalna, varvid han jämte svarta diamanter fick några vita, genom sin litenhet tills vidare värdelösa, har ej till offentligheten trängt någonting nämnvärt nytt beträffande tillverkning av diamanter ur vanligt kol. Säkerligen är det dock blott en tidsfråga, ett uppskov på några år eller något decennium, detta effektiva lösande av problemet: fabrikation av säljbara diamanter. Och sedan skall aldrig mera en erövrad diamantstat skänka sin nya härskare en ny Cullinan, aldrig en Castellane för sin frus pengar placera briljanter på kokotthalsar, aldrig en värld häpna när man i en ny Arizonameteor finner små hårda, genomskinliga kolsmulor. Dem behöver man ej sedan mera himmeln eller underjorden till, man gör dem i Hamburg.

Men ännu så länge är diamanten högeligen åtrådd. När ljuset brytes och reflekteras i den slipade stenens pavillon och culasse, mot dess 56 facetter — endast jättediamanterna få 72 ytor —, dess table och calette, och man genom det blixtrande vattnet inom en fin silverkant ser någon kvadratcentimeter pellis feminae, ja då kulminera allt ännu avund och beundran, dessa attraktionskraftens två yttervärden. Silverkant, sporde någon. Javisst, en verklig briljant, infattad à jour — alltså ingen rosensten med flack botten och metallfond — får ej fästas i guld, ty det ger en svag hyacintfärg åt prima vatten. Silver måste det vara, eller platina.

Det var nu dock ej detta jag närmast ville orda om, det gällde blott några prosaiska data angående de nyaste diamantfälten, Tysklands. Hittills har det väsentligen varit England (Indien, Sydafrika, Australien) och Brasilien samt något litet Holland (Ostindien) som levererat diamanter, från de gamla berömda Koh-i-noor, Orloff, Regenten m. fl. upp till de väldiga Excelsior och Cullinan, för att nu ej falla in på den knytnävstora Braganza som lär vara endast en ovanligt vit topas.

De flesta känna historien om Tysklands kolonier i Afrika, dessa olycksaliga begravningsplatser för européer och europeiskt mynt, vilka en teoretisk och stormodig expansionspolitik inrangerat bland tyska besittningar, på världskartan en viss fägnad för alla vaterlandsvänner som annars med grönt illtycke sett engelsmän, fransmän, belgier, portugiser, italienare och spanjorer kanta Afrika och velat taga det lilla »vita» som ännu fanns övrigt, men i själva verket dyra och melankoliska bravurplatser för koloniala trupper och geschäftsresande i korrugerad plåt, byggnadsmaterialet därborta. Man behöver icke ha läst Frenssen för att tro att det rent mänskligt sett är en stor tragedi, allt detta. Och man fattar sanningen i det hela, när man erinrar sig att t. ex. tyska sydväst-Afrikas enda dugliga hamn, Walfischbai, äges av — engelsmännen, som i tiden togo den i förbifarten, den kunde vara bra att ha, men absolut ratade öknen där runt omkring. Åren 1905 till 1908 genomsökte två betydande tyska expeditioner (Seiners och Streitwolfs) samma områdes innersta delar och trakterna öster därom. Deras berättelser (se t. ex. Zeitschrift für Kolonialpolitik 1909 och Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde 1909) lova sannerligen icke mycket beträffande gebitets beboelighet och naturliga resurser. Huru litet tyska regeringen egentligen själv värderar sina afrikanska utskottsländer ser man av byteshandeln år 1890 med engelsmännen, då mot det murknande lilla Helgoland definitivt gavs ett svart kungarike (det s. k. ostafrikanska protektoratet, sultanatet Witu, med fyra miljoner invånare och en areal större än Sverges), visserligen till evig grämelse för alla kolonialtyskar. Och såsom en blodig ironi på Tysklands afrikanska politik dyker i dagarna upp det av dr Peters lancerade ryktet att kejsar Wilhelms mest mörkhyade undersåtar allvarligt umgås med planer på ett eklatant högförräderi — icke uppror, utan en stilla och lugn amalgamering med »The Union of South Africa», Englands skapelse efter boerkriget, vilken sedan den 31 maj 1910 äger officiell existens. Tyska blad behandla ryktet en bagatelle och kalla det »Küstenkwatsch». Vare därmed huru som helst, ett symptom är detsamma i alla fall, betecknande för det tyska negerväldets soliditet. Den nationella prestigen, de nergrävda hundratal miljonerna och det bortrunna kristna blodet — om de ursprungliga ägarnes talas det icke — tillåta ingen reträtt, trots den enorma misären.

Det kom därför som en oväntad liten glädjestråle, ett svagt hopp och i varje fall en trumf för regeringen i dess transmarina skruvparti med den sunda opinionen, att man i tyska sydväst-Afrika funnit diamanter. Visserligen togo skämttidningarna snart i hop med saken, Kladderadatsch bragte smädevisor och man lät Dernburg figurera à la Cecil Rhodes med juveler i alla knapphål, faktiskt i alla. Men det var diamanter ändå, äkta fosterländska tyska diamanter.

Då det nu skrivits och talats om dessa så mycket, både allvarligt och med löje, har det intresserat mig att söka få tag i några tillförlitliga uppgifter om de tyska diamanternas verkliga historie och driftens (den allvarliga driftens!) nuvarande läge. Jag återger här i största korthet vad jag funnit. Den första upptäckten gjordes i maj 1908 av en järnvägsarbetare. En banmästare Stauch lyckades i några veckor hålla saken hemlig och hann under tiden med fint

väderkorn spåra upp och inmuta de bästa områdena. I medlet av juni bröt diamantfebern lös, inom fyra månader utgåvos 400 mutsedlar (till det anspråkslösa priset av 6 Rmk per månad och sedel). Det var nära Lüderitzbucht fyndet gjordes i ett slags dyner av fint förvittringsgrus (mest av gneis och glimmerskiffer). Den rikaste skörden har t. v. utgjort 1.28 karat per kvadratmeter grusyta, sannerligen icke mycket, och medeltalet har varit 0.75 karat. En karat, jag upplyser därom kanske till överlopps, utgör 206 milligram. Per kubikmeter har man fått 20 à 25 diamanter om i medeltal 0.20 karats vikt. En sådan ädling är ungefär så stor som ett knoppnålshuvud. Dock har man undantagsvis fångat även större dylika, den största t. v. en 16 karaters sten. Dess storlek är en mindre hasselnöts. Av 1,762 kristallografiskt undersökta exemplar befunnos 819 vattenklara eller mycket svagt gulaktiga. Insamlandet sker mest med s. k. svingsikt, vari diamanterna jämte andra tunga partiklar samla sig mitterst. För närvarande arbeta på platsen fyra större och en mängd mindre sällskap. Intill oktober 1909 (senare säkra siffror har jag inte) hade 273,000 karater samlats. Om medelfångsten har förblivit vad den då var, 45,000 karater per månad, skulle intill september detta år inemot 800,000 karater tysk-afrikanska diamanter hava bragts i dagen. Priset per karat torde i detta fall kunna anges till vidpass 30 Rmk. Tills vidare har detta diamantäventyr, trots stenarnas litenhet, alltså sannolikt inbringat c. 30 miljoner finska mark, av vilka regeringen torde fått mera än tredjedelen. Mycket är ju allt detta tillsvidare icke, men det kan dock småningom börja nationalekonomiskt kompensera sydvästkolonins årliga deficit (enligt Tysklands officiella statistik för 1910 inemot 15 miljoner) och hjälpa upp dess randiga handelsbalans (enligt samma källa för 1907 import 32.4 och export 1.6 miljoner Rmk). Men kolonins kolossala anläggningskapital lära nog dessa glimrande små icke förmå ersätta intill dess tekniken reducerat åtminstone mindre diamanters värde till någon mark per stycke. Och där äro vi ganska snabbt. Hade det nya kejsarslottets i Posen 5.4 miljoner givits åt kemisterna i Tyskland, vore diamantfabrikationen sannolikt redan eller tämligen snart en stor tysk industri, som exporterade många sköna karater bl. a. till de ännu kvarlevande herero-kaffrernas hustrur. Det hade varit minst lika civiliserande som slottet i Posen, där en ung herre skall bo då och då.

Jag har med objektivitet kunnat tala om diamanter ty jag äger icke flere sådana än det finnes vita kungar i Afrika.* Men jag måste i vetenskapens och teknikens intresse hoppas att många av Argus läsare i framtiden skola kunna förströ sina efterkommande med spelmarker och tärningar av diamant, det såge trevligt ut. Och slutligen bör jag erinra våra vänner i Finland om att en bland de allra första synteserna av något bland naturens »ädla» mineral, malakit, utförts av förre docenten vid vårt universitet, frih. Aug. af Schultén. I de konstgjorda ädelstenarnas historie kommer alltså vår forskning med på ett ganska tidigt hörn.

G. M.

* Jacques Lebaudy är kejsare.

MED ANLEDNING AV ARTIKELN »BERLINER LIEDERTAFELS KONSERT I HELSINGFORS».

En insändare, som tvärt emot seden i den tidning till vilken han vänt sig, döljer sig under signatur, har i en längre kritisk artikel i senaste nummer av Argus satt sig till doms över våra inhemska manskörer, deras sångförmåga, körkompositioner samt t. o. m. våra inhemska »musikaliska strävanden i allmänhet». Motivet till artikelns uppkomst säges vara den omständighet att Berliner Liedertafels konsert härstädes trots »applådstormar, bravorop, blommor och blader samt högst smickrande recensioner ej blivit fullt uppskattad». Följande denna tankegång och utan att med ett enda sakligt uttalande framhäva den berömda tyska sångföreningens av ingen bestridda förtjänster, går artikelförfattaren att i de mest kategoriska och arroganta ordalag fråntaga våra körer varje tillstymmelse till förtjänst i jämförelse med deras tyska medtävlare. Sålunda var det »en rätt hälsosam läxa våra inhemska sångföreningar här fingo sig till livs. De och allmänheten kunde nu konstatera att våra manskörer dock icke stå ensamma på den höjd man ställt dem» o. s. v. Ett undantag gör dock författaren. »Suomen Laulu har redan kommit anmärkningsvärt långt på den rätta vägen.» Men i samma andetag säger han: »Även de av våra manskörer, som hittills mest låtit tala om sig», (häri måste väl rimligtvis också nyssnämnda kör inbegripas) »stå ännu med båda fötterna inom den anspråkslösaste dilettantismens område». »Musiken har gamla anor i Tyskland» säger författaren. »Vid den tid då hos oss blott folkvisans toner ljödo i våra obygder, då verklig musik odlades blott i en enda av landets kyrkor, kunde Tyskland redan framvisa ett rikt pulserande konstnärligt musikliv.» »Vi» säger han »ha intet, eller så gott som intet att ta till i den vägen». Och till tröst för de eländiga utbrister han: »Härmed är inte något klander riktat mot dessa inhemska sångföreningar; deras utveckling till vad de nu äro har löpt i samma kända fåra som våra musikaliska strävanden i allmänhet».

Det är ej någon uppmuntrande anblick man ur denna framställning erhåller av kvartettsången och dess representanter i vårt land. Icke heller musikodlingen överhuvud tyckes finna nåd inför den stränge domaren. Ett dylikt omdöme om våra musikförhållanden är i sanning någonting alldeles ovanligt och rentav omöjligt att återfinna i de ändlösa spalter av musikkritik som fyller dagspressens konsertavdelningar under säsongen. Berättigat eller ej får det stå för den okände författarens räkning. För klargörandet av samvetsgrannheten hos hans påståenden i övrigt må det här understrykas.

I en mängd preciserade anmärkningar gör författaren reda för våra manskörers enligt hans mening

hela sorgliga misär. Utan att ingå på dessa författarens åsikter om kvartettsången och kvartettkompositionen i allmänhet, skall uppmärksamheten här endast riktas på ett par grundväsentliga oriktigheter, vilka äro ägnade att åt våra inhemska musiksträvanden giva en vanställd framställning.

Författaren har såsom kritiker begått ett fel genom att göra generella anmärkningar mot samtliga körer i gemen. Största delen av våra sångföreningar kunna nämligen icke ställas i jämnbredd med här ifrågavarande elitkör, Berliner Liedertafel, av det enkla skäl att de arbeta under alldeles andra förhållanden och äro hänvisade till medel av helt annan art än nämnda kör. Till denna kategori höra främst våra studentkörer. De hava aldrig begärt att bliva jämförda med en elitkör allra minst med körer av sådana dimensioner och med sådana resurser som Berliner Liedertafel. Våra studentsångföreningar hava, inom den ram de äro hänvisade till att arbeta, presterat mycket vackra t. o. m. utomordentliga resultat och hava sålunda all anledning att undanbedja sig admonitioner och jämförelser av den art som artikelförfattaren tillåtit sig att framkasta. På samma grunder äro även andra till denna grupp hörande sångföreningar fritagna. Genom att sålunda sammanföra alla våra körer under ett omdöme har författaren begått det felslut som ovan synes.

Ännu oriktigare blir framställningen då han på tal om de körer som »hittills mest låtit tala om sig» resolverar att de »ännu stå med båda fötterna inom den anspråkslösaste dilettantismens område». »Suomen Laulu har dock redan hunnit anmärkningsvärt långt på den rätta vägen». Genom en så litet upplysande och endast i förbigående, för nämnda körs räkning gjord, reservation, blir den icke invigde läsaren vilseledd vis à vis rätta förhållandet. Suomen Laulu är nämligen sedan långt tillbaka av utländska, främst den berlinska kritiken, erkänd som en av samtidens förnämsta körer och har under de två besök sångföreningen avlagt i Berlin varit föremål för intresse och beundran från såväl fackmän som tidningspress. Om detta sakförhållande hade artikelförfattaren kunnat övertyga sig genom att kasta en blick i den digra samling kritiker som kören kunde offentliggöra vid sin nyligen timade 10-årsfest. Redan år 1901 säger den kände fackmannen Dr Moser i en flere spalter lång studie »Suomen Laulu bedömd ur musikalisk och estetisk synpunkt» bland annat följande: »Den konstnärliga förmågan var i varje programnummer den mest fulländade, *så att ej en enda ens tillfälliga anmärkning kunde göras i de inemot 20 tidningar som recensera konserterna i Berlin.* Det betyder något överallt. I Berlin betyder det än mera. *Ingen tysk kör hade kunnat åstadkomma någonting sådant.* Varför? Därför att de ej till sitt förfogande ha finnarnas sköna röstmaterial o. s. v. Det är således en rent fysisk omöjlighet. Och därmed borde frågan vara löst: dock förtjänar även dess estetiska sida hela vår uppmärksamhet. Så ställer sig frågan på följande sätt: *Finnes en enda tysk sångkör som med tillhjälp av egna röstresurser kunde uppnå samma konstnärliga nivå som Suomen Laulu? Om jag även skulle anses som en illvillig människa, säger jag dock: Nej, lika litet som vi kunna uppnå italienarne, lika litet kunna vi uppnå dessa nordbor.»* En annan tidning (materialet är mig ej nu till hands) uppmanar, med anledning av Suomen Laulus konsert, tyska staten att sända stipendiater för att studera sångtekniken hos oss. Av intresse för dem som tagit del av märket A's utläggning torde även vara en kritiker som vid Suomen Laulus senaste besök i Berlin år 1906, innehålla parallella omnämnanden om såväl Suomen Laulus som ovan omtalade Berliner Liedertafels konserter, vilka vardera inföllo ungefär samtidigt. Såsom prov må här anföras Vossische Zeitungs uttalande. Om Berliner Liedertafel heter det bl. a.: »Med en träffsäkerhet i intonationen förena sig en färgrik dynamik, ett tadelfritt textuttal och en klok frasering till en klangskön och musikaliskt vederkvickande totalverkan». Och vidare: »Suomen Laulus gästuppträdande beredde en öronsmekning av verkligt sällsynt art. Den av H. Klemetti ledda kören är vad stämmorna vidkommer glänsande utrustad o. s. v. Sådant hör säkert till sällsyntheterna. Även tror jag *att icke Tyskland kan uppvisa en kör som i något hänseende skulle överträffa de finska gästerna.»* Likaså heter det i en del kritiker uttryckligen *att Suomen Laulus prestationer höra till det bästa som någonsin i Berlin bevittnats i manskörsång.* Den för saken intresserade skall i ovannämnda publikation finna en rent av överväldigande räcka kritiker, vilka samtliga överflöda av lovord över den höjd till vilken Suomen Laulu drivit körsången. Det är sålunda icke ringa resultat man i Tyskland anser att körsången hos oss ernått.

Av de få prov som här ovan anförts framgår med allt eftertyck, vilken grundfalsk bild artikelförfattaren sökt giva av vår inhemska musikodling, närmast så vitt det gällt körsången. Det är för visso en god egenskap att kunna se och erkänna sina egna fel. Om dessa verkligen äro att finna någonstädes böra de rättas i riktigt sammanhang och med rätt adress, men icke påföras oskyldiga eller åvälvas andra de de där redan länge sedan äro fritagna från dylika beskyllningar. Genom så grova felaktigheter sättes även vederhäftigheten av övriga uttalanden i artikeln i tvivelsmål. Vi hava länge saknat ett sakligt och utan fruktan framsagt ord, särskilt då det gällt våra musikförhållanden. Då det i likhet med ifrågavarande uttalande sker med förvrängandet av fakta och därtill anonymt kunna vi gott vara det förutan.

Hogland den 6 augusti 1910.

Olof Wallin.

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Adler, Max Dr, Der Sozialismus und die Intellektuellen 1:35
Arend, Henriette, Erlebnisse einer Polizeiassistentin 2:70
Aus englischen Gartenstädten. Beobachtungen und Ergebnisse einer sozialen Studienreise 13:50
Dingler, Hugo Dr, Grenzen und Ziele der Wissenschaft 3:40
Ellis, Havelock, Geschlecht und Gesellschaft. I 5:40
Fortschritte der Physik im Jahre 1909. Dargestellt von deutschen physikal. Gesellschaft 65 Jahrg. II Abt. 45:90
Galten, Francis, Genie und Vererbung 11:50
Hauser, Otto, Weltgeschichte der Literatur I Bd. 13:50
Heide, Marsch und Moor in Bild und Wort. 50 Illustr. u. 8 Kunstblätter 4:05
Kapp, Julius Dr, Liszt-Brevier. Mit Abbild. . . 2:70
Kinkeldey, Otto, Orgel und Klavier in der Musik des 16. Jahrhunderts. 10:80
Kulturbilder aus dem Simplicissimus Bd. 11, 12 à 2:05
Kunstgewerbliche Stilproben. Ein Leitfaden zur Untersuchung der Kunststile für Schulen und zum Selbstunterricht 248 Abb. u. 32 Taf. 2:70
Langenscheidt's Sprachführer für Selbstunterricht: Englisch, Französisch, Italienisch à 4:05
Mannus, Zeitschrift für Vorgeschichte herausgeg. von Prof. Dr Gustaf Kossinna. II. Bd. Heft 1—3 . . . . 16:20
Migula, W., Praktisches Pilztaschenbuch Mit 15 Tafeln 3:25
Reisberger, Ludwig, Anleitung zum Farbenmischen 1:35
Ruge, Arnold Dr, Das Problem der Freiheit in Kants Erkenntnistheorie 2:05
Schallmayer, Wilhelm Dr, Vererbung und Auslese 12:50
Schultze-Naumburg, Paul, Kulturarbeiten: Ergänzende Bilder zu Bd. 2: Gärten 4:05
Senf's Illustrierter Postwertzeichen-Katalog 1911 6:75
Wedekind, Frank, Mit allen Hunden gehetzt. Schauspiel 2:05

Birrel, Augustine, Selected essays 1884—1907 . . 1:50
Candler, Edmund, The Unveiling of Lhasa . . 1:50
Chesterton, G. K., What's wrong with the world 9:—
Doyle, Conan, The great boer war. 1:50
Duran, Algernon colonel, The making of a frontier 1:50
Hope, Anthony, The intrusions of Peggy. . . . 1:—
Jacobs, W. W., The lady of the barge . . . . . 1:—
Parker, Gilbert Sir, The translation of a savage 1:—
Paul, Woodfield, The life of William Ewart Gladstone. 1:50
Shakespeare's complete works 12 vol. Oxford miniatur edition . . . . 21:—
Steevens, G. W., With Kitchener to Khartum. . 1:50
Wells, H. G., A modern Utopia 1:50
Wells, H. G., The first men in the moon . . . 1:—
Williamson, C. V., The princess passes . . . . 1:—
Williamson, C. V., Love and the spy. . . . . . 1:—

Archambault, Paul, Emile Boutroux. Avec 10 gravures 3:30
Balzac, Honoré, La peau de chagrin . . . . . .
Claretie, Jules, Quarante ans après 1870—1910 . 4:20
Daudet, Alphonse, Tartarin de Tarascon 1:20
Desbordes-Valmore, Marceline, L'amour, l'amitié, les enfants, mélange 1:20
Francheville, Robert, Fin du monde 1:20
Funck-Brentano, Frantz, La bastille des comédiens 4:20
Ginisty, Paul, La féerie. Avec 59 gravures. . . 3:90
Labonne, Henry Dr, Le sixième livre de Rabelais 3:60
Lagerlöf, Selma, Le livre des légendes 4:20
Les origines diplomatiques de la guerre de 1870—1 vols. I, II . . . . à 9:—
Mérimée, Prosper, Colomba 2:25
Nicolas Bergasse, un défenseur des principes traditionnels sous la révolution 1750—1832 9:—
Papus Docteur, Ce que doit savoir un maître Maçon 3:60
Poyer, Georges, Cabanis. Avec 10 gravures . . 3:30
Saint-Renve, C. A., Profils anglais 2:25
de Sales, François, Introduction à la vie dévote 1:50
Sand, George, La mare au diable 2:25
de Ségur, Philippe, La campagne de Russie . . 1:50
Tinsean, Léon, Deux consciences. 4:20
de Vega, Lope, Morceaux choisis. 1:20

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 SEPTEMBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 18.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.

Prenumerations- och annonskontor, Södra Esplanadgatan 16, öppet kl. 10—2, telefon 11 63.

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

Digitized by Google

ARGUS

NR 18. HELSINGFORS 16. 9. 1910.

GRAMMOFONEN SÅSOM DIALEKT-BEVARARE.

Det är mig icke bekant huruvida vid undervisningen i utländska språk i Finland grammofonen någonstädes redan kommit till användning såsom meddelare i första hand av ett genuint normal-uttal eller dialektiska egendomligheter. Ute i Europa lär man i detta syfte här och var anlita den roterande ebonitplattans omutliga ekon och den psykologiska effekten av grammofonundervisningen torde, vad intresset och uppmärksamheten hos den hörande beträffar, vara betydande. »Es ist doch ein Spass wie der Alles gut sagt.» Den bekanta Toussaint-Langenscheidtska metoden för självstudium av språk har nyligen ock kompletterats med grammofonplattor till de kända »breven». Det är emellertid ett annat område på vilket grammofonen gjort sig och säkerligen skall i allt högre grad göra sig vetenskapligt värderad och det är uti upptagandet av dialekter i rent lingvistiskt-fonetiskt forskningssyfte. Här gäller det ej endast annoterandet för gången utan ock det historiska bevarandet, då ju såsom känt icke blott »riksspråk» utan ock landsmål kunna jämförelsevis snabbt undergå avsevärda förskjutningar, uppblandas med främmande mål eller helt försvinna.

I Schweiz pågår sedan många år tillbaka inom det tyska språkgebitet ett ansenligt dialektsamlings-arbete, den s. k. tysk-schweiziska idiomsamlingen (Idiotikon), vars fortskridande sedermera lockat även till motsvarande fransk-schweiziska och rhäto-romaniska företag. Nu har man vid detta stora arbete tagit också grammofonen till hjälp och umgås med planer att grammofoniskt revidera och komplettera hela det redan samlade och bearbetade materialet. För tillfället utföras dialektupptagningar av denna art uti Thusis, i hjärtat av det gamla Rhätien, där prof. Bechmann (nuvarande chefredaktören för det tyskspråkiga verket) i närvaro av den kända germanisten prof. Kluge från Freiburg samlar talprov i de yttersta tyska byarna. Samtidigt tagas prov av rhäto-romaniska, vilka för detta starkt förbistrade, nästan enbart av dialekter bestående språk hava en rent vital betydelse. Vilken omsorg man nedlägger på arbetet framgår bl. a. av att samtliga plattor sedermera sändas till Wien för att gjutas i brons, varigenom ifrågavarande talprov bevaras oförändrade och oförsvagade genom sekler.

Min hänvisning till dessa, i facklitteraturen utförligare berörda åtgärder har nu en direkt adress till vårt eget land. Vore det inte påkallat att Svenska Litteratursällskapet, som bland sina skrifter har talrika bidrag till kännedomen om de östsvenska dialekterna, även på sitt håll avskuddade sig det mer eller mindre efemära uti utforskandet av våra svenska landsmåls uttalsegendomligheter genom att per grammofon göra dem också till eftervärldens egendom? Detta så mycket hellre som språkgränsförskjutningarna i vårt land ju äventyra både den ena och den andra lokala dialekten. Det synes mig att man inför de möjligheter talmaskinen härutinnan erbjuder icke borde med ett småleende uppskjuta en nymodighet av detta slag utan snarligen taga uti med några försöksexpeditioner till låt oss säga Hvittisbofjärd och andra svaga svenska bosättningar. Icke heller de ofta så barbariska språkskiftningar städerna uppvisa borde grammofoniskt negligeras. Och även om man skydde dyrbara »evighetsplattor» av metall — i värdefullare fall kunde dock enstaka dylika anskaffas — vore redan goda ebonitskivor, som sedermera icke alltför ofta användes, högst respektabla bevarare av annars förgängliga dialektiska egenheter. I fråga om den speciella tekniken för dylika provs upptagande gjorde man väl klokt i att ställa sig i förbindelse med t. ex. de schweiziska språkmännen. Jag tänker mig att även på ett mera speciellt gebit, sångens och musikens, grammofonen kunde folkloristiskt utnyttjas, nutidsforskningen, hembygdsintresset och senare generationers vetande till nytta.

Jag återgår ännu för ett ögonblick till de östsvenska dialekterna. Ett grammofoniskt fixerande av desamma över hela linjen skulle på ett bekvämt sätt underlätta deras studium i Sverge och vice versa. En Uppsalaprofessor kunde för sin närmaste föreläsning rekvirera t. ex en uppsättning Kimitomål och prof. Pipping åter levande illustrera huru gottlänningen läser runor. Kort sagt: man bör icke såsom ett kuriosum avvisa den moderna teknikens utomordentliga anbud ifråga om undervisnings- och konserveringsmaterial, vare sig de heta grammofon eller kinematograf eller något tredje, utan med öppna händer gripa efter dem. I sinom tid komma

fordringar på denna begränsade själsgåva. Ett par exempel pro och kontra! När förf. talar om oceanens guldförråd säger han i förbigående att detta utgör 5,000 kg per jordinvånare. Läsaren kryas upp av den lilla notisen och minnes nu »gratis» en hel rad sammanhörande viktigare fakta. Men när förf. berättar om havens allmänna saltmängd, nämner han t. ex. icke att denna är större än Europas och Amerikas supramarina landmassor tillsammantagna, något som i sin tur hade blivit en liten minneshake. Och när han talar om den geologiska tideräkningen hade han i bredd med diverse efter varandra radade, lätt glömda hypoteser kunnat ställe även Arldts intressanta skema, icke osäkrare än andras men åskådligt och bekvämt att minnas, då denne t. ex. jämnställer tiden från arkeiska erans början med ett dygn, uttrycker periodernas längd genom timmar och minuter och bl. a. för kvartärtiden (d. v. s. ungefär mänsklighetens ålder) får en omfattning av c. 4 minuter. Av dylikt hade författarens värdefulla arbete varit ur utilistisk synpunkt väl betjänat. Likaså skulle ett något mera utbildat underrubrikssystem, litet större omväxling med stilar (nya termer komma i texten nästan aldrig med kursiv) och ännu rikare illustrativa bidrag höjt den pedagogiska effekten. Jag saknar sålunda t. ex. uti det annars synnerligen klara och väl avvägda kapitlet om magmabergarterna en hel rad typiska snittfotografier, ur vilka ej blott textur och struktur utan ock bl. a. både väsentliga och accessoriska mineral (med tydliga hänvisningar) »promenerat in i hjärnan» vida säkrare än ur textens uppradningar, vilka dock så ofta sluta med ett tröstlöst »m. fl.». Och t. ex. i beskrivningen över kontinenternas struktur och utveckling hade talrika geologiska kartor varit nödvändiga för att ge liv och stadig behållning åt textläsningen.

Vissa knappare behandlade delar däremot skulle kanske ej förlorat på en sammanslagning. Sålunda hade paleontologin och paleogeografin i denna bok gott kunnat systematiskt inarbetas i varandra, vardera parten till vinning. En rad upprepningar kunde ock därigenom ha undvikits och — min käpphäst! — minnesbördan lättats. Om läsaren fått se t. ex. perms karta invid dess flora och fauna, hade där uppstått den säkraste idéassociation. I stället traskar nu t. ex. någon Brontosaurus utan hemland på sitt håll (visserligen med en cylinderklädd herre vid sin sida) och Gondwanalandet ligger öde på sitt håll.

Å andra sidan tyckes mig att en del betydelsefulla kapitel bemötts väl styvfaderligt. Så t. ex. avfärdas hela seismologin på 16 sidor och det uti en tid då densamma ryckt in i sitt verkligt vetenskapliga skede. Seismometrarna få nio rader och inte ens en bild. »Tillståndet i jordens inre» diskuteras på mindre än två sidor, detta finner jag förbluffande knappt. Seismometrins intressanta upplysningar om jordinret behandlas nästan alls icke. Detta är nu förstås mina subjektiva synpunkter, jag tror dock att mången annan vetgirig student i dessa och enstaka andra hänseenden finner bespisningen något knapp. Och har geologin sist och slutligen ett intressantare, universellare kapitel än just det infrakrustala? Låt så vara att ytan t. v. givit en rikare exakt kunskap, det inre är så enormt mycket mera imponerande och redan hypoteserna om dess beskaffenhet ha en stor förmåga att befrukta den vetenskapliga fantasin, något som också hör till en god läroboks uppgifter. Förf. har ju dock i så många andra sammanhang fått inrymma hypoteser, att i denna stora fråga nog både fluiditets-, kontinuitets-, rigiditets- och tre-zon-hypoteserna kunnat tagas med och det tämligen utförligt.

Men vart komme man icke, om varje läsare finge sina önskningar beaktade vis-à-vis ett så vidlyftigt och till sitt ämne elastiskt arbete som detta? Jag lämnar därför desiderata och övergår till några realiteter.

För jordens avplattning och radier anger förf. Bessels mått av 1837. Här hade väl ett omnämnande av Clarkes och Helmerts nyare data (av 1880 och 1901) varit befogat, om ock differenserna icke äro stora. I varje fall ge Clarkes radiemått större vetenskaplig garanti, om det nu en gång såsom här går lös på decimaler.

I fråga om jordmagnetismens elementer beröras inklination och deklination, men varför alls icke intensiteten? Ordet isodynamer skymtar visserligen i texten, oförklarat. Så hade det inte skadat oss studenter att få veta huruvida icke jordens s. k. magnetiska nordpol i själva verket motsvarar jordmagnetens sydpol och vice versa på södra halvklotet. Det traditionella talet om magnetiska nordpolen tål gärna en saklig justering. Bland remarkabla störingsgebit hade väl utom Jussarö åtminstone det stora ryska området (guvern. Kursk) förtjänat nämnas.

På tal om jordbävningarnas frekvens meddelar förf. statistik från Italien och Japan, med i genomsmitt 8 resp. 1 fall per 4 dagar. Varför då icke med detsamma siffror ur Rudolphs jordbävningskatalog, som t. ex. för 1903 och hela jorden anger över ett skalv varannan timme? Detta övertygar mera. Så säger förf. (pag. 30) att »japanska seismologen Omori såsom absolut mått för bävningarnas styrka föreslagit den s. k. största accelerationen, d. v. s. hastigheten hos det av jordstöten förorsakade rycket i marken» samt anger en skala för denna acceleration uti mm per sek. Mitt fysikaliska samvete frågade mig: huru kan herr Omori hava kallat en hastighet acceleration och huru kan en acceleration uttryckas i mm per sek., som ju är en hastighetsdimension? Jag tror emellertid att herr Omori nog följt fysikens föreskrifter, i det att han med sin acceleration icke avser »hastigheten hos rycket i marken», utan hastighetstill-

växten, som är större i den mån den till större amplitud hörande svängningsperioden är mindre och som mätes i milligal, icke i millimeter (eller mikroner) per sekund. Och den skala (Forel-Mercallis) förf. meddelar gäller icke heller mm per sek. utan mm per sek². Beträffande åter de intressanta för-darrningarna vid jordbävningars fortgång från en ort till en annan låter förf. icke sin läsare veta varför dessa för-darrningar uppträda i två grupper. Och dock skulle dennes fysikaliska hjärta klappa snabbare om han erfore det märkliga faktum att den första förelöparens vågor äro longitudinella och den andras transversella, vilket förklarar deras olika propagationshastighet, som annars förblir en gåta. Men detta, likasom en del andra önskningsmål beträffande samma kapitel, tillhör redan åter det subjektiva.

Den s. k. devitrifikationen hos glasiga massor (sid. 109) förliknar förf. vid det som med tiden sker hos simplare fönster glas. Detta synes mig knappast tillämpligt, då ju fönsterglasets förblindning är en helt annan, korrosiv process. Däremot gåve bildningen av Réaumurs porslin ur glas en god analogi.

A propos isberg anföres att, då isens spec. vikt är 0.9, endast en niondedel av isen synes över havsytan. Min aritmetik säger en tiondedel. Litet längre fram (sid. 199) uppgives att glaciärisens tryck är 10 atmosvärer per 100 meters mäktighet. Varför icke här 9 atmosvärer?

Å sid. 210 ingår en uppgift, vars närmare prövning leder till ett kuriöst resultat. Förf. säger att den årliga förbränningen av 900 milj. ton stenkol ger en mängd koldioxid (»kolsyra»), som motsvarar en sjundedel av atmosvärens hela förråd av denna gas. Låtom oss räkna ett tag, det går snabbt. De 900 miljonerna ton stenkol giva 3,300 miljoner $= 3.3 \times 10^9$ ton koldioxid. Hela atmosvären väger 5.27×10^{15} ton (sid. 130, uppgiften kontrollerad). Den innehåller 0.045 viktsprocent koldioxid. Alltså är atmosvärens hela koldioxidförråd $0.00045 \times 5.27 \times 10^{15} = 24.7 \times 10^{11}$ ton. Divideras nu detta med årsleveransens belopp 3.3×10^9, så kommer man till en kvot av runt 750. Med andra ord: årliga stenkolsförbränningen på jorden ger icke en sjundedel utan blott en sjuhundrafemtiondedel av luftens koldioxidkapital. Att människan sålunda skulle i avsevärd grad genom industrin »påverka temperaturförhållandena, öka växtligheten, påskynda förvittringen», synes mig därför t. v. vara en myt.

I det lilla stycket om den animala geologiska verksamheten finner jag guano men icke nafta. På tal om växtvärldens geologiska betydelse (sid. 211) och speciellt i sammanhang med diatomacéerna (sid. 215) hade ock naftabildningen bort beröras. Och när sedan bergoljan slutligen kommer in under kolbergarterna (sid. 258) får den ett mycket knappt omnämnande. De geologiskt och paleontologiskt så intressanta teorierna för naftans genesis (Engler, Kraemer, Spilker, Mendelejeff, Moissan m. fl.) expedieras på sju rader. Här går studenten miste om många väckande data och synpunkter.

Angående värmeförhållandena i haven säger förf. generellt att »vattenskikten bliva från ytan till bottnen allt kallare». Kort därefter (sid. 229) visa emellertid siffrorna för Svarta havet att detta där alls icke är fallet. Känt är ju ock att i polarhaven vanligen icke ytskikten utan djupare lager äro varmast. Ett »i allmänhet» har sålunda bortfallit ur den citerade satsen.

När geologer och mineraloger tala kemi, använda de ofta ett slags vetenskapligt slangspråk, som man med en känsla av trevnad anträffar även flerstädes i denna bok. Jag är blott rädd att en och annan kritisk student icke har det rätta sinnet för gemytligheten i t. ex. följande utdrag. »En mängd rara mineral, innehållande sällsynta jordarter» (s. 115). »Järn och andra baser» (s. 144). »Kaliföreningar» (s. 144). »När kalksten infiltreras med vatten, som innehåller salter av tunga metaller, löses och undantränges kalcium och i dess ställe utfällas malmer av dessa metaller» (sid. 146). »Simplontunnelns källor innehålla c. 1 g gips per liter» (sid. 147). Varför ej lika gärna anhydrit, om nu engång det lösta kalciumsulfatet skall ha ett mineralnamn? »Saltkällor, rika på klor, svavelsyra, natrium o. s. v.». »Andra källor föra natrium... kolsyra, svavelsyra, brom, jod, kiselsyra» (sid. 147). Att här om vartannat talas om element och föreningar utan någon konsekvens är mineralanalytiska barbarismer, som man i kemin avskaffat. (Annat är ju att genom formler på bekvämaste sätt uttrycka analysresultat). Då förf. känner detta faktum lika väl som jag, kvarstå dylika inexaktityder huvudsakligen såsom ett psykologiskt dokument över vanans makt. Men 1900-talets student har en petigare uppfostran i dessa ting. Han baxnar ofrivilligt när han t. ex. å sid. 241 läser att havets organismer utom kalksalter upptaga — magnesium. Var få de bland alla salter tag i denna trevliga metall och huru tugga de den?

Men jag vill ej breda ut mig för mycket med enskildheter — en sysslolös faller lätt in på dylikt — och reducerar mina observationer till några få återstående. Jag har i den annars så logiska språkliga dräkt, vari förf. klätt sina tiotusende fakta, stött på en rad små förstuckna pleonasmer, dem jag tror förf. själv skall bliva en smula förvånad över. Han talar t. ex. om »longitudinella sprickor i rörelsens riktning» (s. 192), »boghead och stenkol» (s. 214), »jordens kontraktion och volymförminskning» (s. 225), »kusternas former och förlopp» (s. 236), »kol och antracit» (s. 258), »aggradation av nya avlagringar» (s. 262), »överskridits av transgressioner» (s. 267). I sättet att skriva namn märkes en viss obeslutsamhet, t. ex. coccoliter (s. 243), kokkoliter (s. 257), kockoliter (förso-

nande medelväg, s. 282 och registret). Ringdalen kring centralkonen hos vissa vulkaner kallar förf. kaldeira (s. 80). Det spanska originalet på ön Palma heter dock caldera och har f. ö. ju nyligen haft oturen att förlora sin kraternatur och befunnits vara en simpel erosionsdal. Direkta lustigheter äro sällsynta, om ock ej alldeles tillspillogivna. Sålunda låter förf. vindarna »försätta havets vågor i rörelse» (s. 204). När det inte blåser, ha havets vågor sålunda förmånen att få stå stilla. Men de finnas ändå. Å sid. 304 omtalas att »kameldjurens vagga» under mellersta eocentiden stod i N. Amerika. Denna möbel var f. ö. högst märklig, ty det heter strax därefter att härifrån »en gren utvandrade» till S. Amerika.

Slutligen en liten annotation till fädrens minne. Förf. unnar den förhistoriska människan, som han något summariskt benämner Homo primigenius, en sida text (några jämförande kraniebilder hade måhända kunnat medfölja) och uppger bl. a. hennes skallvolym till c. 1250 cm^3 samt motsvarande rymd hos Homo sapiens till 1500 cm^3 och därutöver. Vid tiden för lärobokens tillkomst var emellertid redan fyndet från La Chapelle aux Saints (aug. 1908) bekant och den skallens omfång är c. 1600 cm^3, alltså större än medelvärdet för den s. k. kulturmänniskan. Våra förfäder av Neandertal-typ voro tydligen inte över glatta laget sådana mikrokefaler som man tidigare antog. Förf. säger vidare utan reservation att människan »uppträder tidigast i Sydasien, tidigare i Nordafrika och Sydeuropa än i Mellaneuropa och ännu senare i N. och S. Amerika samt Australien». De sydamerikanska fynden (Lehmann-Nitsche och Ameghino), delvis publicerade före 1908 och senare kompletterade, synas dock mana till en viss försiktighet rörande kronologin för världsdelarnas humanisering, då ju redan den berömda halskotan från Monte Hermoso (Argentina), beskriven 1907, hänvisar till en stamfader kanske lika gammal som Dubois' Pithecanthropus från Java. Sålunda anser sig Wilser kunna uttala (Leben u. Heimat des Urmenschen): »Nach den neuesten Entdeckungen gewinnt es fast den Anschein, das Südende der Neuen Welt sei vom urzeitlichen Menschen noch etwas früher erreicht worden als Asien», varvid han då placerar »vaggan» i den tertiära varma norden. Jag vill med det anförda blott framhäva att förf. här frångått sin gentemot allt hypotetiskt annars så kritiskt försiktiga formulering.

Mycket kunde jag ännu ha att säga om mina intryck av prof. Ramsays bok, t. ex. dess klara huvudindelning, dess övervägande prägel av »up to date», dess för både studeranden och forskaren synnerligen värdefulla litteraturförteckning m. m., men jag antager att såväl förf. som läsekretsen ha nog av »thenne studiosi impertinente exclamationes», och återgår till att stirra på Graubündens tertiära toppar och kvartära dalar.

Vårt universitet är att lyckönska till den nya, även på finska utkomna läroboken, vars allmänna förtjänster och särskilda ingående på Fennoskandias geologi säkerligen göra densamma uppskattad också över hela Skandinavien.

Efter läsningen av prof. Ramsays gedigna verk känner man sig som en bättre människa, ånyo befriad från en del okunnighet och försedd med tidens bästa vetande på det geologiska området. Tills tyvärr större delen därav fläktar bort mot det glömskans hav, varest Homo primigenius i broderligt samförstånd med Homo sapiens genom hundratusental år avsatt sina sediment av förlorade kunskaper.

Schatzalp-Davos i sept.

G. M.

JACK LONDON: MARTIN EDEN.

Bland alla dem som efter Kipling inom den etnografiska novellen skurit lagrar har väl ingen i larmande popularitet nått längre än Jack London. Hans hundromaner med deras geometriskt förenklade psykologi och lagom stora dosis sentimentalitet nå ej Junglebôckernas sagoton och omväxling, men den energi, varmed han framför sina — man vore nästan frestad säga »levande bilder» — illustrationer till struggle-for-life principen, besitter en helt annan spänning än hans engelska föregångares. Kiplings gå-på står i imperialismens tjänst, det är chauvinismen och maktutvidgningen han förhärligar. Hos London avtecknar sig skildringen mot sociologisk bakgrund och bland hans skrifter finnas många rent socialistiska propagandapamfletter. Denna grundväsentliga motsats räddar amerikanen från att bliva epigon, och den schematiserande biologiska grundval, varpå hela raden volymer från den oläsliga »The Sea-Wolf» till »Before Adam» vilar, förlänar serien ett tillskott av tjusning för dem, vilka, oförmögna att fördjupa sig i studiet av rent naturvetenskapliga verk, likväl gärna skumma de förmenta resultaten av den evolutionistiska världsförklaringen.

Utan att vara någon verkligt betydande författare — till nästan alla hans böcker kunna förebilder påvisas — är Jack London likväl en berättare av rang. Hans brett och säkert hållna skildringar av primitiva liv och existenser, av orörda landskap och otämt hav, giva ett värdefullt tillskott till den naturbeskrivande litteraturen. Men hans hjältar, vare sig människor eller djur, äro städse blott insatta värden i en enkel ekvation, de handla enligt osammansatta, på förhand klargjorda principer, principer vilka aldrig inbördes interferera, än mindre råka i konflikt. Avskuggningar och nyanser saknas, och den praehistoriskt uppkonstruerade primitivitet, vilken utgör den röda

tråden i Jack Londons produktion, är så satt i system, att den oförändrad återuppträder som knalleffekt i de kritiska momenten, även då skildringen rör sig kring nutidsmänniskor. Men den sällsamma blandningen av intensivaste naturobservation och krasst dogmatisk karaktärsteckning förlänar åt hans skrifter en viss ungdomlig friskhet och naivitet, vilka icke förfela sin verkan. I hela det krampaktiga greppet kring förmenat nytt ligger någonting utpräglat amerikanskt: sökandet efter de dolda principer, vilka förklara hemligheten med den nya världens snabba uppsving. I detta hänseende står han sin mera betydande landsman Frank Norris närmare än någon europé, och även med Upton Sinclair, vilken som konstnär står på ett långt lägre plan, äger han ett utpräglat släkttycke.

Jack London, sjöman, guldgrävare, landsstrykare, socialist, agitator, tidningsman, författare m. m. är fullständig autodidakt, hans beröring med Universitetet sker ytterom det vanliga schemat och under spridda och starkt sammanträngda perioder. Han har läst mycket. Han kan sin Darwin och sin Spencer, naturligtvis också sin Nietzsche och sin Schopenhauer. Denna heterogena förening av obundet friluftsliv och kammarfilosofiska spekulationer har givit honom uppslaget till hans senaste bok, »Martin Eden», en psykologiserande jag-roman, omaskerat förlagd till vår egen tid och till författarens egen hemstad San Francisco. Verket blir än mera intressant på grund av att London har en framgångsrik skriftställarvärksamhet bakom sig och att skildringen gives i den mera kritiska belysning den mognade mannaåldern förmår vidmakthålla. I detta avseende utgör »Martin Eden» ett välkommet tillägg till en av Sinclairs ungdomsromaner, »The Journal of Arthur Stirling», vilken inrymmer en mycket likartad aktion och utveckling, men sedd genom ynglingens lidelsefullare temperament.

Handlingen i vardera fallet är densamma. Desillusionerade författare beröva sig — högromantiskt nog — livet. Men medan Sinclairs hjälte krossas av det motstånd och den likgiltighet som beröva honom rörelsefrihet och utvecklingsmöjlighet, drives Martin Eden till det ödesdigra beslutet i leda över tomheten på andra sidan berömmelse och ryktbarhet. Medan Arthur Stirling lider av ungdomligt drömbegär och oförmåga att taga sig fram i den praktiska världen, en amerikaniserad Werther, är Londons dubbelgångare ett mönster av energi och företagsamhet, en äkta levande nutids yankee. Den äldre boken (Sinclairs, 1903) får symptomatisk betydelse genom den kritik av tendenserna i den samtida europeiska litteraturen, varmed den mycket tunna handlingen utfylles; författaren uttalar klart vad han önskar att amerikansk vitterhet *icke* skall vara, men utan att själv kunna peka mot nya ideal. Den är ett upprop till landsmännen att se med egna ögon och skildra med egna färger; men alltför känsligt och trånsjukt avfattat såsom program.

I Londons bok följer berättelsens ytterkontur en kärleksidyll mellan en selfmade man — eller riktigare mellan en begåvad yngling som ännu ej nått fram — och en ung flicka, dotter till ett samhällets stöd. Med mycken finhet påvisar författaren de ständiga olikheterna i uppfattning, de ständigt konträra förutsättningarna, vilka vidmakthålla en klyfta dem emellan, även då de rent formellt äro ense. Hos henne är allt konventionellt, hon kan ej läsa eller värdesätta litteratur, utan att omdömet bestämmes av hänsyn till en räcka av faktorer, vilka ingenting hava med vitterhet att göra. Hela den osynliga värld av postulat och överenskommelser, varpå de nutida samhällena vila, håller henne fången i ett osynligt nät och beröver henne initiativ och självständighet i de avgörande ögonblicken. Han, en Hamsun'sk kraftmänniska, impulsiv, fantasirik, företagsam, med barnets hela omedelbarhet över såväl handlingar som svärmerier, känner sig dragen till vad han i sin okunnighet tror vara ett högre väsen, en människa ur en högre kast. Och länge inriktar han energi på att förtolka hennes svagheter och idealisera hennes fel. Tills bubblan brister.

Denna alldagliga intrig, oaktat ram för bokens innehåll, är likväl icke det väsentliga. Författaren syftar djupare. Det är ej besvikelsen över den älskade, utan ledan vid samhällets ytlighet och grundhet, som driver honom i döden. Samma förläggare och tidskrifter, vilka i åratal återsänt hans manuskript, tävla senare, på grund av en ren tillfällighet, om att få offentliggöra vad de uttryckligt förklarat värdelöst. Hans älskade, som yrkesmässigt ägnat sig åt litteratur, har intet öra för hans föga regelrätta poesi, men hela världen beundrar den, sedan bokhandelsframgången, möjliggjord genom förläggarhusens reklambyråer, gjort den till ett passande samtalsämne för dagen. Med bitterhet minnes han Kiplings öde, att från modegud för dagen obarmhärtigt åter lämnas i sticket, utan att förtjäna vare sig det ena eller det andra. Den omvärdering av tillvaron, som på gränsen till ryktbarhet försiggår inom honom, berövar honom fast mark under fötterna. Till sitt gamla primitiva, omedelbara jag kan han ej vända tillbaka, och i sin nya omgivning känner han blott leda och äckel. »Work performed» är hans enda klara tanke, då han mottager hyllning och beundran; något inom honom är brustet, självtilliten och arbetsglädjen, väntan och spänningen äro borta. Drivfjädern har brustit, han lockas ej längre av avlägsna mål. Hans fysiska hälsa är förträfflig, men hjärnan har råkat i baklås. Han ser hur han för pengar får allt och intet, hur tomheten breder sig ut över vad han förut hade tillbett. Och en stilla stjärnklar natt glider han, mitt på Pacificoceanen, ut genom kajutfönstret och ser ångaren försvinna i mörkret.

Bakom denna tämligen banala historia göm-

mes en mängd av fina iakttagelser och subtila avskuggningar, dem man knappast väntade av en Jack Londons naturel. Med verklig känsla av befrielse läser man skildringarna om hans heroiska kamp för bildning och självutveckling, hans aldrig sviktande energi och den aldrig undanskymda viljan att segra. Det lidelsefulla tempo, vari han lever sitt verksamma liv, med alla sinnen vakna, och hjärnan i oavbrutet arbete, är en väckande maning och en sporre. Det ligger en glans och ett kärnsunt ljus över dessa skildringar, med fläktar från hav och vidder. Och man följer författaren långt villigare, då han visar oss tillbaka mot sitt förflutna, än då han söker övertyga om sin iråkade rotlöshet. Den psykologiska motiveringen för tvärvändningen från verksamhet till dådlöshet är knappast fullt trovärdig. Hjältens utveckling under det kritiska skedet, mindre osannolik i sig själv, har författaren icke varit i stånd att övertygande klargöra, och hans sätt att resonera, efter uppnådd framgång, är väl primitivt för den, som har hans förflutna bakom sig. Men just denna svaghet blottar den positiva underström, vilken, — all överspänd sentimentalitet till trots — utgör grundtonen i »Martin Eden». Såsom alla författarens böcker med rent litterär tendens, är den en hymn till naturens obegränsade möjligheter, vilka en missriktad civilisation gjort så mycket för att skymma undan vardagsmänniskans blickar.

S. F.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Fransk ungdomslektyr.

Av erfarenhet vetande, vilken stor svårighet det erbjuder att finna lämplig lektyr för ett yngre släkte, som vill initieras i kännedomen om franskt språk, fransk litteratur och franskt kulturliv, tager jag mig friheten härmed hänvisa andra, som mött samma svårigheter, till en periodisk publikation, vilken synes mig i viss grad ägnad att fylla det nämnda behovet. Den bär namnet »Petit Bulletin pour nos enfants» och utgives av en i Paris verkande förening, som tidigare kallade sig »l'Union pour l'action morale» och nu heter »l'Union pour la vérité». Man bör emellertid varken av publikationens eller av sällskapets namn låta skrämma sig. Det som i Frankrike är lektyr »för våra barn» motsvarar vanligen det som man hos oss behöver lägga i händerna på elever i ett äldre skolstadium, om också naturligtvis en del för barn avsedda reflexioner få tagas med; och sällskapet i fråga är en förening med höga syften och fria synpunkter samt låter sig angeläget vara att i sina publikationer stå så långt som möjligt från allt pedantiskt moraliserande. Den nämnda publikationen, som redan räknar tretton årgångar, är därför till sitt innehåll både mångskiftande och intressant. Skönjes där något direkt mål med urvalet av stycken, så är det att på allt sätt höja de unga läsarnas sinnen, att förtälja för dem om duktiga gärningar, bl. a. i det intellektuellas värld (en hel serie »Gloires de notre temps» förmedlar bekantskapen med nutidens förnämsta personligheter, en annan berättar om flydda tiders stora vetenskapsmän), att ge referat av innehållet i goda och lyftande böcker (så förekommer en vacker skildring av handlingen i Johan Bojers »Troens magt» och flere utdrag från Selma Lagerlöf), att meddela utmärkta skriftställares tankar om livets viktiga frågor, att elda hågen för patriotismens och humanitetens sak (Elsass' kamp för sitt språk och sin kulturella självständighet avhandlas i flere för oss lärorika kapitel). Man är oändligt fjärran från alla de vanliga krestomatierna med sina delvis intetsägande, delvis alltför svårsmälta stycken; man befinner sig i en atmosfär av närvarande tid, av saklighet, sunt förnuft och idealitet på samma gång, och man vill gärna föreställa sig, att de unga som gå igenom en årgång av denna tidskrift, borde ha lärt sig åtskilligt utom språket och dessutom fått mycken näring för sin sökande och spörjande eftertanke — där en sådan tilläventyrs ännu lever kvar, trotsande pluggeriets härjningar och auktoritetslydnadens bud.

»Petit Bulletin pour nos enfants» utkommer en gång i månaden, och året räknas från oktober. De tolv häftena, omfattande fyratio sidor vart, kosta 4 fr. 50. Bekvämast sker prenumerationen hos föreningens kommissionär Mademoiselle Emilie Bontemps, Sennecey-le-Grand (Saône-et-Loire). En skola, som för sina franska läsande elever vill ha en god litteratur, där visserligen klassiker på vers och prosa och i allmänhet skönlitterära alster äro mindre talrikt företrädda än instruktiva och lättförstådda skildringar från det moderna livets och den moderna tankens värld, gör dessa elever en god tjänst genom att till sitt bibliotek anskaffa hela serien volymer — varje årgång bildar ett litet smakfullt band — vilka helt visst säljas till reducerat pris.

*

Jag skall i detta sammanhang passa på att nämna en bok av helt annan kategori, men vid vars läsning jag drog mig till minnes en fråga, som ofta riktas till oss pedagoger i facket: »Finnes det verkligen icke någon enda anständig fransk bok, som skulle vara lämplig för vår unga dotter, vilken på egen hand ville underhålla sin lilla franska språkkunskap . . .?» Dotter, — alltså roman. Och det måste ju medges, att det i modern fransk litteratur icke precis vimlar av sådana, som fullt skulle tillfredsställa ängsliga målsmäns krav. Med risk att den unga damen, som önskar underhålla sin lilla franska, i alla

fall hittar på det andra slaget av romaner och finner dem i språkpedagogiskt avseende överraskande lämpliga, vill jag ändå för att lugna den äldre generationen säga, att det verkligen finnes några anständiga franska romaner, såsom den ifrågarande boken visar — men jag skulle nog sväva i bryderi om jag nu på fläcken nödgades nämna många. Alltnog, författaren till densamma heter Maxime Formont och boken själv heter »La Florentine» samt har till ämne och innehåll episoder ur den florentinska renässansens artistiska och sociala liv under fjortonhundratalet, början från Sandro Botticellis lärospån i Fra Filippo Lippis atelier och slutande med Savonarolas död å bålet på Piazza Signoria. Ganska skickligt invävas i skildringen alla förnämligare händelser som man känner till från denna tid, och om författaren icke heller funnit några nya fakta eller ställt de gamla i någon ny belysning, så har han dock givit mycket liv åt alla enskildheter och fört fram en sådan tilldragelse som t. ex. Pazziernas sammansvärjning med stor dramatisk kraft. Och — detta må av nyssantydd orsak kraftigt understrykas — han har sammanbundit dessa historiska episoder förmedels en slingrande erotisk tråd, som röd och vacker drager sig igenom boken. Hans stil är enkel och klar, men blir icke vardaglig eller slarvig. Den höjer sig t. o. m. stundom till en viss poetisk glans. Och utom att skildringen själv sålunda håller intresset vaket, ger boken en fängslande och ganska fullständig bild av de tider den behandlar, tider som, trots att om dem skrivits så mycket, ändå aldrig skola förlora sin mäktiga och egendomliga tjusning.

W. S.

TEATERKVÄLLAR.

München 7. 8. 1910.

Reinhardt är ute på erövringståg — för att erövra Sydtyskland efter det han besegrat Berlin eller för att skaffa sig en ny borg efter det oppositionen åter börjat vakna, allt hur man vill se saken. Och i Münchens brokiga utställningsvimmel skrika hans affischer i kapp med de andra.

I kväll är det Lysistrata, i tysk bearbetning av Leo Greiner. De klassiskt bildade påstå att Aristofanes bearbetats bort, icke stycket till fördel. I alla fall har det ännu tillräckligt egen karaktär för att sticka av mot det mesta moderna.

Så modernt det än i grunden är genom sitt politiska innehåll: en strejk för fredssaken! Men då våra dagars strejk bygger på den ena av människans stora drifter, på magens hunger, så bygger Aristofanes strejk på den andra, på den sexuella hungern. Och genom stycket går det ett skri av brunst. Strindberg har för övrigt en gång i Giftas haft en idé som påminner om denna: docenten-riksdagsmannens motion i Mot betalning.

I spelet bröt sig det antika och det moderna alltför skarpt: det var kanske bearbetningens fel. Hans Pagay, en av gubbarna, hade använt vasmålningarnas karrikatyrer som modejournal; Else Heims, Lysistrata, lät sin sunda, moderna sinnlighet vrida styckets stil åt helt annat håll.

München 8. 8.

Das Wintermärchen. Det är väl ett av de svårare Shakespearestyckena, där är ingen psykologisk utveckling och ingen logik i händelserna. Och vår tid har knappast längre den glädje över blotta fabulerandet, över fantasins glada lek med människors öden, som Shakespeares tid det hade. Reinhardt har en utväg: han diktar om stycket, han låter Schildkraut som Autolycus utveckla alla de klovntalanger, som motiverat hans engagement vid en varieté, och stycket blir omotståndligt roligt. Det är kanske icke omöjligt att Shakespeaares samtida hade liknande knep: men med det stycke vi vant oss att fatta som Shakespeares har denna Vintersaga ingen gemenskap. Den är ett försök att skyla över texten, som har lyckats liksom också försöket att roa.

Men Schildkraut hade kanske varit än roligare om han uppträtt ensam.

Berlin 6. 9.

En urpremiär av Gorki: Die Letzten.

Det blev ett avgjort nederlag. Kammerspieles eleganta publik var iskall och dödstyst trots det författaren skulle vara närvarande. Och nederlaget var väl förtjänt; det var ingen fantasiflykt och intet dramatiskt över dessa scener, och matt och otympligt släpade stycket sig fram, utan att hjälpas upp av de lån Gorki, som vanligt, gjort hos samtidens stora andar, eller av spelet, som visade att sommarstämning ännu låg över regien.

Men ändå: så ringa konstnjutningen också blev, var det dock något i stycket, som grep. Det var icke ett drama om enskilda personer utan om ett samhälle, det ryska samhället. Och för dem, som stå i något beroende av detta samhälle, har dramat dock ett visst intresse.

Ur Die Letzten talar den absoluta tröstlösheten. Den är icke förtvivlan över revolutionens misslyckande eller förtryckets seger eller proletariatets elände, den är den dystra insikten att detta samhälle är obotligt kräftskadat, utan hopp

och utan räddning. Bestickning, prostitution, alkoholism ha icke mer någon frånstötande kraft, allt är moraliskt indifferent, allt är likgiltigt, Ingen bär skulden i detta drama; sjukdomen ligger i luften, en moralisk hjärnuppmjukning, som griper alla och kuvar alla.

Så blir kärnan den självanklagelse modern utslungar, förtvivlat hemsk till sin innebörd: det är ett brott, ett oförlåtligt brott att här föda barn till världen!

Kanske är denna dom för sträng, kanske ha tillfälliga orsaker låtit författaren se allt i svart, kanske är det icke ens hans mening att detta skall vara hans sista ord. Men är det icke åtskilligt som tyder på att den är sann? Den slaviska anden är oss germaner en gåta, vars lösning vi väl aldrig finna, men av de tecken vi kunna tyda, hur många är det som vittna om verkligt liv i det väldiga rike, vars förnämsta exportartikel blivit koleran? Har Gorki kanske rätt, då kan i allt där ser blott en gigantisk upplösningsprocess?

— — — — — — — — — — —

Men i alla tider har det väl som det hemskaste bland öden betraktats att vara oupplösligt bunden vid ett lik.

Berlin 8. 9.

Das Konzert av Herman Bahr. Säkert Bahrs bästa stycke, präktigt lustspelhumör från början till slut, en liten longör oberäknad.

Shaws ande har farit i Bahr. Das Konzert kunde vara av Shaw — blott att Bahr gjort det skickligare än Shaw hade kunnat. Men kärnan, moralen om man så vill, är Shawsk: det gäller att taga med lugnt, klart förnuft på allt i livet, det gäller att lämna alla romantiska fördomar och teorier och se livet sådant det är. Och som slut: att kvinnan sist och slutligen är visare än de visaste män.

Men över detta är en egen Bahrsk ton, litet vemodig och trött, som berättar om att människan måste avstå från mycket i livet och nöja sig med spillrorna som äro kvar. Det är den visa kvinnans visdom. Och mot den äro männen blott dumma barn.

G. C.

MED ANLEDNING AV ARTIKELN »BERLINER LIEDERTAFEL» I HELSINGFORS.

RESUMÉ.

Märket A. har sagt att Berliner Liedertafels konsert här trots »applådstormar, bravorop, blommor och blader samt högst smickrande recensioner ej blivit fullt uppskattad».	Detta har jag sagt är dumt.
Märket A. har jämfört elitkören Berliner Liedertafel med samtliga inhemska sångföreningar således även med Akademiska Sångföreningen, Y. L., Frihetsbröderna o. s. v.	Jag har sagt att märket A. såsom kritiker härvid förfarit felaktigt.
Märket A. har sagt: »även de av våra manskörer, som hittills mest låtit tala om sig stå ännu med båda fötterna inom den anspråkslösaste dilettantismens område».	Jag har visat att den av hela världen erkända Berlinkritiken, så vitt det gäller Suomen Laulu, ärav diametralt motsatt åsikt.

Mitt inlägg i frågan var framkallat av de direkta felaktigheter som vidlådde märket A:s artikel, främst med tanke på att åt Argus' läsare giva en något så när med rätta förhållandet överensstämmande framställning av våra musikförhållanden i denna punkt. Huruvida jag lyckats vet jag ej. Att inleda en polemik med en krypskytt av märket A:s valör föll mig däremot icke in. Tvärtom avsåg jag att inlägga en bestämd protest mot ett slikt missbruk av det offentliga ordet.

Detta har den okände skribenten icke förstått.

Hogland den 24 september 1910.

Olof Wallin.

REDAKTIONEN har visserligen haft vänligheten att upplåta spaltrum i »Argus» för ett svar å ovanstående. Innehållet men framför allt *tonen* i detsamma äro emellertid sådana att det bjuder för mycket emot att vidare fortsätta meningsutbytet i frågan.

A.

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

d'Annunzio, Gabriele, Vielleicht vielleicht auch nicht. Roman 6: 10
Arnold, F. R. Prof., Allgemeine Bücherkunde zur neueren deutschen Literaturgeschichte 10: 80
Denk, Otto Dr, Alter deutscher Humor. Sammlung der besten Schwänke von 13.—17. Jahrhundert 5: 40
Ein Mann. Des Seefahrers und aufrechten Bürgers Joachim Nettelbeck wundersame Lebensgeschichte von ihm selbst erzählt . . 2: 45
Ellis, Havelock, Geschlecht und Gesellschaft. Grundzüge der Soziologie des Geschlechtslebens. I 5: 40
Floericke, Kurt Dr, Säugetiere fremder Länder. 1: 35
Friedländer, Ludwig, Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms. III Bd 12: 15
Grässel, Hans, Über Friedhofsanlagen und Grabmalkunst. Mit 54 Abbildungen 1: 35
Hampel, Carl Dir., 150 kleine Gärten. Plan, Beschreibung und Bepflanzung 6: 75
Harder, Agnes, Liebe 4: 05
Hart, Hans, Liebesmusik. Eine Alt-Wiener Geschichte 5: 40
Helfferich, Karl Prof, Dr, Geld und Banken . . 23: 65
Jongmans, W. J., Die palaeobotanische Literatur I. Die Erscheinungen des Jahres 1908. 9: 45
Klaeber, Hans Oberstleutnant, Marschall Bernadotte, Kronprinz von Schweden. Mit 94 Abbildungen 16: 20
Kulczycki. Ludwig, Geschichte der russischen Revolution. 1 Bd 10: 80
Kulturbilder aus dem Simplicissimus Bd 11 »Die Ehe» 2: 05
Louis, Rudolf und Ludwig Thuille, Harmonielehre 8: 80
Mantegna, Andrea, Des Meisters Gemälde und Kupferstiche in 200 Abbildungen 10: 80
Mataja, Victor Dr, Die Reklame. 13: 50
Müller-Lyer, F. Dr, Der Sinn des Lebens. Die Entwicklungsstufen der Menschheit. I. Bd. 5: 40
Payot, Jules, Die Erziehung des Willens . . . 4: 05
Photographischer Abreisskalender 1911. . . . . 2: 70
Plutarch's vermischte Schriften. Bd I—II . . 10: 80
Reinecke, W. Dr, Die natürliche Entwicklung der Singstimme 1: 05
Salten, Felix, Olga Frohgemuth. Roman . . . 1: 35
von Steinle, Edward, Des Meisters Gesamtwerk in Abbildungen 29: 70
Tobler, Adolf, Vom französischen Versbau alter und neuer Zeit. 5: 40
Vorlesungs-Verzeichnisse der Universitäten u. Hochschulen Deutschlands, Oesterreichs u. der Schweiz. Winter-Sem. 1910—11. . —: 80
Wettstein, Dr phil., Brasilien und die deutsche Kolonie Blumenau 20: 25
Wiedemann, Franz, Der Lehrer der Kleinen. Eine Didaktik und Methodik des Elementar-Unterrichts. 7: 10
Wielandt, R. Lic. theol., Das Programm der Religionspsychologie 1: 10

Antcliffe, Herbert, Franz Schubert. 1: 50
Bensusan, S. L., Murillo. Wight eight reproductions in colour. 2: 25
Chiushingura or the loyal league. A japanese romance. Illustrated . . . . —: 75
Coleridge, Samuel Taylor, Essays and lectures on Shakespeare 1: 50
Country cottages. How to build, buy and fill them up . . . . 9: —
Dickens, Charles, Hard times . . . . —: 85
Dickens, Charles, A tale of two cities . . . . . —: 85
Eliot, George, Silas Marner . . . . —: 85
Eliot, George, Adam Bede . . . . —: 85
Hare, W. Loftus, Watts. With eight reproductions in colour. 2: 25
Life's calendar 1911. With six pictures . . . . 9: —
Longfellows poems 1823—1866 . . . . 1: 50
Lytton, Lord, The last days of Pompeii. . . . —: 85
de Morgan, William, It never can happen again . . . . 9: —
de Morgan, William, An affair of dishonour . 9: —
Our home railways. Part I. »The Great Western». 1: 25
Rackham, Arthur, Queen Mab. calendar. With six pictures . . . . 6: —
Robins, Elizabeth, The magnetic north 1: 50
Watmann, Erich, Modern biology and the theory of evolution . . . . 24: —

---

d'Annunzio, Gabriele, Forse che si forse che no. 4: 20
Auriol, Georges, Les pieds dans les poches. Illustré 1: 20
Binet, Alfred, Les idées modernes sur les enfants. 4: 20
de Bonnefon, Jean, Les cours, l'église et la ville. 4: 20
Cain, Georges, Les pierres de Paris . . . . . . 6: —
Courteline, Georges, Les gaîtés de l'escadron. Illustré. 1: 20
Courteline, Georges, Coco, coco & toto. Illustré. 1: 20
Docquois, Georges, Drôles de gens!! Illustré . 1: 20
Gillet, Georges, Fablichanneries. Illustré . . . 1: 20
Lagerlöf, Selma, Le livre des légendes 4: 20
Marryat, Captain, Percival Keene. 1: 50
de Maupassant, Guy, Boule de suif 1: 20
de Maupassant, Guy, Le cochon de Morin . . 1: 20
de Maupassant, Guy, En famille. 1: 20
de Maupassant, Guy, Mouche 1: 20
de Maupassant, Guy, Mademoiselle Perle . . . 1: 20
de Maupassant, Guy, Yvette. 1: 20
de Musset, A., La confession d'un enfant du siècle 1: 50
Payot, Jules, L'éducation de la volonté . . . . 6: —
Reschal, Antonin, Les derniers exploits de Maud. Illustré 4: 20
Söderhjelm, W. Prof., La nouvelle française au XV:e siècle. . . . . 8: —
Vely, Adrien, Les petites amies de M. St.-Gratien. Illustré 1: 20

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

FYREN

Finlands enda svenska organ för samhällssatir och humor i ord och bild, utkommer under år 1910 med sin trettonde årgång, omfattande 52 ordinarie nummer (8—12-sidiga) jämte flere delvis färgtryckta extra nummer (20—40-sidiga) enligt samma fria, svensktsinnade program, under samma ledning och efter samma plan som under närmast föregående år. — Fyren för år 1910 kostar 10 mk landet rundt. Helårsprenumeranter erhålla i gratispremie Sepias „Rim och rapp" I.

Rök

,Theodora'

extra fin.

A.-B. KARL BEUS

Alexandersgatan 19. Tel. 27 13.

(f. d. Finska Industrimagasinet.)

Lager af sjukvårds- och förbandsartiklar, kirurgiska instrument, bandager m. m.

Utför beställningar å konstgjorda ben och armar, samt alla slags ortopediska apparater och bandager.

Sliperi. Förnickling. Reparationer.

PATENTSKRIVBORD
med två skrivbordsplattor •

KONSTNÄRLIGA • AGENTUREN
LIBERTY • ALEXANDERSGAT. 7

KLÄDNINGSTYGER ◇ MÖBELTYGER ◇ INREDNINGSFÖREMÅL ◇ LÄDERMÖBEL

ANTRACITKOL

för kaminer och suggasverk billigast hos

LARS KROGIUS & C:o.



Hotel Kaleva

är efter genomgående, grundlig remont ånyo öppnat och rekommenderar sina rum och sin restaurant i den ärade allmänhetens benägenhet. Obs.! Elektrisk hiss.

O. Bengtsson.

SOCIETETSHUSET
= SOFIASALEN =

FRUKOST MIDDAG
1: 50 SOUPER 1: 50

Th. Stude

HELSINGFORS.

Herrekipering & skrädderi

REKOMMENDERAS.

Bästa

Anthracitkol

till billigaste pris såväl i större som mindre partier.

VICTOR EK

När ni har behof af

Droger, Kemikalier, Sjukvårdsartiklar, Förbandsmaterial äfvensom Tvålar, Parfymer o. Kosmetiska artiklar m. m. telefonera eller skrif genast till

K. A. Dahlins Droghandel

Tel. 19 91. HELSINGFORS Tel. 2 13

Billiga böcker

Söderström & C:os

1: 50 böcker

erhållas i alla boklådor

5 **HERMAN LINDELL** Specialaffär för Kontors,- Skrif- o. Byråartiklar. 5
Ö. Henriksg. HELSINGFORS. *Anlita alltid specialist!*

Th. Wulff

N. Esplanadgatan 43. Telef. 24 50

Pappershandel
Ritmaterialier
Kontors- o. Byråartiklar
Fotografi Album.

Hufvudstadsbladets Nya Tryckeri, HELSINGFORS, V. HENRIKSGATAN 3, Telef. 8 73. — Försedt med god materiel & maskiner.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 OKTOBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 20.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till ***Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***

Prenumerations- och annonskontor, ***Södra Esplanadgatan 16,*** *öppet kl. 10—2, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

HOTELL KÄMP

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

Dahlbergs Pappershandel



Axel Palmroos, Aktiebolag.

1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 3 20.



Ph. U. Strengberg & C:o A.B:s

FENNIA
Superfina — Extra — Valuta
ARMIRO
Virginia — Saima — Sevilla
Rekommenderas.



HORNINSTRUMENT
av eget fabrikat.

A.B. A. APOSTOL O.Y.

NOT- & INSTRUMENTHANDEL
MIKAELSGATAN 4. TELEFON 5 14.

Rachals	Flyglar Pianinos	Nutidens förnämsta
Berdux	Flyglar Pianinos	**PIANINOS**
Knauss	Flyglar Pianinos	och **FLYGLAR**
Dörner	Flyglar Pianinos	moderna modeller i
Ritmüller	Flyglar Pianinos	olika träslag.

Hörügel Orgelharmonier, öfverlägset fabr.

C:a 20 procent billigare än utländska fabrikat. — Vid Hantverk och Industriutställningen 1906 erhållit 1:sta pris.

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 46 o. 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 2 43. Centralpassagen tr. B.III. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

BODEGA ESPANOLA

Etablerad 1883
Viner & Spirituosa
S. Esplanadgatan 8
Telefon 4 43.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL

Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement

för

GENTLEMÄN.

E. A. Knápe

17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



G. F. Stockmann A.B.

Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsgatan 9, Helsingfors

Telefon 137.

Ny tidsenlig material och stor k- veranskraft tillförsäkra alltid e förstklassigt och snabbt utföran samt möjliggöra facila pris

Tryckeriet grundlagt år 1818.

ARGUS

NR 20. HELSINGFORS 16. 10. 1910.

VÅR MUSIKKRITIK.

Några reflexioner.

Musikskriftställeriet, enkannerligen det svenskspråkiga, räknar hos oss icke långa anor. Medan litteraturen och de bildande konsterna redan tidigt hade upplysta förespråkare i vårt land, levde tonkonsten länge utan något som helst vetenskapligt stöd. Och under det litteratur- och konstdomarnes antal med åren mångdubblats och respektive vetenskapsgrenar blivit allt mer populariserade, har vår unga musikestetik, skulle det synas, stannat i embryot. Martin Wegelius var vår första musikskriftställare av rang, Karl Flodin är den andra — och på denna punkt stå vi. — Att leta fram orsakerna till detta förhållande skulle ensamt ge anledning till en längre utläggning, men anser jag mig i detta sammanhang böra inskränka mig till ett par förmodanden. Å ena sidan har det synts mig som om tonkonsten* (på grund av sin natur), för att vinna djupare förståelse, betingade en högre allmän intellektuell nivå hos ett folk än övriga konster. Vi kunde alltså förklara bristen på musikestetici av den t. v. ringa musikaliska absorbtionsförmågan hos vår bildade klass. — Å andra sidan är musikestetikens fält i och för sig så vidsträckt och skjuter dessutom så långt in på litteraturestetikens, att det icke bör förvåna en, om mången för kallet kvalificerad ryggat tillbaka för svårigheterna. Avser man från de rent konstnärliga betingelserna, är det lättare att bli komponist än musikestetiker, ty denna måste inom sig sluta en del av den förra. Också detta förklarar i sin mån omständigheten att Martin Wegelius företeelse t. v. är enstaka i vår kulturs hävder. — Men Wegelius och Flodin borde få efterföljare. Vår tonkonst synes nu befinna sig i ett förnyelsens skede, den skjuter jämt nya friska skott, nya verk av betydelse skapas och mycket tyder på tonspråkets frigörande från en trång nationalisms bojor och ledande in i mera universella gångor. Allt pekar sålunda på en vacker framtid. Men vad vi sakna är män, kompetenta att analysera företeelserna, män med etiska och vetenskapliga förutsättningar att kunna leda en sund allmän opinion. —

Sedan Karl Flodin lämnade landet har vår svenska musikkritik befunnit sig i lägervall. Tonkonstens representanter vid tidningarna ha ej visat sig kunna fylla sin visserligen icke lätta uppgift. — Detta är den t. v. tysta överenskommelsen mellan omdömesfulla i vår goda stad.

Men får tanken längre förbli outsagd? Nej, den bör icke mera ligga gömd och pina envar, som äger ett djupt och allvarligt intresse för tonkonsten, anser den vara en kulturfaktor som med bildningsnivåns stigande skall komma att spela en allt mer betydande roll i folkets intellektuella liv.

I våra svenska tidningars spalter har tonkonsten visserligen skenbart höjts till en rang, vilken endast storpolitiken kan göra den stridig, men på ett sätt som, låt vara oavsiktligt, förlöjligat den icke minst ädla av de sköna konsterna, neddragit den till en reklamhungrig dussinkonst. — Det skulle glädja mig uppriktigt om någon med goda argument kunde jäva mitt omdöme; jag fruktar emellertid att ingen vill eller kan göra det. Ty om domen är jag nog icke ensam, talrika äro de som beklagat sig över kritikens låga ståndpunkt, lika talrika de som förvånats över att protester knappast i någon form sett dagen. Då jag en längre tid burit på de i denna uppsats uttalade tankarna, delade av så många, anser jag det vara min skyldighet att uttala dem, i all synnerhet som bättre förhållanden icke synas stunda. »Ingenting lärt o. s. v.» är det tröstlösa facit av musikkritikens verksamhet.

Emellertid skulle man göra kritiken orätt i att kasta all skuld på den. En dryg del av ansvaret bära naturligtvis tidningarna själva, vilka, förvånansvärt nog, tolererat en kritik som, låt oss vara uppriktiga, tidvis urartat till ett fullkomligt narrspel. (Att detta narrspel åter alls kunnat väcka annat än löje, beror av omdömeslösheten hos en del av publiken och visar att bildningsnivån ännu icke ger rum åt bestämdare åsikter i musikaliska frågor.) — I egenskap av musiker beröres man pinsamt av att dagligen bevittna detta ändlösa ordsvammel om exekverande, komponister, konserter o. s. v. Tonkonsten har förlorat sin värdighet, och jag förvånar mig icke över att mången med ett spefullt leende ser ned på den och alla däromkring spelande faktorer. En utomstående kan ju icke få en annan uppfattning än att våra musikutövare till stor del äro pufftörstiga narrar. Och allt detta på grund av våra musikkritikers full-

* Åtminstone den rent instrumentala.

komligt onödiga omsorg, eller — — — — Jag måste medge det: för mig ter sig spektaklet ofta som en kapplöpning! musikutövare emellan alla med samma mål: tidningarnas gunst. Förhåller det sig verkligen även så eller är det *blott* kritikernas skrivlusta som frammanar denna föga uppbyggliga bild? I varje fall frapperar det en, att tidningsuttalandenas längd före konserten icke alltid stå i rimlig proportion till resp. konstnärers kapacitet, ävensom att tonen i dessa uttalanden ofta är en väsentligt annan än i rescensionerna efteråt.

Vore det icke på tiden att småningom ge musikskriveriet en klarare och värdigare prägel? Litteraturen och de bildande konsterna företrädas ju i våra tidningar på ett sansat och i huvudsak gediget sätt. Varför då detta spektakel med tonkonsten? — Förklaringen kan ju ock delvis sökas i tidningarnas lust att spela huvudmelodin på sensationssträngen, delvis i skribenternas oförmåga att behandla sitt ämne fullt allvarligt och sakligt. —

Våra musikrescensenter sakna — synes det mig — de högre musikaliskt-estetiska betingelserna för sitt kall och kunna således näppeligen väcka full tillit, allraminst hos musikerna själva. Åsikten, att teoretisk skolning icke vore absolut nödvändig för en musikkritiker, synes verkligen ha företrädare hos oss, men är så löjlig, att den knappast behöver vederläggas. Med samma skäl en litteraturkritiker bör äga grundlig estetisk sakkunskap och en konstdomare vara förtrogen med konstens teknik, estetik och historia, bör naturligtvis även musikanmälaren besitta grundlig teoretisk bildning för att kunna avge ett övertygande omdöme. Detta borde ju vara tämligen klart. I annat fall blir »kritiken» i huvudsak massans egen: »vackert», »icke vackert», påspädd med allmänna fraser, vilkas tomhet lekmannen ej alltid blir varse, men icke undgår musikern. Jag måste uppriktigt medge, att jag ej läst någon rescension av n. v. kritiker, som skulle blottat djupare insikt i tonkonsten. I synnerhet då det gällt bedömandet av nya utländska eller inhemska tonverk har kritiken visat sin omöjlighet. Aldrig har den t. ex. yppat större kunskap i de »symfoniska» formerna — *om* dessa former har ju mycket ordats, men icke något som ådagalagt förmåga att dissekera så invecklade organismer som kammarmusik- och orkesterverk. Vad vet denna kritik om modärn harmonik och tonalitet? Vad vet den om kontrapunkten? Har den någonsin blickat bakom förlåten till polyfonins mysterium? Knappast! Och högre musikalisk skolning bör man ju ha rätt att förutsätta hos personer som med en ofta förbluffande tvärsäkerhet sätta sig till doms över tonskapelser med invecklad konstruktion. Hur skall en allmänhet i grunden läras förstå något, som det offentliga ordet berört blott på ytan. — I all sin hjälplöshet visade sig kritiken i N. Pr. senaste vår då Sibelius stråkkvartett upplevde sin premier. Man fantiserade något om Beethovens sista kvartetter, om geni o. s. v., men om Sibelius kvartett stod där intet att läsa. För att kunna bedöma ett verk av denna art bör man äga skolad smak och framförallt djup inblick i harmonin och kontrapunkten. Äger man icke detta, är det ärligare att säga rent ut: detta verk förstår jag mig icke på. Och överhuvudtaget: om man icke äger större betingelser för att värdesätta musik, gör man avgjort bäst i att i huvudsak inskränka sig till ett blott referat av konsertförloppet. Inse icke kritikerna det själva, är det tidningarnas skyldighet att inskrida. I annat fall fortfar komedin till ingen nytta för konsten eller den läsande allmänheten.

Om vi således erkänna — och det kunna vi, såvida ej det ovansagda är grundlöst — att musikkritiken i våra svenska dagstidningar icke omhänderhaves på ett i allo tillfredsställande sätt, fråga vi oss naturligtvis: huru få en förändring till stånd? Mången skall säkert utropa: vi äga ju musiker, vilka redaktionerna borde erbjuda rescensentplatserna? Jag för min del är ej övertygad om att denna lösning av frågan vore lycklig. Fackmusikern bekänner sig ofta av själ och hjärta till en viss konstriktning, hans omdöme är sålunda ej sällan, om än sakligt motiverat, något för subjektivt. Hans organ bör således främst vara facktidskriften, där polemiker kunna uppstå och välgörande meningsskiljaktigheter yppa sig. I resp. dagstidningar däremot, där blott *en* konstuppfattning får göra sig gällande, bör konsten hälst representeras av utom strömningarna stående skriftställare, lika mycket musikaliskt som estetiskt bildade. Det är som nämnt sådana vi sakna, och jag har intrycket av att även fruktan för pekuniära svårigheter skulle avhålla mången av de unga från att ägna sig åt kallet. Men vi äga ju konstestetici i mängd och jag tror icke dessas utkomstmöjligheter äro större. — Det fordras blott en smula beslutsamhet att övervinna betänkligheterna och sedan — svårigheterna, ty som vi antydde i början: musikestetikens fält är mycket vidsträckt — och krävande.

*

Man betänker sig naturligtvis mer än en gång innan man offentliggör reflexioner sådana som ovanstående — även om de äro fullt berättigade. Och jag har länge tvekat. Men då det visat sig, förvånande nog, att vederbörande åtnjuta icke blott redaktionellt, utan även musikkonstnärligt ryggstöd, har jag icke ansett angreppet nämnvärt kunna rubba kritikernas position. Men det skall måhända synas mången egendomligt, att jag fällt samma generella omdöme om *tvenne* tidningars musikkritik. Å ena sidan hade emellertid en specialiserad värdesättning varit högst oangenäm för alla parter, å andra sidan synes mig det faktum ej av större vikt, att den ena tid-

ningen presterat något mera sakkunskap än den andra, och denna ådagalagt ett mått mindre generositet. — Och slutligen vill jag ha sagt, det jag icke i främsta rummet klandrar vederbörande för att de åtagit sig kritikerskapet. Omständigheterna ha engång fogat så. Men det tonkonsten nedsättande reklammakeriet och mångskrivandet, den disproportion som härskar mellan ordsvallet i rescensionerna å ena sidan och det verkliga innehållet å den andra äro missgrepp av vederbörande som i sakens eget intresse framdeles borde rättas.

September 1910.

E. F—m.

FREDRIK BÖÖK: STRIDSMÄN OCH SÅNGARE.

Dagskritikens värv är tröttande och i längden väl rätt otillfredsställande för flertalet av dess utövare. Hur ofta skänkes dem glädjen att förkunna en verklig ny skönhet för sina läsare, att ur sitt hjärtas djup låta hänförelsen bryta fram i varma, övertygade ord? Och den lockelse det kanske en tid kan ha att känna sig ställd som kerub vid den litterära ryktbarhetens portar, den intellektuella njutning det kan ligga i att höra svärdet vina som träffar den litterära brottslingen — och i skönlitteraturen är redan medelmåttan i grunden ett brott — den försvinner snart nog. Småningom kommer väl för de fleste matthetens period, då recensenten känner sin andliga assimilationsförmåga spännas till de yttersta gränserna och hans intryck hota att förlora sin omedelbara friskhet — bli mer resonnemang än direkt känsla. Som en vacker dröm svävar det då för honom att få försänka sig i några få verk eller litterära gestalter, i lugn tränga in i deras rikedomar och hämta fram skatter för djupare och innerligare verk än de, som skapas under redaktionssekreterarnes och de hotande utgivningsdatas tryck.

Docenten Fredrik Böök har under de senaste åren genom sin litteraturkritik i Svenska Dagbladet vunnit namn och rykte. Med rätta, ty av Sverges nu skrivande kritiker är han utan gensägelse den främste. Man behöver icke i varje punkt vara ense med honom för att kunna uppskatta den vidsynthet, den kunskap, det fina och säkra omdöme, med vilket han där utför sin domargärning och kämpar för sina estetiska ideal. Men han har hunnit med mer än det pliktmässiga litteraturbedömandet, han har i sin tidning publicerat flere större studier (bland dem en utmärkt artikelserie över Maurice Barrès) och dessutom nu i en särskild volym utgivit några uppsatser från den svenska litteraturhistoriens område, *Stridsmän och sångare.* Till en del består boken av artiklar, som varit synliga vid jubileumstillfällen i Svenska Dagbladet, men andra, de utförligaste, äro nya. I detta verk har den svenska essaylitteraturen fått en tillökning, som når nära intill det yppersta den har att uppvisa.

Utan en skapande fantasi blir kritiken i djupare mening blott dissekerande anatomi. Men Böök äger i rikt mått just den fantasi, som danar levande varelser, vare sig den besvärjer fram försvunna gestalter och tider eller skildrar samtidens andar. Han äger vetenskapsmannens ingående kännedom av de ämnen han behandlar, men han förstår att med osviklig konstnärlig säkerhet behärska sin skildring så att detaljerna aldrig skymma de stora konturerna. Hur mästerligt är icke Thorild här tecknad i några få drag! Men om ock förmågan att i några klart belysta punkter samla det väsentliga i en karaktär är det mest framträdande draget i Bööks porträtteringskonst, så innebär detta dock icke att han skulle tillåta sig någon förenklande skematisering. Hur rik och mångsidig träder icke Frödings diktning fram genom essayns förmedling!

Det största intresset för litteraturhistorikern ha emellertid de tre större uppsatser, som ingå i boken. Den första ägnas Runius, den karolinska tidens än så beundrade, än åter så smädade sångare, och redan den visar författarens förmåga att ur dikter läsa ut det levande livet; icke endast Runius se vi för oss, barnsligt naiv och godhjärtad, med det muntra, oförargliga lättsinne, som skall vinna nåd vid himlens portar, utan ock en vrå av dåtidens Stockholm med krogar, dryckesgillen och penningnöd. Måhända känner man ett ögonblick en syndig lust att något litet nedskatta författarens värdering av den älskvärde, frisklynte, men föga djupsinnige borgarskalden — »en av de mest rörande och tjusande gestalterna i vår vitterhets historia» kallar han honom — men man gör klokt i att dämpa den: sist och slutligen har väl den bäst läst en skald, som älskar honom mest. En liten randanteckning må dock här införas: Då författaren säger att Runius »efter den kräsligaste måltid hos Wims» skrev »Et litet infall för ro skull» har han visst missuppfattat situationen. Dikten säger att Runius kom *från* Wims; den är sannolikt skriven under hans vistelse i Reval, och Wims är samma egendom Wiems, som några decennier tidigare omtalas i Urban Hiärnes bekanta dagbok — det »Pelignum», där Celadons hjärta vid åsynen av Stratonice flammade till, »icke annars än man hade tent i een bläårhoop, den der hasteligen förbrännes».

»Stockholmsjournalister på sjuttonhundratalet» ansluter sig genom sitt ämne rätt nära till förf:s arbete över den svenska romanens historia. Men redan i den muntra inledningen om de »ankomne resande» visar sig hans livgivande skildringskraft, och fortsättningen, som dock har rätt stor rent litteraturhistorisk betydelse, läses

nästan som en glad novell. Den visar, hur vardagslivet och vardagsspråket under 1700-talet tillgodogöres i prosalitteraturen, och den låter oss följa en utvecklingsked från kaffehussamtalen och betjänternas och pigornas dialoger i Dalins Argus över Berchs Posten och Kellgrens och fru Lenngrens Stockholmsposten ända fram till det begynnande adertonhundratalets store realist Cederborgh. Det förefaller mig som kunde kedens första svenska länk återfinnas ett steg bakom Dalin: i de under stormaktstidens slut rätt vanliga bröllopsskrifter, som innehålla en, visserligen versifierad, dialog på vardagsspråk eller dialekt.

Men märkligast av bokens innehåll är dock den uppsats, som bär titeln »Stagnelius-figuren». Som ingen annan svensk skald — om vi lämna den gåtfulle renässanslyrikern Skogekär Bergbo åsido — har Stagnelius, som Böök säger, bevarat sin personliga anonymitet, och det ända därhän att vi, praktiskt sett, knappast ha något material alls som kastade ljus över hans person, sådan den var utom poesins världar. Stagnelius, det är dikterna. Och måhända är detta ett avundsvärt öde, att så helt bli ett med sina verk, att icke ens de siktande detaljgrävarne kunna i sina såll fånga ett korn av det, som icke uppgått i dem. Det är något tjusande över detta — att ha lyckats utplåna alla spår av sitt jag utom den del som tagit gestalt i dikternas rytmer och ord. Men visserligen gives det också en annan synpunkt, en som mer gör rättvisa åt den outrotliga forskardrift, som bor i vårt väsen. Hur mycket rikare har icke världen blivit för oss alla genom att vi fått tränga in i de store författarnes väsen, fått skåda in i de delar av deras själ, där de allmänmänskliga dragen bott, och hur mycket närmare ha vi icke därigenom kommit deras verk, hur mycket varmare har det icke därigenom tyckts oss? Hermann Bahr uppgav nyss, att, såvitt han funnit, de verk Goethe-älskarne i Tyskland nu skattade högst voro samtalen med Eckermann och breven, och han framhöll den ironi av ödet, som tyckes ligga i att dessa fått försteget framför de skapelser, på vilkas konstnärliga fulländning Goethe använt sitt livs bästa krafter. I varje fall — hur mycket betyda ej dessa rent personliga dokument för vår bild av Goethe!

Åtskillige ha sökt bana sig väg genom töcknet som slukat Stagnelius. En del av dem har nöjt sig med att samla små smulor och givit dem åt världen, andra ha sökt fullföra verket i större skala men krossats under uppgiftens tyngd. Böök löser i sin uppsats icke hela gåtan, ty den är otvivelaktigt delvis olöslig, men han går den enda väg, som är riktig, och följer den så långt man med den når; han analyserar noggrant de fåtaliga biografiska uppgifterna och konstaterar deras verkliga innebörd samt bygger sin skildring i övrigt på vad dikterna förtälja. Det, som icke på detta sätt kan fås fram, är förlorat och kan blott genom nya fakta — icke, som man också försökt, genom gissningar — bringas i dagen. Särskilt övertygande är hans framställning av Amandas roll i Stagnelius diktning, och jag för min del är viss på det riktiga i hans påstående att denna diktgestalt icke får identifieras med den Constance Magnét, som varit hans ungdoms mer eller mindre allvarliga svärmeri. Svårligen skall någon, som utan förutfattad mening läser Stagnelius, ett ögonblick få intrycket att bakom Amanda dolde sig någon verklig, individuell kvinnofigur. Intressant är upptäckten att Stagnelius avbildats i en usel samtida nyckelroman, även om ur denna upptäckt icke i övrigt framgå några mer betydande resultat; den kastar i alla fall en viss ytterligare belysning över de förhållanden i vilka skaldens förnedringsstunder förflöto och de »vänner» han då kunde äga.

Uppsatsen om Stagnelius innehåller den djupaste och klaraste teckning av dennes själ som hittills givits. Där förnimmer man den våldsamma spänningen mellan de extrema polerna i skaldens sinne, den hemska dissonansen då ljusets och renhetens skimrande strålflod mötes med dräggens kväljande dunster. Och ypperligt tecknat är skaldens underbara enslingsskap, som lät honom i sin egen själ finna all den värld han kunde känna något för och lät hela det gripande drama som hans liv är, utspelas i dess dolda djup utan att den yttre världen mängde in något av sitt väsen. —

Så blir denna bok icke endast en samling upplysande och fängslande författareporträtt, den ger ock några för den svenska litteraturhistorien direkt mycket värdefulla undersökningar. Men i dess skilda avdelningar möter man ständigt samma manliga allvar, samma lugna, omsorgsfullt avvägda omdömen, och därigenom få dess gestalter en fastare resning än kritikens verk pläga ha. Det är över dem, trots deras åskådlighet och liv, intet impressionistiskt och ögonblickligt, det är de stora, säkert dragna linjerna som behärska bilden,

G. C.

NÅGOT OM NORGES INSATS I MODERN HAVSFORSKNING.

Som väl allmänt bekant bygger den internationella havsforskningen på tanken, att alla de nordeuropeiska nationer, som bedriva fiske i Atlanten, Nordhavet, Nordsjön, Östersjön, vid Murmankusten och i Vitahavet, hava ett gemensamt intresse i att söka lära känna inte blott de särskilda arbetsfältens naturförhållanden och där förekommande fiskarters naturhistorie, utan även beskaffenheten av de fenomen, som i ett

sammanhängande helt försiggå över de vidsträcktaste havsområdena. I stället för att varje land för sig skulle utföra en undersökning av det hela, fann man det vara både billigare och naturligare att enas om, att med förenade krafter söka lösa de viktigaste problemen och att låta de olika landen enligt vissa gemensamma arbetsmetoder vart för sig undersöka ett bestämt område av det gemensamma undersökningsfältet samt därvid sträva mot bestämda, gemensamma arbetsmål. — Gemensamma arbetsuppgifter fann man både inom hydrografin och biologin; och såsom skelett för hela undersökningsplanen fastställdes, att de olika landen — Belgien, Danmark, England, Finland, Holland, Norge, Ryssland, Skottland, Sverige och Tyskland —, som anslutit sig till dessa undersökningar, fyra gånger årligen skulle verkställa hydrografiska och biologiska undersökningar samt året om fiskeriförsök å de dem tilldelade havsområdena.

I det stora hela hava väl även de olika landen sedan följt detta gemensamma program. Men varje land har dessutom, beroende såväl på de särskilda undersökningsfältens olika natur som på särskilda egna intressen, bland mängden av problem utvalt ett eller par vid vilkas lösande en särskild uppmärksamhet koncentrerats. Finland t. ex., det land som kanske noggrannast följt det fastställda programmet, men också haft de jämförelsevis minsta ekonomiska intressen att bevaka, har särskilt kunnat ägna sig åt den rena oceanografin och därvid presterat mönsterundersökningar av de bottniska och finska vikarnas hydrografi. Danmark åter, för att taga ett annat exempel, har bland annat utfört en enastående intressant och praktiskt betydelsefull utredning av rödspottans och några andra flundrefiskars levnadsförhållanden i Nordsjön och de danska sunden, men samtidigt bedrivit såväl hydrografiska som biologiska undersökningar över vidsträckta områden av Atlantiska Oceanen alltifrån Islands kuster ned till franska och spanska vatten,* medan Norge, mera än något annat av de åtta landen, vinnlagt sig om att välja sina arbetsmetoder och undersökningsuppgifter så, att resultaten av dem snarast möjligt kunde komma det praktiska livet till godo. »Hvor der blir av torsken, laksen, aalen, silden, makrellen naar de gaar sin vei fra vore kyster vet vi ikke», skriver fiskeridirektör Hjort då han 1899 hos regeringen anhåller om byggandet av ett tidsmässigt fiskerifartyg, »og ingen andre vet det heller. — Men disse spörsmaal maa löses, om vor viden om, hvad der foregaar i havet, skal faa nogen ordentlig sammenhaeng. — Att spörsmaalene kan löses er selvsagt, og det vil neppe vare laenge för de med vor tids voksende

* För någon vecka sedan hemkom deras fartyg Thor från en fyra månaders expedition till Medelhavet. Expeditionen bekostades dock av ledaren d:r Smith.

teknik bringes paa det rene. Men hvorom alting er, sikkert er, at veien till lösningen av disse spörsmål gaar genom systematiske fiskeförsök med vor tids hele teknik, med vor tids hele taenkning og erfaringer om havet.» Som synes: från första stund ett program med praktiska mål i främsta rummet.

Och det var också dr Hjort förbehållet, att genast efter det han genomdrivit byggandet av »Michael Sars», mönsterbåten för de andra nationernas undersökningsfartyg,* på det mest i ögonenfallande sätt visa de vetenskapliga fiskeriundersökningarnas utomordentliga betydelse för det praktiska fiskeriet. Den gången gällde det nämligen, att med ledning av torskrommens relativa mängd i havet — alla torskarter och de flesta havsfiskars rom och yngel äro pelagiska d. v. s. fritt svävande i vattnet — söka förut okända lekplatser där fiske kunde bedrivas, och försöken anställdes i lektiden på 6 bankar väster om Lofoten på följande sätt. Medels en s. k. planktonhåv av finmaskigt silke som i 5 min. tid släpades i vattenytan över bankarna, mellan dem och i deras omedelbara närhet infångades den flytande rommen, varpå antalet romkorn, eller rättare ägg i de olika proven räknades. Och då man härvid i proven tagna

över	Bank	I fann 8,470 och	3,565	ägg
mellan	»	I och II	10	»
över	»	II	3,636	»
mellan	»	II och III	170	»
över	»	III	957	»
över	»	IV	2,333	»
o. s. v.				

var frågan med ett tag löst.

Ty det var klart att en sådan mängd ägg i ytvattnet måste bero på, att en ansenlig mängd torsk just förrättade sin lek på den underliggande banken, medan det obetydliga antalet ägg i havet straxt utanför otvetydigt visade att hela den lekande fiskmassan sammanträngts på ett skarpt begränsat litet område. Och då man sedan skred till fiskeförsök var resultatet, att av »Michael Sars» på bank I, på en enda dag och 17,800 krokar fångades inte mindre än 5,800 torskar. Senare fångades av tillskyndande seglare och ångfartyg 700,000 och under hela lektiden c:a 1 $^1/_2$ million torskar på samma Malangs grund, där intet fiske tidigare bedrivits.

Men utom detta i och för sig märkliga resultat låg i dessa dr Hjorts klassiska försök fröet till lösningen av några andra för fiskeriet lika viktiga frågor, nämligen frågorna efter de olika fiskarternas lekplatser överhuvud. Ty då man en gång lyckats upptäcka de lekande stim-

* »Michael Sars» är av »Borgås» storlek och byggd som en modern nordsjötrawlare. Sitt namn har den efter kyrkoherden i Kinn, sedermera e. o. prof. i zoologi i Kristiania Michael Sars, berömd för sina på 1830 talet utförda undersökningar av medusornas generationsveckling.

men genom att leta efter den flytande rommen, så måste en systematisk undersökning respektive kartläggning av de olika romslagens förekomst i Nordsjön och Nordhavet giva en något så när klar bild av de olika fiskarternas lekplatser och med leken sammanhängande omständigheter i dessa hav. Och en av de första uppgifter som förelades de olika landen i den internationella sammanslutningen var just den att söka åstadkomma en översikt av de olika torskfiskarnas lekplatser samt ynglets vidare öden.

Under åren 1902—1906 insamlades av de danska, engelska, holländska, norska och tyska undersökningsfartygen ett enastående material från tusentals stationer. I varje prov bestämdes de olika fiskarternas ägg och yngel — ett redan i och för sig betydande arbete, då de flesta fiskarters tidiga utvecklingsstadier voro fullkomligt okända — sorterades, räknades varpå de vunna erfarenheterna sammanställdes till tabeller och kartor. Och resultatet av detta jättearbete, vilket till stor del utförts av den i norska fiskeristyrelsens tjänst stående belgiern dr Damas, är att man nu har en överraskande klar inblick i inte mindre än 15 skilda torskarters livsförhållanden över hela det vidsträckta undersökningsfältet. — Till belysande härav avtryckes här nedan tvänne tabeller ur dr Damas arbete.

	Djup	Temp.	Salthalt		
Gadus pollachias, lyrtorsk	< 100 m	> 10°	32—35 ‰	sydlig	kustformer.
— merlangus, vitling	30—60 m	6°	34—35 ‰	boreala	kustformer.
— callarias, torsk	40—100 m	4—6°	34—35 ‰	boreala	kustformer.
— raeglefinus, kolja	60—200 m	6°	35—35,20 ‰	boreala	kustformer.
— saida, polartorsk	vid iskanten	0°	< 33 ‰	arktisk form.	
Gadus virens, sei	100—200 m	7°	35,20 ‰	Oceaniska former.	
Molva molva, långa	100—200 m	> 7°	35,20 ‰	Oceaniska former.	
Brosmius brosme, brosme	200—1000 m	6—9°	35,30 ‰	Oceaniska former.	
Gadiculus argenteus	400—1000 m	6—9°	35,30 ‰	Oceaniska former.	
Gadus pontasson	1000 m och mera		över 35,30 ‰	Oceaniska former.	

Betrakta vi då först gruppen av boreala kustformer, se vi att vitlingen till lekplatser väljer jämförelsevis grunda ställen och med sötvatten uppblandat kustvatten av låg salthalt, vadan huvudområdet för leken är den sydliga Nordsjön och Danmarks västkust. Torsken däremot fordrar både större djup och högre salthalt, men tål en lägre temperatur. Den är synbarligen en nordligare form och huvudfälten för dess lek äro bankarna utmed Norges västkust från Haugesund till Soerö. Torskens komplementfisk är koljan som också leker i Nordsjön och vid norska kusten, men alltid på större djup och i vatten av högre salthalt. Dess huvudlekplatser äro de djupare delarna av Nordsjöplatån och kustbankarnes sluttningar. Till kustformer räknas också den arktiska polartorsken, som leker vid iskanten i det av smältvatten uppblandade polarhavet med ringa salthalt. En utpräglad sydlig form är lyrtorsken, vars huvudlekplatser, trots att den som vuxen är synnerligen allmän vid Norges kuster, äro belägna vid Europas västkust. Och leker den någon gång på nordligare breddgrader sker detta först då vattnet om sommaren uppnått en temp. av 10°, medan dess lektid i sydliga trakter inträffar redan tidigt på våren. Ett liknande förhållande har torsken att uppvisa, i det dess lektid förskjutes allteftersom vattnet uppvärmes från syd till nord; den leker i Nordsjön allaredan i december, vid Romsdalsbankarna i april och vid Nordkap först i maj.

Den följande gruppen omfattar de oceaniska formerna, som för sin lek fordra utpräglat atlantiskt vatten med en salthalt av 35 ‰ och mera samt betydande djup. Följaktligen förrätta de sin lek på platser där dessa betingelser förefinnas, nämligen seien utmed 200 m kurvan där Nordsjöplatån stupar mot Nordhavsdjupen, långan och brosmen till och med ännu längre ut vid Storbritanniens västkust. Samtliga dessa former leka dock även vid Norges kuster, men då huvudsakligast i Romsdals trakten, där Golfströmmens atlantiska vatten stryker tätt utmed land.

Slutligen hava vi de par former som leka på djup intill 1,000 m och mera. Man skulle nu vänta sig finna dessa fiskars lekplatser över de motsvarande Nordhavsdjupen. Emellertid är detta inte fallet, i ty att i hela Nordhavet varken ägg eller yngel funnits, men väl på de stora atlanterdjupen söder om den undervattensbank som förbinder Shetland med Island, och, vad som är ännu märkligare, i de norska fjordarna.

Förklaringen till detta egendomliga förhållande är följande; hela Nordhavsbassängen ifrån de största djupen (c:a 3,000 m) upp till 600 m är nämligen fylld med polarvatten vars temperatur aldrig överstiger 2°, vilken låga temperatur omöjliggör all lek, trots de stora djupen.

I de norska fjordarna bildar däremot just det atlantiska vattnet bottenlagret; det strömmar in över skärgårdströskeln, lagrar sig under det av smältvatten från fjällen uppblandade kustvattnet och stannar där som ett permanent

bottenlager av utpräglad atlantisk karaktär. Dessutom äro fjordarna ju synnerligen djupa — Sognefjorden t. ex. på sina ställen över 1,000 m — och dessa omständigheter, det atlantiska vattnet och de stora djupen, förklara då det märkliga förhållande, att man i fjordarna finner enstaka lekande kolonier av fiskarter, vilkas egentliga lekplatser ligga hundratals mil från kusten.

Men då det nu visat sig att varje torskart väljer sin egen av naturförhållandena skarpt begränsade lekplats, huru förklaras då dessa samma arters förekomst i farvatten där säkert ingen lek förrättas? Till en del beror detta naturligtvis därpå att den vuxna fisken efter leken ånyo sprides över vida områden. Men den viktigaste omständigheten härvidlag är dock ynglets passiva vandringar som följd av strömningar i havet.

Detta fenomen och därmed sammanhängande omständigheter skall behandlas i nästa nummer.

Nils Hagman.

MILDRED THORBURN-BUSCK: FJÄRRAN MELODIER.

För flertalet är väl denna unga författarinna ett nytt namn. Jag påminner mig nu endast en livfull Bretagneskildring av hennes hand, plus några stämningslyriska poem, som mest varit skickligt avslipad och tom formkonst, sådan generationen från 1900 bragt till mästerskap. Dessa saker äro inrymda i nittitalismens Sveaborg, tidskriften Ord och Bild. Den läskrets de nått kan således ej vara stor men så mycket mer finsmakig. Fru T.-B. lär även för något år sen ha gett ut en liten samling goda barnsagor, som jag inte känner till närmare.

Redan en bläddring i föreliggande bok övertygar en van betraktare om litterär odling och en penna med teknisk färdighet. Dylika egenskaper utgöra nödvändiga villkor för skriftställeri. Men vi äro numer så bortskämda i denna riktning, att vi gärna främst vilja se till något annat, djupare. Sett från tankeinnehållets, den inre gestaltningens och de originella greppens lite stränga kravposition ge de två första novellerna ett matt och feminint allmänpoetiskt intryck. Här företer även språket spår av *det* slags kvinnlighet, som måste övervinnas, för så vitt vederbörande vill bli en konstnär utan tadel. Sistnämnda svaghet skulle märkas föga, därest inte författarinnan själv sedermera lyckats åstadkomma ting betydligt över medelhöjd i fråga om fast stil och personligt genomtänkt, posefri karaktär. I »Kah Teli», historien om en indisk tempeldanserska, är uppslaget ett nött favoritmotiv för det exotiska snobbväsendet allt från Pierre Loti med sin bagatelliska utsökthet, sin svårmodiga och viljeslaka sensualism: skildringen av hur en liten omedveten och graciöst sinnlig prästinna bryter sitt kultlöfte för jordisk kärleks skull. Författarinnan har med omsorg idkat kompendiestudier och ganska fyndigt smusslat in ett indiskt landskaps flesta måleriska tillbehör, som borde komma det att vattnas i munnen på lotusblommans vän Sigurd Agrell och »Tigerhudens» diktare. Men yppig och riktig ortskolorit i och för sig mäktar inte göra novellen levande och pregnant. Efter detta stilprov råka vi samlingens enda allvarliga syndafall, ett äktkvinnligt litterärt. Det är ett mycket ungdomligt fragment av stoff från 1800-talets början, skrivet på dansant prosa och med hela den där apparaten av gammalt klaver, polonäser, familjeporträtt, lavendeldoft, Anne-Sofie, mon cher cousin etc., som med jämna mellanrum brukar uppenbara sig i Idun. Näst Stockholmshistorietten om spleen-krankt reflekterande notarier i verken och förförda butiksfröknar finns det hos oss knappt en mera dilettantiskt urkramad och löjlig genre, och den kräver en radikal förnyelse för att bli uthärdlig. Man harmas över att en så pass intelligent och smaksäker skribent lagt fram vittnesbörden om sina offer åt denna grova mamsellromantik den tid hon ännu var en fröken, hänryckt förläst på Gösta Berling. Vill man vara artig, kan man ju fatta det av tillgjordhet och pastichekoketteri mättade stycket som en spjuvers parodiska drift med en åkomma, gängse bland vitterlekare.

Sedan dessa billiga motiv och effekter undanstökats, växa, eller riktigare sagt införas, de psykologiska och fantasiegna värdena snabbt. Vi få sikte på en smidig, ärlig och djupögd diktarbegåvning, som ännu har långt till sitt stora mogenhetsprov men som ibland redan nu kan komma nära det betydande, i fjärrskådad stiliserad skönhetssyn eller iakttagning av nutida människor.

Åtskilligt bunden och konventionell som poetisk tanke synes väl medeltidslegenden »Ave Maris Stella», där man ändå är tacksam för att fru T.-B. nöjt sig med att ge de yttre dekorativa dragen. Här förekommer lyckligtvis ingen tilljugd »psykologisk» förklaring av den bedrägliga art hysteri, som danar helgon och sköldmör. Föga märklig är ock renässansskildringen »Munken som kunde se tonerna». Säkert skulle Almqvist eller någon av de tyska romantikerna med sin inbillningsnaturalistiska tro på sinnesmodaliteternas förmåga att flyta över i och ersätta varann kunnat spekulera ut någonting demoniskt fördjupat och fängslande ur detta uppslag. Fru T.-B. tycks ha valt ämnet närmast för att få utöva sin talang för »tidsfärg», något som också skett med smak och takt. Det bästa är här den fria och tuktade rytmiska prosan, i vars hägn inget överflödigt, inget poeteri begåtts.

I släkt med dessa ting men dem överlägsen i stilkänsla synes mig »Monsieur och Mademoiselle». Det är en revolutionsnovellett, som med sitt smärta och klara föredrag, sin mjuka ironi i tonfallen fint härmat rokokons traditionella

anda: lättsinne och stelhet, fladder och pedanteri, näpet hjältetrots och spröd deklamation. Det tidstypiska ungdomsparet står där så riktigt tecknat och färglagt i det förgångnas tunna rosaglans, som inger vemod. Något av den rätta graciösa komiken finns där också — man tycker sig se två automatiska porslinsdockor med förnumstig värdighet och kalligrafisk sirlighet i tankar, ord och åtbörder. Poängen: den vekliga aristokratens oväntade tapperhet, det blå blodets stolta och stilla dödsförakt mot bakgrund av pöbeln, är ju långt ifrån ny men väl anbrakt. Novellen är flyktig och skimrande, men i sin helhet så funtad, att Anatole France skulle tillnicka den sitt bifall.

»Spanska kapellet» ger osökt kontrasten mellan nordbons dimtunga drömmeri och verklighetsskygga tvekan och sydländskans sensualism, som lätt kan omsättas i hård och kall handlingskraft med praktiskt sinne för närliggande realiteter. Den linjefasta skissen får sitt stämningsvärde genom det trista intryck den meddelar av dessa luggslitna musikanters tvungna samspel — brödplikten som för några timmar pr kväll driver djupt olika människor till ett intimt, nästan försmältande samarbete, låter dem uppgå i samma melodi, ryckas med av samma rytmer, tills instrumenten plötsligt tystna och själarna åter glida isär i tomrummet, där ensamma snyfta utan gensvar. En kylig fläkt av det jordiska främlingskapets gränslösa melankoli berör oss här.

»Bara en bagatell» heter en liten pennteckning med motiv från rysk-japanska kriget. I sin fåmälta enfärgade enkelhet röjer den en övad hand. Konturerna äro hastigt men säkert dragna, karakteristiken är formellt knapp men ändå fyllig och slutgiltig. Härdade män i osmyckad khaki, militära kommandorop och kortfattad rättskipning ha givit inre dramatisk rytm åt denna koncentrerade historiett, som får det visserligen betänkliga minus i individuellt värde att minna om Kiplings skarptskurna soldatberättelser — och detta synes mig inte vara det enda ställe i boken där Kipling tittar fram. Skissens innebörd är en situationsmässigt fångad, icke tendentiös motsats mellan den viljesvaga brodern, levande med stukad personlighet, och den som hel och fri, hänförd och tankelugn offrar sin empiriska tillvaro för en kämpande övertygelse, här fredsidén — »han var dock en bokstav i den stora opinionsyttring, som en gång skulle stiga likt ett rop från jordens ena hörn och till det andra». Författarinnan älskar över huvud psykologiska typkontraster. Men de verka blixtsnabbt, utan ordbredd; hinna aldrig uppfattas som bjärta och avsiktliga.

Konstnärlig mognad förutsätter även »En skönhetsdyrkare», volymens starkaste sak, så till vida som syfte och utförande täcka varann helt. Den i umgänget bortkomna, bokförnöjda lektorn i klassiska språk är en utmärkt individualisering av en något banal karaktärstyp: den stillsamma filologiska pedanten, som aldrig i sitt liv format en konkret och varm rad men som ler i blekt solig fröjd mot färgtunna och vaga, bokdammiga syner från Odysseus arkipelag, hans försagda längtans Hellas. Den hedersmannen påminner litet om monsieur Bergeret, foglig och besinningsfull, manligt njutande liksom han av pappersknivens fras i en lunta men utan denna den personifierade gallicismens vassa spiritualitet bakom sin stoiska ro och utan böjelsen att förståndsleka med ideér och samhällsmakter från sin vrå vid lexikonet. Snarare är väl hans andliga fader den mindre pratkära, urbeskedliga Sylvestre Bonnard. — Lektorns överman i livskonst, unge Herbert, förefaller också klart fattad och inställd. Han har sin lust i de omedelbart påtagliga formerna, den bildande konstnärens tveklösa ögonglädje av fenomenen. För honom blir aldrig rymden oändlig, aldrig oviss och ängslande men fylld av nuets nära ogenomskinliga skönhetsting, fasta att vila vid. Och med vårens, ungdomens och artistlynnets trefaldiga brutalitet dömer han föraktfullt oförstående över denna blida gubbe, som i sin tankeinbillning deltog i mångahanda antika orgier »men aldrig frågade efter formen på den bägare han höll i sin hand, aldrig spekulerade (ett oegentligt verb här!) över bordskamraternas ansiktsfärg eller över bårderna på deras mantlar». Man tar inte miste på att författarinnan, trots den aktningsfulla humor, som kringvärver lektorns gestalt, likväl sneglar ömkande på honom och fäller ett livets och den enkla bejakningens stora utslag till förmån för Herbert. Och det är ju riktigt så, till en del. Säkert märker inte fru T.-B. själv, att hon i lektorn antydningsvis och icke-medvetet skapat en figur med högre fast undertryckt intelligibelt själsliv, det varur den inåtvända germanens abstrakta grubbel och spekulation över »det sköna» framgått med djupa idéestetiska sanningar, som realisten-bildaren i sin ytkära sinnlighet, sin lyckliga handfasthet aldrig skall ana. Här märks en åskådningens grundhet, som väl beror på kvinnans instinktiva förväxling av smak och skönhetsbegrepp, en inskränkning, som naturligtvis ej direkt skadar den sinnrikt lagda och utförda berättelsen.

I sista skildringen, »Goldramin», är konceptionen störst och den vittnar om en verklig sagfantasi, frigjord och luftig. Historia och myt brottas som ett ljusdunkel över jorden och nymfers och fauners själlösa lyckolek i skogarna lever ibland upp under författarinnans händer, dock utan att tillnärmelsevis nå den primitiva storhet och prismatiska glans vi beundra i Heidenstams »Herakles», det äktaste inom arten. Ämnet är svårskött och fordrar intensiv och brett gestaltande inbillning och en stilkänsla, som aldrig klickar. Men fru T.-B:s pänsel är ännu för salongsmässig och spinkig, för lite böcklinsk för dylika uppgifter. Nu och då brister illusionen alldeles isär. Själva tankegången är emel-

lertid märkvärd: féen Goldramin som avsvärjer sin skugglösa vegetativa evighetslycka för att få bli en förgänglig människa med människans bräckliga skönhet, som är hög och ojämförlig, emedan hon har en själ, mäktig att lida och älska. Symbolen tycks meningsfull nog; det är inte uteslutet att fatta sagan som en stiliserad bikt om den aningsrörda kvinnlighetens gäckade strävan att fria sig från naturbetingningarnas tyngd och vinna världsspeglande självmedvetenhet. —

Som vi sett visar denna nya författarinna en oomtvistlig och allt annat än trång begåvning. Hon har ett förfinat temperament med håg åt intellektuellt drömspel och artistiska värden. Vad man vill önska henne är bredare beröring med den s. k. verkligheten, en ström av sund naturalism, och därjämte kontakt med de stora idéerna, gärna på bekostnad av en del klädsamma estetiska småtterier och subtil skönlitterär inspiration. Noga övervägt hör debuten till dem som ge groddar och knoppar att lita tryggare på än de vanliga vittra aprilkonsterna. Därför har jag dröjt utförligt vid densamma, såväl negativt som positivt.

Erik G. Norling.

SVENSKT KULTURARBETE I FINLAND.

I. *Studenternas småskrifter.*

I några korta artiklar ärnar jag behandla vissa delar av det rubriken anger, det på svenskt språk försiggående kulturella arbetet i vårt land. Mig tyckes att man å det svenska hållet nästan genomgående antingen hurrar eller tiger. Ett uppvisande av negativa sidor förekommer högst sällan inför offentligheten, ej heller oftare en oförblommerad kritik av det positiva arbetet. Det är förvisso tacksammare att agera solsken och finna allt som det skall vara. Så är övervägande fallet med våra svenska tidningar, mindre dock med landsortens. Följden är att publiken ej kommer sig före att själv reflektera, följden är med ett ord stagnation. Jag håller före att ovannämnda kulturarbete å vissa områden nu försiggår med en intensitet som, ehuru i och för sig icke fullt lika med noll, relativt taget närmar sig stillastående. Till någon del låter detta förklara sig ur synpunkten av den politiska försvarsverksamheten utåt, vilken absorberar mycken kraft och förlamar goda initiativ. Men där blir dock ej så litet kvar som direkt måste få namnet oföretagsamhet. Jag befinner mig icke i centrum av det svenska elementet, sådant detsamma nu ledes och verkar, utan lever vildens liv i utkanterna. Därigenom saknar jag inblick i de djupare orsakerna till det jag tycker mig se och i det följande skall beröra. Denna situation ger mig å andra sidan vissa möjligheter att överblicka vad den belåtne city-bon inte hinner besvära sig med att skåda. Mina resurser i den vägen äro ej stora och vitt nående, det ber jag genast få erkänna, men vad mitt synfält rymmer vill jag i dess ställe uppriktigt tala om. Bryr sig ingen om det så är det ledsamt — närmast dock icke för mig själv —, sätter det någon i rörelse så är det bra.

Jag gör början med våra svensktalande studenters litterära verksamhet. Då och då plåga dessa herrar och damer samlas lill gemensamma möten, enligt annonserna någon gång per år. Ett år är ju en kort tid, mera än något enstaka sammanträde under en sådan period lär väl knappt erfordras. Jag har tyckt mig märka att vid dessa konferenser, vilka redan i mina studentår förekommo, ett ofta återvändande diskussionsämne är utgivandet av småskrifter à la Verdandi. Det har väl åtminstone sex eller åtta gånger resonnerats över småskrifter à la Verdandi. Nu är ju denna svenska förebild en alldeles utmärkt sådan och jag kan knappt tänka mig ett bättre prov på vad vår yngre akademiska generation duger till, vilken spänstighet och allmänanda den besitter än just ett dylikt företag. Det vore tillika uppiggande för dem som arbeta på saken och ej mindre nyttigt än välkommet för den publik man vände sig till. Jag frågar: varför i alla goda avsikters namn blir det aldrig något av med dessa småskrifter? Var drönar man? Det har nyligen diskuterats om våra svenska studenters förmodade pessimism och brist på verksamhetslust, alla mörka antaganden ha tillbakavisats, man har pekat på de ungas folkbildningsarbete och andra livsyttringar, det mesta har befunnits bra, till och med studiehågen. Varför visar sig då icke en så konkret, tacksam, lockande verksamhet som den ovan berörda? Har man en enda gång försökt t. ex. inbjuda akademiska lärare och mognare studenter till en gemensam överläggning om åtgärder för denna sak? Aldrig, så vitt jag vet. Det vore väl dock vid den ändan början borde göras, i det att ej blott entusiasm utan ock insikter erfordras för att av en dylik skriftserie göra någonting värdefullt.

Jag tänker mig såsom det förståndigaste att ställa ej blott programmet och uppsatsurvalet tämligen fria utan även, åtminstone till en början, icke fixera en tid för nya häftens utkommande, men dock genom en energisk redaktion eller styrelse se till att det engång påbörjade företaget inte domnar av. Det finnes bland andliga farsoter en, jag tar mig friheten kalla den Slattritis cerebrospinalis, som härjar ock hos oss. En enda obesmittlig karl kan emellertid hålla den borta från hela kretsar, om blott de övriga objekten låta vaccinera sig. Dylika immuna andar bör man söka upp för att säkerställa ett företag som detta. Huru vackra resultat man

i en annan men besläktad genre hos oss kan åstadkomma, när den goda viljan händelsevis är på besök hos den verkliga förmågan, visade essay-gruppen »Konst och kultur» för några år tillbaka. Bjuder ej redan dylikt en andlig garanti?

Att göra utmärkta småskrifter, begripliga, gedigna och nöjsamma på en gång, är visserligen icke allom givet. Men, I goda svenska studenter, har man ens sökt förvissa sig om i vilken mån vi äga de nödiga krafterna? Jag är säker på att de finnas.

När nu nästa allmänna möte av svensktalande cives diskuterar det stundom behandlade ämnet småskrifter à la Verdandi, vore det för mycket att händelsevis även besluta gå till handling? Företaget gåve fritt spelrum åt de mest olikartade intressen och förmågor. Har man verkligen råd att år efter år kasta bort ett sådant tillfälle till samling och andlig expansion?

Nästa gång skall jag ägna mig åt något äldre herrar.

G. M.

CARL R. AF UGGLAS: DEN BLÅ SKUGGAN.

Den sista novellen i Ugglas' debutbok »Himmelens folk» låter förf. på en nattlig vandring möta nittitalets stora och kärvordna centralfigur Hans Alienus. Deras möte är i dubbel mening symboliskt. Båda ha de strövat vida på mytologins och legendens ändlösa, lockande fält, genomvandrat många tidsåldrars och länders skönhetsvärldar; och liksom Hans Alienus till sist av oemotståndlig längtan drogs mot norr, mot fosterjorden, har även Ugglas nu återvänt hem till samtid och fädernesland. Den tunga mytologiska apparaten är borta och likaså den praktfullt måleriska miljön. Detta är ett steg mot förenkling och fördjupning, alltså ett framsteg. Annars har ju den yttre handlingen och dess skådeplats för Ugglas knappt någonsin varit mer än en avlägsen bakgrund, mot vilken den inre, själsliga upplevelsen avtecknar sig, och detta är mer än förut fallet i »Den blå skuggan».

Ugglas står mycket ensam i den nyare svenska skönlitteraturen. Den filosofiska spekulationen, förkärleken för invecklade psykologiska problem har gått honom i blodet som ingen annan. Pessimismen och resignationen delar han med många, men hos ingen är den så manligt stolt, så filosofiskt luttrad som hos honom. Denna resignation med rötter ända tillbaka till de indiska filosofernas tungsinta vishetslära är grundtonen i Ugglas' nya bok och framför allt i den första novellen, som gett boken namn.

»Den blå skuggan» handlar om en ung man, som håller på att bli blind, och hans kärlekssaga med en kvinna, som under dessa svåra sista månader oväntat blir hans för att lika oväntat och plötsligt överge honom. Uppslaget till denna novell liksom till de övriga tangerar otvivelaktigt det sentimentala. Det tarvas mycken och förträfflig konst för att denna farliga gräns icke skall överskridas, och Ugglas överskrider den icke heller. Med mycken finhet och behärskning formar han uttrycken för den sjukes kärlekslycka liksom för hans smärta vid skilsmässan. Ingenting nytt eller märkvärdigt finnes i denna episod, men Ugglas förstår att med små medel ge tonen en innerlig och betagande klang. Beundransvärd är skildringen av den unge mannens frigörelse från yttervärlden efter denna sista beröring med livet och vad livets är, då det inom honom blir »en stillhet som stillheten under en sval morgons frid eller som då man från gatan träder in i en kyrka, där en avlägsen kör någonstädes borta i dunklet sjunger ett »Sanctus, sanctus». Genom de indiska mystikernas nirvanadrömmar når han den upphöjda ro, som höjer människan utöver henne själv och gör henne till en ostörd åskådare av sitt eget liv. Medvetandet om »nödvändighetens stora lagbundenhet» som livets högsta princip ger honom mod och själsro då han går in i mörkret.

En tanke av lika djup och bärvidd ligger bakom den sista av novellerna, »Döden». Att denna novell likaväl icke kan ställas i bredd med den första beror på att Ugglas här försyndat sig mot den estetiska tyngdlagen — om uttrycket tillåtes mig. När i »Den blå skuggan» handlingen helt glider in i reflexionens och den filosofiska spekulationens värld, så innebär detta ingenting osannolikt, eftersom huvudpersonen är en högt bildad vetenskapsman. Men när Ugglas i »Döden» låter en stackars ofärdig och olärd flicka genomgå en liknande själsutveckling, då har man svårt att vara med längre. Det är för tung last för en så bräcklig farkost. Till först möta vi hos den sjuka ett slags naiv och oreflekterad monism med poetisk anstrykning. Hon vet att hon snart måste dö, men dödstanken har för henne ingenting skrämmande; hon skall komma igen i rosorna och träden på graven, i staren som pickar på rutan. Men när så döden drabbar en av hennes närmaste, gripes hon av fasa och förtvivlan över att nödgas dö utan att någonsin ha levat. På denna punkt lämnar novellen fast mark, handlingen liksom lyfts upp och förlorar kontakten med den skildrade personen själv. För den sjuka flickan uppställas nu ett efter ett alla de spörsmål livets och dödens mysterier framkallat hos människorna. Hon frågar sig vem som först fällde tårar över en död och reste det första gravkumlet och sålunda gav upphovet till fruktan för döden. Hon frågar sig varför livet först får sin mening och sitt ändlösa perspektiv när det ställes mot döden. Krisen upplöses i harmonisk resignation då hon i en hopplös kärlek funnit sitt livs innehåll.

Ugglas' stil, som i »Himmelens folk» till följd av de österländska motiven bar en starkt biblisk färgton, har här i anpassning efter stoffet avlagt de granna metaforerna. Han står oberörd av det senaste decenniets stilistiska utveckling med dess virtuositet, som stundom blir självändamål. Djärv och överraskande ordkonst, minutiöst detaljmåleri är icke hans sak. Det är därför Ugglas icke lyckas när han i »Den blå skuggan» för läsarens öga vill framkalla en bild, liknade den som utbredde sig för Arvid Falk vid hans berömda promenad på Mosebacke en vårkväll för trettio år sedan och som sedan dess varierats av de flesta unga svenska prosaiser. Storstadsskildringen kräver impressionistisk teknik och långt starkare färger än dem Ugglas förfogar över. Han rör sig över huvud inte med heltoner, bara med nyanser. Men just denna egenskap har i hög grad bidragit till att han lyckats så utomordentligt med skildringen av den gamla staden i »Döden», en död stad, ett Vineta över vilket tidens vågor längesedan slagit ihop.

Mycken omsorg har Ugglas nedlagt på den utsökt väl avvägda rytmen, t. ex. i titelnovellens sista avsnitt.

»Den blå skuggan» anknyter direkt till den punkt där »Himmelens folk» slutade, men den nya boken ger ingen lika osökt utgångspunkt för en prognos rörande författarens nästa utveclingsfas. I kylig och klar abstraktion har Ugglas löst invecklade psykologiska problem; att gå stort längre på den inslagna vägen synes knappast möjligt. Redan nu erfar man stundom vid sidan av livlig beundran en nästan pinsam förnimmelse av experiment i lufttomt rum.

Men Ugglas rika begåvning skall säkert visa sig ega nya möjligheter utöver de redan ådagalagda.

Runar Schildt.

EN LITTERÄR SALONG.

Det klagas med rätta i Paris att de litterära salongerna försvunnit och lämnat plats åt de stereotypa mottagningarna vid femtiden, där man endast snuddar vid dagshändelserna, genomgår teaterlistan och ropar ut sista skandalen samt får sig i hast den nödvändiga uppryckning, det käpprapp på trötta nerver som är en kopp gott te! Och så — au revoir. Damernas pälsverk, som knappast lämna ansikte och händer bara, tillåta icke något längre uppehåll i rummen, upphettade för tillfället av teaterbrasor. Kvällsmottagningen med dess ändlösa konsertprogram genomliden i aftondräkter, herrn i frack och vitt skjortbröst, damen utan skjortbröst men med juveler, ger på sin höjd tillfälle till lyxtågsflirt bakom välvilligt överseende bladgrupper, men att fördjupa sig i ett ämne, konversera, det kan det icke vara tal om. Och vad den beprisade franska espriten beträffar, för den numera en tynande tillvaro, förvist till den trängre vänskapskretsen.

Dock det konservativa Saint-Germain, som hänger fast vid traditionerna, visar sig även i detta fall trofast mot sina stolta anor. Innanför de svarta järnportarna, bakom vilka skymta fritrappornas stenbalustrader och parkernas kastanjeträd, händer det att man plötsligt blir försatt i en ring med människor vilka med utnyttjande av språkets hela finess sinsemellan föra en munter ordfäktning samt dråpande gissla det bestående, eller också kan man i en stilla våning i det lärda Quarter Latin få åhöra diskussioner, varvid tankarna gärna stiga i höjd med den blå oändligheten över Luxembourgträdgårdens grönskande vidd.

Det var länge sedan jag kommit mig för att besöka Mademoiselle Reads söndagsmottagning, upptagen som man alltid är av tusen ting, men denna varma junieftermiddag strövade jag sakta ned för boulevard Saint-Germain för att nå hennes bostad, som ligger bortom Dantons byst, ja alldeles i början på boulevarden. Utanför sina respektive dörrar sutto portvaktsfolken på utflyttade halmstolar och ordade om kvarterets angelägenheter, medan en stillsam, helgdagsklädd publik familjevis troppade sakta ner mot högra Seinestranden. — På sofforna sovo luffare och småttingar, vallade av sina mormödrar, ljuvligt sida om sida. I hörnet vid Boul' Mich stodo några sammetsluvade ungdomar och skämtade på syddialekt med en spinkig studentväninna, i vars vitpudrade ansikte ögonen lyste som kol och munnen som ett brännsår. — Ju längre ner man kom, dess enklare blev publiken utanför kaféerna och endast de lustigt smala husen, som lutade sig två och två emot varandra som åldrande äkta makar, visste att förtälja om forna stormaktsdagar. Dessa byggnader berättade om människor, vilka levat innanför deras remnade stenmurar, och som skulle leva, sedan vi som i den stilla sommarluften trampade boulevardens asfalt, för länge sedan voro spårlöst försvunna.

I denna minnesrika trakt har Mademoiselle Read sedan decennier tillbaka sin bostad, och hur väl anstår den henne icke som ägnar sitt liv åt vårdandet av sina vänners minne. Och hennes mottagningar, varifrån allt materiellt är bannlyst och där samtalet nästan uteslutande rör sig om estetiska spörsmål, kunna verkligen betecknas med benämningen: litterär salong.

Hedersplatsen i detta hem, som är som ett slags mausoleum, intar, som sig bör, Barbey d'Aurevilly, den beundransvärde romantikern, vilkens efterlämnade skrifter, brev och papper hans vårdarinna på äldre dagar, Louise Read. med klostertålamod hopsamlat och utgivit. Mer pietetsfullt är omöjligt att utföra ett litterärt testamente. Men vi kunna också av de dedikationer

som pryda Le Chevalier des Touches, Les Diaboliques (kanske det intressantaste av Barbey d'Aurevillys arbeten) Le Prêtre marié, alla utposterade på hennes skrivbord, ganska väl sluta vilken innerlig vänskap som förenade den sällsamme mannen med denna ovanliga kvinna. På mittväggen i salongen hängde hans porträtt. De renskurna dragen hava ett fanatiskt uttryck och han bär den brokiga dräkt som han själv komponerade åt sig, halvt normandisk, halvt österländsk för vilken han på sin tid fick lida så mycken smälek. Mitt emot se vi bilden av Mlle Reads väninna, Madame Louise Ackermann, denna kvinnliga diktare och filosof, som trots det fritänkeri hon öppet proklamerade, avtvingade d'Aurevilly uttryck av uppriktig beundran, han som var katolska kyrkans ivrige stridsman och om vilken Baudelaire sagt att han biktade sig »med armen i sidan». Mitt emellan dessa bägge ansikten, stämplade av livets kamp och själens lidelse, synas de mjuka dragen av den unge brodern-poeten, Charles-Henri Read, som i den diktsamling av hans hand systern utgivit för icke så länge sedan, visar sig för oss som en svärmisk yngling, alltför vek att orka leva, sträckande armarna mot döden som ett trött barn. Det vackraste av porträtten, alla utförda av den unge polske konstnären Ottrowski, vilken dog även han helt ung, är en utsökt kolteckning, placerad över ett dörrstycke. Den återger bilden av en ung kvinna i sorgdräkt, de finaste linjer, håret som silke, en smal och skälvande mun. Denna ros som vissnat efter första frosten, detta porträtt, framställer Mademoiselle själv som ung. — Så vacker hon måtte varit. I det gamla, fårade ansiktet synes nog ännu spåren. Vad våningen i sin helhet beträffar liknar den mest ett magasin, i hvilket möbler hopats från olika hem, från skilda tider och stilar. Och runt fåtöljernas raka och svängda ben och i de bukiga och stela sofforna springa kattor av olika storlekar och arter, även de minnen av de hädangångna vännerna.

När jag äntligen i verkligheten hunnit fram till Mlle Reads bostad — som under hela vägen stått för mig i tankarna — och strävat uppför stegarna till trappor samt efter ljudligt ringande blivit insläppt av en gammal Cerberus, kommo springande emot mig dotterdottern till Démonette, Barbey d'Aurevillys älsklingskatt, ilsket fräsande mot Guy, som tillhört François Coppeé. Démonettine hoppade genast upp på min axel och viskade i mitt öra:

— Inte för det jag är högfärdig, men med mina anor är det hårt att behöva umgås med en sådan där litterär plebej. Madame Ackermanns katta fördrar jag på ett annat sätt... Hennes matmor var dock en kvinna som såg långt och tänkte stort.

— Mycket sant, Démonettine, men que voulez-vous? Försök att finna en föreningspunkt... Det gemensamma hatet till regeringen och frimurarna brukar ju här i Saint-Germain tjäna som avledare, förmanade jag, medan vi gingo igenom den trånga matsalen.

Sålunda eskorterad mottogs jag av värdinnans älskvärdaste småleende, men hon reste sig icke upp för att välkomna mig, ej heller tycktes tystnaden i salongen bero på att konversationen för ett ögonblick blivit avbruten. Nej, alla de sedvanliga söndagsbesökarna, idel litterära eller litterärt intresserade människor om en sextio, sjuttio år med en och annan vilsekommen ungdom ibland sig, sutto i spänd uppmärksamhet på de med dubbla överdrag försedda stolarna. Min sökande blick upptäckte nu att en liten gråhårig herre slagit sig ner vid flygeln, som stod inklämd borta vid fönstret bakom stora skrivbordet. Och jag hade icke förr tagit plats på en liten förgylld taburett i ett hörn, förr än Griegs »Papillon» fladdrade genom rummet.

Det var en stor artist som spelade det lekande lilla stycket, och en artist så lik Grieg, att jag studsade. Samma djupt liggande ögon i ett mjukt regelbundet ansikte, samma tunga, isgrå huvud och klädd som han i vit väst och kort rock med siden uppslag. — Kanske var det han själv som haft älskvärdheten att för en stund avbryta den serafiska kör som han höll på att anföra och kommit ner för att i denna kräsna, franska krets visa att även en barbar kan ha sinne för grace. I denna omgivning tycktes allt möjligt. Men min granne, en gammal vicomte, som har sitt hotell i närheten, upplyste mig om mitt fantastiska misstag. — Det är Nikto. Är hon inte storartad?

Jaså, detta var Nikto, den ryska pianisten, som spelade på den av hertiginnan d'Uzès anordnade konserten i Trocadéro och som för resten talats om så mycket sista tiden.

— Vänta bara tills ni får höra henne spela Chopin, sade min sagesman, hon tolkar hans musik på ett värdigt sätt... Hon lär ha sett honom som barn i sitt föräldrahem.

Som bekräftelse började pianisten intonera en av Chopins mazurkor, och så följde en hel avdelning av denne mästares verk, alla spelade icke kanske med den konst vi äro vana att höra — de gamla händerna hade ibland ett benhårt anslag — men känslan, uppfattningen. Underbart!

— Inte sant det är gripande att höra henne? viskade vicomten, sedan sista tonerna i Berceusen förklingat. — Här om kvällen höll hon ett högintressant litet inledningsföredrag om Chopin. Och hon har också givit ut en bok om honom. Den måste ni läsa. Ja, det är verkligen en beundransvärt begåvad kvinna.

— Men hur kommer det sig till att hon klär sig som man? undrade jag.

— Å, hon tycker väl det är bekvämare på alla sina resor.. Allt som rör denna kvinna är mycket hemlighetsfullt. Man vet endast att hon konserterade för en tjugo, trettio år sedan i både Europa och Amerika, på den tid då hon var Liszts lärjunge och stod honom mycket nära.

Så drog hon sig undan till sina gods i Ryssland, men sedan hon förlorat sin förmögenhet, har hon åter börjat uppträda — och med framgång. Vid hennes ålder! Tänk bara! — Hon är riktigt vacker, och ej det minsta löjlig i sin mansdräkt, sade jag. — Ja, om man kunde säga detsamma om damerna i dagens mod, suckade den gamle vicomten. (Endast av hans spetsiga helskägg och hans prickiga, lösa halsduksknut förstod man att han tillhörde det konservativaste av partier, det rojalistiska. Själv tackade jag min stjärna att min mest up-to-date-toalett, hattvidd och klädningsvidd om en och en halv meter, icke prydde ägarinnan. — Eva är naturligtvis alltid tillbedjansvärd, sade den gamle hovmannen med en bugning, dock i dessa snäva klädningar utan underkjolar försvinner mycket av den kvinnliga charmen.

— Siluetten blir rolig, försökte jag att invända, och det gives dem det klär ... smärta små parisiskor.

Nåja, men den modellerar figuren för ingående. Detta skådespel njuter jag av på stranden ... I gatans virrvarr skall en kvinnas linjer skymta lika flyktigt som hon själv försvinner i mängden. Bruset av en sidenunderkjol, parfymen av battist och spetsar, är vad man vill ha kvar i minnet och som lämnar plats åt aningen ...

Jag smålog. Det var kännaren som talade. Han hade tydligen ägnat ämnet ett ingående, livslångt studium.

— Ja, jag vet att jag är »vieux jeu» men en kvinna i dessa amerikanska trikåfodral utan linneunderkläder, det är som ... han viftade med den smala, välskötta handen i luften, — som bondspelemannens brudgumsbukett utan sitt vita papper, hade jag velat inflika, men teg, och den gamle Don Juanen blickade vemodigt framför sig.

Värdinnan i sin upprispade, svarta klädning kom nu fram till oss och frågade på sitt livliga vis om jag ville bli föreställd för Nikto.

Framme vid flygeln mumlade jag några ord om det utsökta föredraget, men var rädd för att komma in på något samtal, då jag ej visste om tilltalsordet var Monsieur eller Madame.

Mademoiselle Read bad att som en avslutning på den förtjusande konserten få något av Beethoven, den musik Madame Ackermann satte högst. — Trogen sin vana förnam och såg vår värdinna allt med sina döda känslor.

Genom den skumma salongen, utan stil och tid, klingade nu stilla Månskenssonaten. Dess milda toner, framtrollade av de elfenbensvita händerna, stego sakta upp och bildade som en strålgloria om pianistens hvita huvud, flöto ut över salongen, insvepande i ett töcken alla de fina, gamla människorna i de skröpliga fåtöljerna, och kastade likt ett skimmer över värdinnans magra, smala ansikte där hon satt, stel och rak, under porträttet av Barbey d'Aurevilly.

A. L—n.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 NOVEMBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 21.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.

Prenumerations- och annonskontor, Södra Esplanadgatan 16, öppet kl. 10—2, telefon 11 63.

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

HOTELL KÄMP

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

Dahlbergs Pappershandel



Axel Palmroos, Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 3 20.

G. H. Mumm & C:o
Champagne.

A. C. Meukow & C:o
Cognac 1842 & 1878.

James Buchanan & C:o
Black & White Whisky.



HORNINSTRUMENT
av eget fabrikat.

A.B. A. APOSTOL O.Y.
NOT- & INSTRUMENTHANDEL.
MIKAELSGATAN 4. TELEFON 53 44.

Rachals	Flyglar Pianinos	Nutidens förnämsta PIANINOS och FLYGLAR moderna modeller i olika träslag.
Berdux	Flyglar Pianinos	
Knauss	Flyglar Pianinos	
Dörner	Flyglar Pianinos	
Ritmüller	Flyglar Pianinos	

Hörügel Orgelharmonier, öfverlägset fabr.

C:a 20 procent billigare än utländska fabrikat. — Vid Hantverks- och Industriutställningen 1906 erhållit 1:sta pris.

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 46 o. 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 2 43. Centralpassagen tr. B.III. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

BODEGA ESPANOLA
Etablerad 1883

Viner & Spirituosa

S. Esplanadgatan 8
Telefon 4 43.

Lantbrukare!
Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL
Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement
för
GENTLEMÄN.
E. A. Knápe
17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



G. F. Stockmann A.B.
Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror, Glas och Porsliner, Linne- och Bomullsvaror.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag
Nylandsgatan 9, Helsingfors
Telefon 137.

Ny tidsenlig material och stor leveranskraft tillförsäkra alltid ett förstklassigt och snabbt utförande samt möjliggöra facila pris - - - -

Tryckeriet grundlagt år 1818.

ARGUS

NR 23. HELSINGFORS 1. 12. 1910.

LEO TOLSTOJ SÅSOM POLITISK PUBLICIST.

Denna rubrik skall kanske förefalla mången sakna skäl för sig. Tolstoj och politiken? Är icke detta oförenliga saker? Sedan Tolstoj för ett kvart sekel sedan dragit sig från skönlitteraturen, har det ju varit religionen, som uppfyllt hans tillvaro, varit för honom början och slutet. Staten förnekade han och slungade mot dess ledare och redskap sina bannstrålar. Den tedde sig för honom blott som det organiserade våldet, som ett medel för fåtalets egoistiska maktutövning över alla andra, såsom den förkroppsligade motsatsen till hans medel för botande av all världens ondska och nöd, fridsläran, du skall icke göra andra, vad du icke vill, att andra skola göra dig, du skall älska din nästa såsom dig själv och dela med honom dina ägodelar. »Carthago delenda est. Staten är våld, kristendomen är fridsamhet, foglighet, kärlek; och därför kan staten icke vara kristlig, och en människa, som vill vara en kristen, kan ej tjäna staten» (Brev till redaktören för en tysk tidskrift). »Orsaken till arbetarnes nödställda läge är slaveriet. Orsaken till slaveriet — lagarna. Lagarna åter äro grundade på det organiserade våldet. Och därför är en förbättring i människornas läge möjlig endast genom förintande av det organiserade våldet.» (Vår tids slaveri, kap. 13). Tolstoj är anhängare av den rena anarkismen, om också ej anarkist i ordets populära mening, ty såväl ur religionens som ur ändamålsenlighetens synpunkt förkastar han våldet, utövat av människor mot människor, lika mycket om det iklär sig formen av bomber eller galgar. Hans av mordet på konung Humbert föranledda skrift »Du skall icke döda» vittnar bland annat därom. Vad hade väl denna världsåskådning med dess absoluta krav att göra med politiken? För dessa krav tycktes alla grader, från gammal despoti till modern republik, blott vara knappast märkbara nyanser i jämförelse med det hänförande slutmålet, där det hägrade så nära: Ett beslut blott av alla människor envar för sig att leva ett heligt liv, och man var där! Kan väl således Leo Tolstoj föras till skaran av dessa politiska publicister, som av förvillelse eller egennyttig beräkning närsynt syssla med det utsiktslösa arbetet att studera staten, att söka steg för steg förbättra statskonsten och att göra samlivet mellan de ofullkomliga människorna inom statens ram allt ändamålsenligare?

Och dock — motsägelserna äro många i Tolstojs liv och verk, trots enheten i utgångspunkten och slutmålet — och dock är han genom verkan av sina skrifter en av Rysslands främsta politiska publicister. Det visar redan den inre beskaffenheten av den starka rörelse, som vi sett genombäva det till utseendet bortdomnade ryska samhället vid underrättelsen om Leo Tolstojs död. Denna rörelses släktskap med den politiska frigörelsestormen omkring år 1905 kan knappt förbises. Huru än orden fallit, vilken dräkt än känslorna iklätt sig, anar man, att det, som det ryska samhället i honom sörjer och hyllar, kanske framför allt dock just är oppositionsmannen, honom, vars orädda sanningsord så kraftigt bidragit att öppna ögonen för de officiella frasernas ihålighet och att rubba grunden under det kvävande politiska förtrycket och ofriheten. Det är märkligt, huru tvenne kort efter varanda inträffade dödsfall verkat höjande på den politiska stämningen inom Rysslands allmänhet, Muromtseffs, juristens och politikerns, samt Tolstojs, trosmannens och grubblarens. — Och även de maktägandes, den ryska regeringens, förhållande till Tolstojs död har tydligt ådagalagt, att det är upprorsmannen, honom, vars skrifter hotat »statens lugn och den allmänna ordningen», som man i honom fruktat och nu efter döden med sådant hat förföljer.

Den politiska betydelsen av Tolstojs skriftställarverksamhet träder tydligt fram för oss mot dessa verkningar av hans död. Och leder detta intryck oss att uppfriska minnet av hans talrika, mest i utlandet publicerade och såsom förbjudet gods i Ryssland spridda skrifter, då finna vi, att många av dem redan genom ämnet äro av politisk natur och ännu mera genom det sätt, varpå ämnet behandlats, verka som politiska skrifter, oberoende av huru författaren måhända skulle kallat dem, om han intresserat sig därför. Vi finna en räcka politiska stridsskrifter, ja, agitationsskrifter av en efter förhållandena i många stycken mästerligt avvägd verkan, som endast av få publicister överträffats. Man erinre sig t. ex.: Brev till en revolutionär (år 1889), Kristendomen och patriotismen (1894), Det är skam (mot kroppsstraffet, 1895), Brev till ministrarna (1896), Om förhållandet till sta-

klocka, för att, när faran är överstånden, åter framkomma och utsträcka sina simturer en eller par meter ifrån densamma. Nu är maneten ju naturligtvis också utsatt för strömmarna i havet och föres slutligen av dessa in i de norska fjordarna. Men så snart den kommit in i dem har den förlorat sina drabanter. Och varför? Emedan fiskungarna, medan maneten driver över den grunda skärgårdströskeln, allesamman passa på och gömma sig i strandsluttningens tångskogar, där de dessutom finna ypperliga näringsförhållanden. En föreställning om hurudana mängder fisk som sålunda erbjudas skydd under den långa färden får man, om man betänker, att maneten vissa årstider uppträder i sådana mängder, att simklockornas slag mot havsytan vid stilla väder kan låta som ett silregns plask mot en vattenyta. Men man måste själv, skriver Damas som gjort dessa vackra iakttagelser, hava sett dessa arméer av maneter — varje djur omsvärmat av ett hundratal fiskungar — defilera förbi det förankrade undersökningsfartyget för att fullt förstå den betydelse detta djur har för yngelspridningen, ävensom vilka kolossala proportioner denna kan antaga.

Men det är klart att intet av dessa vackra resultat av biologens arbete kunnat ernås utan de hydrografiska undersökningar, som samtidigt utförts av Björn Helland-Hansen tillsammans med Fritjof Nansen. Också deras arbete är dels av rent geografisk-oceanografisk natur, men dels också av den natur, att resultaten en gång kunna komma att hava den allra största betydelse för livet på land.

Till första slaget hör då en fullkomlig kartläggning av djupförhållandena i Nordatlanten, en väsentligen vidgad kännedom om de viktigaste havsströmmar, om de olika områdenas temperatur och salthaltsförhållanden samt delvis också om variationerna i dessas karaktär, vidare undersökningar av polarvattnets utbredning, av bottenvattnet, kustvattnet och oceaniskt vatten o. s. v.

Till de resultat, som kunna få betydelse för livet på land, höra i främsta rummet iakttagelser om sambandet mellan de värmemängder Golfströmmen för med sig och vinterklimatet i Skandinavien. Så stämma kurvorna för Nordhavets temperaturväxlingar under åren 1901—1905 med variationerna i luftens temperatur i Norge (medeltal av 22 stat.) påföljande vinter. Vidare visa värmevariationerna i havet överensstämmelse med fångsten av torsk, med torskleverns vikt, med tallens genomsnittstillväxt och med kornskörden i Norge under det följande året. Å andra sidan synes mängden av kustvatten stå i ett bestämt förhållande till nederbörden i Nordeuropa o. s. v. Fullkomligt säkra äro dessa resultat emellertid inte; därtill äro de fem åren under vilka iakttagelser gjorts en alltför kort tid. Men visa de sig vid en fortsatt undersökning hålla streck, så skola dessa undersökningar få ett oskattbart värde, då man, på grund av hydrografiska förhållanden i havet, skall kunna förutsäga temperaturförhållanden, fiske- och skördeutsikter för följande år.

I det allra närmaste samband med de hydrografiska förhållandena i havet står även planktonet, d. v. s. havets drivande flora och fauna, och dess livsbetingelser. Vilken betydelse studier på detta område hava för de praktiska fiskerierna inses utan vidare, om man betänker att dessa organismer utgöra många fiskslags och till och med sådana jättedjurs som bardvalarnas enda näring. Emellertid var den gång då prof. Gran tog i tu med detta arbete, största delen av dessa organismer endast ofullständigt kända, och de första årens undersökningar gingo därför ut på att få en allmän översikt över de viktigaste formernas rent geografiska utbredning, särskilt i samband med hydrografiska förhållanden. Därnäst var målet att påvisa verkningarna i planktonets sammansättning under olika årstider, att studera planktonets »uppblomstring» och död, dess rörelser med växlande strömmar m. m. Genom att utvälja vissa planktontyper och undersöka deras uppehållsställen, utveckling från ägg till vuxna djur, passiva vandringar m. m. har man sedan, precis som för de olika fiskslagen, kunnat påvisa bestämda områden, där bestämda arter fortplanta sig (uppblomstring), vidare huru de unga stadierna av strömmar föras över stora sträckor, hurusom stora mängder mikroskopiska kräftdjur samlas isynnerhet över bankar och dessas sluttningar, vilken sistnämnda omständighet i sin tur kan bliva av utomordentlig betydelse för förståelsen av fiskmassornas förekomst å dessa ställen. Medan omvänt, då en gång vissa planktonformers samhörighet med vissa vattenslag ådagalagts, en möjlighet vunnits, att enbart med användning av dessa typer som ledformer kunna draga viktiga slutsatser om de olika vattenmassornas ursprung.

Tvenne exempel må belysa detta. Det första är den redan tidigare omnämnda brännmaneten. Som alla maneter fortplantar den sig genom generationsväxling, och då de första yngelstadierna alltid anträffas på grunt vatten är det säkert att dess första fastsittande stadier leva på relativt ringa djup. Vid kusten av Jylland lösgöra sig de första fria stadierna i mars, men allaredan i maj har maneten tagit Skagerack i besittning; senare på våren är den utbredd över hela Nordsjön och vid tiden för dess största utbredning anträffas den ända till 250 mil från kusten, från Nordsjön ända upp till Spetsbergen. Och detta manetens uppträdande i öppet hav och på olika bredder bevisar på det mest i ögonen fallande sätt den enorma utsträckningen av organismernas passiva vandringar, samtidigt som dess roll som yngelspridare och betydelse som vittnesbörd om närvaron av kustvatten därvid klarligen framträder.

En annan manet Cyanea Lamarchii förekommer allmänt i engelska kanalen, men tränger

varje sommar upp till Bergenstrakten. Detta djur bevisar då med säkerhet att vattenmassor från den engelska kanalen och den sydliga Nordsjön trängt fram till norska kusten, samtidigt som den visar möjligheten för yngeltransport från dessa sydliga trakter. Ja, det har lyckats Damas, vars skarpblick vi hava att tacka för nyssnämnda iakttagelse, att genom att räkna ett litet kräftdjurs successiva utvecklingsstadier i vattenproven från trakter, där hydrografernas beräkningar pekat på en virvelström, och därvid regelbundet finna ett större antal senare utvecklingsstadier i proven längre fram i strömmen, bevisa riktigheten av dessa beräkningar.

Slutligen må i allra största korthet omnämnas de ävenledes i laboratoriet i Bergen utarbetade metoderna för bestämningen av fiskens ålder med ledning av årsringarna i fiskfjällen, samt de på dessa metoder grundade viktiga undersökningar av fiskens växt, vilka undersökningar, tillsammans med engelsmännens omfattande fiskeristatistiska undersökningar väl en gång komma att giva svar på de ekonomiskt viktiga spörsmålen om fiskbestånden i Nordsjön överhuvudtaget, eller med andra ord med vilken intensitet fiske i dessa vatten kan bedrivas, eventuellt vilka skyddsåtgärder möjligen måste vidtagas för att de moderna havsfiskerierna även framdeles må kunna vara den betydande inkomstkälla för de kringliggande landen, som de nu äro. I samband härmed må också omnämnas att den senaste sommar avslutade stora »Michael Sars» expeditionen, under ledning av Sir John Murray och Dr Hjort, bland annat på sitt program upptagit frågorna om möjligheten av att utsträcka havsfisket även till de stora atlanterdjupen. Till denna expedition och dess resultat återkomma vi möjligen en annan gång.

Nils Hagman.

SVENSKT KULTURARBETE I FINLAND.

II. *Författarekåren.*

Såsom en underavdelning av Konstnärsgillet existerar hos oss en s. k. skriftställarloge, vilken i likhet med gillet är tvåspråkig. Men praktiskt har den förblivit svenskspråkig, för så vitt det alls kan sägas att den språkar. Snarare får man här likasom å teatern översätta loge med oxöga, detta fromma, stumma kastratorgan som stirrar ut i världen utan att vare sig le, gråta eller blinka. Kort sagt, om Finlands skriftställarloge veta endast enstaka personer något, dem föresvävar dunkelt att bl. a. O. M. Reuter, Jonatan Reuter, Johannes Öhqvist, Alexander Öhqvist, Torsten Wasastjerna, Nils Wasastjerna verkat inom densamma. Men vad som gjorts minnes numera ingen. Skriftställarlogen tillhör den berömda nedärvda kulturen, vari dess minne svajar såsom en från fästet nedhängande spindeltråd. Altså icke ens en brusten sträng.

För att komma ur denna obeskrivliga intighet, grundade för ett par, tre år sedan några personer en ny författareklubb, kallad Svenska skriftställareföreningen. Den samlades å ett hotell och man tyckte sig i dess krets se berömda män, såsom J. Ahrenberg, Anders Ramsay, M. G. Schybergson, samt berömda kvinnor. Den antog stadgar och en sol gick upp. Dess första stråle var en polemik i Argus och dess andra ett julalbum, litet beskedligt men en stråle i alla fall. Jag tror det hette Flingor. Albumet torde icke saknas å universitetsbiblioteket, avdelningen Fennica.

Men från och med den stund boken utkom har man ej hört eller sett något av vår Svenska skriftställareförening. Den väntade tredje strålen har kondenserat sig till en svajande spindeltråd, också den. Tillsamman med skriftställarlogen svävar nu skriftställarföreningen uti obefintlighetens kyliga eter, väntande på ett skriftställarförbund, ett skriftställarsällskap, ett skriftställarsamfund och en skriftställarakademi, vilka åren 1925, 1950, 1975 och 2000 skola antaga stadgar, ge ut var sitt julalbum och försvinna i bemälda eter. På så sätt befolkas denna småningom av flere generationer solidariska och företagsamma svenska skriftställare i Finland, medan de efterlevande samlas till minnesfester och prisa kulturarvets lätthet. De många avlidna pegaserna inspirera 2000-talets främste till en serie »Hästar som jag känt» och för övrigt uträttas intet, i kraft av en helig tradition från de tider då Svenska skriftställareföreningen i Finland verkade.

För att nu emellertid icke endast avmåla detta sjudande broderskap, i bredd med vilket två finskspråkiga författaresällskap äro som starrgölar invid en geysir, utan ock frambära någonting reellt, ville jag till föreningen, om den kan anträffas, adressera ett förslag om en konkret och värdefull uppgift, vilken hos oss saknar en verkställare, nämligen ett systematiskt arbete för svensk språkrenhet i Finland.

Jag förbiser icke att vi äga ett Svenskt litteratursällskap, som är en av vår odlings prydnader, och att detta även i någon mån, jämsides med sina centrala historiska och litterära uppgifter, sysslat med ett direkt språkrensningsarbete hos oss. Man har för ett tiotal år sedan publicerat en visserligen anspråkslös samling finlandismer och den n. v. professorn i svenska för med kraft språkrenhetens sak. Men det är icke nog med denna så att säga akademiska purifikation, man borde med tanke på praktiska vinningar rikta arbetet utåt och särskilt taga sig an vårt borgerliga samtalsspråk och tidningssvenskan. Detta vore enligt mitt förmenande en tacksam mission just för ett sällskap aktiva

skriftställare. I viss mån ett arv från den forna landsmålsföreningen kunde ett dylikt åtagande sysselsätta sällskapet för en lång tid framåt, ja beständigt, och bära mycken frukt. I kulturländerna äro ju sammanslutningar i sådant syfte alls icke ovanliga. Även hos oss har man i »Suomalaisuuden liitto» ett organ av denna art. Jag önskar icke breda ut mig över detaljer av ett så beskaffat arbete, men uttalar generellt den förmodan att våra svenska tidningar med nöje skola bereda plats åt en t. ex. någon gång varje månad gjord lättläst och vägledande sammanställning av fennicismer, finlandismer, oegentligheter och smaklösheter som betunga vårt tal och våra tidningars text. I form av filologiska och estetiska kåserier kunna dessa meddelanden, utan någon tyngande systematisering och ungefär i den tillfälliga följd materialets tillopp råkar inslå, icke oväsentligt höja den talade och skrivna svenskans nivå i vårt land. »Suomalaisuuden liitto» förefaller att ha tröttnat något, detta bör ej avskräcka oss från att för vårt modersmåls räkning taga uti med ett verksamt ansande. Det är genom tidningarna en sådan uppfostringsprocess bör nå den stora publiken, ty tidningar äro det enda denna läser med verklig uppmärksamhet och tidningar äro ock det enda tidningsmän i allmänhet hinna läsa. Det är på borgaren och publicisten man bör sikta.

I Bonniers Månadshäften ingick under året en uppsats om tidningssvenskan. Vårt största svenska blad återgav densamma, tydligen dock icke till ändring och varnagel, utan med den ohjälpliges glada instämmande, varvid man utan reservation accepterade såsom här förekommande även sådana »tidningsgrodor» som äro rent rikssvenska och alls icke hos oss anträffas. Det är ett stort misstag att vårt journalistspråk ej kunde med god vilja och litet gemensam uppfostran betydligt förädlas, varvid kanske mindre språkriktigheten än stilkänslan — men i stort sett vardera — borde komma till tals. Då jag är övertygad om att våra publicister gärna vore med om en dylik självtukt, tänker jag mig att en samverkan mellan författareföreningen och det verkligen livfulla Svenska publicistförbundet säkrast ledde till resultat, ifall ej — o hädiska tanke! — hela Svenska författareföreningen gjorde klokast i att gå upp i publicistförbundet, med idealer, kapitaler, vestaler och allt.

Jag hoppas emellertid att föreningen ej vill uti mitt uppriktigt menade initiativ se ett hinder för att nu äntligen rycka upp sig till kulturell gärning, utan antaga förslaget såsom sitt och se en ära i att positivt verka för modersmålets vård och utveckling.

Nästa gång några ord om vår svenska förläggareverksamhet.

G. M.

LADY HAMILTON.

Den franske forskare, som nyligen givit sig mödan att underkasta historien om lady Hamiltons märkvärdiga livslopp en dokumentarisk revision, har gjort hennes minne en uppenbar tjänst. Visserligen måste det medges, att man under senare tider i England väsentligt mildrat den dom, som under denna kvinnas sista levnadsår och efter hennes död fälldes över henne;[1] men i Frankrike har den gängse opinionen till dag som är målat ut henne med avgrundens svartaste färger och stänkt kring hennes minne en formlig svavelflod av förbannelser. Någon »äreräddning» i egentlig mening kan knappast med henne företagas, men hennes karaktär har kunnat befrias från de värsta fläckar som vidlått den och hennes öde framstår mindre självförvållat än det vanligen skildrats. När man jämför hennes biografi, sådan den tecknas i t. ex. ett utförligt franskt biografiskt lexikon och sådan vi läsa den i föreliggande bok, skulle man knappast tro att det är fråga om samma person, till den grad är omdömet olika. Där är hon ingenting annat än en fullständigt depraverad, samvetslös, pervers, hämdgirig och blodtörstig intrigmakerska, som vet att för sina ändamål tillgodogöra sin underbara skönhet; här är hon visserligen också en äventyrerska, men fri från all annan direkt syndaskuld än den erotiska, mäktig av mycket mänskliga känslor, själv föremål för den djupaste hängivenhet, vid vissa tillfällen utförande handlingar av stor politisk bärvidd och till sist, förhånad och förtrampad av en hypokritisk opinion, utstött av dem som bort taga sig an henne, slutande i ett elände, vars mått icke står i något förhållande till hennes utan tvivel mycket stora och påtagliga svagheter.

De dokument författaren stöder sig på, äro ett ytterst rikt brevmaterial, anteckningar och memoarer av särskilda personer, officiella aktstycken m. m. Han underkastar allting kontroll och kritik. Han är icke intagen av några på förhand fattade sympatier, utan behandlar t. o. m. i några punkter sin hjältinna snävare än hon tyckes förtjäna. Han avlägsnar en mängd av traditionen fastslagna uppgifter, som knyta sig vid hennes levnad, och han påpekar det tvivelaktiga i andra, som icke kunna ledas i bevis eller dementeras. Boken får allt igenom

A. Furchier-Magnan, Lady Hamilton (1763—1815). Paris, Perrin & C:ie 1910. 5 fr.

[1] Likväl tyckes man i England allt ännu låta sig angeläget vara att förringa hennes förtjänster om den engelska politiken i Neapel, liksom ock att framhålla, att hennes sista levnadstider icke voro så ytterligt beklagansvärda, som de vanligen framställas. (Jfr. t. ex. biografin i Dictionary of National Biography). I båda dessa avseenden förefaller det dock, som om den franske biografen skulle ha fullt tillförlitligt stöd för sin syn på sakerna.

en prägel av trovärdighet, vilken ökas av författarens alldeles bestämda motvilja mot att ge rum åt något slags pikanteri. Allt vad lady Hamiltons liv har av roman, kommer tillräckligt fram också vid en allvarlig skildring som denna, utan att man behöver färglägga det — en tjock tysk roman om henne pöser för övrigt i boklådsfönstret vid sidan av detta franska arbete och erbjuder dem, som hava mera smak för en dylik behandling, sina tjänster.

Se här i korthet huru denna kvinnas liv och väsen ter sig i den franske historikerns framställning.

Hon är född på landet, vid gränsen till Wales, icke alls frukten av en flyktig kärleksförbindelse, som det ofta heter, men av ett väl ordnat äktenskap, och hennes föräldrar äro föga annat än bönder. Fadern dör snart, modern följer henne nära nog genom hela hennes liv, är ständigt hos henne och, trots sin enkelhet, hennes ledsagarinna i de höga kretsar, till vilka hon når. Hon måste tidigt börja förtjäna sitt bröd, först som åsnedriverska, sedan som barnsköterska, och vid fjorton års ålder kommer hon till London, där hon under fyra år för den mest brokiga och osäkra existens, vars särskilda skiften icke äro fullt klara, men som löper mellan tjänarinnans och butikbiträdets sysselsättningar och vars nedersta kurva visar henne i den mest vulgära form slående mynt av sin skönhet. Under en av faserna i denna tillvaro, då hon är engagerad av en viss i tidens skandalkrönika och polisannaler bekant doktor Graham, som förestår ett etablissement av lika originellt som djupt omoraliskt slag, varsnas hon av den berömde målaren Romney. Han förtjuses så av hennes fägring, att han genast tager henne till modell och därefter gång på gång målar henne — antalet av de porträtt av Romney, för vilka hon suttit, beräknas till 24 stora dukar i olja och en mängd teckningar och skizzer. Han blir för henne en faderlig vän, aldrig annat, trots vad man så ofta får läsa, och är henne tillgiven ända till sin död. — Emellertid lär hon för en kort tid känna rikedomens och lyxens lockelser, och när denna episod, upplevad med en gammal lord, når sitt plötsliga slut, återvänder hon till moderns hem på landet och ägnar sig där åt skötseln av sitt lilla barn, men drives av armodet igen ut i världen. Hon blir nu väninna åt en ung ädling, sir Charles Greville, den förste och på lång tid ende man hon verkligen älskar. Han hyser emellertid icke någon varmare böjelse för henne, utan överlåter, när han skall gifta sig, Emma Hart till sin onkel, lord Hamilton, som är ambassadör vid Ferdinand IV:s hov i Neapel. Hon väntar där i ängslan på att få återvända till Greville — ty hon vet ännu intet om hans planer — och kämpar en hård kamp med sin kärlek, innan hon besluter sig för att stanna hos lorden. Först då Greville brutalt och oåterkalleligt svikit henne, resignerar hon, med tydligt medveten avsikt att en gång bli lady Hamilton, vilket icke möter de ringaste svårigheter. Hamilton begär intet bättre, ty han avgudar henne.

Medan hon ännu lever hos Hamilton i egenskap av miss Emma Hart, ser Goethe henne i ambassadörens hus. Han skriver i sin Italienische Reise, den 16 mars 1787, att han hos Hamilton sett höjdpunkten av all natur- och konstglädje, en skön kvinna, en engelska om ungefär tjugu år (hon var vid denna tid tjugufyra, men hon prutade ständigt några år på sin verkliga ålder). Han berättar om hennes »attityder», hennes över hela Europa kända talang att med tillhjälp av några få föremål, en fotsid dräkt, en duk o. s. v. ända till illusion efterbilda antika statyer och andra plastiska ställningar. »Hon löser upp sitt hår, säger han, tager ett par schalar och åstadkommer en omväxling i ställningar, åtbörder, miner, så man till sist verkligen tror sig drömma. Man ser här fullfärdigt i rörelser och överraskande omväxling vad så många tusen konstnärer gärna hade producerat. Stående, knäböjande, sittande, liggande, allvarsam, sorgsen, gäckande, utsvävande, botfärdig, lockande, hotande, ängslig o. s. v. Det ena följer på det andra och ur det andra.» Goethe blir en ivrig gäst i Hamiltons hus, och vid sitt andra besök talar han åter om miss Hart, som visar honom ambassadörens konstskatter. Säkert hade han ägnat henne en än större uppmärksamhet, om han anat, vilken roll hon skulle komma att spela.

Efter giftermålet öppnas för henne alla dörrar, och hon blir drottningens, Maria-Carolinas, intima väninna. Detta förhållande tillåter henne att på det verkningsfullaste ingripa i konungarikets öden, ty det är drottningen, som egentligen regerar landet, och då hon är Marie-Antoinettes syster och England förklarat sig mot revolutionen, kunde hennes väninna, som ju var engelska ambassadörens hustru och fick sin man till allt vad hon ville, verkligen uträtta någonting. Det bleve för långt att här gå i detalj: meningen är ju ock blott att göra läsaren uppmärksam på boken, icke att referera densamma. Vare det nog sagt, att lady Hamiltons första stora ingripande i Neapels politik betecknas av att hon för regeringen i England röjer den allians, som Spanien ingått med Frankrike. Senare följer den åtgärd, då hon trots konungen och ministerrådet åstadkommer, att Nelson får proviantera vid rikets kuster och därigenom helt enkelt möjliggör hans seger vid Aboukir.

Nelsons uppträdande vid horisonten blir emellertid ödesdigert för Emma själv. Redan vid det första sammanträffandet har en stark sympati upptänts hos båda, och när hjälten senare återvänder till Neapel och med längre eller kortare uppehåll där har sitt högkvarter under år, knytes mellan dem det intimaste och egendomli-

gaste förhållande, som icke upphör förr än Nelson faller vid Trafalgar. Lord Hamilton märker intet; han vet icke ens att senare, vid återkomsten till England och under deras liv i detta äktenskap »à trois», hustrun i hans hus föder ett barn, till vilket Nelson är fader. Hamilton dör först 1803 i Emmas och amiralens armar, och hans sista tanke gäller med lika mycken värma dem båda.

Emellertid har Maria-Carolina störtat sig i ett oförsiktigt krig med fransmännen, och hovet måste vid dessas framryckande fly till Sicilien. Det är lady Hamilton, som arrangerar hela flykten och som rent av räddar både den kungliga familjen och alla dess ägodelar. När Nelson återtager Neapel och tillbringar månader i dessa farvatten, är hon jämte sin man på hans skepp. När Ferdinand i Neapel inför ett skräckregemente, ser hon det på nära håll, men kan ej avvärja det eller gör kanske icke vad hon skulle kunna. Hon har av denna anledning beskyllts för att hava givit upphov till alla dessa grymheter, men detta visar författaren vara falskt. Hon förvärvar sig emellertid drottningens djupaste tacksamhet, och i ett otal brev uttrycker denna för henne sin gränslösa och orubbliga vänskap. När Hamilton återkallas, följa han och hans hustru med drottningen ända till Wien, och Nelson är med. De tre jämte Emmas mor fortsätta sedan genom Tyskland till Hamburg och därifrån till London. Denna resa är på samma gång ett triumftåg — Nelsons rykte står på sin höjd och alla veta, vilka utomordentliga tjänster lady Hamilton gjort den engelska politiken i Neapel — och en skandal. Ty alla veta också, att den store hjälten för denna kvinnas skull fördröjt sig i de italienska farvattnen mycket längre än han bort samt utsatt sig både för klander och löje. Och deras uppträdande väcker bland folk av god ton åtskilliga betänkligheter. Vid en storartad fest, som furst Esterhazy ger för dem i Wien, dirigerar Haydn sitt oratorium »Skapelsen», men Nelson och hans väninna sätta sig i ett angränsande rum och spela kort och synas fullständigt upptagna av varandra. I Dresden vill ej kurfurstinnan bevilja audiens åt ladyn, varpå Nelson hotar, att »lady Hamilton kommer att låta avsätta denna prinsessa». Engelske ambassadören ger en frukost, vid vilken ladyn väcker entusiasm genom sina »attityder», men också förvåning över sin aptit och sin törst, i vilket senare avseende hon blott tävlar med Nelson. En middag hos samme värd illustreras genom en del högst olämpliga yttranden av lady Hamilton och genom att hennes man, »för att visa att han alls icke var gammal, hoppade kråka kring bordet, så att ordnar och band, armar och ben svängde åt alla håll på det jämmerligaste sätt» — det är en landsmaninna som berättar, och skildringen kan vara färgad; men hennes uppfattning av sällskapets sätt att bära sig åt har otvivelaktigt en fond av riktighet, såsom andra uppgifter intyga.

Trion anländer till England, ständigt omgiven av hyllningar. Nelsons första åtgärd blir att söka blidka sin hustru; men denna är obeveklig, och det blir en brytning, dock utan fullständig skilsmässa, vilket gör att Nelson icke kan gifta sig med Emma. Han köper en egendom på landet, och där kan lord Hamilton fritt hänge sig åt sin passion att meta, under det Nelson och ladyn med all hänsyn för honom njuta av lyckan att få vara samman, så ofta den beskäres dem. Men lady Hamilton för tillika ett stort hus i London och utmärker sig för en alldeles anmärkningsvärd oförmåga att hushålla, vilket framkallar en tämligen allvarsam schism mellan makarna. Dock, denna bilägges och allt går som förr till lordens död. Nu känner Emma emellertid, att hon förlorat det första starka fästet. Hamilton testamenterar till henne stort intet, hans gods övergår till nevön, hennes forne älskare Greville — mannen dör nämligen i hoppet att staten skall ersätta hans änka de förluster de lidit under de oroliga dagarna i Neapel, men detta blir aldrig av. Så förflyta två år på Merton, dit Emma tagit sin och Nelsons dotter Horatia. Hon är väl sedd av Nelsons släktingar och ständigt omgiven av dem och andra vänner. Hon har icke kunnat vänja sig av med sederna från Neapel, och om hon än icke, såsom någon gång där, kan se hos sig 80 personer till middag, 800 till supé och 1,740 till bal, så älskar hon dock de stora sällskapen; hennes man beklagade sig, vid tiden för deras oenighet, att det just aldrig var mindre än 14 personer till bords hos dem. — Det är på Merton hon tager avsked av sin hjälte; han har tvekat, om han skall lyssna till regeringens uppmaningar och taga överbefälet över flottan, och när han besluter sig för det, sker det på hennes enträgna uppmaning. Men han är full av mörka aningar, när han reser.

Dessa växa medan han uppsöker de förenade fientliga flottorna. Allt jämt antecknar han i sin annotationsbok några ord till henne, fulla av den varmaste kärlek och den innerligaste saknad. Han skriver ock ett testamente, i vilket han skildrar alla hennes förtjänster om England och överantvardar henne och deras dotter åt statens omsorg. När hon i London får dödsbudet, insjuknar hon och kan ej på många dagar lämna sitt läger.

Nelson har tillförsäkrat henne en inkomst av 3,000 pund om året. Men hon har skulder att betala, och hon har blivit alltför van att slösa. Ministrarna lyssna icke till hennes föreställningar, Nelsons familj bryter med henne, den allmänna opinionen begynner att se i henne ett slags fläck på nationalhjältens storhet och rena minne och faller med förbittring över henne. Skenheligheten och pryderiet, dessa så engelska

karaktärsegenskaper, fira orgier kring hennes namn. Det går med stora steg neråt för henne. Hon tvingas tvenne gånger in i bysättningshäkte, och slutligen rymmer hon från England, åtföljd av sin mor och sin dotter. Det sista året av sitt liv tillbringar hon i Calais. Hon är slutligen fullständigt utarmad, och Grevilles arvinge vägrar t. o. m. att betala åt henne den årspension, som med rätta tillkommer henne. En kort sjukdom befriar henne sist från att svälta ihjäl.

Behållningen av denna nya framställning är, synes det mig, huvudsakligen psykologisk. Författaren har velat och lyckats få fram de mänskliga dragen hos sitt föremål. Det som rör oss mest, är knappast slutkapitlet i detta märkvärdiga liv — det förefaller nästan som en naturlig om ock tragisk anknytning till början — utan det är dels Emma Harts kamp för att kvarhålla sin första kärlek, sir Greville, dels lady Hamiltons förhållande till Nelson, vilket i själva verket från bådas sida tyckes ha varit den hängivenhet utan gräns, som två för varandra förutbestämda väsen känna, när de råkas i livet och på ett eller annat sätt få tillhöra varandra. Det är i reflexerna av Nelsons yttranden om henne, men också i Romneys och Maria-Carolinas, som vi se hennes bästa egenskaper framträda, all den kärlek och vänskap, hon är mäktig av, all den klokhet och handlingskraft, hon kan utveckla. De som talat illa om henne äro företrädesvis kvinnor: den redan omnämnda landsmaninnan, Mrs Trench, i sina för övrigt högeligen intressanta memoarer, och målarinnan Mme Vigée-Lebrun, som känt henne nära och, liksom alla andra konstnärer, vilka råkat i beröring med henne, porträtterat henne. Ur dessa damers sarkastiska och ofta hätska skildringar kan man läsa ut, att hon hade en förmåga att behaga män, vilken genast distanserade alla andra av hennes kön. Det framgår, anser författaren till den bok som föranlett ovanstående rader, att hon saknade esprit och smak. Det är möjligt, men hon hade i alla fall ett utpräglat konstsinne, och om hon också icke, som det heter, kunde föra sig i vanliga kläder, bevisar hennes ensamstående plastisk-dramatiska talang, vartill sällade sig en högt uppdriven sångkonst, att hon åtminstone på detta område hade en säker smak. Och hennes överlägsna klokhet i ting, vilka bort ligga bra fjärran från henne, intygas både av hennes handlingar i Neapel och det, att hon blev omistlig för både en diplomat som Hamilton och en krigare som Nelson. Hennes yttre tjuskraft, som i hennes yngre år, att döma av skildringarna och porträtten, måste ha varit hänförande och oemotståndlig, upphörde snart, och redan då hon lämnade Neapel (hon var då icke fyratio år) talas det om hennes osedvanliga embonpoint, och en tysk memoarförfattarinna kallar henne »schäuselig fett». Således måste det dock varit framstående inre egenskaper, som gjorde att känslan för henne hos en man som Nelson aldrig svalnade. Till det sista betraktade han henne rent av som en från himlen till hans lycka nedstigen ängel.

Men likafullt är det något, som icke verkar tilldragande i denna kvinnas hela attityd, trots de världsberömda och vackra »attityderna». Det låg ständigt på bottnen av hennes personlighet någonting vulgärt, som, ofta med klokhetens tillhjälp dolt, dock bröt fram, när hon blev sig själv. Det fanns vissa saker hon aldrig kunde lära sig, fastän hon t. ex. tillägnat sig flere språk, konstkännedom, musikaliska färdigheter o. s. v. med en häpnadsväckande lätthet. Hennes brev äro formliga vidunder av ortografiskt virrvarr — det finnes många finare och bättre uppfostrade damer än hon, som alltid kämpa med ortografin, men hon lyckades icke begripa vartill exempelvis stora bokstäver användas, utan placerade dem ofta mitt i orden. Dock, hennes inre obildning yttrar sig framför allt vid slutet av hennes liv. Förhållandet till Nelson hade småningom stigit henne åt huvudet, och när han en gång var borta, förlorade hon helt och hållet balansen. Då lyftes alla hennes svagheter till ytan, hennes måttlösa fåfänga, hennes brist på hänsyn för sanningen, hennes brist på behärskning och hennes simpla lyxbegär, dessa starka underklassdrag, som knappast låta sig ana, då man ser det underbart behagfulla allvaret över hennes fina anlete på Romneys porträtt — och mot vilka tyckes svåra ett sådant drag som det, att hon i sin värsta nöd icke för materiella behov använde en sou av den summa, som var anslagen för dotterns uppfostran.

I alla fall inger hon oss mer undran än sympati, och hennes ömkliga öde, ett så hårt straff för hennes fel, väcker dock mer beklagande än medkänsla. Men en märklig typ är hon i kvinnokönets historia, och det har fullt varit mödan värt att reda ut hennes psykologiska konsistens och hennes livs skiften med den omsorg, författaren av den nya underhållande och lättlästa biografin på detta arbete nedlagt.

W. S.

PORTUGAL.

Den sjunkande aprilsolen stänkte sitt guld på Atlantens böljor i vilka dagens azur och kvällens purpur smälte samman så vattnet fick en underbar, ametistfärgad ton. »Orita», ett av Pacific Line Navigation Co:s stora flytande lyxhotell, som på fyra à fem veckor tillryggalägger sträckan Liverpool — Buenos Ayres, ankrade ute på Leixões redd. (För dem, som icke ha sina geografiska kunskaper i alltför färskt

minne, må nämnas att Leixões — uttalas Lejschåjängsj — är Portos uthamn). Ett sista tack och farväl till kaptenen, overstewarden, first and second officers och hela det polyglotta kotteriet, vilket redan börjat känna sig som en enda glad och lycklig familj, och med en känsla av att lämna Europa för någon ny tropisk världsdel steg jag ned i den portugisiska tullmotorbåten med dess negersvarta besättning. Illusionen av att vara utom Europa stegrades för övrigt allt mer hela tiden jag vistades i Portugal. Och även om den innebar både försakandet av åtskilligt, som man lärt sig anse som oumbärligt, och en viss känsla av otrygghet, i synnerhet i städerna, där gatulivet icke alldeles överenstämmer med »Hvita bandets» ideal, var den dock en enastående njutning, som skall förstås av alla dem som älska tjusningen hos trakter, ännu icke översvämmade av turistströmmarnas grumliga vågor, och som i sin kontemplation av en utsikt eller ett konstverk ogärna av landsmäns och andra icke-infödingars anmärkningar påminnas om vardagslivet och hemknuten. För sådant är man fredad i Portugal. I mörka palmalléer, över kungsborgarnas mosaikbelagda golv, i klostrens och kyrkornas dunkla valv — ofta f. d. moriska tempel och moskéer — går man ensam och ostörd med sina drömmar, och intet bryter den österländska sagostämning, som tryckt sin prägel på detta det västligaste av Europas riken.

Men ännu ett minne från min landstigning! Då kvinnomoralen som känt icke reagerar för smuggling, skola säkert mina medsystrar, som mången gång i Åbo, Hangö eller Helsingfors darrat för sidentygen, spelkorten och plymerna, förstå att jag gärna dröjer vid det. En karl, klädd bl. a. i en fordom troligen blå skjorta, pekade på mina effekter och höjde frågande på ögonbrynen. Jag skakade nekande på huvudet. Han nickade, blinkade och log ett intagande leende, mumlande några ord på portugisiska, vilka lära ha betytt att en ung señorita naturligtvis blott för klänningar med sig. Varpå han med tillhjälp av en vaxtändsticka värmde upp ett stycke lack och dröp därav på varje kolly — så var allt klart. Medan jag stod och såg mig omkring efter något slags bärare-uniform, kom en spenslig, barbent flickunge framtassande till oss, och innan jag visste ordet av tronade på hennes toviga lockar den koffert, som redan i Åbo kvalificerades såsom »s . . . . raskas» och sedan betingat sig en allt större övervikt på sin färd genom Europa. —

Jätteångarna ute på redden, havsluftens stimulerande sälta och anblicken av oceanen, icke skymd av någon skärgård, giver Leixões den tjusning, som vilar över de flesta hamnar och som tänder oro i den en gång för alla resförgiftades blod; man känner sig så nära både till oändlighetens öken och till det rikt pulserande livet. För övrigt liknar Leixões flertalet städer och byar på Pyreneiska halvön: husen höga, smala, lysande i alla regnbågens färger, grått, gult, gredelint och skärt, och oftast omgivna av »romadas» (=högvuxet vin); i gathörnen nischer med madonnor och helgon, på öppna platser gamla, halvt förvittrade stenkors, och över allt barnungar! Mycket lindrigt klädda, smutsiga och svartstekta av sol och hav, formligen vimla de på marken, slåss om apelsiner och döda råttor och utföra allehanda akrobatiska konststycken. Barn äro en lyx som både hög och låg i Portugal tillåter sig, och en främling, som kommer in i portugisiska familjer, häpnar i regeln över deras oräkneliga medlemmar. Så lärde jag i Lissabon känna en 40årig fru, som varit gift i 25 år och i vintras för 19:e gången gav livet åt en ung medborgare. En parisiska, som uttryckte sin förvåning häröver, fick till svar: »Min kära vän, om man inte vill uppfylla Skriftens bud på detta enkla vis, gör man bäst i att bli nunna. Detta är nu *mitt* sätt att tjäna Gud».

Nå ja, alla sätt äro ju bra, utom de tråkiga!

*

När jag sedan lämnat Leixões och en stund åkt längs en väg, från vilken jag fritt kunde beundra landskapets storslagna och enkla linjeskönhet och olivskogarnas mjuka och diskreta skiftningar, ropade mina portugisiska vänner till mig: »se, se Leçan! ser ni ej?»

Vad är Leça för något? frågade jag,

»En flod, en stor flod, efter vilken Leixões har sitt namn», och de pekade på ett vattendrag, som hos oss jämt och nätt skulle kallas bäck, och för vilket jag med bästa vilja i världen ej kunde känna någon entusiasm. Men vad som fängslade mig desto mer, var den i deras tycke troligen högst vardagliga, men för mig pittoreska idyll, som utspelades på »flodens» strand. En portugisisk bondflicka knäböjde med uppkavlade ärmar på en sten för att taga upp vatten, medan några av hennes väninnor, smidiga och grant vuxna, väntade med sina fyllda krukor på huvudet. Det låg så mycken naturlig elegans i deras hållning och rörelser — vilket för resten lär vara typiskt för kvinnorna i de norra provinserna — att jag hade svårt att taga blicken från dem. Så ock en ung åsnedrivare, som slagit sig ner ett stycke därifrån för att intaga sin frugala måltid och med lysande ögon betraktade flickorna, medan hans något halsstarriga ök, bundet vid ett Eucalyptusträd, otåligt skakade korgarna med apelsiner och pinjekottar, som hängde på dess rygg. De sneda solstrålarna flammade till en sista gång mellan pinjernas glödande stammar, förgyllde apelsinerna och blänkte i de brokiga glaspärlorna kring flickornas bruna halsar och i guldringarna under deras blåsvarta lockar. Så slocknade ljuset och mörkret föll på, hastigt och tätt som överallt i södern . . .

Natten, min första i Portugal, sänkte sig ned över jorden, sammetslen, stjärnljus och mild. Den mjuka varma luften, tung av doften från rosenhäckar och orangelundar, svepte omkring mig i ljumma fläktar. Då och då hördes från vågorna gitarrspel och sånger, sjungna med vemodigt utdragen, starkt tremulerande röst — någon svartögd och älskogskrank »Francisco» eller »José», som i en »fado», en av dessa naiva, urgamla och sällsamt melodiska portugisiska folkvisor, tolkade sin kärlek och »saudade».* Småningom tystnade även denna yttring av liv och mitt öra förnam intet annat ljud än springbrunnarnas ensliga gråt och oceanens dova brus i fjärran. Det snöade lätt från citron- och mandarinträden på trädgårdsgångarnas svarta mull och den ångande doften steg allt sötare och starkare från dem.

»Detta», sade jag till mig själv, »är förvisso ett lyckligt land, och här vore gott att bliva evinnerligen».

*

Det är omöjligt att lära känna en stad och få fatt på dess väsen utan att genomströva den ensam och till fots, men då något sådant för en dam är alldeles otänkbart i Portugal, var det blott en ytlig överblick jag fick av städerna där. Coimbra tilltalade mig mest — »Conembria», Portugals Heidelberg, med sina många lämningar av moriska byggnader, sina några, men utsökt väl bibehållna gamla adelsborgar, sitt universitet och först och sist sina studenter. Barhuvade året om, klädda i svarta, veckrika, artistiskt draperade mantlar, vilkas flikar de med en elegant gest såsom hälsning föra upp till axeln och sedan ned igen, förekomma de överallt utom i universitetet. En akademisk lärare berättade mig att Coimbras universitet säkert är den av Europas högskolor, vid vilken det arbetas minst, och jag tror honom villigt. Men så finnes det icke många flickor i Coimbra och dess omnejd, vilka ej alltsomoftast få glädja sig åt en serenad och bland sina suvenirer bevara tjocka buntar glödande kärleksdikter. Numera, sedan monokeln förirrat sig dit ner, uttrycka de unga männen sitt gillande på ett mera spontant, men för damerna mindre angenämt sätt: de giva den utvalda en lång blick genom »enkeltjusaren» och krossa den sedan mot gatan. —

Lissabon, för övrigt den minst portugisiska av Portugals alla städer, har nyligen utförligt skildrats av professor Karl Larsen, varför jag hellre yttrar några ord om Porto. Det är en mycket pittoresk stad, tack vare den besynnerliga blandningen av urgammalt och ultramodernt. Aldrig har jag sett en sådan egendomlig samling gamla åkdon, mest privata ekipage, fäderneärvda char-à-bancs av en uråldrig konstruktion, som de vilka där besynnerligt stucko av mot de talrika automobilerna och de elektriska spårvagnarna. Djupt nere invid Duero ligga de älsta och intressantaste kvarteren, nu de fattigas stadsdel. Tyvärr äro flertalet av de trevliga gamla gårdarna med sina enkla, vackra springbrunnar förvandlade till en blandning av fiskbod och stall för mulåsnor och långhornade dragoxar, och en nordbo står inte länge ut med atmosvären där. Tiggeri förekommer naturligtvis såsom överallt annorstädes, men i grund och botten ligger detta yrke icke för portugiserna. De, som bedriva det som näring, tigga egentligen inte, utan pocka och fordra med en allt annat än bedjande stämma, och den övriga befolkningen, i synnerhet på landsbygden, vägrar oftast att mottaga penningar för visade tjänster.

Det vackraste i Porto är kyrkogården. Rosenomslingrade palmer, cypresser, lager- och myrtenträd göra den till en härlig park, över vilken höjer sig ett himlavalv, blått såsom den himmel blir, där inga skuggande höjder dämpa ljuset, och reflexerna från havets oändliga spegel göra det blå ännu intensivare. Bland gravmonumenten, för det mesta ganska obetydliga, finnas dock tvenne av Teixeras Lopez, Portugals f. n. mest berömda bildhuggare. Det ena av dem inpräglade sig särskilt i mitt minne. Det var en personifikation av »Saudade», en i marmor utförd kvinnogestalt, hopsjunken i bidande trånad framför en sluten port. I de för resten ganska tarvliga offentliga konstsamlingar jag i Portugal kom i tillfälle att se, fanns ingenting som i mitt tycke gick upp mot detta skulpturverk.

*

Då man levat bland detta folk, godmodigt, naivt, bigott och vidskepligt, drömmande och fantasirikt, men utan begrepp om punktlighet, ordning och flit, kan man svårligen föreställa sig att en regelrätt, planlagd statsvälvning nu ägt rum och man ställer sig ofrivilligt skeptisk gentemot den nya republikens framtid. Det är icke längesedan ett inbördeskrig rasade i Portugal mellan D. Pedro och D. Miguel, och de politiska partiernas antal är ännu större än hos oss. Det är naturligtvis omöjligt att icke få en ensidig uppfattning av landets politik, då man erhåller alla sina uppgifter från ett enda parti, det monarkiska. Men *ett* är säkert, och det är att ett folk, som räknar 80 % analfabeter och ej har ett grand disciplin i blodet, ännu inte är moget för självstyrelse.

Det är synnerligen svårt att värdesätta en regent, innan han ens kommit till mogen ålder. Och det är vanskligt att avgöra vem man skall tro, hans fiender eller vänner. Jag vill här blott anföra ett yttrande av en f. d. statsman och politiker, som t. o. m. bland sina motståndare är känd för sin opartiskhet: »det finnes i

* »Saudade» är ett ord, som icke lär ha sin motsvarighet i något annat språk och som på svenska bäst återgives med *saknad* och *längtan*, ehuru det innebär en starkare och mera bestämd känsla än vad dessa ord uttrycka.

Portugals nuvarande styrelse många kloka, skickliga och erfarna män, som kanske skola skapa landet en lycklig framtid, men det finnes ingen som i fosterlandskärlek och oegennytta går upp mot den unge greven av Cintra, f. d. Dom Manoel II».

Synnöve Gripenberg.

FOTOGRAFONEN.

Min lilla artikel om grammofonen såsom dialektbevarare (Argus nr 18) har t. v. haft det goda med sig, att större kretsar fått veta i vilken mån apparaten hos oss kommit i bruk för de angivna syftena. På grund av mig tillhandagångna privata meddelanden ärnade jag för Argus relatera härom, men finner mig i nr 21 väsentligen och på ett angenämt sakligt sätt förekommen av hr Otto Andersson, vars föredrag i ämnet tyvärr var mig obekant. Dessutom lär Uusi Suometar ha serverat mig sottiser över min okunnighet, vilket gläder mig, enär sålunda även dess stora läsekrets blivit en smula klokare. Jag vill dock erinra om att jag i min korta uppsats uttryckligen förutsatte att man hos oss redan omfattat idén, ehuru långvarig brist på kontakt med vederbörande ej för mig möjliggjorde ett konstaterande härav.

Av hr Anderssons relation över grammofonens (fonografens) vetenskapliga användning i Finland synes emellertid framgå att talmaskinens fulländade nya skepelse, fotografonen, ännu icke införts. Då jag ej heller sett något om den i våra blad, må sammanhanget motivera en kort relation av dess egenskaper. Uppfinningen är gjord av svenska ingeniören Sven Berglund. Fotografonen skriver icke med en nål i vax utan med ett ljusstrålknippe (t. ex. från en elektrisk lampa) på en ljuskänslig rulle. Därigenom undvikes varje biljud. Strålknippet filtreras först, för värmestrålarnas kvarhållande, genom ett vattenskikt, koncentreras medels ett linssystem på en spegel å baksidan av talmembranen och reflekteras från densamma mot den roterande ljuskänsliga ytan. Membranens vibrationer ge därigenom på denna en ytterst exakt ljud-ljus-kurva (motsvarande den gamla nålens spår i vaxet). Den fotografiska kurvan kan sedan genom ett särskilt förfarande överflyttas till ebonitplattor (huru många som helst) och dessa på bekant sätt användas för ljudkomplexens reproduktion. Metoden är till ytterlighet sensibel, på kurvan kunna bokstäverna i orden separat urskiljas, de minsta uttalvariationer fixeras. För fonetiska studier torde fotografonen komma att visa sig ovärderlig och för pedagogiska syften desslikes, i det att grammofonens ljudkurva numera kan presenteras för såväl ögat som örat. Och ännu en sak: fotografonen kan exakt synkroniskt kombineras med kinematografen. Vidare kan den upptaga även helt svaga ljud och dessa kunna efter önskan förstärkas vid reproduktionen (talsignaler från miststationer!). Och, vad som vid etnografiska ljudfången bör vara av stor betydelse: tal- och sångprov kunna, utan att den exekverande vet av hela saken, uppfångas i någon dold liten telefon, från vilken ledningar överföra ljudintrycken till den allting upptagande fotografonen. Sistnämnda förfarande skall väl ock ha en betydande framtid uti spionage både inom och utom lagens råmärken. En mikrofon, dold i väggen av ett rum där personer samtala, kombinerad genom ledningar med en fotografon, och samtalet blir ovederläggligen fotograferat. Vetenskapens triumf över skvallret!

Denna idealiska nya talmaskin har på allra senaste tid både i Europa och i Amerika bland fackmän väckt en synnerlig uppmärksamhet och skall densamma sannolikt finna plats bland raden av de mest värdefulla uppfinningar som över huvud gjorts.

Det må tilläggas att vid ljudprovtagningar ute i naturen det elektriska ljuset gott kan ersättas av solljus, vadan således fotografonen i praktiskt bruk icke blir mycket mera kompendiös än grammofonen, ehuru naturligtvis något kostsammare än denna. I fall den förra av intresserade hos oss ej ännu tagits i bruk, kan detta korta meddelande måhända för en och annan vara till nytta. Påpekas må ännu att det fotografiska ljudfångandet för framtiden gör alla dyrbara metallplattor överflödiga, då den engång fixerade kurvan naturligtvis är outslitbar såsom grund för nya kopior i ebonit resp. själv kan genom fotografisk kopiering pånyttfödas.

G. M.

MUSIKKRITIKEN OCH DE »KULTURELLA FÖRPLIKTELSERNA».

I anledning av uppsatsen »Vår musikkritik» i n:o 20 av denna tidskrift uppstod en liten polemik i Åbo Underrättelser, som främst rörde sig om tidningens antagande att författaren av nämnda artikel skulle »undandragit sig» ett honom erbjudet kritikerskap. Polemiken tangerade emellertid även sak, d. v. s. frågan om artikelns berättigande, och utmynnade i följande kategoriska uttalande: »Det finns inga positiva åtgärder av gagn annat än den Å. U. i sin artikel påyrkat: förmågorna fram! Vilja eller kunna de ej så må klandret tiga». Då Å. U:s artikel »Kultur och kulturella förpliktelser» direkt var föranledd av min uppsats och jämte beskyllningen mot mig refererats i denna orts dagspress, anser jag några konklusioner och ytterligare reflexioner från min sida icke ur vägen.

Å. U. utropar: förmågorna fram! »Förmågorna» äro enligt Å. U. fackmusikerna, närmare bestämt dirigenter, tonsättare, pianister o. s. v. De bästa förmågorna således de främsta musikerna. Jag skall genast tillmötesgå och föreslå en rättmätig placering.

Landets musikkritik komme säkert att gå sin gyllene tidsålder tillmöte om musikernas fördelning på de särskilda tidningarna bleve ungefär följande: Sibelius (det vore hans »kulturella förpliktelse» att flytta från Järvenpää) skulle övertaga N. Pr., Kajanus eller Ekman Hbl., Melartin dirigerar i Viborg och vore förty självskriven i V. N., Palmgren skulle få Å. U., Fohström Vasabladet o. s. v., o. s. v. Pianisten Wahlström är tyvärr redan bunden vid facktidskriften »Tidning för musik». Men baron v. Kothen och undertecknad? Var skulle de placeras? Utan tvivel i »Lördagen» och »Veckans krönika», vilka ju bägge tränga mycket djupt. Jag försäkrar Å. U., denna placering vore både rättvis och glänsande, men jag bedyrar också, det bleve ett förfärligt spektakel. Nej, musikerna för musiken och skriftställarne för pressen, det låter sig knappast vederläggas, och jag vidhåller min tidigare uttalade uppfattning att frågan ej bleve lyckligt löst om redaktionerna erbjöde recensentplatserna åt musikutövare. Oberoende av konstnärernas vanligtvis rätt subjektiva syn på företeelserna är det icke fullt sympatiskt att de kritisera varandra. De äro nämligen ej alltid, då det gäller vederlikar, fullt indifferenta i anseende till person, vilket kritikerna böra vara. Konstnärerna böra alltså helst inskränka sin kritiska verksamhet till tillfällighetsskriverier eller yttra sig i facktidskrifter, där olika åsikter i följd av medarbetarnas obegränsade antal kunna bryta sig mot varandra.

Man skall säkert till ovanstående anmärka att Karl Flodin var musikutövare då han i tiden tillträdde sin befattning i N. Pr. Jag svarar härtill, och tror att hr Flodin ger mig rätt: Flodin är och har alltid varit skriftställare i första och andra rummen, i det tredje tonsättare. Oaktat hans kompositioner äro mycket värdefulla och gedigna, uthärda de icke alls en jämförelse med alstren av hans författaretalang. Hans stilkonst, språkmusik av ädlaste välljud, är i sitt slag enastående i vårt land. Hans tonsättningar äro det däremot icke. Karl Flodin anade nog då han började sin kritikerverksamhet, att här var hans rätta fält, här skulle *han* bli banbrytare. Antingen är man i främsta rummet musikskriftställare eller musikutövare. Att vara både det ena och det andra i samma grad har alltid hört och kommer väl alltid att höra till de regeln bestyrkande undantagen.

Vi äga f. n. på svenskt håll utom Flodin blott en musikskriftställare *ex professo* med djupgående fackliga studier. Jag avser naturligtvis Otto Andersson. Hans intresse har emellertid hittills främst koncentrerat sig på folkmusiken och hans tid tages så helt i anspråk av Brage och vetenskapen att man ej med fog kunde säga att han undandragit sig en »kulturell förpliktelse», om honom event. erbjödes en recensentplats och han avböjde. De av Å. U. omtalade »förmågorna» existera icke eller ock äro de engagerade för uppgifter, ur kulturell synpunkt fullt lika betydelsefulla som någonsin kritikerskapen vid dagstidningarna. Och då, säger Å. U., — »må klandret tiga». Får man verkligen ta Å. U. på orden? Av orsak att fullt kompetenta personer icke finnas att tillgå skall alltså kritiken oanmärkt få utveckla sig i vilken riktning som helst. Nej, Å. U., trots allt ordande om kritikens oantastbarhet, gives det tillfällen då klandret icke får tiga. Och f. ö., varför kunde icke kritiken ibland själv tåla en smula kritik. Hur ofta händer det icke att en kritiker genom ett skarpt, låt vara berättigat, omdöme grusar en ung människas vackraste drömmar. Och då man engång sätter sig strängt till doms över andra bör man akta sig väl för att själv å ens eget verksamhetsfält prestera underhaltig vara. I annat fall får man vara beredd på att någongång få stå till svars. Det är icke mer än rätt och billigt. —

Panoptes föreslog i senaste nummer av denna tidskrift att redaktionerna skulle uppfordra sina recensenter till sakliga studier. Det är visserligen hög tid, men bättre sent än aldrig. Överhuvudtaget finner jag att det, för att tala med Å. U., hade varit kritikernas »kulturella förpliktelse», att, då de tillträdde sina befattningar, begynna grundliga musikteoretiska studier. De hade bl. a. bort genomgå en kurs i modern harmonilära, kontrapunkt och ingående formanalys av musikverk. Endast på så sätt vinnes djupare insikt i konsten. Endast på så sätt lär man sig »blicka bakom förlåten». Verkliga *musik*studier äro, jag försäkrar det, för kritikern långt nyttigare än fördjupandet i alla världens musikhistoriska verk, biografier och lexika. Om dessa vore tillfyllest, vore ju varje musikalisk person lämplig för kallet. Att frånkänna våra kritiker boklig musikbildning vore fullkomligt obefogat. Men de sakna väl mycket just det som väcker förtroende i en kritik, nämligen förmågan att genomskåda företeelserna. Och denna förmåga vinnes blott på nyss antytt sätt. Varje ingående sysslande med de oerhört kraft- och energikrävande särskilda disciplinerna i kompositionsläran[1] skall f. ö. bibringa vederbörande den respekt för konsten som förbjuder varje godtyckligt omdöme.

Panoptes säger sig dela dr Lilles åsikt att många av våra musiker visat sig icke så litet måna om reklam. Även undertecknad ber att få förena sig. Jag trodde min adress var nog så tydlig, men där måtte ha varit något »omsvep» som dolde avsikten. Däremot är jag icke fullt med om åsikten att yrkesrecensenterna böra respektera konstnärsfåfängan — åtminstone ej alltid, och det är väl heller icke Panoptes mening. Flyger fåfängan för högt är det nog kritikernas sak att dämpa, i all synnerhet då det gäller »unga, gryende talanger». I varje fall böra de icke späda på och förlöjliga konstnären, publiken må nu vara hur omdömesgill som helst och än så bra kunna »skilja på valörerna». Någonting som kritikerna, inom parentes sagt, borde låta försvinna äro de i överflöd använda superlativen. Vi ha icke råd att slösa med språket. Om redan de starkaste uttryck tillämpas på artister icke högt över medelmåttan, vad skall då finnas kvar för allra första rangens?

På tal om reklam ligga ju intervjuerna nära tillhands. De äro visserligen till »für das grosse Publikum», men må det ändå skulle skada att i allmänhet ge dem en litet värdigare prägel? Samtal som i verkligheten, i glatt lag, falla sig naturligt kunna i tryck te sig löjeväckande och ställa den intervjuade i en mycket egendomlig dager. Att t. ex. en intervju sådan som en viss (i Hbl.) med Sibelius våren 1909 i Paris kunnat intagas vittnar utan gensägelse om kritiklöshet hos redaktionen. Den berörde utan tvivel mången rätt pinsamt.

Vi ha alla »kulturella förpliktelser» — icke minst tidningarna, däri har Å. U. fullkomligt rätt.

E. F—m.

KULTURELLA FÖRPLIKTELSER.

Med anledning av E. Fms uppsats: »Vår musikkritik» i Argus N:o 20 innehöll Å. U. för den 23 okt. ett längre uttalande om »kultur och kulturella förpliktelser». Där anklagas tidskriftsförfattarna för att »draga sig undan från det stora upplysningsvärvet» och »dra sig upp på någon av våra små tidskriftsolymper»; de borde hellre ägna sig åt arbete i de dag-

[1] Härmed förutsättes naturligtvis icke skapandet av konstverk.

liga tidningarnas tjänst för att genom dem »i vidsträcktaste omfattning giva ut av sitt pund till det allmännas gagn».

Å. U. angiver även orsakerna till detta förhållande. De bestå däri, att förmågorna hos oss »av egen drift helst hålla sig fjärran från tidningspressen», att arbetet i tidskrifterna är bekvämare och att detta arbete »har över sig ett visst drag av förnämhet».

Det är nära nog obegripligt, huru författare kunna beskyllas för att draga sig undan från det stora upplysningsvärvet därför att de arbeta i tidskrifterna. Tidskrifternas utomordentliga betydelse i kulturarbetet har ju emellanåt framhållits t. o. m. i de dagliga tidningarna. Och säkert är, att mången författare, som dragit sig upp på våra »tidskriftsolymper», behandlat kulturella frågor på ett sätt som ej blott till namnet utan även till gagnet varit upplysande.

Tidskrifternas uttalanden i allmänna frågor erhålla ej alltid, det är sant, önskvärd spridning. Men felet därtill ligger varken hos författaren eller tidskriften utan hos tidningarna med vidsträckt läsekrets. När en tidning anklagar författare i mindre spridda blad för att icke »i vidsträcktaste omfattning giva ut av sitt pund», så anklagar den därmed sig själv. Det kostar varken möda eller penningar att avtrycka tidskrifternas goda uppsatser. Men detta sker så sällan. Ja, det finnes t. o. m. redaktörer, som enligt strängaste »tidningsmannaprincip» icke intaga en förut publicerad uppsats, ej ens om anhållan därom göres. »Ni skulle först ha givit den åt oss!« svaras det.

Talar man sålunda om kulturella förpliktelser vis à vis publicerandet av uttalanden i viktiga frågor, så är det nog de dagliga tidningarna som i främsta rummet böra erinras härom. Och den tidningsmannaprincip, som förbjuder avtryckandet av en uppsats från en tidskrift eller annan tidning, borde ju förr dess hellre kastas över bord. Genom sin överdrivna jakt efter »nytt» och »eget» innehåll hemfalla tidningarna ofta till ett sensationsskriveri, som har bra litet att göra med kultur och kulturarbete.

Å. U:s förklaring av orsakerna till tidskriftsförfattarnas åsidosättande av de kulturella förpliktelserna är icke heller tillfredsställande. Månne det verkligen vara fallet, att våra förmågor »av egen drift helst hålla sig fjärran från tidningspressen»? Jag tror det ej. Jag tror däremot, att tidningarna själva ofta drivit författare bort dels genom att misstro dem om förmåga på grund av deras ungdom — för att anses veta något, skall man nämligen hos oss ha uppnått en viss ålder och inneha en ansedd ställning —, dels genom att vägra plats för uttalanden, som i någon mån kritisera tidningarnas egen hållning eller inkräkta på deras auktoritet.

Tidskrifterna samla vanligen »de unga» på samma gång de stödas av äldre, förfarnare pennor. Och här är ordet i vidsträcktaste mening fritt. Uttalanden se dagen, som i avsaknad av tidskrifter ohjälpligen skulle strypas.

Men ehuru tidskrifternas inlägg bära prägeln av djup och allvarlig strävan för en sund utveckling, förbigås eller nedsättas de av tidningarna t. o. m. samtidigt som de kulturella förpliktelserna framhållas. Ett typiskt exempel härpå är ovannämnda uppsats i Å. U. Där tillbakavisas en kritik över den svenska huvudstadspressens hållning i en fackfråga, på samma gång som tidningen bekänner, att »ingen av våra tidningar förtjänar namnet kulturorgan. Därtill saknas i alltför påtaglig grad den vederhäftighet, den tillgång till de bästa pennor, som äro oundgängliga villkor för ett brett anlagt och långt syftande folkupplysningsarbete genom pressen.» — Varför tillbakavisas kritiken, när den utgår från en tidskrift? — Det är sålunda icke blott en stor läsekrets som fäller utslag angående värdet av det genom pressen bedrivna kulturarbetet. —

Den vitt spridda tidningspressen har även andra kulturella förpliktelser, som det kan vara skäl att erinra om. Det svenska kulturarbetet följes ej på långt när av tidningarna så som önskligt vore. Det händer ofta, att det på ena spalten talas vackra ord om tillvaratagande av allmogens intressen, kulturarbete på folklig grund, svensk samling o. s. v., men på andra spalten, där det verkliga arbetet i denna riktning i alla dess former borde följas och uppmuntras, läses i stället rövarhistorier från inlandsödemarkerna. Om detta förbigående av vissa kulturstråvanden berodde av okunnighet, vore därom mindre att säga, men det beror av likgiltighet, självtillit och lättja. Det finnes kulturstrávanden, om vilka vissa tidningar resonera som så: göra ej de som representera dessa strävanden själva propaganda för sitt arbete, så får det förbli obekant! — Tidningarna borde tänka på *sina* kulturella förpliktelser.

O. A.

RÄTTELSE.

Ehuru icke vän av rättelser må jag dock denna gång få påpeka, att den blandning av engelska, angliserad holländska, svenska och rotvälska som i senaste nr av Argus uppenbarade sig uti ordföljden »Donimion of Nya Zealand» (pag. 195, andra spaltens mitt) uti manuskriptet nog hade formen »Dominion of New Zealand». Likaså heter en viss modern ostindiefarare icke Morim, utan Morin.

G. M.

BREVLÅDA. Från Esperantoföreningen i Helsingfors ha vi emottagit ett inlägg i anledning av artikeln »Världsspråksidén i ett nytt skede» i no 15, vilket vi av utrymmesskäl kunna införa först i nästa nummer.

INSÄNDA BÖCKER:

ALBERT BONNIER:

ANDERS ÖSTERLING, Blommande träd. Kr. 2:50.
ELSA LINDBERG-DOVLETTE, En fiolflicka. Kr. 3:75.
IDA SAGER, Från gamla trädgårdsland. Kr. 4:—
HENNING BERGER, Bendel & C:o. Kr. 4:75.
CHARLES GIDE, Nationalekonomins grunddrag. I. Kr. 5:—
ELISABETH KUYLENSTIERNA-WENSTER, I stället för kärlek. Kr. 2:50.
FREDRIK BÖÖK, Oscar Levertin och professor Lidforss. Kr. —:75.
GEORG ERASTOW, Marridten. Kr. 4:50.
K. G. OSSIAN-NILSSON, Havet. Kr. 3:75.
MATHILDA MALLING, Systrarna på Ribershus. I, II. Kr. 6:—
HARALD WÄGNER, I templets skugga. Kr. 3:—
SVEN HEDIN. Öfver land till Indien. Häft 1, 2. Per häfte 50 öre.

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND:

RAGNAR STURZEN-BECKER, Två människor. Kr. 3:—
GUSTAVA SVANSTRÖM. Den starkaste. Kr. 2:50



ARRAKS PUNSCH
J.H. WICKEL



Rök
ELMAS
CIGARETTEN!

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 NOVEMBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 22.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.

Prenumerations- och annonskontor, Södra Esplanadgatan 16, öppet kl. 10—2, telefon 11 63.

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ten (inneh.: Till redaktören för en tysk tidskrift, Till de liberala, Till redaktören för en engelsk tidning, 1894—96), Mot kriget (två uppsatser, 1889 och 1898), Du skall icke döda, Patriotismen och regeringen, Vår tids slaveri (alla tre 1900), Om fördragsamhet i trossaker, Till tsaren och hans medhjälpare, Soldatens minnesbok, Officerens minnesbok (alla fyra 1901), Till det arbetande folket, Till arbetarfrågan (båda 1902), Till politikerna (1903), Betänken eder! (i anledning av kriget med Japan), Om revolutionen (båda 1904), Den stora synden (om äganderätten till jord och Henry George), Om samhällsrörelsen i Ryssland (båda 1905), Om krigstjänsten, Om den ryska revolutionens betydelse (båda 1906), Till regeringen, revolutionärerna och folket (1907) samt Jag kan icke tiga (mot dödsstraffet, 1908) m. fl.

Det är visserligen sant: med avseende å slutyrkandet, den lösning på problemen, som erbjudes, behärskas alla dessa skrifter av Tolstojs huvudtanke, att intet annat medel hjälper förutom ett enda, det nämligen, att alla människor besluta sig för ett heligt liv. Detta är en utväg och ett råd, som visserligen icke faller inom politikens råmärken. Och man kunde därför vänta sig, att denna egendomlighet skulle vara ägnad att betaga skrifterna all politisk verkan. Ty om vanliga dödliga skulle bibringas föreställningen, att inga övergångar finnas, inga mellanstationer, att ingen nämnvärd förbättring kan vinnas, innan fullkomligheten uppnåtts, då vore icke underligt, om all verksamhetslust och all oppositionskraft skulle domna bort i en dådlös undergivenhet under det oundvikliga. Få människor är det beskärt att kunna hoppas uppnå fullkomlighetens lustgårdar. — Det är således synbarligen icke genom slutyrkandet och det anvisade universella botemedlet utan trots desamma, som Tolstojs skrifter ernått en så kraftig politisk verkan. Mot bakgrunden af de i Ryssland rådande förhållandena är det uppenbarligen andra sidor av dem, som för allmänheten fått den övervägande betydelsen. Främst har det helt visst varit den skarpa kritiken av det bestående, iklädd en enkel och klar form, tjusningen av ohöljda sanningsord mot det pinande förtrycket, som dragit uppmärksamheten till sig, öppnat ögonen och skapat den förbittringens drivkraft, som tvingar fram strävan mot förbättring, om också blott steg för steg. Andra publicister hava vid sidan av samma kritiska verksamhet, envar efter sin förmåga, läggning och karaktär, fått sköta om uppgiften att utpeka mellanstationerna på den ofta villsamma vägen till framtidslandet. Deras uppgift är kanske ansvarsfullare och svårare, ty deras anvisningars mål ligga inom räckvidden för de levande människornas ansträngningar, och framgången eller misslyckandet kontrollera varje stund deras hållbarhet. För alla dessa Tolstojs mindre ryktbara medarbetare på den ryska politiska publicistikens fält har det kanske varit gott att av Tolstojs grubblande entusiasm få lära och ständigt påminnas om, att också hjärtat har en roll att spela i politiken.

Men det är dock icke blott i deras kritiska delar förklaringen till den politiska verkan av Tolstojs skrifter torde stå att sökas. Även i uppslaget och argumenteringens mellanskeden möter man icke sällan en tankegång, som hör hemma i politikens verklighetsvärld. »Jag skulle vara mycket glad», skriver han till en bekant dam i »Brev till de liberala», »att tillsammans med eder och edra kamrater — vilkas verksamhet jag känner och värderar — försvara kommittén för läs- och skrivkunnighetens utbredning och kämpa mot fienderna till folkupplysningen; men jag ser inga medel till motstånd på det fält, där ni verkar. Jag tröstar mig blott därmed, att jag utan avbrott är upptagen av denna samma strid mot dessa samma upplysningens fiender, ehuru på ett annat stridsfält». — — »Det tyckes mig nu vara synnerligen viktigt att göra det goda lugnt och ihärdigt, icke blott utan att fråga regeringen men medvetet undvikande varje dess deltagande. Regeringens styrka vilar på folkets okunnighet, och hon vet det och kommer därför alltid att bekämpa upplysningen. Det är på tiden att förstå detta. Att giva regeringen möjlighet att, utbredande mörker, låta det se ut, som vore hon sysselsatt med upplysningens spridande, såsom det sker genom alla av henne kontrollerade bildningsanstalter — — plär vara ytterst skadligt. — — Det förefaller mig stundom rent av löjligt, huru goda, kloka människor kunna förslösa sina krafter på att bekämpa regeringen på grundvalen av lagar, dem denna samma regering stiftar efter sitt godtycke.» — — »Men icke nog därmed, att denna verksamhet (inom officiellt tillåtna former) är oförnuftig och resultatlös, den är även skadlig. Den är det för det första därför, att goda och hederliga människor genom att inträda i regeringens led, tillföra henne den moraliska auktoritet, som hon utan dem skulle sakna. — — Denna verksamhet är, för det andra, skadlig därför, att dessa samma upplysta och ärliga människor genom att för dess möjliggörande gå in på kompromisser, småningom vänja sig vid tanken, att man för ett gott ändamåls skull kan något avvika från sanningen i ord och gärningar.»

Trots Tolstojs starka framhävande av slutmålet är han dock ingalunda, fastän det ofta kunde synas så, oemottaglig för tanken på den stegvis skeende utvecklingens oundviklighet också i fråga om stats- och samhällsformerna. I skriften »Till politikerna» invänder han mot dem, som äro otåliga över att idealets uppfyllelse låter vänta på sig: »Det vore naturligtvis mycket bra, om man hastigt, i en handvändning, kunde driva upp en skog. Men detta är omöjligt; man måste vänta tills fröna grott, därefter hjärtbladen skjutit fram, så stängeln utvecklat

sig och sist stammarna vuxit stora.» Eller: »Antag, att drottningen av Dahomey giver sitt land en den mest liberala konstitution och t. o. m. förverkligar det, som enligt socialisternas mening skall rädda människorna från alla deras olyckor, produktionsmedlens socialisering. Någon måste hava makten, på det att konstitutionen må bli förverkligad och produktionsmedlen icke åter råka i enskildas händer. Men så länge de, som ombetros med makten, äro dessa samma invånare i Dahomey, med deras världsåskådning, så är det uppenbart, att vissa dahomeers makt över andra, om ock i annan form, blir av samma slag som före konstitutionen och produktionsmedlens socialisering. Innan man förverkligar den socialistiska samhällsordningen, är det nödvändigt, att dahomeerna skola förlora sin blodtörst. Precis detsamma är också nödvändigt beträffande européerna.»

I skriften »Till tsaren och hans medhjälpare» försöker sig Tolstoj till och med på att i bestämda punkter formulera ett slags politiskt program över de omedelbart nödvändiga reformerna. De äro: 1) Böndernas likställande i alla rättigheter med övriga medborgare. I detta syfte borde landtdistriktscheferna avskaffas; de särskilda bestämningarna beträffande förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare borde upphävas likasom de särskilda på bönderna vilande skatterna och den samfällta skatteansvarigheten; jordannuiteterna, som länge sedan överstigit jordens värde, borde icke vidare uppbäras; kroppsstraffet avskaffas. 2) Upphävande av alla slag av »skyddstillstånd» och det därmed sammanhängande dödsstraffet. 3) Avlägsnandet av alla hinder för bildningen, uppfostran och undervisningen samt upphävandet av alla hithörande undantagsbestämningar. 4) Avskaffandet av alla inskränkningar i religionsfriheten.

Såsom synes förekommer icke kravet på konstitution och på skapandet av en folkrepresentation i denna förteckning. Häri framskymtar således åter den förnämsta luckan i Tolstojs politiska skriftställargärning, hans underskattande av frågan om de lämpligaste statsformerna, en lucka, som helt visst mera gagnat reaktionen än frigörelseverket. Och dock visar han sig hava en hög tanke om allmänna meningens betydelse såsom framdrivande kraft. »Vad skulle väl regeringen», säger han, »kunna göra med en människa, som vägrar att ljuga, som ej vill sätta sina barn i en skola, den han anser dålig, som ej vill lära sig döda människor, icke deltaga i avguderi, icke i kröningar, mottagningar och adresser, som skriver och säger, vad han tänker och känner?» — »Genom att förfölja honom skulle regeringen göra av honom en martyr, som uppväckte samhällets medlidande, och undergräva de grundvalar, på vilka hon själv håller sig uppe». — — »Det skulle behövas blott, att alla de goda, upplysta och hederliga människor, vilkas krafter nu gå förlorade för dem själva och saken i revolutionär, socialistisk och liberal verksamhet skulle börja handla så, och det skulle uppstå en av en enda tanke och en enda känsla sammanhållen kärna av hederliga, upplysta och moraliska människor; och kring denna kärna skulle genast samla sig hela den alltid vacklande massan av genomsnittsmänniskor; och fram skulle växa den enda kraft, som kuvar regeringar, den allmänna meningen — fordrande ordets frihet, samvetsfrihet och mänsklighet.»

I det anförda yttrandet, liksom på många andra ställen, träder fram också den hos Tolstoj förhärskande praktiskt politiska principen, det passiva motståndets princip. I överensstämmelse med sin främsta grundsats, den om våldets förkastlighet såsom medel för ernående av politiska och sociala mål, uppträder han däremot med samma kraft, om också icke med fullt samma stränghet, mot revolutionen som mot regeringarna, mot krigstjänsten och mot dödsstraffet samt mot kyrkan, den där gör våld på samveten och övertygelser. Dessa företeelser beteckna ock huvudriktningarna i Tolstojs politiska skriftställeri, tillräckligt kända i hela den civiliserade världen för att här behöva närmare belysas genom citat. Det rådande systemet, som synes betrakta sistnämnda företeelser såsom de väsentliga villkoren för statens bestånd, har tillförsäkrat dessa skrifter i författarens hemland en synnerligt kraftig politisk verkan.

Ett viktigt rum i Tolstojs mer eller mindre politiska skrifter intager arbetarfrågan och jordfrågan, främst kanske den sistnämnda i överensstämmelse med det nära förhållande, vari han hela sitt liv stått till jordbruket och bönderna. Han citerar och populariserar ofta och med iver Henry Georges läror och driver sin propaganda mot äganderätten till jord med stor subjektiv kraft. Arbetarfrågan tyckes te sig för honom egentligen endast såsom ett slags bihang till jordfrågan, och han klandrar skarpt ansträngningarna att göra Ryssland till ett industriland. Rysslands uppgift tyckes honom vara att lösa jordfrågan genom upphävandet av den enskilda äganderätten till jord och att därigenom visa den övriga världen vägen till räddningen ur industrihelvetet.

Ett utmärkande drag hos Tolstojs politiska skrifter är den mästerligt enkla och klara samt fängslande livfulla stilen. De tyckas nästan alla beräknade för de olärda och betungade massorna, vilka författaren kände sig stå så nära. Kanske i överensstämmelse härmed bära de ofta i hög grad prägeln av en profets förkunnelser och en agitators dogmfasta proklamationer. Av vetenskaplig bevisföring finner man där föga, men så mycket mera av en djup, omutlig och orädd personlig övertygelse.

Vid Tolstojs bår har den övriga världen sörjt huvudsakligen den store språkkonstnären och livsskildraren, den profetiske förkunnaren av

samvetets och hjärtats krav mitt i en materialistiskt beräknande värld. Inför det skådespel, som Ryssland framställt i anledning av hans död, är det måhända icke överdrivet att säga, att hans fädernesland i honom i lika hög, kanske högre grad sörjer den store politiske publicisten, som satte sitt mäktiga ords och sin flammande förbittrings murbräckor mot utlevade statsformer och ett outhärdligt politiskt förtryck.

Över sitt politiska författarskap med alla dess förtjänster och brister har Tolstoj strött skimret av sin vackra dröm om det sköna framtidsland, där politiken med alla dess synder skulle göras överflödig genom hjärtats och samvetets välde över människosamhällena. Men hans folk väntar nu på de ledare, som skola föra det genom verklighetens strider ett nytt steg fram på den ändlösa vägen dit.

A. N.

SVEN LIDMAN, THURE-GABRIEL SILFVERSTÅÅHL.

Årets litterära liv i Sverge har varit rikt på sensationella händelser. Först kom Strindbergfejden, där svenska språkets mustord flögo av och an mellan motståndarnes rackets tills all spänstigheten gått ur dem och de blivit tomma klumpar, som trött kröpo fram och åter över nätet. Och sedan, då det materialet var utnyttjat, följde Sven Lidmans roman, som stimulerade de medtagna skandalnerverna till ny reaktion, det blev intervjuer, protester m. m. och till och med vi i vår avkrok fingo på förhand det märkligaste i extra telegram. Då boken slutligen kom, och man läste den i dess helhet, blev man visserligen frestad att ge sina känslor luft i det gamla *Tant de bruit*. . . . .

Men först ett extrakt av innehållet i den nya delen av den Silfverstååhlska ättekrönikan!

Thure-Gabriel hör till den friherrliga grenen av släkten Silfverstååhl, som längesedan övergivit de ursprungliga hemtrakterna kring fideikommisset Stensborg och i stället slagit sig ned i huvudstaden, där nådens solsken har lättare att finna sina utvalda. Och friherrarna ha fått röna frukterna härav i fina titlar och förnäma värv, uppnådda genom högre makters godhet, eget arbete och hustrurs intriger. Thure-Gabriels fader har friska animala instinkter och ett positivt, handlingskraftigt sinne; hans moder är en högaristokratisk, förfinad dam, som icke länge härdat ut med mannens på kvinnan i allmänhet riktade erotiska drifter, utan snart skilt sig från honom. I sonens sinne bor arv från dem båda: en känsla av att handlingen är det enda värdefulla i livet å ena sidan, men å den andra ett grubblande, som alltid hotar att förlama verkets nerv genom att oroligt spörja efter motiv och bevekelsegrunder.

Sommaren 1905 är Thure-Gabriel löjtnant. Pliktmänniska från huvud till fot går han helt upp i sitt värv, tänker blott på det, tar övningar och utbildning på djupaste allvar. »Han är kär i tjänsten» säga murrigt de underordnade och kamraterna. Men på manskapet imponerar han genom sin pliktkänsla, genom sitt sätt att sätta in sin egen person i arbetet. Så kommer budskapet om den norska revolutionen, det nationella medvetandet flammar upp hos alla, kriget som skall komma blir enda samtalsämnet. Thure-Gabriels föga omfattande natur griper än intensivare än de andra denna tanke, han införlivar den helt med sig, och gör genast övningar och manövrer till direkta förberedelser för det som snart skall komma. Men i stället för kriget kommer det annat, dunkla rykten om monarken, om hans fredsvilja, om hans svaghet, och det blir allt tydligare att de tala sant, att det är de av Thure-Gabriel och hans kamrater så föraktade fredsvännerna som komma att segra i Sverge. Då känner Thure-Gabriel sig kallad till en handling, den som fädernesländets ära och kommande öden kräver: att befria det från den konung som svikit sin plikt. Vid Djurgårdsbrunnsbron väntar han en morgon det kungliga ekipaget med sin pistol i ordning. Men då det är inpå honom, och han ser de åldriga, vanmäktiga dragen, då går gärningens meningslöshet upp för honom, och han slungar, då vagnen passerat, sin pistol över broräcket i vattnet.

Men därmed har hans liv förlorat sitt innehåll. En handling hade tyckts erbjuda sig honom, och när han kom den nära, såg han att det ingen verklig handling var. Allt blir meningslöst och likgiltigt för honom och som en sakta rinnande kristallklar bäck glida dagarna förbi utan innehåll, — en erotisk episod oräknad som dock, icke heller den, mynnar ut i något verkligt — tills han en dag, då ödet fört honom till Stensborg, stamgodset, plötsligt ser vägen framför sig, vägen mot sitt borttappade jag, och han bryter alla band som knyta honom vid hemmet för att i nya förhållanden söka sig sin framtid.

Så öppnas perspektivet mot ett nytt band Thure-Gabriel. —

Men i grunden är det icke Thure-Gabriel som starkast griper uppmärksamheten fången i denna bok. Det bästa och mest levande i den, det är skildringen av sommaren 1905, hur dess händelser och intryck återspeglas i militärmiljön med dess speciella betingelser och hur där känslan av samhörighet inför de förestående stora ödena griper också dem, som egentligen av teorier och övertygelser voro predestinerade till helt andra åskådningar, men svika dem under omgivningens överväldigande inflytande. Det är trovärdigt och gripande återgivet hur Thure-Gabriels kompani av socialistiska ynglingar tändes av

hans omedelbara entusiasm och hur det vid manöveravslutningen fattas av själva krigets våldsamma stämning, och hur 113, ungsocialisten Samuelsson, begår sin stora hjältebragd, offrar sitt liv för fosterlandet som hade det varit i verklig strid. Här finnes det ymnigt av dessa tonfall, som visar att författaren själv varit gripen, att det han skildrar icke är uppkonstruerat och tänkt utan genomlevat — av tonfall som boken annars icke äger synnerligt mycket av.

Ty blott i denna avdelning av boken gör Thure-Gabriel ett riktigt levande intryck. Här är han en gestalt av kött och blod, fast och klart utformad, allt ifrån de första scenerna, där han exercerar sin trupp, till den sista, vid Djurgårdsbrunn. Och med denna gestalt stämma till och med de mångomtalade orden om Oscar II rätt väl överens: de synas mig passa ihop med de tankar som annars bo i Thure-Gabriels något fanatiska hjärna, hur mycket än ett pietetsfullt sinne måste protestera emot dem och vad än den objektiva historiska sanningen om dem kan ha att säga. Så långt är sålunda Thure-Gabriel väl skildrad. Han har ett tungt, styvt allvar över sig, något av den rätlinjighet som enligt Almquist disponerar för mord och kungamord i synnerhet, hans tankar äro icke djupa, men äga den energi som kräver en handling som resultat. Och fullt logiskt är ock att han inser sin handlings meningslöshet, då han möter den svage, trötte konungen. Hade hans tanke varit något skarpare, skulle han redan tidigare ha kommit till den riktiga konklusionen: att en enda person, bär han ock en konungs titel, icke kan ha den betydelse han och hans kamrater givit denne, och att det verkliga hindret för ett krig med Norge låg i att det svenska folket icke, åtminstone icke tillräckligt ivrigt, ville det. Men Thure-Gabriel är icke skarptänkt nog för att förstå det utan direkt åskådningsundervisning.

Men den känsla man här har av att han lever sitt eget självständiga liv efter livets egna lagar, den är borta i bokens två andra avdelningar. Berättelsen förlorar där den fyllighet den i militärskildringarna har, den blir spenslig och tunn, och genom den skymtar alltjämt författarens hand som leder Thure-Gabriels öden som han vill. Det tyckes som hade hans material av verkliga upplevelser icke räckt till för dessa delar.

Något helgjutet och allt igenom moget verk är »Thure-Gabriel Silfverstååhl» sålunda icke. Den är långt ojämnare än »Stensborg», men dess bästa sidor höja sig över dennas nivå. Och i beskrivningen av den nationella hänförelsens vågor 1905 har Lidman icke blott givit aktningsvärd konst utan ock en kulturhistorisk bild av intresse för den, som icke på nära håll åsett det som då försiggick.

G. C.

RADIOLOGINS NUVARANDE STÅNDPUNKT.

Slumpens roll inom den naturvetenskapliga forskningen är högst märklig och har även särskilt studerats. Man må emellertid icke tro att den alltid befordrat denna, ofta nog har slumpen även fördröjt dess normala gång. Låtom oss blott minnas t. ex. huru en tillfällighet i form av en Virchows väldiga auktoritet i tre årtionden missledde samtiden rörande betydelsen av benfyndet i Neandertal, som i sin tur representerade någonting alldeles oförutsett. Övervägande hava väl tillfälligheterna dock skjutit vetenskapen framåt.

Den mest underbara slumpkomplex naturforskningen t. v. av okända makter fått till skänks är enligt min mening den, som på 90-talet tog gestalt i två allbekanta upptäckter: Röntgenstrålningens och ädelgasernas. Prof. Röntgen, en mycket respektabel men alls icke överväldigande forskare, sysslade med Crookes rör, råkade ha en fluorescensskärm i närheten och den signalerade: här strömma nya strålar, som H. H. inte känner till och aldrig anat. Bakom akademiska kulisser i München berättade man mig för några år sedan att professorns vaktmästare vore den egentliga upptäckaren. Icke omöjligt, också inom kemin har en vaktmästare, hr Sandmeyer, spelat en vetenskaplig roll. Vare med kulisspratet huru det vill, upptäckten i fråga var en ren slump. I England åter sysslade fysikerna Rayleigh och Ramsay med icke särdeles sensationella eller märkvärdiga bestämningar av gasers specifika vikter. Även kvävet ingick bland undersökningsobjekten. För kontrollens skull vägde man både kväve ur luft och kväve ur en kemisk förening (ammoniumnitrit), utan några djupare baktankar. Luftkvävet befanns vara litet tyngre än nitritkvävet. Man vägde om igen, med samma resultat. Nu gick ljuset upp: här lurar någonting extra. Och så följde Ramsays förtjänstfulla arbete, isolerandet ur luftkvävet av en okänd tyngre beståndsdel (som visserligen hans landsman Cavendish 110 år tidigare råkat på, utan att kunna dechiffrera den), vilken befanns vara en blandning av fem obekanta element: helium, neon, argon, krypton, xenon, de s. k. ädelgaserna.

Dessa av varandra fullkomligt oberoende tillfälliga upptäckter, de nya strålarnas och de nya gasernas, hava sedan genom en stor serie betydande rön kommit att på ett ganska kuriöst sätt tangera och komplettera varandra. Röntgenfenomenet, vilket först tolkades oriktigt såsom föranlett av den å Crookes rör uppstående fluorescensen i glaset, lockade Becquerel att undersöka andra fluorescerande ämnen, bl. a. uransalter. Också här konstaterades en egendomlig strålning, delvis lik den genom Röntgen bekantgjorda. Denna förefanns ännu starkare hos vissa uranhaltiga mineral. Och nu trädde paret Curie upp

på skådeplatsen, sökande efter vad det var som hos dessa mineral strålade. Detta ledde till upptäckten av metallen radium (känd först i form av salter, numera ock såsom fri metall). Sedermera ingrep Rutherford med en snillrik teori för radiums strålning, i det att denna bestode i atomernas frivilliga sönderfallande under avskiljande av en gasformig sidoprodukt. Och denna befanns slutligen identisk med den lättaste av ädelgaserna: helium, känd redan från 60-talet genom spektralanalys av solens gashölje, men på jorden funnen först av Ramsay, då han (i följd av det ursprungliga ädelgasfyndet, argon i oren form) från Amerika fick sig tillsänt ett mineral vilket vid upphettning avgav denna gas. Hade ej detta rent tillfälliga fynd kommit in från sidan, skulle Röntgenstrålstudiets finaste avlägg, radiumstudiet, sannolikt i dag som är famla i det dunkla, i stället för att bilda ett i och för sig redan ganska avrundat gebit med fönster ut mot en alldeles ny värld.

Jag övergår nu den på exakta vinningar och spekulationsperspektiv så rika undersökningen av de radioaktiva (kemiskt och fysikaliskt verksamma strålar utsändande) ämnena, för att ge blott en summarisk översikt av vad sagda forskning, radiologin, tills vidare åvägabragt såsom utvidgare och omstörtare av naturvetenskaplig dogmatik.

1. Först och främst har atomernas reella existens genom densamma bevisats, så att t. ex. atomteorins förnämsta motståndare i våra dagar, Ostwald, återgått till ett erkännande av att de individuella smådelar kemin sedan c. 100 år tillbaka kallar atomer, verkligen finnas. Radiologen kan icke se atomer, men han kan i vissa fall räkna dem på grund av ett gnistfenomen som de framkalla å särskilt beskaffade ytor, ungefär såsom våra dagars fysiker och kemist genom det s. k. ultramikroskopet kan räkna molekyler (atomgrupper) utan att direkt se annat än ljusets reflex emot dem.

2. Vidare har det visats att åtminstone en del atomer (atomerna av metallerna uran, torium, radium, kalium, rubidium m. fl.) frivilligt och beständigt sönderfalla under avgivande av subatomer, så kallade elektroner eller korpuskler, vilka hava en massa betydligt mindre än atomernas. Elektronernas påvisande och studium har givit alldeles nya uppslag beträffande den elektriska strömmens natur.

3. Ytterligare har man funnit att elektronernas massa är endast skenbar och bestående uti en av deras rörelse framkallad elektromagnetisk effekt, varav följer att elektronerna icke äro materie, utan kraft (energi). Härav följer åter att även atomerna (= samhällen av rörliga elektroner) icke äro materie, utan kraft i samlad form. Detta leder ytterst till att materie överhuvud icke är materie, utan kraft. Med andra ord: radiumforskningen har via elektronbegreppet lett till den filosofiskt efterlängtade unifieringen av världens två makter, materien och energin. Den förra är blott en för våra sinnen mera tillgänglig form av den senare, eller den senare är blott en »sönderfluten», skingrad materie.

4. Lagarna om materiens och om energins oförstörbarhet sammangå alltså till en enda: summan av materie och energi i världen är konstant.

5. Den nuvarande kemins s. k. element (genom kemiska medel osönderdelbara ämnen), vilka senast varit till antalet omkring 80, hava genom radiumforskningen t. v. ökats med 28 sådana, nämligen:

(uran)	(torium)	aktinium
radiouran	torium 1	radioaktinium
uran X	torium 2	aktinium X
ionium	torium 3	aktiniumemanation
radium	torium X	aktinium A
radiumemanation	toriumemanation	aktinium B
radium A	torium A	aktinium C
radium B	torium B	
radium C	torium C	
radium D	torium D	
radium E_1		
radium E_2		
radium F		

Den tredje gruppen, aktiniumfamiljen, är egentligen en sidogren av uranfamiljen, men man vet ännu icke var och huru dess avskiljande äger rum. Av de nya elementen, vilkas osystematiska nomenklatur väl är att betrakta såsom blott provisorisk, äro fyra (radium D, radium E_1, torium 1 och aktinium) icke radioaktiva, de sönderfalla utan att emittera verksamma strålar. Femton av dem bilda (likasom uran och torium) vid sönderfallandet helium och utsända kanalstrålar, elva utsända katodstrålar, fem Röntgenstrålar (uran X, radium C, torium 2, torium D, aktinium C). Alla tre strålarna levererar blott radium C. Utom denna »elektriska strålning» födes vid atomsönderfallet värme, tills vidare påvisat endast hos radium. Det är de ur atombandet löskomna elektronernas rörelseenergi som skenbart ur intet alstrar utåt förnimbara energiformer. Sålunda ger 1 g radium 118 kalorier per timme. Detta belopp avtager långsamt och blir noll först efter ungefär 2000 år. Under tiden bildas oupphörligt nytt radium, ytterst ur uran, vars egen uppkomst man tillsvidare icke känner. Kunde man på något sätt få allmännare förekommande metallers atomer att sönderfalla under elektronbildning på samma fason som radiums och dess släktingars atomer, så förfogade man över ofantliga energiförråd. Så t. ex. skulle de uti en finsk enpenni-slant ingående kopparatomerna såsom lösbrutna elektroner representera en sammanlagd energi, som, vunnen ur stenkol, komme att motsvara ett kapitalvärde av ungefär 110,000 finska mark (detta allt på grundvalen av Le Bons beräkningar i ett analogt fall). De

disponibla mängderna radioaktiva element äro emellertid mycket små och t. v. icke några energikällor av teknisk betydelse. Till sin »livslängd» äro de sönderfallande elementen mycket olika varandra, från 30 miljarder år (torium) till 4 sekunder (aktiniumemanation). Av heliumalstringens mängd har man kunnat beräkna mineraliska radioaktiva substansers sannolika ålder, t. ex. för vissa koproliter 225,000 år, för en hämatit (järnmalm) 141,000,000 år, en approximativ men i princip sannolikt riktig beräkningsgrund, som kastar små blixtljus över den organiska och oorganiska jordens ålder.

6. Elementbegreppet har genom radiologin undergått en förskjutning, i det att alla de 28 nya väl lika så visst som uran och torium utgöra element men å andra sidan icke följa den gamla bestämmelsen att ej övergå i andra element. Kemiskt osönderdelbara äro samtliga element fortfarande, men de kunna bilda andra sådana genom en utom kemins räckvidd försiggående transmutation. Anmärkningsvärd är i dylikt avseende Ramsays t. v. icke vederlagda radioaktiva förvandling av elementen torium, bly, titan, zirkon och silicium till elementet kol (jämför »Kolets födelse», Argus 1909; energibildningen ur radioaktiv materie behandlas ock i »Materiens dekadens», Argus 1908). [1]

7. Jordens och sannolikt ock andra himlakroppars, bl. a. solens, nuvarande värmeekonomi kan förklaras genom radioaktiva ämnens förefintlighet i deras inre. Funnes t. ex. i jorden alltigenom samma mängder radium som vid ytan, skulle deras värmealstring redan 30-faldigt förslå för det värme jorden nu inifrån levererar såsom motvikt mot utstrålningen i rymden. Att solen innehåller radioaktiva ämnen framgår med stor sannolikhet av dess atmosvärs halt av helium.

Dessa vore i kort sammandrag radiologins allmänna naturvetenskapliga konsekvenser. Här återstår naturligtvis mycket att fylla ut och fastare grunda. Så t. ex. inge de långa raderna nya element bekymmer genom det vanskliga inpassandet av dem i kemins berömda periodiska system, där ädelgaserna så vackert fylla en kolumn och även radium helt elegant kan placeras men de 27 återstående nykomlingarna (och deras oupptäckta, antågande reserver) sväva fritt. Man bör emellertid härvid besinna att systemet allt ännu saknar en naturlig plats för elementet nr 1, vätet, och även i annat måste tolereras såsom dunkelt och ofullkomligt. En stor fråga är också den, huruvida icke alla element äro radioaktiva och sönderfallande, ehuru hos flertalet atomernas ruinerande sker ännu långsammare än hos uran och torium. Och den största frågan: genom vilka krafter ha i förstone alla dessa elektronrika atomer uppbyggts, vilka nu sedan någon tid (miljarder år) falla sönder? Frågan sammanhänger med det allmänna kosmiska kretsloppets problem.

Huru än det ena och det andra stannar utom eller inom gränsen ignorabimus, skall väl vetenskapens historia bland sina allra märkligaste epoker anteckna tiden kring år 1900, då gränsen mellan materie och energi plånades ut av elektronernas virvlande dans, då atomerna på en gång föddes och dogo i forskningens medvetande och då elementen, vordna flere än 100, begynnte den marsch mot upplösning, förvandling, förenkling som seklers svartkonst strävat till och alla tiders tänkare anat.

G. M.

[1] Av i år utkomna »radiumböcker» kan jag åt icke-fackmän rekommendera två helt små och billiga: *Günther Bugge*, Strahlungserscheinungen und Radioaktivität, Reclams Univ.-Bibliothek, 138 pag., 40 Pf.; *Hugo Kauffmann*, Das Radium, 92 pag., 1 Rmk. Den senare är lättare läst, den förra sakrikare, båda fullt moderna.

HERMANN HESSES NYA ROMAN.

Gertrud. München, Albert Langen, 1910.

Den tyska romandiktningen upplever för närvarande, åtminstone om man får tro den inhemska kritiken, en lysande renässans. Budskapet om den nya guldålderns inträdande har redan vederbörligen framburits, naturligtvis av den tyska litteraturens mest outtröttliga reporter, Richard Meyer i Berlin, och den lista på riktningens bärande namn, som han framlägger, är åtminstone till numerären synnerligen imponerande. Men — för att använda ett uttryck av Levertin — Richard Meyer säger många saker; det är just Richard Meyers specialitet. Den icketyska kritiken kan ännu så länge ha skäl att intaga en i någon mån skeptisk position gent emot de nya namn, med vilka man vill förbinda talet om den stora romankonstens återuppväckande. Mer än en torde på ganska goda grunder hysa sina tvivelsmål om det berättigade i att redan nu i litteraturhistorien inregistrera Gustaf Frenssen, Clara Viebig, Ernst Zahn och Enrica von Handel-Mazetti sida vid sida med mästarna inom det nittonde århundradets romandiktning, till exempel Stendhal, Balzac, Thackeray och Flaubert, — och detta i trots av att Meyer är så säker på sin sak, att han i förbigående hinner dräpa både Paul Bourget och Gabriele d'Annunzio till ära för sina tyska skyddslingar. Men om det sålunda också ligger mycken överdrift i den beundran, som på vissa håll ägnas den moderna tyska berättelselitteraturen, så måste det likväl erkännas, att några av dess representanter verkligen äro värda uppmärksamhet. En av dessa är Hermann Hesse. Redan för flera år sedan introducerades han hos den svenska allmänheten av Levertin, och hans

mest bekanta arbete, Peter Camenzind, har hos oss till och med nått den numera likväl icke så sällsynta framgången att utkomma i enkronasupplaga. I Tyskland är han allt fortfarande mycket uppskattad, om också hans senare produktion — en roman med titeln Unterm Rad, vars motiv är hämtat från skollivet, samt ett par novellsamlingar — ej uppnått samma eminenta popularitet som Peter Camenzind. Trots sina tekniska brister synes detta verk genom karaktärernas kärva originalitet och den här och där alldeles förträffliga naturskildringen hava erövrat en stadigvarande rangplats inom den moderna tyska litteraturen.

Den, som med Peter Camenzinds, den schweiziske bondsonens, utvecklingshistoria i minnet öppnar Hesses nya roman Gertrud kommer antagligen i början att känna en viss besvikenhet, ty av de egenskaper, som drogo uppmärksamheten till hans tidigare arbete, återfinner man här endast föga. Vad som framför allt saknas, är den originalitet i greppet på ämnet, som utmärkte Peter Camenzind. Teckningen av den onyanserade naturmänniskans fåfänga försök att anpassa sig efter den ton, som råder i de litteratörkretsar, dit hans öde fört honom, är kanske det mest lyckade i detta arbete, och med verklig sympati följer man bondsonen från Nimikon, såväl under hans irrfärder i stadskulturen som då han slutligen vänder tillbaka till sin fäderneby bland fjällen. Allt detta är skildrat så fängslande och omedelbart, att man överser med kompositionens ovedersägligen högst betydande svagheter. Men Gertrud är koncipierad på helt annat sätt. Om sambandet med Peter Camenzind är obetydligt, så står den däremot i desto närmare förbindelse med Hesses andra roman, Unterm Rad. Talrika drag hos dess huvudperson, den brådmogne, skygge seminarieeleven Hans Giebenrath, gå igen hos den figur, vars levnadslopp bildar den sammanhållande tråden i Gertrud, den lame musikern Kuhn. Hesse har en alldeles särskild sympati för dylika individer, som av en eller annan anledning tidigt blivit skilda från den omedelbara förbindelsen med yttervärlden, som av långvarig ensamhet tvungits att gå till botten med sig själva och som gent emot livet endast spelat den tyste åskådarens roll. Han skildrar dem med psykologisk takt, döljer icke sin medkänsla men undviker likväl att förfalla till sentimentalitet. För den bundna, svårmodiga resignationen hos den ofärdige violinisten i Gertrud har han funnit uttryck av äkta halt. Hela boken behandlar egentligen endast dennes enkla historia — hur livet går honom förbi, hur hans kärlek och hans konstnärslängtan driva honom att söka spela en roll i dess stora drama, och hur han till slut efter bittra erfarenheter återvänder till resignationens och självuppgivelsens vemodiga levnadsvisdom. Men stoffet i denna vardagshistoria adlas av den konstnärliga formgivningen. I detta hänseende har Hermann Hesse utvecklats till sin fördel, sedan han skrev Peter Camenzind. Kompositionen i Gertrud äger stora förtjänster; huvudhandlingen är klart och säkert genomförd, och hela skildringen utmärker sig för en eljest i modern berättelselitteratur ej alltför vanlig enhetlighet. Även stilen är ej densamma som förr. Hans kärva och originella men kanske något för obehärskade språk har utvecklats till en lugn berättarstil, som verkar mindre genom några särskilt framträdande detaljer än genom sitt allmänt konstnärliga stämningsvärde. Det ligger sordin över skildringens yttre form lika väl som över huvudkaraktären, och denna överensstämmelse mellan form och innehåll bidrager i ej ringa grad att öka berättelsens harmoniska totalintryck.

Någon motsvarighet till det galleri av förträffligt tecknade bifigurer, varmed Hesse omgivit Peter Camenzind, återfinner man icke i Gertrud. Berättelsens hela ton skulle lida för starkt avbrott genom införandet av dylika, ofta en smula burleskt hållna karaktärer. Därmed vare dock icke sagt, att karaktärsskildringen i Gertrud betecknar en tillbakagång i Hesses konstnärliga gestaltningsförmåga, ty detta är ingalunda fallet. Men tekniken har förändrats och uppfattningen likaså. Författaren ser ej längre på sina figurer med samma tvära humor som förr; även här har det drag av resignerat svårmod, som genomträngt hans livsåskådning, gjort sitt inflytande gällande, fördjupat hans blick och mildrat hans satiriska böjelser. Karaktärerna äro tecknade med lätt hand, och även vid återgivandet av deras svagheter uppbäres framställningen av ett överseende, som visar, att författaren även härvid känt sig stå i samband med de människor, han skildrat.

Den tyska kritiken har ännu ej fällt sitt omdöme om Gertrud; med hänsyn till den låga ståndpunkt, som denna för närvarande intager, erbjuder det emellertid relativt ringa intresse att taga del av detsamma. En eller annan kommer antagligen att beklaga, att den kraftiga originalitet, som vid Hermann Hesses debut utgjorde hans utmärkande egenskap, numera icke i samma omfattning som förr träder i dagen. Men den allmänna utveckling och fördjupning, som trätt i dess ställe, bildar en fullt tillräcklig motvikt mot det förlorade. I Gertrud har Hermann Hesse tvivelsutan skapat sitt bästa och mognaste verk, på samma gång som han ytterligare befäst sin ställning som en av de intressantaste författarindividualiteterna inom samtidens tyska litteratur.

O. Wieselgren.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Henrik Hildén, Indiansommar. Wahlström & Widstrand.

Äntligen en inhemsk debytant, som skriver läsbar modern prosa — den förste efter den gåtfulle Gustaf Alm!

En stor målare, firad, hyllad och dyrt betalad överallt i Europa, har nått den ålder, då ungdomen ohjälpligt synes förbi och blicken får en skärpa, som tränger in till berömmelsens och rikedomens innersta fåfänglighet. Då lämnar han sina segrars värld för att vända åter till sin ungdoms hem, en liten stuga i havsbandet, för att där söka det djupa, lugna liv, som är mer vårt än hastigt skiftande sensationers snabbt flytande ström. Han lever bland fiskare och lotsar och blir som en av dem, skötarna och havsvattnet göra hans händer grova, luften bränner hans hy, i sitt sinne känner han havets klara renhet, och Sundströms Alma, småskolelärarinnan, blir kvinnan, som skall skänka denna omvandling av hans människa dess yttersta fulländning. Men då det avgörande ögonblicket är inne, då han skall föra Alma in i det nya hus han låtit resa, sviker modet henne, och framför kärleken tränger sig känslan av att de två tillhöra skilda klasser, skilda världar. I västlig storm seglar han bort, förtvivlad i sitt innersta.

Det vittnar om en sympatisk djärvhet hos en ung författare att bygga sin första bok — den som för de flesta är de ungdomliga bekännelsernas bok — över ett så stort och honom i grunden så främmande ämne som geniets världströtthet och trängtan till ro, det som Levertin uttryckt i de rader som stå framför »Indiansommar»:

> Det var min frestelse att vilja glömma
> alt vad jag lefvat, pröfvat, känt och lärt,
> alt, som gjort mig till den jag är, och drömma
> att än ett ungdomslif var mig beskärdt.

Att förläna en romangestalt verklig storhet kräver en suggestionskraft av icke allom givna mått, och uppgiften underlättas icke av att det här gäller att skildra uppgörelsen med ett helt liv, övermättnaden på all världens härlighet och törsten efter det ouppnåeliga, den förgångna ungdomen.

I utförandet ter sig nu också verket mindre än i anläggningen. Den store konstnären i sitt livs kritiska ålder förlorar vid närmare bekantskap åtskilligt både i ålder, visdom och storhet, och tankarna föras från bokens motto till två andra rader i kung Salomos djupa, bittra självransakan —

> Dock starkare än viljan var mitt väsen.
> Förklädt förrådde det sin hemlighet.

År och erfarenheter glida underbart snabbt av bokens hjälte så snart han nått sin eftertraktade skärgårdsstuga, och den gestalt vi märka bakom åldringsmasken bär en prägel av ungdom i sinne och tro, som havsluften nog icke trots all sin hälsobringande kraft kan skänka den en gång åldrade. Hur osannolik är icke den upprörda, vansinniga resan efter det erotiska snedsprånget, om man verkligen i hjälten ser en man hemmastadd i budoarer och kvinnohus över all världen! Den formen av syndkänsla hör nog till de ungdomsprerogativ det icke är människan givet att senare återfå. Och hela kärleken till Alma faller trots all motivering sist och slutligen ändå under samma kategori, den bär mer prägel av den sommargästande ynglingens obligatoriska förälskelse i lördagsdansernas mest beundrade skönhet än av det världsberömda geniets livsöde.

Människorna, själsskildringen i boken övertyga icke. Men där finnes annat som gör den förtjänt av uppmärksamhet. Det är skildringen av utskären och deras liv, beskrivningar av sund och klippor och seglare och fåglar och allt vad med havet har samband. Det är grundligt studerat och framför allt sett — sett och återgivet skarpt och exakt.

Där ligga de löften boken ger.

G. C.

ÄNNU ETT ORD I VÄRLDSSPRÅKSFRÅGAN.

Uti »Argus N:o 15» för detta år har sign. »Solus» publicerat en artikel under rubrik »Världsspråksidén i ett nytt skede», som i huvudsak går ut på att försöka påvisa, att Esperanto »måste duka under» i kampen om herraväldet med det s. k. Ido-språket, emedan detta senare vore så överlägset och fritt från en mängd i Esperanto förekommande fel. Dock nödgas även Solus konstatera att Esperanto redan i sin nuvarande form »visat sig vara fullt användbart för alla former av andlig kommunikation» samt att »språkets genialiske konstruktör lyckats skapa en grammatik, som i logiskt avseende lämnar föga övrigt att önska och därjämte har förtjänsten att vara högst enkel och lättlärd», men Solus förmenar att sammanställningen av ordförrådet icke är lika väl lyckad.

Att ingå på en detaljerad jämförande analys av Esperantos och Idos såväl förtjänster som fel i grammatikaliskt hänseende kan självfallet icke gå för sig i detta blads begränsade spalter. Dem som vilja grundligare sätta sig in i frågan, hänvisa vi därför till ett 7-sidigt häfte med titeln »Esperanto och Ido, en jämförande kritik, av fil. kand. Harald Skog», vari båda språken parallellt underkastas ingående kritik och med det resultat att Ido i varje hänseende visar sig vara ett mera invecklat och oregelbundet och alltså vida svårare språk än Esperanto.

Då Solus emellertid framdrager »det mest påfallande felet i Esperanto» varmed avses dess »alltför stora rikedom på ordkombinationer», så tarvar detta ett ord till belysning. För att bevisa sitt påstående säger han näml. att ordet »buffert» i Esperanto skulle återges med sammansättningen »pushrisortego». Ett sådant ord återfinnes dock icke, oss veterligen, i någon enda existerande esperantisk ordbok, medan uti alla åtminstone något så när fullständiga (se: Ahlberg, Finn, Boirac, Verax m. fl.) buffert självfallet återges

med den internationella ordstammen »bufr.» Solus tillgriper sålunda, även han, den av Ido-språkets anhängare allmänt antagna kutymen att *göra bevis* där sådana saknas, och djärves påstå att Esperanto skulle »överflöda på dylika gåtor».

En annan »stor nackdel» förmenar Solus vara Esperantos alfabet, emedan det äger 6 för språket säregna bokstäver, men uti de avtryckta provraderna bevisar förf. själv att det icke är så alldeles nödvändigt att använda dem i tryck, emedan cirkumflexen ovanom bokstaven även kan ersättas med ett *h* efter densamma. Genom dessa extra tecken för våsljuden vinner språket självt emellertid ofantligt, ty endast genom dem möjliggöres ett absolut ljudenligt skrivsätt.

Beträffande frågan, vilket språk som äger större sannolikheter för sig, så kunde måhända följande fakta i någon mån belysa denna. Solus uppgiver att på Ido utkomma 12 tidskrifter. Må så vara att dessa detta år grundats (på bekostnad av den rikare stridskassan?), men på Esperanto utkomma sedan åratal med säkerställd egen ekonomi i ett enda land, näml. Frankrike, minst 18 och i hela världen inemot 100 tidskrifter. Idisterna skryta med Prof. Ostwalds Nobelpris i Tyskland. I intet land hava de emellertid lidit så avgörande offentliga nederlag som just där. Enligt statistiken funnos i samma land år 1907 57 esperantistföreningar, 1908 voro dessa 170 och 1909 222. Alltså en icke obetydlig framgång trots Prof. Ostwalds penningar och auktoritet. I Frankrike arbeta de, såsom även Solus nämner, med hjälp av doktor Javals donationer. I detta land fanns också en man, markis Louis de Beaufront, den där, näst Esperantospråkets författare dr Zamenhof, måhända tillkommer huvudförtjänsten av att Esperanto lyckades överleva den så ogynnsamma perioden omedelbart efter Volapüks fiasko. Han räknades bland esperantisternas främsta auktoriteter. År 1908 svängde markisen emellertid helt plötsligt om och började arbeta för Ido-språket, vilket, såsom det senare bevisades, han själv utarbetat. Det dubbelspel, han sålunda bedrivit, den sorgligt ynkliga komedi, vari hela den av Prof. Couturat och Leau påbegynta internationella världsspråksdelegationen resulterade, sedan det blev klart, att dess syftemål faktiskt aldrig varit att opartiskt söka bedöma de existerande världsspråksprojekten och välja bland dem, utan endast att skänka någotslags moralisk sanktion åt de tre nämnda herrarnas egna äregiriga planer, väckte självfallet en storm av förbittring och motstånd hos övervägande majoriteten av världsspråksidéns anhängare. Eget nog, har också Solus undvikit att nämna honom som Ido-språkets författare. År 1908 blev han avlägsnad från ledningen inom franska esperantistförbundet och att detta åtminstone icke varit saken till nackdel torde framgå därav, att 1907 i sagda land funnos 180 esp. fören.; 1908 voro de 220 och 1909 250.

I England finnas f. n. c:a 200 esp. fören., i Förenta Staterna c:a 175 och i hela världen tillsammans inemot 2000. Bland de nationer som nu arbeta för esperantorörelsens utbredning, står England ovedersägligen främst. Londons handelskammare har infört det i stadens Handelsinstitut. I Frankrike är Esp. sedan många år friv. undervisningsämne uti ett stort antal av statens lyceer. Såsom ett bevis på det allt allmännare erkännande som numera kommer Esp. till del, kan även tjäna det faktum, att till de senaste årens Esperanto-världskongresserna regeringarna i allt större antal börjat sända officiella representanter. Vid den VI:e kongressen i Washington d. å. voro dessa icke färre än 16 (däribland ombud för Handelsministerium i Ryssland samt regeringarna i bl. a. Spanien, Brasilien, Kina, Persien m. fl. ävensom krigs-, marin- och inrikesdepartementen i Washington). Utrymmet förbjuder för denna gång anförandet av vidare fakta.

Även Esperanto äger sin Akademi, med 18 »odödliga» under presidium av Rektorn för Dijons Universitet, Emile Boirac, och därjämte en för Akademin rådgivande språkkommitté, i vilken årligen inväljas några bland de främsta esperantisterna från olika länder, sålunda att samtliga existerande språkgrupper i världen bliva representerade däri. Till denna kommitté höra f. n. omkring 300 personer (från Finland: Doktor Hj. J. Runeberg och Magister Werner Anttila). Akademin tillkommer att *skydda och leda språkets naturliga evolution* och rikta det med nya ordstammar, sedan praktiken visat sådana lämpliga och oumbärliga, men främst av allt bör Akademin *absolut bevara språket från godtyckliga förändringar*. Alltså en väsentligt annan princip än den av idisterna följda, de där, såsom även Solus konstaterar, »varje månad införa nya ordstammar». Under sin blott omkring 2 åriga tillvaro har Ido-språket också hunnit utgå i minst 11 variationer (Ido, Ildo, Ile, Elpi Lingue, Reform-Esperanto m. m.)

Av det anförda torde åtminstone i någon mån framgå huru ohållbara Solus' påståenden gentemot Esperanto äro. Oaktat de skarpaste kritiker, som tid efter annan publicerats i världspressen, och vilkas ohållbarhet, trots deras ofta nog så språkvetenskapliga och filosofiska ursprung, alltid lika säkert påvisats, har esperantorörelsen oavbrutet och med tilltagande snabbhet utbrett sig över hela världen, så att det f. n. knappast torde givas ett land där icke esperantister kunde räknas. Och säkert är, att Esperanto icke mera skall gå under, det kan icke mera utplånas, ty därtill har det redan vunnit alltför starkt fotfäste i världen, därtill är dess litteratur redan alltför rik, och dess beskyddares och anhängares antal bland vetenskapliga auktoriteter och till och med regeringar alltför mångfaldigt!

Var kommer däremot »den nya mäktiga rörelsen», varom Solus talar, till synes?

H:fors Esperanto-Förening.

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Arldt, Th. Dr, Wohnstätten des Lebens. Mit 38 Abbild. 2: 70
Bettelheim, Anton, Beaumarchais 13. 50
Bohn, G. Dr, Die Entstehung des Denkvermögens 2: 70
Branca, W. Dr, Der Stand unserer Kenntnisse vom fossilen Menschen. Mit vielen Abb. . 3: 40
Brandt, Paul, Sehen und Erkennen. Eine Anleit. zu vergleichender Kunstbetrachtung. Mit 415 Abbild. 6: 75
Dankberg, Hans, Vom Wesen der Moral. Eine Physik der Sitten. 4: 05
Dauthendey, Max, Lingam. 12 Asiatische Novellen. 3: 40
—»— Die geflügelte Erde. Ein Lied der Liebe u. der Wunder um sieben Meere 13: 50
Drumann, W. Prof., Geschichte Roms. Bd IV. Iunii—Pompeii. . . . . 27: —
Dühring, E., Die Grössen der modernen Literatur. Bd II 12: 15
Eulenburg, Herbert, Sonderbare Geschichten . 5: 40
Fehrle, Eugen, Die kultische Keuschheit im Altertum 11: 50
Fischer, E. L. Dr, System. Anleitung zur Willens- u. Charakterbildung 4: 05
Freise, Kurt, Pieter Lastmann und seine Kunst. Mit 44 Abbild. 9: 45
Freudenberg, Ika, Die Frau und die Kultur des öffentl. Lebens 6: 75
Führer durch die Kgl. Gemäldegalerie zu Dresden. Herausg. v. *Dr C. Roscher.* Mit 100 Abbild. 3: 40
Gerstfeldt, O. von u. *Ernst Steinmann,* Pilgerfahrten in Italien. Mit 12 Bildern . . . 8: 10
Graebner, P., Lehrbuch der allgem. Pflanzengeographie. Mit 150 Abbild. 10: 80
Graf, Max, Dr, Die innere Werkstatt des Musikers. Mit Notenbeispielen etc. 8: 65
Grisebach, August, Der Garten. Eine Geschichte seiner künstlerischen Gestaltung 16: 20
Groddeck, Gg., Tragödie oder Komödie? Eine Frage an die Ibsenleser 3: 25
Hennig, R. Dr, Buch berühmter Ingenieure. Mit 43 Abbild. 8: 50
Heymans, G., Die Psychologie der Frauen . . 5: 40
Hohenner, H. Dr, Geodäsie. Mit 216 Fig. Geb. 16: 20
l'Houet, A., Zur Psychologie der Kultur . . . 6: 75
Huch, Ricarda, Der Hahn von Quakenbrück und andere Novellen 2: 70
Kretzschmar, H., Gesammelte Aufsätse über Musik 10: 15
Krische, Paul, Von der Reinheit des Mannes. Bekenntnisse eines Vaters für seinen Sohn . 2: 70
Krukenberg, Elsbeth, Die Frau in der Familie . 6: 75
Kulmer, Fr. Frhr v., Im Reiche Kaiser Meneliks Tagebuch einer Abessinischen Reise . . 8: 10
Kussmaul, A. Prof., Die Störungen der Sprache 13: 50
Lasker, Ed., Schachstrategie. Einführung in den Geist der prakt. Partie. Mit viel. Diagr. . 3: 40
Lessing, Th. Dr, Weib, Frau, Dame. Ein Essay 4: 05
Lorenz, Felix, Mailand. Mit 37 Tafeln Abbild. . 4: 05
Marden, O. S., Vom frohgemuten Leben . . . 4: 05
Mayr, G. von, Dr, Begriff und Gliederung der Staatswissenschaften 4: 85
Memoiren der Markgräfin Wilhelmine von Bayreuth. 2 Bde. Mit 3 Bildnissen 18: 90
Mohr, Martin, Schwedische Streifzüge eines deutschen Journalisten 2: 45
Pfohl, Ferd., Richard Wagner, sein Leben und Schaffen. Reich ill. 8: 10
Raesfeld, F. von, Das Rotwild. 2. Aufl. . . . . 27: —
Rutz, O. Dr, Sprache, Gesang und Körperhaltung 3: 80
Strecker, Fr. Dr, Der Wert der Menschheit . . 10: —
Sütterlin, L., Die deutsche Sprache der Gegenwart. 3 Aufl. 9: 45
Vogel, Julius, Bramante und Raffael. Mit 6 Tafeln 6: 75
Was Kinder sagen und fragen, mit 26 Zeichnungen von ihnen selbst 2: 70
Wirminghaus, Else, Die Frau und die Kultur des Körpers 6: 75
Wulff, M. v., Ueber Heilige und Heiligenverehrung in den ersten christl. Jahrhunderten 8: 10
Zahn, Ernst, Gedichte 4: 05

Aicard, Jean, Le dieu dans l'homme 4: 20
Almanach Moderne 1911. . . . . 2: 25
Almanach du Rire et de Fantasio 1911 . . . . —: 80
Andoure, Mary, Marie-Claire. Préf. d'Octave Mirbeau 4: 20
Arnaud, Raoul, La princesse de Lamballe. 1749—1792. Avec sept gravures . . . . . 6: —
Artzybachew, Michel, Sanine. Traduit par I. Povalozky 4: 20
d'Avenel, Vicomte, Le Français de mon temps . 1: 50
Bac, Ferdinand, Le voyage romantique. Chez Louis II, roi de Bavière 4: 20
Bertin, L. E., La marine moderne. Avec 54 fig. 4: 20
Bleackley, H., Les grandes Courtisanes anglaises du 18. siécle . . . . 9: —
Bordeaux, Henry, Les Roquevillard 1: 50
Broughton, Lord, Napoléon, Byron et leurs contemporains I. . . . . 9: —
Brieger-Wasservogel, À travers l'art contemporain. Ornée de 58 illustr. 1: 20
Byram, Léo, Mon ami Fou-Than'. Roman de mœurs chinoises 4: 20
Duchesne, E., Michel I. Lermontov. Sa vie et ses œuvres. . . . . 9: —
Fauchier-Magnan, A., Lady Hamilton (1763—1815) Avec 10 gravures . . . . 6: —
—»— . . . . relié 10: 20
Fierens-Gevaert, Alb. Baertsoen. Avec 58 illustr. 12: —
Leblond, Marius-Ary, Les jardins de Paris. Roman 4: 20
Le livre des sports athlétiques et des jeux de plein air 7: 20
Normand, Jacques, Les jours vécus 4: 20
Rubbrecht, Osw, Dr, L'origine du type familial de la maison de Habsbourg. Avec 82 illustr. 12: —
Schahovskoy-Strechneff, Princesse, Le Comte de Fersen 4: 20
Vaudère, Jane de la, Le mystère de Kama . . 1: 20

Berkeley's principles of human knowledge, new theory of vision. Cloth 1: 50
Bindloss, Harold, The opium smugglers . . . 9: —
Burke's reflections on the French revolution and contingent essays. Cloth 1: 50
Cousin, John W., A biographical dictionary of english literature. Cloth 1: 50
Days with the great composers: Beethoven—Schubert—Mendelssohn.
Each vol. illustrated in colour. 1: 50
Days with the poets: Shelley—Byron—Scott—Keats—Browning—Wordsworth—Longfellow—Burns—Tennyson.
Each vol. illustrated in colour. 1: 50
Days with the great writers: Thackeray—Dickens—Stevenson.
Each vol. illustrated in colour. 1: 50
Dorset, G., The confessions of a succesful wife 9: —
Dudeney, Henry, A large room . . . . 9: —
Hewlett, Maurice, Open country 2: 15
Hichens, Robert, The spell of Egypt 2: 15
—»— The holy land. Illustrated by Jules Guérin and with photographs 37: 50
Ibsen, The doll's house and other plays. Cloth 1: 50
Mr. Jorrocks's sporting lectors. Illustrated in colour by G. Denholm Armour 15: 75
More, Thomas, Utopia and the dialogue of comfort against tribulations 1: 50
Trotter, L., The life of Warren Hastings. Cloth 1: 50
Washington Irving's conquest of Cranada. Cloth 1: 50

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.

Ăpl.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 DECEMBER 1910

TREDJE ÅRGÅNGEN

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 24.

INNEHÅLL:

*Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Södra Esplanadgatan 16.***
*rPenumerations- och annonskontor, **Södra Esplanadgatan 16,** öppet kl. 10—1/2 4, telefon 11 63.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

Hotell Kämp

rekommenderas!

Ömsesidiga livförsäkrings-bolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till gode.
Största inhemska livförsäkringsbolag.

Dahlbergs Pappershandel



Axel Palmroos, Aktiebolag.



1 kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i i mörka flaskor.
Telefon 3 20.

Ph. U. Strengberg & C:o A.B:s

FENNIA

Superfina — Extra — Valuta

ARMIRO

Virginia — Saima — Sevilla

Rekommenderas.



HORNINSTRUMENT av eget fabrikat.

A.B. A. APOSTOL O.Y.

NOT- & INSTRUMENTHANDEL.
MIKAELSGATAN 4. TELEFON 53 44.

Rachals	Flyglar Pianinos	Nutidens förnämsta **PIANINOS** och **FLYGLAR** moderna modeller i olika träslag.
Berdux	Flyglar Pianinos	
Knauss	Flyglar Pianinos	
Dörner	Flyglar Pianinos	
Ritmüller	Flyglar Pianinos	

Hörügel Orgelharmonier, öfverlägset fabr.

C:a 20 procent billigare än utländska fabrikat. — Vid Hantverks- och Industriutställningen 1906 erhållit 1:sta pris.

V.F.Sagulin

BLOMSTERHANDEL, -BINDERI o. FRÖHANDEL, Helsingfors, Alexandersgatan 46 o. 48. Telef. Blomsterh. 977, Binderi och Fröhandel 2 43. Centralpassagen tr. B.III. Trädgårdsdrift i Haga trädgård, Hoplaks.

Bodega Espanola

Etablerad 1883

Viner & Spirituosa

S. Esplanadgatan 8

Telefon 4 43.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av
Finska RedskapshandelnA.B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Restaurant CENTRAL

Hagasundsgatan 4

rekommenderas! Frukost-, middag- och aftonservering. A la carte hela dagen. Tel. 46 92.

Beklädnads-Etablissement

för

GENTLEMÄN.

E. A. Knápe

17 Alexandersgatan 17.

W. Relanders VINHANDEL

Glogatan 7, Tel. 18 03, rekommenderar sina varor, såväl viner som spirituosa, i allmänhetens benägna åtanke vid förefallande behov.



G. F. Stockmann A.B.

Helsingfors.

Sportartiklar, Järnvaror,
Glas och Porsliner,
Linne- och Bomullsvaror.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsgatan 9, Helsingfors

Telefon 137.

Ny tidsenlig material och stor leveranskraft tillförsäkra alltid ett förstklassigt och snabbt utförande samt möjliggöra facila pris - - - -

Tryckeriet grundlagt år 1818.

ARGUS

NR 24. HELSINGFORS 16. 12. 1910.

ARVID MÖRNES OCH HJALMAR PROCOPÉS NYA DIKTSAMLINGAR.

Tydligt förnimmer man sambandet mellan Mörnes nya diktbok »Döda år» och hans senaste »Ny tid», så många år än förflutit mellan dem, och utvecklingens linje går kontinuerlig i samma riktning allt ifrån debutboken till den sista samlingen. Över »Rytm och rim» var det ungdomsfrisk tro på livet och dess rika, lockande och lovande möjligheter, eller som Mörne själv nu träffande säger:

Böljans strålande juliglans
låg som sol över orden.

Men snart började nya dagrar och framförallt nya skuggor skymta fram i hans vers, det lätta, jublande modet trängdes undan av stridslynnets heta patos, till vilket sällade sig en bitterhet, vittnande om nederlag och om motgångar. Hans kampdikter ägde sällan eller aldrig segervisshetens och framtidstrons starka, bärkraftiga optimism, utan voro våldsamma anklagelseskrin, sprungna fram ur ett av tidens orättvisor, förtryck och lidanden förbittrat och plågat sinne. Slutligen mynnade så hela hans diktning — för en tid — ut i »Ny tids» nedstämda epilog med dess farväl till strängaspelet.

Att detta, som han då sade, var sprucket, märkte väl knappast någon annan än han själv. Men det hedrar hans vilja och hans självkritik att han inför denna förnimmelse beslutsamt lämnade poesin hellre än att, som så många andra under liknande förhållanden det gjort, i alla fall försöka att fortfarande sjunga om sina gamla visor i nya ord. Och då han nu åter fattar sitt instrument, är det helt igen och strängarna ljuda fulltonigt för nya grepp.

Titeln, *Döda år*, skall uppenbarligen ange vad dessa senaste år för författaren inneburit och icke inneburit — år utan stora upplevelsers glans, år utan segrar och svällande lycka men rika på missräkningar och nederlag. Det tillhör icke kritikern att närmare spörja efter vad detta innebär och vilken den verklighetens grund är på vilken dikterna vuxit fram; vad de själva därom förtälja kan ock vara fullt tillräckligt:

Nu draga andra sjungande åstad
till vårens värv med sol i ungdomssinnena.
På tinad jord en våd av fjolårsblad,
i bygdevisans text en aldrig fattad rad,
i bygdens hävd det ringaste av minnena,
är nu vår gärning. Så i glömskan lyckt
den står som skog i frost, av solen sviken.
Till grunden grusas borgarna vi byggt
på verklighetens marker och i drömmens riken.
(Uppgörelse.)

Den ton dessa rader ange behärskar så gott som hela samlingen, de äro det förtätade uttrycket för det centrala i författarens tankevärld, sådan den i dikterna kommer till synes. Hösten är inne, tung, molntäckt höst, inga solljusa framtidsperspektiv locka drömmarna, men i stället drar mörkret från horisonten allt närmare. Den syn, som nu bäst stämmer överens med författarens lynne är den, som så ofta — alltför ofta — kommer igen i denna samling, höstlövens virvlande dödsdans mot marken. Och hans pessimism är icke blott den känsla av tvungen resignation, som åren så småningom föra med sig hos de flesta, då de sett hågringarnas underbara bilder förbytas till torftig verklighet, utan den har en skarpare, bittrare klang, vibrerande av de omedelbara personliga erfarenheternas stingande smärta. Däri stämmer den överens med Mörnes lyrik över huvud, som alltid varit utpräglat individuell och impulsiv i sin läggning och sällan vidgat sina rader mot de stora, allmänmänskliga perspektiven. Förmodligen står det i sammanhang med denna pessimism att de direkt politiska dikterna denna gång saknas (så när som på en, storstrejksdikten »Det stora minnet»).

Men om ock sålunda en enhetlig stämning genomgår samlingen, så förete dock dess olika avdelningar inbördes i andra avseenden rätt stora skiljaktigheter. Svagast synes mig den första, huvudsakligen erotiska delen, den bleka, självanklagande gravsången över en kärlek. Väl finnas också där vackra dikter — så den enkla, varma till modern — men över huvud synes mig Mörne här icke ha funnit det rätta uttrycket för det han haft i sinnet. Dikterna ha icke det direkta utbrottets omedelbarhet, men de äga å andra sidan icke heller den osvikligt säkra form, som skänker den behärskade, avkylda dikten dess fulländning. Bildspråket, annars så sparsamt hos honom, är här rikare, men det blir icke sällan sökt eller otydligt (t. ex. första strofen i »Kom ej grubblarens panna när»).

Samlingens mest betydande dikter finner man längre fram. Några av dem äro rent personlig

bekännelselyrik, jagdikter som ge uttryck åt vemodet och bitterheten i författarens själ. Någon enstaka gång kan det i de svagare dikterna av denna art komma in en nyans av nevrastenikerns misstänksamma skygghet (»En hatfull tanke»), men ofta får stämningen prägel av något innerligt och manligt genomlevat och dikten samlar linjerna av ett helt livsöde — jag tänker särskilt på den mörka, tungsinta »Efter striderna» och på de redan citerade raderna ur »Uppgörelse», Ensam i sin art är den ståtliga »Sången», som från den granna inledningen om skimret på diktens yta samlar sig till den gripande, om än icke alldeles fulländat formulerade avslutningen:

Ej skapar skalden sången som han vill.
Ej blott den bår, som bär hans egen lycka,
i florskrud sveps. De mörker världen trycka
hans hjärta fylla, när hans sång blir till.

Men högst når Mörne i de dikter han ägnat den nyländska naturen.

Så mycket han än diktat om havet, har han aldrig för mig tett sig som den egentlige havsdiktaren i vår litteratur. Hans hav har en alltför oföränderligt klarblå himmel, ett alltför strålande solsken och en alltför mild vackervädersbris för att giva mer än en sida av dess själ — den andra, stormarnas och ovädrens, det svarta höstmörkrets finner man icke hos honom som hos t. ex. Tavaststjerna. Men väl är Mörne framom alla andra kustlandskapets skald och främst Nylands. Även i denna samling finner han de omedelbaraste, de omisskänneligt äkta tonerna, då han vänder sitt sinne till hemtrakten. I många dikter har han redan förut besjungit den, men nu synes han i högre grad än förr äga den andakt inför naturen, som skapar de stora naturdikterna, den som icke söker mäta dess väsen med sina egna stämningar, utan ödmjukt låter den genomströmma själen och vidga den. Det gäller i synnerhet två av dessa dikter — den första av »Tre skymningsdikter» och slutdikten »Ön». Vilken lugn och genomskinligt klar vårkvällstämning är det icke över den förra:

Kring bygden nedanför min förstubro
föll aldrig någon kväll så full av ro
som denna förvårsafton. Över fälten,
till släta rutor jämnade av välten
och spirande av brodd, vars skymningssus
bar skördelöftena till bondens hus,
stod molnlös rymden — andaktslugn och ljus.
Vid tegens hörn höll torparhustrun inne
med arbetsiden, medan mullen föll
från såkans vändjärn som ett svall i fåret.
Potatiskorgen hon i handen höll
var tom: den första sådden gjord för året!
Emellan skogarna hon såg den syn
av ljus, som kvällen vävt från bryn till bryn,
med liknöjt, duvet, arbetsbrutet sinne.

Och hennes man står trött med handen sänkt
mot såkans skalm. Han ser att solen dalat
bak synrandsmuren; — aldrig kvällen skänkt
hans sinne drömmens ro, som mig hugsvalat.

Dikten erinrar otvivelaktigt mycket om Anders Österlings Skånedikter, till vilka ock Mörnes i denna samling så flitigt brukade dialektord leda tankarna. Men det bör å andra sidan icke förgätas att Mörne själv redan tidigare skrivit strofer, som i ton och stämning äro besläktade med de här anförda, t. ex. »Högsommarnatt» i »Ny tid», som har något av samma ljudlösa ro. Till den citerade dikten sluta sig värdigt de tre första stroferna av samlingens sista dikt »Ön» med deras kyliga senhöstbild, där var detalj är så säkert och skarpt given:

Nu fågelkören tystnat och spillkråkans skri
så vinterbådande och ödsligt når min gård från
moarna.
Kring flustret surrar ett förlupet, ensamt bi
och brunnens tak är vitt och frusna glänsa hoarna.

Den tunga flöjeln svänger för en fläkt från nord,
och dit han pekar flyr min längtan över stränderna
och fjärdarna och haven till de gröna länderna,
men vänder vefull hem till rimvit jord,

till vintervigda zoners stilla ö
med tysta gårdar vid de bleka vikarna,
som snart av skyarna med askgrå flikarna,
de hopplöst trista, höljs i flor av snö.

Slutstrofen är tyvärr svagare. Men även i andra dikter än dessa finner man liknande fint utförda landskap — så i den sista av »Tre skymningsdikter» med dess dämpat silverglänsande kvällsbild, så i den för Mörne rytmiskt ovanligt fast formade »Vår bygd är mörk —» och i »Den sång jag älskar», där dock slutstrofens »smaragd» icke är fullt stilenlig, Ofta mynna dessa dikter ut i någon mer subjektiv reflexion såsom fallet är i den citerade »Skymningsdikten», men den avslutande tanken har i dessa fall icke någon hård, aggressiv prägel, som ofta tidigare i Mörnes dikt, utan sluter sig mjukt och naturligt till det föregående. —

I »Sången» talar Mörne om hur

djupens strömmar styra
i dunkla syften hän på världshavsfärd,
och mörker göms i diktens vågskumsflärd.

Det passar icke som karakteristik av hans egen tidigare, energiska och klara dikt, men väl träder just detta drag i den sista samlingen tydligare fram än förut. Det synes vara de »döda årens» skänk till skalden.

* * *

Har Mörne nu övergivit den lidelsefulla stridsdikt, som en tid var det färgstarkaste inslaget i hans sång, så trycker i stället den politiska dikten avgjort sin prägel på Hjalmar Procopés samling *Oväder*.

Denna diktart intar över huvud en särställning, som lätt försätter kritikern i en brydsam situation och i viss mån gör att den icke kan bedömas med samma måttstock som annan

dikt. Den har ett mer praktiskt syfte, den drömmer icke om att skapa de oförgängliga skönhetsvärden, av vilka släkten efter släkten skola njuta, utan den vill tala direkt till sin samtid och väcka den till dåd eller åtminstone giva uttryck åt tankar, som i ett visst ögonblick begära ord. För att fylla dessa uppgifter behöver den icke nödvändigt äga höjden av konstnärlig fulländning, det kan åtminstone ofta vara nog att den med en djärvt eller skarpt formulerad sats väcker genklang i en förberedd och lätt mottaglig publiks sinnen. Hur många av de en gång berömda frihetsskalderna uppskattas icke av eftervärlden långt mer som medborgare än som poeter, hur har icke glansen bleknat kring de flestes namn, kring Bérangers och Herweghs, kring Körners och Marie-Joseph Chéniers! Och hur litterärt undermåliga äro icke de sånger som i våra dagar hänföra de stora socialistskarorna! I en av dikterna i sin nya samling tillropar Procopé sångaren:

Hvar oförrätt, som miljoner bränt,
du sångare känne som din.
Låt trumman blifva ditt instrument
och dunka med kraft dess skinn.

Det är ett program som ur allmänt medborgerlig synpunkt kan vara mycket aktningsvärt, men som icke bådar gott för den, som i dikten framför allt söker den stora konstens njutning. Ty vilka förtjänster trumman än kan ha, så blir den väl aldrig ensam ett instrument för den högsta musiken.

Många av dessa Procopés dikter ha därför vid sitt första framträdande gjort en starkare verkan än de nu ha, då de samlats i ett häfte. Det djärva slutet i »På sångarens dag» kunde bli ett befriande ord, som löste tusendens bundna tankar, och »Finis Finlandae!» mötte, då den såg dagen första gången, en färdig känsla av flammande indignation, som i dess ord kände sig få ett efterlängtat uttryck. Nu se vi likgiltigare på dessa dikter, då de icke längre ha överraskningens eller aktualitetens skimmer. Och detsamma gäller många andra tidsdikter i denna samling.

Detta innebär nu icke att de skulle sakna allt poetiskt värde, utan främst att de faktorer, som i första ögonblicket verkade starkast i dem, nu icke längre göra det. De två ovan nämnda dikterna ha fart och schwung, början av »Svartfåglar» är kraftig, fastän dikten sedan sjunker, och »Nidsången» har alltigenom klang och verkningsfullt, korthugget patos. Men över dem alla höjer sig den präktiga balladen om »Bonden som klagade hos Vår Herre», där humor och tragik så friskt och storslaget förenas i en form, som är en sammangjutning av den egentliga folkvisans ton med stilen från visan »tryckt i år». Dess originalitet höjer den vida över tillfällighetsdikternas nivå.

Utöver dessa politiska dikter innehåller »Oväder» också en del andra, där Procopé anslår samma toner, som tidigare ljudit i hans icke-politiska dikt. Det illusionslösa, resignerade, oböjt manliga kynne, som alltid varit hans, präglar flertalet av dem. Blytung och tryckande vilar luften över »Floden» —

dödens,
jaglöshetens och glömskans ström —

där han i en stor mäktig bild målar människolivets förintelse. Den lilla dikten »Golgatha» samlar i några enkla rader mannens visshet att han själv måste bära sitt öde och icke kan lasta det på någon annans skullror. »En dröm» behandlar än en gång ett motiv, som av gammalt varit Procopé kärt,

ett gammalt hem på landet
med seklers skymningssus i lindallén.

Häftet avslutas med några goda översättningar ur Heine, en av de få skalder som verkligen lyckats ge den politiska indignationsdikten och satiren tillräcklig konstnärlig lyftning för att skänka den liv genom tiderna.

»Oväder» hör icke till Procopés bästa samlingar. Den innehåller åtskilligt obetydligt och knappast något, som vore representativt för det högsta han kan nå. Men i dess bästa dikter komma hans goda sidor, sådana vi känna dem ur hans tidigare samlingar, väl till synes.

G. C.

NYARE FINSK LITTERATUR. I.

En bland den yngsta finska litteraturens allvarligaste gestalter, en som helt uppgår i sin konst och vet vad hon är den skyldig, en som ständigt har något att säga och vars tanke- och känsloliv mycket omedelbart, om också icke mycket mångfaldigt och rikt, avspeglas i hennes diktning, är *L. Onerva*. Hennes första samling lyrik (1904) fann åtminstone den som skriver dessa rader innehålla mer än månget av de talrika häften, de finska skalderna med nästan för lätt hand strödde omkring sig. Hennes stora roman »Mirdja» väckte uppmärksamhet just för det starkt personliga och temperamentfulla dragets skull, hennes noveller från senaste år visade en mera skiftande gestaltningsförmåga, men rörde sig, som romanen, företrädesvis om en dissekerande själsanalys, vars resultat visserligen icke erbjödo några nya upptäckter eller ens synpunkter, men som var gjord med en rätt ovanlig intellektuell skärpa och säkerhet. Denna samling har för övrigt nyss utkommit i svensk översättning av Bertel Gripenberg (»Brytnings-

linier», Lilius & Hertzbergs förlag), och den förtjänar att rekommenderas till läsning åt alla, som intressera sig för att, utan tillräcklig kunskap i originalspråket, följa med företeelserna inom den finska litteraturen. — L. Onervas andra dikthäfte, »Runoja», från 1908 innehöll mest reflexioner i en särdeles sammanträngd, korthuggen, något tung form, ofta rena tankespråk. Det saknades vidd och linjer, man hade intrycket av att de många tankarna icke kommo ordentligt ut, av motiv, som upprepas i olika tongångar av olika instrument, oroligt hoppande från det ena till det andra, men aldrig orka fram för att förena sig i en full och stark helhetsklang.

Den nya diktsamlingen med den icke alldeles originella titeln »Särjetyt jumalat» — »Krossade gudar» — är otvivelaktigt ett framsteg och förenar de bästa av den första och den andra samlingens egenskaper. Den är fylligare och saftigare än den senare, har en rikare diktion och en något större omväxling i formen. I några av dikterna finnas mycket starka anslag, ja de kunna forma sig till verkligt storslagna, mörka utbrott av den pessimism, som utgör det bärande och så gott som enda innehållet. Tankarna få där originella uttryck, och enstaka bilder möta, som hava både lyftning och glans. En avdelning, kallad »Geisha», innehåller åtskilliga nya toner. Men vid sidan därav finnes mycket av icke vidare ovanligt slag, varken till tanke eller form, och ej sällan sammanränges innehållet i en orddräkt, vilken i sin tillknäppta trånghet icke låter en verklig stämning lösgöra sig och på starka vingar susa mot läsaren. Den bittra pessimismen med jaget som ständig medelpunkt avbrytes blott av ett par dikter med ljusare perspektiv, sist en hymn till livet, vilken kommer nära nog som en överraskning; denna grundstämning har alltför få variationer samt slutar med att förefalla alltför bekant och tröttande i sin ständiga upprepning.

Helt allvarlig och övertygande i sin uppriktighets styrka, behövde denna reflexionspoesi blott stödas av en rikare fantasi för att förflytta sig upp i ett mycket högt plan. Klokt behärskad och djupt vibrerande, behövde författarinnans lyra blott några strängar till för att giva en rikare klang åt grundmotivens behandling och bringa ekot av dikten att dallra i vidare ringar.

*

En ung debutant, fröken *Anna Maria Tallgren*, inför genom en samling essayer i den finska litteraturen Oscar Levertin,* Gunnar Heiberg, Sighjörn Obstfelder och Charles Baudelaire. Det är en rad vackra uppsatser, röjande en förvånande stor beläsenhet ej allenast i skandinavisk och fransk diktning, utan också i motsvarande litteraturhistoriska artiklar och arbeten. Ur dessa senare förekomma många citat; en nybörjare på fältet är självfallet rädd att säga sin egen mening, när den förmärkes sammanfalla med äldres och klokares, samt anser sig därför böra hänvisa till dem; denna blygsamhet går över med åren. Men författarinnan har också själv åtskilligt att säga, och även om hon icke alltid lyckas i skarpa konturer fixera de behandlade diktarnas egenart, så ger hon av dem både intelligenta och självständiga bilder. Hon synes icke avse en hel, monografisk eller biografisk skildning. Hon strävar snarare att ge uttryck åt de reflexer, som skaldernas verk och tankar väckt i hennes eget sinne; men då detta är både mångsidigt mottagligt och klart uppfattande, sker det, att bilderna i huvudsak äro fullständiga och riktiga.

Häftet är tillägnat Levertins minne, och den vidlyftigaste uppsatsen behandlar honom, varjämte han ofta i de följande återses. Förf. ägnar honom en varm och hängiven hyllning, ger en förstående och själfull analys av hans diktning och försöker för egen del precisera hans betydelse i nordens kulturliv, hans ställning till samtida, hans kritik, och även hans personliga väsen sådant det framträder i hans alstring. Hon gör det för det allra mesta med finhet och säkerhet. Det är egendomligt, att just vid en tidpunkt, då Oscar Levertins gärning varit föremål för de oförsyntaste angrepp i Sverge, en ungdom från det finska Finland skall sälla sig till den enda man, också han mycket yngre än Levertin, som i dennes eget fädernesland tagit hans försvar. Både för att det kunde intressera många av Levertins vänner och beundrare — att de äro flere än de som nu låtit se sig, är visst — att läsa vad från ett sådant håll skrivits om honom och för uppsatsens eget värde skulle den förtjäna att översättas.

Den andra uppsatsen bär titeln »Kärleksproblemet hos Gunnar Heiberg» och behandlar hans dramer Balkonen och Kjaerlighedens Tragedie. Det är en mycket fyllig analys av styckena, föregången av en kort, men riktig redogörelse för de nyare litterära strömningarna i Norge. Mera än med själva »problemet» sysslar förf. med mänskorna, som föra fram det, och jag tror hon häri träffar det väsentligare också hos diktaren. Men rubriken hade då kunnat vara en annan. — Obstfelder tyckes mig göras litet för »stor» och i den annars förträffliga studien över Baudelaire komma dock kanske icke ytterligheterna hos honom, ej heller det personliga i hans form fullständigt till sin rätt.

Jag undrar vad man för ett antal decennier — eller år — tillbaka skulle sagt, om en ung dam riktat den i detta avseende så ytterst fattiga finska litteraturen med studier över sådana livets och verklighetens analytiker som de två norske skalderne eller en dekadensens fader som Baudelaire! Ännu den dag i dag kommer det visst att förfalla mången sällsamt och föranleda åt-

* Av honom ha dock redan tidigare åtskilliga dikter tolkats på finska.

skilliga skakningar på huvudet. Men tiden går sin gång och skjuter fram nya gudar och sår nya frön i växande generationers böjelser.

Det är betecknande, att just den dualism hon tycker sig ha funnit hos föremålen för sin litterära ungdomskärlek, intresserat denna unga författarinna mest — hos Levertin drömmaren och tänkaren, hos Heiberg det som kommer till uttryck i styckenas två kvinnliga huvudfigurer, hos Obstfelder livsångesten och den rena, barnsliga vördnaden för livet, hos Baudelaire Venus och madonnan. Det är verklighetens brytningar och mångfald, som draga blickarna till sig, ej den över alltsamman svävande, så svåråtkomliga harmonin — det är det som livet är, och ej det som det bör vara.

Det finnes naturligtvis mycket ungdomligt i dessa studier, några alltför banala omdömesformuleringar, några utrop där det borde vara omdömen, och en del slikt till. Men i allmänhet äro de förvånande mogna och röja en talang, som icke första gången tyckes pröva på sådana uppgifter. För den finska litteraturen måste man hoppas att detta skall ange början till en rik produktion på ett hittills föga odlat område, ehuru man icke kan dölja för sig, att den vore tacksammare för mer elementära framställningar, där icke, som här, en viss bekantskap med de behandlade företeelserna redan förutsättes.

Förf. borde vara alltför verserad, både litterärt och filologiskt, i sin franska och norska litteratur för att låta undfalla sig namnskrivningar som Georges Sand och Johan Gabriel Borkman.

W. S.

GUSTAV IV ADOLF I NY BELYSNING.

Matti är långsam av sig, skriver Topelius i Boken om vårt land. Redan för närmare ett par år sedan fick man i svenska tidskrifter göra bekantskap med nyare historiska forskningar rörande Gustav IV Adolfs person och politik, särskilt med hänsyn till 1808—09 års finska krig. Ehuru ämnet ju borde i hög grad intressera även icke-historikerna på denna sida Bottenhavet, har åtminstone jag tills dato ej i vår finländska press funnit ens några antydningar om att den av oss så förlöjligade konungen kanske dock i grund och botten ej var en fullt så undermålig regent som vi vant oss att tro. Det är nu visserligen ej meningen, att nedanstående skall utgöra någon »Ehrenrettung» i tysk stil — det torde ju nog vara klart, att Gustav IV Adolf saknade många egenskaper, som en god regent bör besitta — men i alla fall ge de nyaste forskningarna en i många hänseenden annan bild av den olycklige konungen än den, som hittills varit så att säga officiellt fastställd, på samma gång de låta oss kasta en blick bakom de politiska kulisserna och blotta något av det intrigspel, som till sitt mål gjort ej blott konungens fall utan ock ett nedsvärtande av hans minne. Vi böra nämligen komma ihåg, att den bild vi haft av konungen helt och hållet stöder sig på de mäns utsago, som iscensatte och dirigerade händelserna av den 13 mars 1809. De personerna borde väl dock anses jäviga, då det ju är klart, att ju mörkare konungens bild är, desto ljusare är deras egen. Att dessa män i sina försök att nedsvärta konungen lyckats, är ej underligt; *vae victis* har det ju sedan urminnes tid hetat, och segrarne ha i detta hänseende naturligtvis alla chanser för sig. Hur omdömet skulle lytt, om de misslyckats, — ja, jag misstänker starkt, att de tidernas historia då haft andra syndabockar än de nu hava.

Det kan ju ej förnekas, att vi vant oss håna och fördöma Gustav IV Adolfs uppträdande. Låtom oss fråga vår omgivning och låtom oss fråga oss själva om den uppfattning vi haft om den olycklige konungen, och jag tror, att alla uttalanden bli rörande enstämmiga. Dum, enfaldig, halsstarrig, envis, högmodig, oduglig skulle det nog heta, och i allt högre gradationer skulle vi fortsätta till vanvettig, vansinnig och mycket annat i samma stil. Måhända kunde vi i stunder, då vi kände oss särskilt fridsamma och kärleksrikt stämda, i medlidsam ton bifoga ett olycklig, beklagansvärd, men då ha vi väl också uppfyllt all kristlig rättfärdighet och barmhärtighet.

Denna uppfattning ha vi som sagt fått av personer, vilkas vittnesbörd man kan anta vara starkt färglagt. Hur dessa personer gått tillväga för att ur folkets minnen utplåna Gustav IV Adolf eller åtminstone göra honom förhatlig, därom vittna många deras handlingar, börjande från påbudet att »uthacka och osynliggöra» den avsatte konungens namn och chiffer, som funnos inhuggna å stenar, inmurade i kyrktorn eller över kyrkdörrar, å milstolpar m. m. samt uppmaningen till societeten i Stockholm att från sina rum, från medaljonger och andra smycken avlägsna alla bilder av den forna konungafamiljens medlemmar, slutande med den försvarsskrift, kallad »Historisk tafla af f. d. konung Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår», som revolutionsmännen skyndade sig att utge.

De svenska historikernas senaste forskningar ha, som jag redan antydde, i många hänseenden åstadkommit en genomgripande omvärdering. I den nya upplagan av det stora verket »Sveriges historia intill 20:de seklet» låter professor Stavenow den senaste uppfattningen lysa igenom, och professor Sam. Clason har i en skildring av krisen 1808—09* i många

* Sam. Clason, »Vårt hundraårsminne: krisen 1808—1809», tryckt i Historisk tidskrift utg. af svenska historiska föreningen för år 1909.

punkter deciderat tagit Gustav IV Adolf i försvar.

Må vi då med professor Clason först granska det sista finska krigets orsaker, eller rättare sagt, Gustav IV Adolfs politik som orsak till kriget.

Samtliga äldre forskare klandra Gustav IV Adolf för att han ej i den stora kamp Napoleon I frambesvurit iakttagit sträng neutralitet, ett klander, som utgör ett eko av revolutionsmännens. Det berättigade eller oberättigade i detta klander skall jag nog beröra, men först vill jag påpeka, att missnöjet med konungens politik långt ifrån var allmänt i Sverge. Ännu så sent som vid årsskiftet 1809 rådde icke någon allmän nöd i landet tillföljd av kriget, det intyga samtida brev och anteckningar av t. o. m. personer, som stodo revolutionsidén nära. Men vad dessa brev och anteckningar ge vid handen är dessutom något annat, något som vi väl knappast hade väntat oss. Det är, att man inom vissa ledande kretsar med otålighet väntar och *längtar* efter att missnöje med konungen skall uppstå hos folket. Därhän vill man ha det, emedan dessa ledande kretsar anse kriget mot Ryssland beroende blott på konungens *personliga* fiendskap till Napoleon och alltså fullkomligt onödigt. Men vad mer är, man anser kriget absolut förkastligt, ty Napoleon är oövervinnelig, det är vanvett att motsätta sig hans vilja.

Men är det då säkert, att kriget framkallats blott av Gustav IV Adolfs personliga fiendskap mot Napoleon? Det torde numera vara klart fastställt, att krig över huvud ej kunde undvikas, konungen må aldrig så gärna velat det. Napoleons uppträdande hade bragt Europa i en sådan kris, att intet land kunde bli oberört. Neutralitet var helt enkelt omöjlig, men detta insågo konungens vedersakare icke. För att påvisa, att Europas stater måste taga avgjort parti för eller emot Napoleon, behöva vi blott hänvisa till Danmark-Norge, vars neutralitetspolitik hade Köpenhamns bombardemang och oerhört ekonomiskt trångmål till följd. Kriget var nog oundvikligt för Sverge, frågan gällde blott, om det skulle föras med England mot Napoleon eller med Napoleon mot England.

I valet mellan dessa alternativ måste konungen taga i betraktande, att ett krig mot England betydde ekonomisk ruin. England behärskade haven och kunde på grund av Sverges geografiska belägenhet redan därigenom tillintetgöra dess handel. Härtill kommer, att Sverges export till allra största delen gick på England, och professor Clason framhåller även, att hävdandet av rikets ekonomiska ställning utgör en fullt medveten faktor i konungens politik.

Att konungens personliga uppfattning om Napoleon åtminstone till en viss mån spelat in, kan väl ej jävas. Men det må härvid nämnas, att Gustav IV Adolf ej var ensam om att i Napoleon se våldsmannen par préférence. Till och med i fråga om det religiösa draget i motviljan mot den franska kejsaren har Alexander I stått på samma plan som Gustav IV Adolf. Och tiden då var i religiöst avseende helt annorlunda än vår tid nu. Man tog sin kristendom, sin bibel så att säga mer handgripligt än nu. Gustav IV Adolf var nog ej den ende, som av den tyske professorn Jung-Stilling lärt sig anse uppenbarelseboken syfta på de våldiga politiska omvälvningar han själv upplevde och att i Napoleon se uppenbarelsebokens vilddjur, det ondas princip förkroppsligad.

Konungen hade nu engång fått klart för sig vad som var *rätt*, och det ville han följa. Jag har i det föregående framhållit, att Gustav IV Adolf hade rätt, då han ej låtit bedra sig av hopp om neutralitet, jag har nämnt de ekonomiska skäl, som kommo honom att ställa sig på Englands sida, och jag skall strax framhålla, huru han bättre bedömt Napoleons väldes varaktighet än hans vedersakare i Sverge, men t. o. m. om vi frånse allt detta — skola väl *vi* klandra honom, håna honom, för att han vägrade lyda Napoleons våldspåbud, vägrade därför att han ansåg dem orättvisa, därför att hans samvete förbjöd honom göra det?

Revolutionsmännen i Sverge ansågo Napoleon oövervinnelig. Konungen hade en annan åsikt. Trenne år efter hans störtande led Napoleon sina förkrossande motgångar i Ryssland, och efter ytterligare trenne år fördes han fången till S:t Helena. Man klandrade Gustav IV Adolf, för att han 1809 stod mot Napoleon, och man berömmer hans efterträdare, som trenne år därefter gjorde detsamma. Är det då möjligt, att det som var rätt, principiellt riktigt år 1812, tre år tidigare var principiellt oriktigt och fördömligt? Klokt och oklokt kan man tvista om — men vi ha ju redan framhållit, att Gustav IV Adolf i alla fall räknat rättare än hans vedersakare. Professor Clason uttrycker saken så: »Gustav IV Adolf hade olyckan att med sin uppfattning vara ett par år före sin tid och att tro på en idé, som först två år senare blev tillräckligt modern».

Låtom oss då taga upp frågan om krigets förande. Att alla olyckor betraktats som beroende på usla arrangement från konungens sida, är ju bekant. Men uppfattningen är falsk.

Den svenska krigsplanen, för den händelse fienden vintertid skulle inbryta i Finland, var sedan gammalt bestämd, huvudarmén skulle undvika avgörande slag, tills undsättning kunde på vårsidan landsättas vid Sveaborg. Då detta skett, skulle fienden råka emellan tvenne eldar. Att denna förnuftiga plan ej kunde fullföljas, berodde på Sveaborgs fall, men till förräderiet var väl ej konungen skulden. Till det bidrog snarare hans motståndares uppfattning, att kriget var lönlöst, fienden skulle i alla fall segra, och då tjänade det ju till intet att strida.

För övrigt bevisar väl krigföringen efter konungens fall, att orsaken till den olyckliga utgången ej stod att söka blott i det sätt, på vilket konungen handhade krigets ledning. Efter avsättningen är det ju ej mer Gustav IV Adolf, som bestämmer över befälet och operationerna, och ändå begås det dumhet på dumhet. Så vid Sävar, så vid Ratan. Det kan för resten här nämnas, att kommendör Herman Wrangel, som studerat flottans historia under kriget, enligt professor Clasons uppgift funnit, att koncepten till utgående generalorder ofta förete rättelser med konungens handstil och att dessa rättelser i regeln äro kloka.

Men av vikt är en omständighet, som förr ej beaktats. Missnöjet med kriget gjorde, att man på många håll mot konungens åtgärder ställde ett motstånd, som hindrade hans verksamhet och betydligt förvärrade ställningen. Så i fråga om lantvärnet, vars lidanden och olyckliga öde städse framhållits som bevis på konungens oförmåga, t. o. m. brottsliga liknöjdhet. Nu var förhållandet likväl det, att han i tid befallt landshövdingarna att var å sin ort anskaffa de behövliga utrustningspersedlarna, vartill han enligt regeringsformen torde haft full rätt. Emellertid gjorde flere landshövdingar föreställningar mot påbudet, fördröjde därigenom dess verkställande, och »medan proceduren förhalades, dog truppen», och felet har ända till våra dagar skjutits på konungen. Man kan med skäl fråga sig, om landshövdingarna, t. o. m. om åtgärden varit olaglig, bort ställa hinder i vägen för den, då den avsåg, att rädda riket i en strid för livet.

Ungefär samma var förhållandet i fråga om finansernas avhjälpande. Finanskommittén tycktes, som Clason säger, ha till uppgift att påvisa, att inga utvägar funnos, ej att finna utvägar. Och utvägar funnos dock, det såg man nog, då Gustav IV Adolf redan var aflägsnad. Då tog man t. o. m. till samma åtgärder, som han tidigare föreslagit och som man då för honom förklarat vara alldeles omöjliga. Man drev honom systematiskt till de sämsta utvägarna, stängde alla andra utvägar, och det med berått mod för att tvinga honom till fred. Förfarandet skulle moraliskt mycket väl kunna stämplas som fosterlandsförräderi, lika svart som någonsin det på Sveaborg.

Så några ord om sättet för konungens avlägsnande. Man har bland de revolutionära försvarat sig med att konungen var sinnessjuk och därför ur stånd att sköta regeringen. Vid ungefär samma tid hade man i England och Danmark konungar, som av denna orsak ej kunde regera. I dessa länder fråntog man regenterna under deras sjukdomstid regeringen. I Sverge hade man väl då kunnat göra lika, men där drev man konsekvent konungen till oförnuft och bidrog till vad man själv ansåg fördärvligt. Och för resten, om så varit, varför berövade man hans hela släkt, t. ex. den unga kronprinsen, dess rätt till kronan. Orsaken har tydligt utsagts av de sammansvurna själva, det var fruktan för efterräkningar, att deras beteende skulle vålla dem obehagligheter. Det var alltså för att rädda sina egna personer man landsförvisade hela konungafamiljen.

Avsikten med ovanstående har ingalunda varit att framhålla Gustav IV Adolf som rätta mannen på rätta platsen under de svåra tiderna. Det kan ej förnekas, att orsaken till hans fall till stor del låg i hans brist på ledareförmåga, särskilt förmåga att rycka med sig sin omgivning. Tyst och sluten står han mitt i vimlet, röner motstånd från alla sidor och har en tryckande känsla av att allt ansvar ändock vilar på honom. Och Clason anmärker mycket riktigt, att en sådan situation borde vara en alldeles utomordentlig jordmån att driva en person med ansvarskänsla till sinnessjukdom, och det kan ej vara tvivel, tillägger han, att konungen drivits vare sig över eller bra nära den gränsen.

I alla fall tyckes det mig som om vi gjorde bäst i att också i fråga om Gustav IV Adolf se till, att vi i vårt dömande ej komma till fördömande. För oss måste han stå som den olycklige, beklagansvärde, vilken oaktat all god vilja saknade förmåga att bryta de hinder, som på alla håll, icke minst av hans närmaste omgivning, restes mot honom.

Men vi böra också i honom se mannen, som fastän han ser allt störta samman omkring sig, dock orubbligt håller fast vid vad han anser rätt. Han misslyckades visserligen, och därför ha vi kallat detta drag hos honom envishet, halsstarrighet. Hade han fått regera några år längre, hade vi väl kallat det karaktärsfasthet och beundrat hans förutseende skarpblick och hans orubbliga rättskänsla. Men det är väl nu engång så här i världen, att framgången är den måttstock, efter vilken vi bedömas — också som karaktärer.

H. A. Karsten.

NORSKA JULBÖCKER.

Ett norskt praktverk om Leonardo da Vinci.

En av de vackraste böcker man kan ha i sin hand och säkert en av de allra vackraste, som någonsin utkommit från nordisk officin, är den kände norske konsthistorikern och galleridirektorn Jens Thiis stora verk om Leonardo, utgivet av Gyldendalske Boghandel och tryckt i Trondhjem. Men det är med sitt eleganta, dyrbara omslag, sitt vackra tryck, sitt förnäma papper och sina härliga reproduktioner, flere hundra till antalet, likvisst icke något för ögat

allenast, utan det erbjuder tillika en den mest gedigna och fängslande läsning.

Den som ej är specialist djärves icke bedöma det vetenskapliga värdet av här förebragta teorier, polemiker, attributioner m. m. Han nödgas inskränka sig till att konstatera den inträngande undersökningen, den vittfamnande sakkännedomen, den oändligt fina analysen samt en framställningskonst, vars logiska fasthet och övertygade flykt göra att den i sin tur övertygar. Han kan icke pröva, huruvida kritiken av t. ex. den tyska Leonardo-forskningen möjligen någon gång är för skarp eller huruvida en namngivning icke blivit gjord förut — Thiis manuskript torde i huvudsak legat färdigt i åtskilliga år — men han har i alla fall liksom en förnimmelse av att de deduktioner som givas, i huvudsak måste vara de rätta, ty ständigt demonstrerar författaren medels åskådningsundervisning, d. v. s. framlägger sitt material i förträfliga bilder och låter läsaren sålunda efter bästa förmåga idka kontroll. Och i alla händelser äro dessa demonstrationer ofantligt lärorika. De gå för övrigt mycket utom själva ämnet, ty de komma självfallet att behandla närliggande konstnärer, och särskilt blir Verrocchio, för vars storhet Thiis hyser en lika uppriktig som berättigad beundran, föremål för en nära nog fullständig karakteristik, åtminstone såsom målare och lärare. Då därtill kommer, att även andra kulturförhållanden beröras, förstås det lätt, vilket utomordentligt intresse boken erbjuder för alla, hos vilka ett besök i Italien, särskilt Florens, lämnat kvar annat än det flyktiga turistintrycket, lämnat lust att lära mer, behov att få svar på frågor och lägga en stadigare grund för det med ögonen inhämtade och kanske i minnet efteråt nog så flytande. Ingen skall kunna beklaga sig över en alltför svårsmält vetenskaplig hållning i arbetet, därtill är det alldeles för glansfullt och klart i formen.

Författaren har tills vidare behandlat endast Leonardos florentinska tid, med andra ord hans ungdom. Denna del, som »eventuellt» skall efterföljas av flere, utmynnar i en högst genialisk framställning av den bilds uppkomsthistoria, vars betydelse för den moderna konsten Thiis icke kan anslå tillräckligt högt: den ofullbordade »Adorazione» i Florens' Uffizier. Trots utförligheten är det med formlig spänning man läser hela denna utläggning, och den kan för varje lekman tjäna som ett utomordentligt prov på huru en sådan grundlig vetenskaplig estetisk undersökning, med tillvaratagande av alla faktorer som på saken kunnat inverka, göres.

Jens Thiis bekänner oförbehållsamt sin anslutning till den s. k. stilkritiska skolan, vars förnämsta namn äro italienarn Morelli och amerikanen Berenson, och med den sistnämnde är Thiis vän och arbetskamrat. Att denna riktnings resultat stött på motstånd, är för visso sannt; men väl torde det ock allmänt medges, att den åvägabragt en fullständig revolution i betraktelsen av den italienska renässanskonsten, och dess metoder skola helt säkert ha ett långt liv. Men naturligtvis beror här, som i litteraturen, betingelsen för framgång ytterst av sättet att handhava metoden och av forskarens eget mer eller mindre utvecklade estetiska skarpsinne. Får ett omdöme vågas, skulle jag vilja hålla före, att Thiis genom detta sitt verk ställt sig i främsta ledet bland denna skolas auktoriteter.

I några rader anger han i början sin allmänna ståndpunkt till konstforskningen: »Envar verklig konstnär», säger Thiis, »har sitt formspråk, sin aksent i teckningen, sin klangfärg i koloriten. Det är detta som är hans *konst;* idéerna, motiven kan han låna. Man kan också efterlikna en annans språk och tumla om med en störres tankar, som om de vore ens egna, men en skarp och övad iakttagelse bedrar sig icke så lätt. Att förnimma konstnärs-individualiteten skarpt och innerligt, det är själva konstnjutningen. Konstförståelse är någonting helt annat än att fabulera om idéer, tankar och meningar, som ligga bakom och utanför och ovanför verket och som i regeln ingenstädes höra hemma. Den fulla sinnliga tillägnelsen av verket, dess komposition, dess kolorit, dess linje, allt det som tyskarna kalla »die Mache», är den oundgängliga betingelsen för en estetisk konstbetraktelse. Den estetik, som skänker verken en flyktig betraktelse för att sedan med slutna ögon drömma om idéerna och konstens väsen, står icke högt i kurs i våra dagar, men denna tankspridda, »tankfulla» betraktelse av konst är icke desto mindre den sedvanliga. Om den konstälskande allmänheten kunde lära sig att se mera *materiellt* på konst, fästa uppmärksamheten mera vid konstverkets egendomliga stil, teknik, utförande och sålunda lära sig bedöma konstnärlig *kvalitet,* skulle mycket vara vunnet för konsten. Publiken skulle icke då så ofta som nu bli offer för konstnärlig humbug och reklam, den okunniga kritiken skulle vara avlägsnad och den simpla jakten efter motiv bliva mindre inbringande. Slutligen skulle en hel del av den sterila diskussionen om konst och moral falla bort av sig själv såsom överflödigt prat. Att erkänna konstverkets kvalitet, det är att förnimma dess själ».

Detta är, synes det mig, gyllene ord, och de ha sin tillämpning icke bara på den bildande konsten.

W. S.

Gerhard Gran, Jean Jacques Rousseau. Kristiania 1910. Aschehoug.

Professor Grans föreläsartalang är välbekant för Helsingfors allmänhet. Den norske litteratuhistorikern besitter förmågan att intressera sina åhörare med en framställningskonst, som undviker all retorik och all lyrism, men i stället verkar med flärdlöshet, med en vaken ironi

och en fri humanitet, och med den sällsynta, ständigt uppfriskande gåvan av ett osvikligt sunt förnuft. I hans senaste arbete igenkänner man allt vad man för några år sedan lärde sig uppskatta i hans föredrag. Prof. Grans biografi över Rousseau utgör i själva verket en serie föreläsningar, som blivit lätt retoucherade för trycket, men ännu bevara all det talade ordets omedelbarhet. Man väntar sig nöje av läsningen, och man blir icke besviken.

Redan på de första sidorna märker man, att Rousseaus minne åtminstone denna gång skall bli föremål för en opartisk behandling. Genom sin lugna och objektiva ton skiljer sig boken från det mesta av vad tidigare skrivits i ämnet. Den stackars Jean Jacques har som bekant fått umgälla att han åstadkommit så många omvälvningar i människornas sätt att tänka och känna. Han har icke ens ännu blivit en historisk personlighet i den mening att man kunde bedöma honom med kylig likgiltighet. Han står oss så nära, med allt vad han verkat på vårt liv, att striden om hans namn är nästan lika het som då han själv var mitt inne i den. Särskilt i Frankrike är Rousseau allt ännu en krigförande makt i politiken och litteraturen, och partiståndpunkterna göra sig därför ofelbart gällande i hans biografers sätt att bedöma honom. En utlänning har visserligen förmånen av att kunna frigöra sig från en dylik ensidighet, men det behöves mer än politisk neutralitet för att rätt kunna uppskatta Rousseau. Det behöves även en säker bon sens, som skyddar för excesser i beröm och tadel. Inför Prof. Grans bok kan man i detta avseende känna sig trygg. Författaren låter icke dupera sig av det som är oäkta i Rousseaus verk och personlighet, men han låter ej heller förleda sig till den måhända farligare överdriften att förringa Rousseaus storhet. Med sitt klara och fria omdöme skall Gerhard Gran helt visst komma att ge en allsidig och i stort sett rättvis skildring av den mest omtvistade författargärning, som den moderna litteraturhistorien känner.

Det är nödvändigt att använda den tillkommande tidsformen, ty den nu föreliggande boken utgör endast — i detta avseende är titeln vilseledande — en första del av ett större arbete. Denna första del är av nästan uteslutande biografisk art. I den behandlas visserligen Rousseaus ofta förbisedda ungdomsdikter — vilkas betydelse Ducros nyss har framhållit i sin stora biografi — men alla de epokgörande skrifterna förbli oberörda. Författaren följer sin hjälte intill den tidpunkt, då han första gången gör sig känd med sin prisskrift om vetenskapernas och konsternas inverkan på moralen. Framställningen stödjer sig närmast på Les Confessions, kompletterade med de relativt fåtaliga brev, som bevarats från Rousseaus ungdomstid. Men Grans verk är ingalunda en blott kompilation, ty referaten avbrytas oavlåtligt av kritiska exkurser om alla de omtvistade frågorna i Rousseaus levnad. Och mellan de rent biografiska kapitlen har författaren inskjutit kulturhistoriska skildringar: om Genève på Rousseaus tid och om Paris under Ludvig XV. Med alla dessa kommenteringar blir den nya Rousseaubiografien lärorik och pålitlig som få av de många böckerna om denne vagabond, som så länge, och så fruktlöst, sökte sin lycka, till dess han helt plötsligt fann sig vara en författare, vars rykte blev större än han vågat vänta, och vars inflytande på eftervärlden skulle bli större än han vågat drömma om.

Rousseaus namn skall under de närmaste åren bli ofta nämnt, ty hans tvåhundraårsjubileum infaller 1912. Det är därför att vänta, att Prof. Grans bok skall finna många läsare, och man vågar förutsätta att den skall bli allmänt uppskattad även hos oss.

Y. H.

Werenskiold, Samtlige tegninger og studier til Norske folkeeventyr. Facsimileudgave. Kristiania og Kjøbenhavn 1910. Gyldendalske boghandel — Nordisk forlag.

Den norska julmarknaden är i år rik på stora och betydande verk. Förutom de böcker, som ovan anmälts, ha vi att hälsa en ståtlig publikation av Werenskiolds sagoillustrationer. Vad denna samling bjuder på, behöver icke utförligt framhållas.' Det fins väl ingen som icke känner bilderna till Asbjørnsens och Moes sagor. De äro gamla, glada barndomsminnen för dem som nu äro unga, men de framstå som nya när de presenteras i facsimiletryck på ett papper, som låter alla finesser komma till sin rätt. Och till dessa förut publicerade teckningar kommer en rik följd av bilder, som här för första gången offentliggöras — från små flyktiga studier till fullt utarbetade illustrationer. Många olika manér och stilarter äro representerade i samlingen. Humorn breder sig folklig och sund i skämtsagornas bilder, med alla deras fynd av karaktär i åtbörder och fysionomier, medan romantiken sveper sig över landskapen med vandrande pojkar och kungadöttrar, som drömma vid insjöarna. Ljus och atmosfär dallra kring teckningar, som verka likt målningar trots frånvaron av färger, och på andra bilder resa bondstugorna allvarligt, som på en radering, sina mörka åsar genom aftonskymningens luft. Norsk fantasi och norskt lynne lever i denna bok, men det är mycket i den som är allmänt nordiskt, och därför skall Werenskiolds album bli en nordisk julbok för många hem.

Y. H.

TILL FRÅGAN OM EN SVENSK FÖRFATTAREFÖRENING OCH DESS UPPGIFTER.

Ehuru något post festum anhåller undertecknad att få framställa några synpunkter i denna fråga, som genom herr Gustaf Mattssons artikel »Svenskt kulturarbete i Finland II. Författarekåren» i Argus för den 16 november (N:o 22) åter bragts på tapeten.

Såsom på sistone sekreterare i »Svenska skriftställareföreningen i Helsingfors» nödgas jag till först ägna den några ord. På något över tvenne år har den icke givit något livstecken ifrån sig, varför man synes berättigad att draga den slutsatsen, det den icke längre tillhör de levandes antal. Om så är — ock därom kan väl icke tvivel råda — bör intet hinder möta att skrida till bildandet av en ny förening och, i överensstämmelse med det av hr G. M. tecknade framtidsperspektivet, nu starta det svenska skriftställareförbundet. Ur den gamla skriftställareföreningens korta levnadssaga kunna emellertid några erfarenheter dragas de där icke böra sakna sin praktiska betydelse för en ny sammanslutning av liknande art.

Framför allt gäller det initiativet: det går icke om ej de yngre äro med. De böra vara med om starten, synas i tidningarna, uppfylla lokalerna, utfylla programmen; kort sagt, taga hand om det hela och tycka att det icke är tråkigt. Vilja de det, kunna de vara vissa om framgången — åtminstone för en tid. Dessutom måste de egentliga författarne och skalderna naturligtvis vara med. Den ende av de senare, som intresserade sig för skriftställareföreningen, var bosatt i en avlägsen landsort, de övriga, som tilläventyrs bebodde huvudstaden eller dess grannskap, funno sig icke lockade av skriftställareföreningens prosaiska vardagssällskap. Så gäller det lokalen, ty så underordnad en sådan detalj än kan förefalla, visade det sig dock, att den för det föregående företaget ägde en rentav vital betydelse. I detta avseende är dock bättre sörjt för allmänheten i denna stad nu än för ett par år sedan.

Uppgifter saknas icke heller. En sammanslutning av här antytt slag måste den svenska litteraturens målsmän i landet helt enkelt äga, både för att tillvarataga det beryktade kulturarvet och för att vara med om hyllningar åt jubilerande stormän på litteraturens område såväl i in- som utlandet. Vad åter den av hr G. M. framkastade tanken på ett ansande av vårt talade och skrivna vardagsspråk angår så är denna tanke utmärkt och ingalunda för tidigt framkommen. Enskilda av skriftställareföreningens medlemmar föresvävade även en sådan tanke och »n. v. professorn i svenska» höll i föreningen ett föredrag över ämnet vilket även därav torde erfarit ett visst gagn. Synbarligen behövas dock nya och kraftigare åtgärder. Undertecknad tror dock ej att ett periodiskt arbete i dagspressen skulle leda till målet. Den stora allmänheten behöver fakta och exempel för ögon och öron, icke blott upprepade tillsägelser. Och sådana fakta och exempel kunna lämnas den av de högre bildade och litterärt intresserade kretsar i huvudstaden, som förstå vad saken gäller och äga öra för språkets klang. Men finnes det väl en mera bildad och litterärt intresserad krets än den som läser Argus? Kunde det icke tänkas, att Argus upplåte en ringa del av sitt utrymme till befrämjande av ett så lovvärt syftemål?

Som synes, det finnes uppgifter nog, och fältet är fritt för dem som äro beredda, icke blott till kritik, utan även till handling!

Ännu en sak blott. Det uppgives, att Skriftställarlogen besitter ett kapital uppgående till ett eller annat tusental mark. Får nu Skriftställarlogens stilla upplösning till ett intet fortgå lika ostört som hittills, skola dessa penningar en vacker dag befinnas utan ägare. Och det vore skada. De borde göras nyttiga och användas till gagneliga ändamål. Inom skriftställareföreningen, som till största delen bestod av logens forna medlemmar, höjdes röster för att utan vidare taga penningarne. Men en sådan plan måste falla på sin egen orimlighet. Kunde icke någon som därtill makten haver ännu en sista gång blåsa liv i Skriftställarelogen och förmå denna att besluta om sin egen formliga upplösning och om överlämnande av sina tillgångar till Svenska Litteratursällskapet eller till någon alldeles ny förening den där tycktes lämna garantier för att vilja omfatta Skriftställarelogens huvudsakliga syftemål — om också icke alla dess traditioner?

P. O. v. Törne.

INSÄNDA BÖCKER.

LJUS:

IVAR HJERTÉN, Fabel och anekdot inom Sveriges sjuttonhundratals litteratur. Kr. 3:50.

GUSTAF JANSON, Affären Costa Negra. II. Kr. 3:75.

K. A. MELIN, De svarta vikingarnas saga. 25 öre.

ARVID MÖRNE, Döda år. Kr. 2: –

LOOSTRÖM & C:o:

SARA ELISABETH WACKLIN, Hundra minnen från Österbotten. I. Kr. 1: —

HUGO GEBER:

THEODORE ROOSEVELT, På afrikanska jaktstigar. Häft 1, 2. Per häfte kr. 1:25.

ÅHLÉN & ÅKERLUND:

EJNAR SMITH. Erlingsnäs. Kr. 2: —

OTAVA:

KAARLO ATRA, Kunnian vuoksi. Näytelmä. Mk. 2:75.

ILMARI KIANTO, Pyhä rakkaus. Pienen lapsen elämä ja kuolema. Mk. 3:50.

D. MERESHKOVSKI, Ylösnousseet jumalat. Leonardo da Vinci. I. Mk. 4:50.

ARVID LYDECKEN, Auringon mailta. Mk: 1:75.

HELMI SETÄLÄ, Elämäkerrallisia kuvia nuorisolle. Mk. 2: —

J. J. TIKKANEN, Kuvaamataiteet. Häft. 1—4. Mk. 1:75 per häfte.

ILSEBILL. Text efter Bröder Grimm, bilder af Eric O. W. Ehrström.

L. ONERVA, Särjetyt jumalat. Runoja.

WERNER SÖDERSTRÖM:

GUSTAF v. NUMERS. Tuukkalan tappelu. Toinen painos. Mk. 1:50.

V. S—B., Kuinka on opittu lentämään. Mk. 1:50.

EINO KALIMA, Maalla. Näytelmä. Mk. 2:75.

LAURI KR. RELANDER, Kaniinihoidosta. 90 p.

KYÖSTI VILKUNA, Aikakausien vaihteessa. Mk. 3:50.

O. MANNINEN, Säkeitä II. Mk. 3: —

MARIA SALMELA, Syvistä mietteistä. Mk. 2:25.

TIETOSANAKIRJA-OSAKEYHTIÖ:

Tietosanakirja. Häft. 44—49. Per häfte 75 p.

WASENIUSKA BOKHANDELN I DISTRIBUTION:

Åbo stads historiska museum. Häft. 6, 7. Per häfte mk. 1: 60.

G. W. EDLUND:

Ryssars rättigheter i Finland. Mk. 1: 25.

NINO RUNEBERG, Bhagavad-Gita. Herrens sång. Mk. 2: 75.

YRJÖ WEILIN & C:o:

JOHANNES ÖHQUIST, Suomen Taiteen Historia. Häft 1.

ALBERT BONNIER:

ARTUR MÖLLER, Kroppens komedier. Kr. 3: —

ERIK BROGREN, Psalmernas bok. II. Kr. 2: 75.

HJALMAR BERGMAN, Amourer, Kr. 3: 75.

CARL SAM. ÅSBERG, Med hammaren och lyran. Dikter. Kr. 1: 75.

TOR HEDBERG, Vandraren. Dikter. Kr. 2: 25.

GUSTAF ULLMAN, Sagor om hjärtat. Kr. 3: 75.

LUDVIG NORDSTRÖM, De tolf söndagarna. Kr. 3: 75.

BIRGER SJÖDIN, Unndret. Kr. 2: —

OSCAR LEVERTIN, Niclas Lafrensen d. y. Kr. 2: 50.

MALLA MONTGOMERY-SILVERSTOLPES memoarer. III. Kr. 6: —

C. A. C. LEWENHAUPT, Bland Araber och Beduiner. Kr. 8: 50.

ANNA HAMILTON-GEETE, I solnedgången. Kr. 6: —

GABRIELLE RINGERTZ, Inkräkterska. Kr. 2: —

FRANS ANDERSSON, En dräng. Kr. 2: —

HILDUR BRETTNER, Barnet. Kr. 3: —

CARL LARSSON, Åt solsidan. 32 målningar med text. Kr. 20: —

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND:

ELSA EK, En förpostfäktning. Kr. 3: —

EDW. CHRISTIANSON, Med en starkares rätt. Kr. 2: 50.

ALARIK BEHM, Från fjällbygden. Kr. 1: —

KARL-ERIK FORSSLUND, Jungfru-Jan. Andra uppl. Kr. 1: —

MILRED THORBURN-BUSCK, Fjärran melodier. Kr. 2: 75.

HENRIK HILDÉN, Indiansommar. Kr. 2: 50.

HUGO ÖBERG, Storstrejk. Kr. 2: [illegible]

ODE BALTEN, Spöksyner. Några etyder. Kr. 2: —

GÖSTA ADRIAN-NILSSON, Porträttet och andra berättelser. Kr. 2: 50.

CLARA FLEETWOOD, Till Sicilien och andra reseminnen. Kr. 4: —

AKADEMISKA BOKHANDELN:

HJALMAR ÖHMAN, Porträttet i den grekiska plastiken. Mk. 5: —

LILIUS & HERTZBERG:

L. ONERVA, Brytningslinier. Öfversatt af Bertel Gripenberg. Mk. 3: —

JALMARI FINNE, Olematonta taidetta. Mk. 2: —

C. M. NORMAN-HANSEN, Det glada leendets boplats. Öfvers. af Sigrid Heinricius. Mk. 3: 50.

WERNER SÖDERHJELM, Studier i fransk berättarkonst. I. Novellens anork. Mk. 4: 50.

MORBROR DOKTORN, Ekorrens berättelser. Mk. 3: 50.

NIELS KJAER, Tilinteon päivä. Mk. 2: 50.

NIELS KJAER, Kuvia ja esseitä. Mk. 3: 50.

BERTEL GRIPENBERG, Det brinnande landet. Mk. 3: 50.

HJALMAR PROCOPÉ, Oväder. Dikter. Mk. [illegible]

SANOMALEHDEN O. Y. KESKI-SUOMI:

K. A. JÄRVI, Harry. Romaani kansallisen herätyksen ajoilta. Mk. 3: —

Förteckning över i Akademiska Bokhandeln tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Aronsohn, Dr O., Das Problem im »Baumeister Solness« 2: 15

—»—, Oswald Alving. Eine pathol.-literarische Studie zu Ibsens »Gespenstern« 1: 35

von Bemmelen, I. M., Die Absorption. Hrsg. v. Dr W. Ostwald 16: 20

Bulcke, Carl, Die Trostburgs. Roman 5: 40

Chledowski, Cas. von, Der Hof von Ferrara. Mit 36 Vollbildern 20: 25

Ernst, Otto, Blühender Lorbeer. Plaudereien u. Andachten über deutsche Dichter 4: 05

Falke, Gustav, Der Spanier. Novelle 2: 05

Ferrero, Engl., Grösse u. Niedergang Roms. Bd. VI: Das Weltreich Augustus 6: 75

Fuchs, Eduard, Illustrierte Sittengeschichte Bd. II: Die galante Zeit. Mit 429 Textillustr. u. 65 Beilagen. In Prachtband 33: 75

Gleichen-Russwurm, A. von, Das galante Europa. Geselligkeit der grossen Welt 1600—1789 13: 50

Hans, Dr W., Ibsens Selbstporträt in seinen Dramen. Gbd. 4: 75

Hauptmann, Gerhart, Der Narr in Christo Emanuel Quint. Roman. Gbd. 10: 15

Hedin, Sven, Zu Land nach Indien. Mit 308 Abbild. und 2 Karten. 2 Bde. . . . . . 27: —

Heer, I. C., Da träumen sie von Lieb u. Glück. Drei Schweizer Novellen 4: 75

Heidrich, E., Altniederländische Malerei. Mit 80 Seiten Text und 200 Vollbildern. Gbd. . 8: 10

Heilemann, Ernst, Der Roman eines Modells. 11 Originalkunstblätter in Mappe 3: 50

Hensel, S., Die Familie Mendelssohn. 1729—1847. Bill. Ausg. 2 Bde. Gbd. 10: 15

Holländer, Felix, Unser Haus. Gbd. 6: 75

Hyperion-Almanach auf das Jahr 1911. Mit vielen Bildern 4: 05

Jaeger, Julie und Isolde von Wolzogen, Italienische Renaissancegewänder umgestaltet für neue Frauentracht. 2 Hefte 2: 05

Jonson, Ben, Volpone. Mit Initialen u. Titelblatt von A. Beardsley. Gbd. 20: 25

Karntz, Dr R., Unter Kirgisen und Turkmenen. Aus dem Leben der Steppe. Mit 32 Tafeln und 51 Abbild. im Text 6: 75

Löwy, Emanuel, Die griechische Plastik. Band I Text; Band II Illustrationen. Gbd. . . 8: 10

Mann, Heinr., Das Herz. Novellen 5: 40

Moszeik, Dr O., Die Malereien der Buschmänner in Südafrika. Mit 173 Abb. und 3 farb. Taf. 13: 50

Newman, E., Hugo Wolf. Mit 22 Abbild. u. 6 Faksimiles 5: 40

Nylander, John William, Die Jungen auf Metsola. Ein Landleben. Gbd. 4:75
Peary, R. E., Die Entdeckung des Nordpols. Reich illustr. 20:25
Pfohl, Ferdinand, Carl Grammann. Ein Künstlerleben. Mit viel. Bildern u. Facsimiles 5:40
Pott, H. H., Handbuch für technische u. kaufmännische Leiter von Fabrikbetrieben. Gbd. 9:45
Piper, Kurt, Künstlertypen und Kunstprobleme 4:05
Protzen, Otto, Dreissig Jahre auf dem Wasser. Mit 85 Federzeichn. u. 30 Vollbildern. Gbd. 10:80
Ricci, Geschichte der Kunst in Nord-Italien. Mit viel. Illustrat. Gbd. 8:10
Roda-Roda u. Th. Etzel, Welthumor: Ein fröhliches Jahrhundert. 5:40
Saltarino, Signor, Das Artistentum und seine Geschichte. Illustr. 16:20
Samter, Ernest, Geburt, Hochzeit u. Tod. Beiträge zu vergleich. Volkskunde. Mit 7 Abb. 8:10
Schnitzler, Arthur, Der junge Medardus. Dramatische Historie 4:75
Schumacher, H. V., Liebe u. Leben der Lady Hamilton. Histor. Roman. Mit vielen Illustr. . . . . 5:40 Gbd. 6:75
Slaby, A., Entdeckungsfahrten in den elektrischen Ozean. Reich illustrirt 8:80
Die Strasse, vom Urwald bis zur Eisenbahn. Reich illustrirt. Gbd. 13:50
Stratz, Rudolf, Liebestrank. Roman 5:40
Thalasso, Alfred, Die Orientalischen Maler der Türkei. Mit 58 Illustr.. . . . . 8:10
Theater-Kalender auf das Jahr 1911. Reich illustriert 2:70
Treu, Gg., Hellenische Stimmungen in der Bildhauerei von einst und jetzt. Mit 62 Abbildungen u. 1 Tafel 2:45
Wagner und Liszt. Briefwechsel. Volkausgabe 6:75
Wildenbruch, E. von, Franceska von Rimini. Novelle . . . . 3:—
Zapolska, Gabryela, Wovon man nicht spricht. Liebesroman. 5:40
Zwanziger, W. Curt, Dosso Dossi. Mit 20 Tafeln 8:10

Ashdown, Ch. H., British costume during 19. centuries. With 578 illustrat. in colours and black 18:75
Benson, Rob. Hugh, None other gods 2:15
Danby, Frank, Let the roof fall in. 2 vols . . 4:30
Gibb, William and B. Rackham, A book of porcelain. Fine examples in the Victoria & Albert museum. 28 plates in colour. Cloth 18:75
Hackwood, Fr. W., The good old times. The romance of humble life in England. With 44 illustr. 15:75
Hadden, J. Cuthbert, Favourite operas from Mozart to Mascagni. With 24 drawings in colour by Byan Shaw . . . . 9:—
Hind, C. Lewis, Turners golden visions. With 50 of the paintings and drawings of Turner reproduced in colour 31:50
Joyce, T. Athol, Women of all nations. Popular edition. With 65 plates . . . . 9:—
London, Jack, The people of abyss (Afgrundens folk). Cloth . . . . 9:—
Nelson's new novels:
Hope, A., Second string.
Snaith, I. C., Fortune.
Wells, H. G., The history of Mr. Polly.
Benson, E. F., Daisy's aunt.
Vachell, H. A., The other side.
Clifford, W. K., Sir Georges objection.
Buchan, John, Prester John.
»Q», Lady Good-for-Nothing.
Castle, A. & E., Panther's cub.
Each vol. in cloth 3:—
Peasant art in Sweden, Lapland & Iceland. Automn-number of »The Studio» 1910. Over 600 illustr.. . . . . 8:— In cloth 12:—
Shackleton, E., The heart of the Antarctic. Popular edition with illustrations in colour 9:—
Stacpoole, H. de Vere, The blue lagoon. A romance. With 13 illustr. in colour by Willy Pagany 7:50
Thomas, Edw., Feminine influence on the poets. With illustr. Cloth 15:75
Whitney, Harry, Hunting with the Eskimos. With photographs 18:75
Williamson, C. N. and A. H., Lord Loveland discovers America 2:15

Andoux, Mary, Marie-Claire. Préf. d'Octave Mirbeau 4:20
Bayard, Emile, Les connaissances essentielles de l'art. Avec 260 gravures . . . . 9:—
Billard, Dr M., Les femmes enceintes devant le tribunal révolutionnaire. Avec 6 gravures 4:20
Boutet, Henri, Les modes féminines du XIX. siècle. 100 dessins enluminés au pinceau 12:—
Coulon, Marcel, Témoignages 4:20
Derys, Gaston, Les grandes amoureuses. I série. Avec 24 portraits 4:20
Fabre, I. H., La vie des insectes. Avec 15 gravures et 11 planches hors texte 4:20
Fauchier-Magnan, A., Lady Hamilton (1763—1815). Avec 10 portraits . . . 6:— relié 10:80
Fouquières, André de, De l'art, de l'élégance, de la charité 4:20
Foville, Jean de, Histoire de la peinture classique. 120 chefs-d'œuvre reproduits en couleurs. Relié 33:60
Gebhardt, Emile, Souvenirs d'un vieil Athénien 4:20
Lucien, Dialogues des Dieux. Avant-propos de Jean Reduí 7:20
Loth, Arthur, Jésus de Nazareth. De Bethléem au Golgatha. 80 compositions en couleurs de W. Hole. Relié. . . . . 36:—
Masson-Forestier, Antour d'un Racine ignoré . . 9:—
Mémoires et lettres galantes de M:me du Noyer (1663—1720). Avant-propos par Arnelle. Avec 25 illustr. 4:20
Photiadès, Constantin, George Meredith. Sa vie — son imagination — son art — sa doctrine 4:20
Rostand, Edm., Cyrano de Bergerac. Avec illustrat. en couleurs et en noir de Fr. Flaming, A. Besnard, Aug. F. Gorgnet et P. A. Laurens. Relié . . . . 18:—
Séché, Léon, La jeunesse dorée sous Louis-Philippe. Avec 7 portraits . . . . 9:—
Seillière, Ernest, Introduction à la philosophie de l'Impérialisme . . . . 3:—
Stiegler, Gaston, Amours tragiques de Napoléon III 4:20
Souvenirs de Laura Bon, Une Favorite de Victor-Emmanuel II. 4:20
Tornery, A., La légende des philosophes Voltaire, Rousseau, Diderot, peints par euxmêmes. . . . . 9:—
Vinci, Léonard de, Traité de la peinture. Avec 140 illustrations. Relié . . . . 12:—
Willy, Colette, La vagabonde. Roman 4:20

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ingen rationell mjölkhushållning kan undvara en

Ulax sil

Aktiebolaget Agros.
HELSINGFORS.

Rök

„Theodora“

extra fin.



A.-B. KARL BEUS

Alexandersgatan 19. Tel. 27 13.
(f. d. Finska Industrimagasinet.)

Lager af sjukvårds- och förbandsartiklar, kirurgiska instrument, bandager m. m.
Utför beställningar å konstgjorda ben och armar, samt alla slags ortopediska apparater och bandager.
Sliperi. Förnickling. Reparationer.

PATENTSKRIVBORD
med två skrivbordsplattor •

KONSTNÄRLIGA • AGENTUREN
LIBERTY • ALEXANDERSGAT. 7

KLÄDNINGSTYGER ◇ MÖBELTYGER ◇ INREDNINGSFÖREMÅL ◇ LÄDERMÖBEL

ANTRACITKOL

för kaminer och suggasverk billigast hos
LARS KROGIUS & C:o.



Hotel Kaleva

är efter genomgående, grundlig remont ånyo öppnat och rekommenderar sina rum och sin restaurant i den ärade allmänhetens benägenhet. Obs.! Elektrisk hiss.
O. Bengtsson.

SOCIETETSHUSET
= SOFIASALEN =

FRUKOST MIDDAG
1: 50 SOUPER 1: 50

Th. Stude

HELSINGFORS.

Herrekipering & skrädderi

REKOMMENDERAS.

Bästa

Anthracitkol

till billigaste pris såväl i större som mindre partier.

VICTOR EK

När ni har behof af

Droger, Kemikalier, Sjukvårdsartiklar, Förbandsmaterial äfvensom **Tvålar, Parfymer o. Kosmetiska artiklar** m. m. telefonera eller skrif genast till

K. A. Dahlins Droghandel

Tel. 19 91. HELSINGFORS Tel. 2 13

Billiga böcker

Söderström & C:os

1: 50 böcker

erhållas i alla boklådor.

5 HERMAN LINDELL Specialaffär för **Kontors,- Skrif- o. Byråartiklar. 5**
Ö. Henriksg. HELSINGFORS. *Anlita altid specialist!*

Th. Wulff

N. Esplanadgatan 43. Telef. 24 50

Pappershandel
Ritmaterialier
Kontors- o. Byråartiklar
Fotografi Album.

Försäljning och distribution
af
TIDNINGAR o.
TIDSKRIFTER
verkställas billigt genom

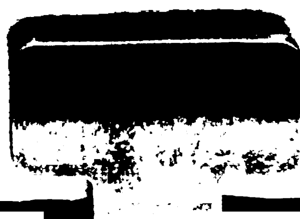
Andelslaget Tidningsförsäljning
S. Esplanadgatan 16. Telefon 83 10.

NYA BÖCKER TILL JULEN:

På Söderström & C:os förlag utkomma till julmarknaden en riklig samling inhemska skönlitterära arbeten af hvilka de flesta redan finnas tillgängliga i bokhandeln. Bland dessa må i främsta rummet framhållas: *Jac. Ahrenbergs* „Människor som jag känt“, femte delen, *John Berghs* berättelse „Efter ofreden“, *Jacob Tegengrens* „Dikter i urval“ och *Eirik Hornborgs* „Fortuna“, berättelse från segelsjöfartens sista glansdagar. *Eva Ljungberg* publicerar en samling „Raumohistorier“, *Aina* sin sedvanliga „Vid aftonlampan“ och *Harald Selmer-Geeth* en andra upplaga af sin mycket efterfrågade roman „Inspektorn på Siltala“. Vidare finnas att anteckna hela fyra debuterande prosaförfattare: *Göran Sandmarcks* „Svalget som skiljer“, *L. Woldstedts* „En drömmare“, *Celia Carlsén-Hartmans* „Röda och hvita rosor“ och *Erik Karlssons* skärgårdshistoria „Amerikafarare“. *Gösta Moliin-Mellberg* utsänder små prof på vers kallade „Skugga och sol“. Den kända militärförfattaren *E. S. Tigerstedt* redogör för „Haapaniemi krigsskola“ och Professor *G. G. Rosenqvist* utger en broschyr „Politik och människovärde“. Bland öfversättningslitteraturen må nämnas *Fiona Macleods* keltiska sägner „Vind och våg“, *Jalmari Finnes* berättelse „Studenter“, *Marja, Salmelas* noveller „Ur det fördolda“ och *Helmi Setäläs* ungdomsbok „Teckningar ur stora mäns och kvinnors lif“.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1910.






3 0000 093 485 948